

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

SERDAR ŞAHİN

**BİR SOSYALLEŞME MEKANİZMASI OLARAK ASKERLİK
KURUMU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
DOÇ. DR. MİMAR TÜRKKAHRAMAN**

KIRIKKALE – 2007

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Serdar ŞAHİN tarafından hazırlanan “Bir Sosyalleşme Mekanizması Olarak Askerlik Kurumu” adlı tez çalışması,jürimiz tarafından, Sosyoloji Ana bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Başkan

Doç. Dr. Mimar TÜRKKAHRAMAN
(Danışman)

Üye

Doç. Dr. Lokman ÇİLİNGİR

Üye

Yard. Doç. Dr.Mustafa ORÇAN

ÖZET

Toplumumuzda askerlik çok özel bir yere sahiptir. Askerlik hizmeti Türk toplumunda bireyin topluma kabulünde önemli bir etken olarak görülmektedir. Kışla, yüzyıllardır Türk Ulusu için öncelikle okul görevini görmüştür ve halen aynı fonksiyonlarını yerine getirmeye devam etmektedir. Askerlik bir çok gencimizin ilk defa ailesinden, yakın çevresinden ayrılarak yalnız başına kaldığı süreçtir.

Askerliği boyunca kişinin zorluklarla mücadele, problemlerini çözme, yeni arkadaşlıklar kurma, sahip olduğu değerleri algılama, kültürünü arttırma, yeni bilgiler edinme, meslek sahibi olabilme, dünyayı ve yurdunu tanıma, sorumluluk bilincini arttırma gibi bireysel gelişiminde çok önemli kazanımları olmaktadır

Askerlik kurumu değerleriyle ve fonksiyonlarıyla sosyal hayatın ayrılmaz bir parçasıdır. Özellikle belli bir yaş grubunun yurt savunması ve kişisel gelişimine dönük verilen eğitimden dolayı önemli bir sosyalleşme mekanizmasıdır. Askerlik hem kendine özgü değerleri hem de fonksiyonları itibariyle aynı zamanda yeniden sosyalleştirme rolünü de oynayan bir kurumdur.

Ülkenin çok farklı bölgelerinden hiçbir çıkar ve ayırım gözetmeksizin toplanarak eşit şartlarda bir araya gelen insanların aynı potada eritildiği, birlik şuurunu, yurt sevgisi ve vatandaşlık duygusunun oluşturulmaya çalışıldığı süreci anlamak, sosyal hayatın işleyişi ve daha sonraki dönemleri açısından önemli olsa gerek. Askerlik kurumunun sosyalleşmeye yönelik üstlendiği rolleri kavramak, kültürel ve sosyal hayata bakışta yeni açılımlara zemin hazırlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Toplum, Sosyalleşme, Yetişkin Sosyalleşmesi, Kurum, Askerlik Kurumu.

ABSTRACT

In our society the military does have very special place. One's military service is regarded as an important factor for general acceptance by Turkish society. For hundreds of years, the barracks have been serving as a school for the Turkish nation and still does. Military service is a process during which many of our young boys stand alone being away from his family and his close environment for the first time.

During the military service of the individual there have been very important gains in personal development such as struggling with difficulties, solving one's own problems, setting new friendships, perceiving the possessed values, increasing cultural level, getting new knowledge, having a profession, learning more about the country and the world, increasing the conscious of responsibility.

With its values and its functions, the military is an indisintegrable part of the social life. Especially owing to the education towards the country defense and personal development, it is an important socializing mechanism. Concerning both its peculiar values and its functions, the military has been an institution playing resocializer role synchronously.

Realizing the process during which the people –gathering in equal conditions from different regions of the country without any benefit- get fused in the same cupel and be assisted to gain the conscious for unity, love for country and sense of citizenship, should be attached importance with respect to the work of social life and to the rest of life. It would form a solid ground for new approaches in aspect of cultural and social life, to recognize the socializing roles which the military institution has been taking on till now and which it is supposed to go on doing in the future.

Key words: Society, Socialization, Adult Socialization, Institution, Military Institution.

KİŞİSEL KABUL

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Bir Sosyalleşme Mekanizması Olarak Askerlik Kurumu” adlı çalışmamı, ilmi ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım. Bu tezde belirtilen görüş ve yorumlar şahsıma aittir. Türk Silahlı Kuvvetlerinin ya da diğer kamu kuruluşlarının görüşlerini yansıtmaz.

Serdar ŞAHİN

ÖNSÖZ

Askerlik, hemen her toplumda evrensel olarak karşımıza çıkan bir kurumdur. Bu kurumun üstlendiği rol, sadece savaş durumunda ortaya çıkmakla kalmayıp, barış durumunda da aktif olarak devam etmektedir. Bu kurum yaptığı faaliyetlerle bulunduğu topluma hizmetler sunarken, bir yandan da kendisini oluşturan insan faktörünü de devamlı suretle etkilemektedir. Askerlik kurumu, toplumumuzda tarihi neredeyse bilinmeyen fakat devamlı genç kalan ve gelişen, tarihin her döneminde varlığını ve coşkusunu sürdüren aynı zamanda bir okuldur.

Kişinin tamamen yetiştiği çevreden ayrılarak ve hiçbir çıkar beklemezsizin sadece vatan hizmeti gibi kutsal bir görevi yapmak için geldiği asker ocağı geri kalan ömrünce unutamadığı ve hemen her fırsatta herkesle paylaştığı anılarla doludur. Karavanadan yediği yemeği, asker arkadaşı ile içtiği bir çayı ve bu esnada yaptığı muhabbetleri, yaşadığı anıları ömür boyunca hiç bitmek tükenmek bilmeyen bir coşkuyla bazen gülerken bazen de anılarına dalarak aynı heyecanla anlatmaktadır. Bu kadar derin izler bırakan anılar belki de kişinin kendisiyle baş başa kalmasından ve kendini tanıma fırsatı bulmasından olsa gerek.

Toplumumuz askerlik ocağını bir olgunlaşma ve askere giden fert için bir sınav olarak görmektedir. Ancak askerliğini yapmış adama kız vermekte ancak onun toplumun temeli olan aile kurmasına onay vermektedir. Ciddi bir işe girecek olsa aranan niteliklerin başında gene askerliğin yapılma şartını aramaktadır. Bu bağlamda anlaşılacağı üzer toplumun bilinç altında, askerlik kurumundan kaynaklanan sosyalleşme tamamlandıktan sonra ferde daha güvenle bakmaktadır. Diğer taraftan askere gidecek olan delikanlı da ancak askerliğini bitirdikten sonra kendisini daha olgun hissetmekte yani özgüvenini kazanmaktadır. Askerlik çağına kadar herhangi bir sebeple yarıda kalmış sosyalleşme, askerlik hizmeti boyunca devam etmektedir. Bu bağlamda askerlik kurumunu aynı zamanda yeniden sosyalleştirme görevini yaptığını söyleyebiliriz

Tezin hazırlanma aşamasında bilgi birikimini ve tecrübesini sunmakta tereddüt göstermeyen, kıymetli zamanını ayırmaktan kaçınmayan, gösterdiği kaynaklarla ve yaptığı eleştirilerle çalışmalarımı ve fikirlerimi zenginleştiren tez

danışmanım Sayın Doç. Dr. Mimar TÜRKKAHRAMAN'a, bilgi ve tecrübesiyle yol gösteren, Ord. Kd. Alb. Sayın Osman ÖZER'e, Ord. Yzb. Murat AYDIN'a, Arş. Gör. Kamil ŞAHİN'e, Arş. Gör. Serdal Fidan'a, ve tüm fedakarlıkları ve sevgiyi gösteren aileme saygılarımı ve teşekkürlerimi sunmayı bir borç biliyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	III
KİŞİSEL KABUL / AÇIKLAMA	VI
ÖNSÖZ	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
GİRİŞ	I
I. BÖLÜM	3
BİREY, TOPLUM VE SOSYALLEŞME	3
1.1. SOSYAL KİŞİ VE TOPLUM	3
1.1.1. Sosyal Bir Varlık Olarak İnsan.....	3
1.1.2. Toplum.....	5
1.1.2.1. Toplum Sınıflandırmaları.....	5
1.1.2.2. Toplum ve Özellikleri.....	9
1.1.2.3. Toplumun Özsel İşlevleri.....	10
1.1.3. Sosyalleşme.....	11
1.1.3.1. Sosyalleşmenin Temel Özellikleri.....	16
1.1.4. Toplum ve Birey Açısından Sosyalleşme.....	16
1.1.4.1. Nesnel Açıdan Sosyalleşme.....	16
1.1.4.2. Öznel Açıdan Sosyalleşme.....	18
1.1.5. Sosyalizasyon Ajanları (Mekanizmaları).....	19
1.1.5.1. Aile ve Sosyalleşme.....	20
1.1.5.2. Okul ve Sosyalleşme.....	23
1.1.5.3. Arkadaş Grupları ve Sosyalleşme.....	24
1.1.5.4. Kitle İletişim Araçları ve Sosyalleşme.....	24
1.2. YETİŞKİN SOSYALLEŞMESİ	27
1.2.1. Yetişkin Eğitiminin Tanımı ve Kapsadığı Alan.....	28
1.2.2. Yetişkin Eğitimi Program Alanları.....	32
1.2.3. Yetişkin Eğitiminin Amaç ve Görevleri.....	34
1.2.4. Yetişkin Eğitiminin Ana İlkeleri.....	36
1.2.5. Yetişkin Eğitiminin Özellikleri.....	37
1.2.6. Türk Toplumunda Yetişkin Eğitimi ve Çalışmaları.....	38

1.2.7. Yetişkinlerin Özellikleri.....	41
1.2.8. Yetişkin Eğitimi ve Aile.....	45
1.2.9. Yetişkin Eğitimcisinin Özellikleri.....	46
1.2.10. Yetişkin ve İstedığı Eğitim.....	47
1.2.11. Eğitim Açısından Çocukla Yetişkin Arasındaki Farklar.....	49
II. BÖLÜM.....	51
TOPLUMSAL KURUMLAR VE BİR KURUM OLARAK ASKERLİK.....	51
2.1. KURUMUN TANIMI.....	51
2.1.1 Sosyal Grup ve Sosyal Kurum.....	53
2.2. KURUMLARIN İŞLEVLERİ.....	54
2.3. KURUMLARIN SINIFLAMALARI.....	56
2.3.1. Aile Kurumu ve.....	59
2.3.2. Ekonomi Kurumu.....	61
2.3.3. Din Kurumu.....	62
2.3.4. Boş Zaman Değerlendirme Kurumu.....	64
2.3.5. Siyaset Kurumu.....	65
2.3.5.1. Siyaset Kurumunun İşlevleri.....	67
2.3.6. Eğitim Kurumu.....	68
2.3.6.1. Eğitim Kurumunun İşlevleri.....	71
2.4. BİR KURUM OLARAK ASKERLİK.....	73
2.4.1. Askerlik Kavramı ve Kanuni Dayanağı.....	75
2.4.2. Türk Silahlı Kuvvetleri Organizasyon Kültürü.....	81
2.4.3. Askerlik Kurumunun Temel Değerleri.....	82
2.4.4. Askerlik Kurumunda Görev ve Sorumluluk Anlayışı.....	89
2.4.5. Türk Toplumunda Askerlik.....	101
III. BÖLÜM.....	103
ASKERLİĞİN YETİŞKİN SOSYALLEŞMESİNDEKİ ROLÜ.....	103
3.1. YENİDEN SOSYALLEŞME VE ASKERLİK KURUMU.....	104
3.2. TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNDE ERLERİN	
KİŞİSEL / TOPLUMSAL GELİŞİMİNE YÖNELİK UYGULANAN	
PROGRAMLAR.....	108
3.2.1. Yurt Sevgisi Eğitimi.....	108
3.2.2. Meslek Kazandırma Kursları.....	111

3.2.3. Toplumsal Gelişime Destek Uygulamaları.....	112
IV. BÖLÜM.....	115
ASKERLİĞİN SOSYALLEŞMEYE ETKİSİ ÜZERİNE SAHA	
ÇALIŞMASI VERİLERİ.....	115
4.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	115
4.2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	115
4.3. VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ.....	115
4.4. GEÇERLİLİK VE GÜVENİRLİK.....	116
4.5. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER.....	117
4.6. EKONOMİK ÖZELLİKLER.....	120
4.7. SOSYAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLER.....	121
SONUÇ.....	153
KAYNAKLAR.....	158
EKLER.....	165
EK – 1 Anket Formu.....	165
ÖZGEÇMİŞ.....	171

ŞEKİL VE ÇİZELGELER DİZİNİ

TABLolar LİSTESİ

<u>TABLO NO</u>	<u>SAYFA NO</u>
Tablo 1: Eğitim Durumları.....	117
Tablo 2: Baba Otoritesinin Kaynağı ve Aile Reisinin Görevi.....	122
Tablo 3: Ailenin Yaşadığı Sorunlar ve Aile İçi Sorunlara Çözüm Bulmadaki Tercihler.....	123
Tablo 4: Baba Otoritesinin Kaynağı ve Aile Reisinin En Önemli Görevi Konusunda Askerlik Sürecinde Fikirlerdeki Değişim.....	124
Tablo 5: Ailenin Yaşadığı En Önemli Sorun ve Aile İçi Sorunlara Çözüm Bulma Biçimleri Konusunda Askerlik Sürecinde Fikirlerdeki Değişim.....	125
Tablo 6: Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması Kavramının Yaptığı Çağrışım....	126
Tablo 7: Yaş, Askerlik Süresi ve Aile Planlaması Hakkındaki Tercih.....	127
Tablo 8: Yaş, Askerlik Süresi ve Ülke Savunmasında Askerlik Kurumunun Önemi Hakkındaki Fikir.....	128
Tablo 9: Yaş, Askerlik Süresi ve Askerlik Görevinin Kutsal Görev Olduğu Görüşüne Katılım.....	129
Tablo 10: Yaş, Askerlik Süresi ve Asker Ocağı, Peygamber Ocağı Özdeyişi Hakkındaki Düşünce.....	131
Tablo 11: Yaş, Askerlik Süresi ve Askerlik Kurumunun Yaptığı İlk Çağrışım.....	132
Tablo 12: Yaş, Askerlik Süresi ve Türkiye'nin En Büyük Problemlerinin Sıralanması.....	136
Tablo 13: Töre, Gelenek ve Adetlere Karşı Olumsuz Hareketlerde Bulunanlara Karşı Tepki.....	138
Tablo 14: Töre, Gelenek ve Adetlere Karşı Olumsuz Hareketlere Tepkiler Konusunda Askere Geldikten Sonra Fikirlerdeki Değişim.....	139
Tablo 15: Dost ve Arkadaşlık Seçimindeki Faktörler.....	139
Tablo 16: Boş Zamanları Değerlendirme Tercihi.....	140

Tablo 17:	Boş Zamanın Değerlendirilmesi Konusunda Askere Geldikten Sonra Fikirlerdeki Değişim.....	141
Tablo 18:	Yaş, Askerlik Süresi ve Yetersiz Hissedilen Konuların Çapraz Sıralanması.....	142
Tablo 19:	Yetersiz Hissedilen Konular Konusunda Fikirlerdeki Değişikliğe İlişkin Katılım Durumu.....	143
Tablo 20:	Yaş, Askerlik Süresi ve Geleceğe Ait İsteklerin Çapraz Sıralaması.....	143
Tablo 21:	Geleceğe Ait İsteğin Tespitinde Askerlik Sürecinde Fikirlerdeki Değişime Katılım Durumu.....	145
Tablo 22:	Meslek Sahibi Olunmasına İlişkin Katılım Durumu.....	142
Tablo 23:	Askerlik Sonrası Başka Bir İşte Çalışma İsteği, Konusunda Fikirlerdeki Değişim Durumu.....	147
Tablo 24:	Meslek Öğrenme İsteğinin Askerlik Sürecinde Fikirlerdeki Değişikliğe İlişkin Katılım Durumu.....	147
Tablo 25:	Askerlik Sürecinde Kullanılan veya Görülen Yeni Bir Alet, Konusunda Fikirlerdeki Değişikliğe İlişkin Katılım Durumu.....	148
Tablo 26:	Yaş, Askerlik Süresi ve Oy Kullanmanın Bir Vatandaşlık Görevi Olduğu Konusundaki Fikir.....	149
Tablo 27:	Oy Kullanmanın Vatandaşlık Görevi Olduğu Konusunda Askere Geldikten Sonra Fikirlerdeki Değişikliğe İlişkin Katılım Durumu.....	150
Tablo 28:	Çevre Bilinci ve Halk Sağlığı Konusunda Askere Geldikten Sonra Fikirlerdeki Değişikliğe İlişkin Katılım Durumu.....	150
Tablo 29:	Düğünlerde, Maçlarda, Eğlencelerde, vs. de Silahla Ateş Ederek Kutlamalar Yapılması Fikrine ve Askerlik Sürecinde Fikirlerdeki Değişikliğe İlişkin Katılım Durumu.....	152

GRAFİKLER LİSTESİ

<u>GRAFİK NO</u>	<u>SAYFA NO</u>
Grafik 1: Kardeş Sayısı.....	118
Grafik 2: Yaş Grubu.....	118
Grafik 3: Oturulan Merkezler.....	119
Grafik 4: Ailenin Gelir Durumu.....	120
Grafik 5: Meslek Durumu.....	121
Grafik 6: Meslek Kursu Görme.....	145
Grafik 7: Sertifika Alma.....	146

GİRİŞ

İnsan doğduktan sonra tabiattaki canlılar içerisinde uzun yıllar bakıma muhtaç tek canlıdır. İnsan biyolojik olarak gelişimini tamamlarken aynı zamanda bulunduğu toplumun değerlerini de öğrenmektedir. Yeni doğmuş bebek yeterli gıdayı alırsa hiçbir problem olmadan biyolojik olarak yetişkin bir insan olmakta buna karşın bulunduğu toplumun değerlerini alması, kısacası sosyalleşmesi o kadar kolay olmamaktadır. Uzunca yıllar ve bilinçli bir emeğin karşılığında ancak sosyalleşmiş bir birey olarak topluma katılabilmektedir.

Askerlik yapma, içinde yaşadığımız toplumda bireyin topluma kabulünde önemli bir hizmet olarak görülmektedir. Aynı şekilde birey de topluma kabulü için askerlik görevini temel koşul olarak kabul etmektedir. Şüphesiz ki burada ortak payda, sosyalizasyon sürecinin sağlanması gerçeğidir.

Çocuğun ilk sosyalleşmesini ailesinde başlamakta ve arkadaş grupları, okul, kitle iletişim araçları vs. gibi mekanizmalar ile devam etmektedir. Daha sonraları toplumu oluşturan temel toplumsal kurumlar oluşuma iştirak ederek bireyin bir ömür boyu süren sosyalleşmesine devam etmektedir. Bu toplumsal kurumlardan birisi de askerlik kurumudur. Askerlik kurumu genel olarak yeniden sosyalleşmeye katkıda bulunmaktadır.

Günümüzde gelişmiş uluslar, öncelikle kendisini tanıyan; yurdunun kendisi, eşi, çocukları ve tüm ülkenin insanları için her şeyden önemli olduğunu bilen ve bu konuda çaba gösteren bireylerden oluşmaktadır. Yaşanılan toplumun niteliğinin artması, refah seviyesinin yükselmesi, yoksullukla mücadele, demokrasinin yerleşmesi vs. gibi toplumsal beklentiler ancak nitelikli insanların yetiştirilmesi ile mümkün olduğu bilinen bir gerçektir. Geldiği toplumun ve evrensel insanlık değerlerine sahip bireylerin yetiştirilmesi ancak toplumumuzun temel kurumlarını bilmek, onları gerektiğinde modern hayatın ve çağın gereklerine göre yapılandırmakla mümkün olacaktır. Ancak bu kurumlar sağlıklı olarak yaşatılırsa toplumun kendini oluşturan sağlıklı bireylerin oluşmasına imkan sağlayacaktır.

Yapılan bu tez çalışmasının *birinci bölümünde* birey, toplum ve sosyalleşme kavramı geniş bir kaynak çalışması yapılarak kavramsal olarak incelenmiştir. Bir varlık olarak insan, toplumsal yapı içerisinde incelenerek temel sosyalizasyon ajanlarının etkileri değerlendirilmiştir. Askerlik kurumunun, sosyalleşmeye olan etkisini daha geniş bir görüş açısıyla değerlendirmemize imkan sağlayacak olan yetişkin sosyalleşmesi konusu incelenmiştir. Bu bağlamda toplumumuzda sivil toplum kurumları tarafından da uygulanan yetişkin eğitiminin amacı, ilkeleri, vs. özelliklerine yer verilmiştir.

Toplumsal kurumlar ve bir kurum olarak askerlik kavramı *ikinci bölümde* incelenmiştir. Genel olarak kurumların özelliklerine değinilerek askerlik kurumunun bu kurumlarla olan bağlantıları ortaya konmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda toplumumuzda askerlik hizmetinin kanuni dayanağı, organizasyon kültürü, temel değerleri, görevleri ve Türk toplumunda askerlik kavramı incelenmiştir.

Askerliğin yetişkin sosyalleşmesindeki rolü ve yeniden sosyalleşmeye olan etkisi *üçüncü bölümde* incelenmiştir. Bu bağlamda askerlik hizmeti süresince erbaş ve erlere uygulanan kişisel gelişim ve toplumsal gelişime yönelik programlara değinilerek yurt sevgisi eğitimi, meslek kazandırma kursları ve toplumsal gelişime destek uygulamaları üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde askerliğin sosyalleşmeye etkisini ortaya çıkarabilmek için saha çalışması yapılarak geniş bir değerlendirme yapılmıştır. Yapılan anket sonuçları istatistiksel olarak incelenerek karşılaştırmacı tablolar ve grafikler oluşturularak yorumlanmıştır.

Son olarak saha çalışmasından ortaya çıkan sayısal değerler ve tezin tamamındaki çalışmalar göz önünde tutularak genel bir değerlendirme yapılmış ve sonuç ortaya konmuştur.

I. BÖLÜM

BİREY, TOPLUM VE SOSYALLEŞME

Birey, toplum ve sosyalleşme arasındaki ilişkiyi kavrayabilmek için bir bilim olarak sosyolojinin konusuna kısaca değinmek gerekir. Sosyoloji; toplumu ve toplumda meydana gelen sosyal olayları, sosyal gerçekleri ve onların bağlı olduğu belirleyici unsurları araştırır. Sosyoloji bir ferdi, herhangi bir kişiyi ilgilendiren olayları ele almaz. Bilakis ferdin toplum içindeki yerini, rolünü; sosyal tabakaları, iktisadi, sosyal ve siyasi müesseseleri, nüfusu, yerleşme düzenini, bilgi ve teknolojik düzeyi ile gelenekleri, görenekleri ve inançları kısaca kültürü ve bütün bunlar arasındaki karşılıklı belirleyici ilişkileri, değişimleri ele alarak açıklamaya çalışır.¹ Sosyoloji toplumda meydana gelen olayları toplumun bütünlüğü içinde ele alır ve inceler.

1.1 SOSYAL KİŞİ VE TOPLUM

1.1.1 Sosyal Bir Varlık Olarak İnsan

İnsan canlı bir varlıktır ve doğuştan birtakım davranış şekillerine sahiptir. O çevresi karşısında hayatta kalmak ve çevresine uyum sağlayabilmek için; hayatta kalmayı sağlayan davranış şekillerini öğrenmeğe muhtaçtır. Hayatın akışı içerisinde tek başına bir anlam ifade etmeyen insan ister istemez diğer insanlarla bir arada yaşamak ve onlarla ilişki kurmak zorundadır. Bu ilişki ve etkileşim yoluyla insanlar birbirlerini adeta tamamlarlar. Toplumun bir parçası olmak zorunda kalan insan, içinde yaşadığı gerçek hayatın karşısına çıkardığı güçlüklerle tek başına mücadele edebilmesi mümkün olmadığı için diğer insanlarla bir arada yaşamak ve güç birliği oluşturmak zorundadır.²

Bununla beraber öğrenme yeteneği ile diğer canlılardan üstün duruma çıkar. Yapmış olduğu davranışlar iç güdüsel olarak değil ussaldır. Hayatta kalma

¹ Eyyüp Sanay, Genel Sosyoloji Dersleri, Gazi Üniversitesi Basın - Yayın Yüksek Okulu Matbaası, Ankara, 1991, s. 2.

² Mimar Türkkahraman, Toplum ve Temel Toplumsal Kurumlar, Kurumlar Sosyolojisine Giriş, Alp Yayınevi, Ankara, 2006, s. 2.

mücadelesi insanın başkalarına olan muhtaçlığını ortaya çıkarmıştır. Bu durum insanlar arasında beşeri ilişkilerin olmasına sebep olmuş ve insanın sosyalleşme süreci başlamıştır. İnsan, öğrenme yoluyla sosyal bir varlık olmakta, öğrenme aracı olarak dili kullanmakta ve ancak bu şekilde ayakta kalabilen bir varlıktır.

Diğer canlıların tersine bilinçli bir varlık olan insan, varlık ve olayları dün, bugün ve gelecek olmak üzere üç boyutlu bir zaman içerisinde algılayan, kendisine bir amaç ve hedef koyan, bunları gerçekleştirmek için plan yapan ve bu yolla varlığını devam ettiren bir varlıktır. Bu bağlamda insan, oluşturduğu kurumlarla hayatını garanti altına almaya çalışan sosyal bir varlık olarak karşımıza çıkar.³

Sosyolojik paradigmaya göre insan sosyal bir varlıktır. Sosyal kişi başkalarından izole edilmiş birey olmayıp başkaları ile insani ilişkiler içinde bulunan kişidir. İnsanın sosyal davranışı, çevresel uyarıcılara verilen, önceden belirlenmiş ve içgüdüsel tepkilerden oluşan basit bir dizi hareket değildir.⁴

Sosyal kişi devamlı bir iletişim içerisinde olup; kendisi bu iletişimden etkilendiği gibi iletişim içerisinde bulunduğu kişi veya kişileri de sürekli olarak etkilemektedir. Bu etkileşimin niteliği basitten çok karmaşık bir yapıya kadar uzanmakla beraber esas olan etkileşimin zihinsel bağlamda gerçekleşiyor olmasıdır.

Sosyal bir varlık olarak bir arada yaşamak zorunda olan insanlar, karışıklığa ve kaosa düşmeden hayatlarını sürdürmek için, eylemlerini her zaman koordine etmek ve düzenlemek zorundadır. Ayrıca insan toplumları, diğer canlıların tersine, eylemlerini tamamen içgüdüsel olarak yönlendiremez. Hatta toplumsal hayat karmaşıklaştıkça düzenleyici kurallara olan ihtiyaç artmakta hem de bu kuralların ve prosedürlerin kendileri de karmaşık bir hale gelmektedir.⁵ Dolayısıyla sosyal kişiyi toplumun en küçük parçası olarak kabul etmek sosyal olayları anlamamıza daha açıklık getirecektir.

³ A.g.e., s. 2.

⁴ Joseph Fichter, *Sosyoloji Nedir*, (Çev. Nilgün ÇELEBİ), Anı Yayınları, Ankara, 2004, s. 21.

⁵ Türkkahraman, a.g.e., s. 3.

1.1.2 Toplum

Toplumun genel kabul görebilecek bir tanımı şu şekilde yapılabilir; toplum sosyal gereksinimleri karşılamak için etkileşen ve ortak bir kültürü paylaşan çok sayıdaki insanın oluşturduğu bir birlikteliktir. Bu tanımlama toplumu gruptan ayırır: Grup kişilerden, toplum ise gruplardan oluşur. Bir temel grubun üyeleri diğer bir temel grubun üyelerinden oldukça farklıdır. İnsanlar bu temel grupları oluşturan tüm birincil ve ikincil birliklere sosyal rollerini oynayarak katılır. Böylelikle de toplum, ortak bir kültürü paylaşan ve bir birim olarak görülen, karşılıklı bağlantılı temel grupların bir ağı olarak tanımlanabilir.⁶

Toplumu, içinde ve arasında yaşadığımız sosyal ilişkiler sistemi olarak da tanımlayabiliriz. Gerçekten de insan hayatı, grup içinde (doğumla aile) başlamakta ve ölüme kadar bütün faaliyetler grup içinde cereyan etmektedir. Kişi ve gruplar arasındaki faaliyetler yada ilişkiler, bir düzene göre işlemekte, bir sistem oluşturmaktadır. Toplumdaki basit bir sosyal ilişkinin oluşumu ve işleyişi bile bir takım kuralların varlığına bağlıdır⁷

Toplumun bakış açılarına göre bir çok tanımı vardır. Sosyolojinin gelişimi evresinde bu tanımlar çok çeşitliliğe sahip olmakla beraber ön yargılardan mümkün olduğu ölçüde ayrılmış olarak toplumun tanımını şöyle yapılabilir: “Toplum insan ömründen uzun yaşayan, görelî bir kararlılığa sahip olan ve kendi kendini devam ettiren bir insan topluluğudur.”⁸ Başka bir ifade toplum, insan davranışlarını düzenleyen sosyal kurumların meydana getirdiği bir sistemdir.

1.1.2.1 Toplum Sınıflandırmaları

Toplumlar çeşitli kaynaklarda bir çok açıdan sınıflandırmalara ayrılmıştır. Fakat bu konuda önemli olan ve kabul gören sınıflandırma ölçüsü kültürdür. Tylor’a

⁶ Fichter, a.g.e., s. 86.

⁷ Türkkahraman, a.g.e., s. 1.

⁸ Emre Kongar, Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2004, s.46.

göre kültür “Bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, örf ve adetlerden ve insan toplumunun bir üyesi olarak elde ettiği bütün yeteneklerden oluşmuş karmaşık bütündür”.⁹

Kültür bağlamında toplumu ilkel veya ümmi toplumlar ve yazıya sahip olan ve olmayan toplumlar diye ikiye ayrılabilir.¹⁰ Bir diğer tasnif’ de toplumda egemen olan grup veya kurumlara göre yapılmakta ve tüm toplumlar bu bakımdan ekonomik egemenliğe, aile egemenliğine, dini egemenliğe, siyasal egemenliğe tabii toplumlar olmak üzere 4 kısma ayrılmaktadırlar. Görülüyor ki, bu tasnif daha üstün egemenliği belirten unsurlara dayanmaktadır. Toplumlar başka bir ayırıma da tabi tutulabilir. İçinde ilk grupların egemen bulunduğu cemaatçi, gelenekçi toplumlar ve menfaat birliklerine dayanan karmaşık sanayi toplumları, kitlesel toplumlar olmak üzere ikiye ayrılabilir.¹¹

Toplumlar, geleneksel ve modern (kültürel) olmak üzere de iki grupta ele alınabilmektedir.

Gelenekçi toplum, nüfusu az ve dolayısıyla üyeleri arasında sıkı ve yakın ilişkilerin yürütebildiği insan toplumudur. Bu toplum içinde normlar uzun zaman süreleri içinde sabit kalır; kuşaktan kuşağa sosyal normlarda değişme olmaz. İş bölümü ve uzlaşma geniş çapta değildir. Bu itibarla gelenekçi toplum, genellikle, ekonomik bakımdan kendi kendine yeter niteliktedir. Bu tür toplumlarda sosyal örgütlenmenin başlıca biçimi hısımlıktır. İnsanlar genellikle buldukları coğrafi sınırları dışına çıkmazlar; fiziki hareketlilik (yer değiştirme) çok azdır.

Toplumsal problemler, geleneklerle ve otomatik tutum ve davranışlarla çözümlenir. Normlar eleştirilmez ve sosyal normların doğruluğundan şüphe edilmez. Normlar üzerinde ihtilaf, uyuşmazlık yok gibidir. Normlardan sapma haline nadiren rastlanır. Bu nedenle bu tür toplumlarda normatif bütünleşme çok yüksek derecededir ve grup bütünleşmesi çoklukla üyelerin benzerliğine dayanır.

⁹ Sulhi Dönmezer, Toplumbilim, Beta Basım Yayım Dağıtım, 12nci basım, İstanbul, 1999, s. 99.

¹⁰ Aynı eser, s. 223.

¹¹ Aynı eser, s. 223.

Gelenekçi toplum nispeten ağır fakat çok derin biçimde değişir. Çünkü bu çeşit toplumlarda yenilik toplum yapısı ile bütünleşince yerleşmektedir. Gelenekçi toplumlarda kişiler eşlerini toplum içinden seçerler. Gelenekçi toplumda verilmiş roller büyük çoğunluktadır; elde edilen roller fonksiyonel, ilişkiler az sayıdadır. Geleneksel toplumda, genel olarak yerel konular üzerine konuşulur, fakat fikirler başkalarına naklolunup açıklanmaz; zaten insanlar birbirlerini tanımakta, kişilik özelliklerini bilmektedirler.

Kitlesel toplumda ve sanayi toplumunda ise yukarıda belirttiğimiz özelliklerin tam tersi vardır: Toplumun asli örgütlenme aracı olarak hısımlığın yerini, uzmanlaşmış ekonomik, siyasi, dini, eğitimsel örgütlenmeler almıştır. Nüfus fazladır; şehirleşme ileri derecededir ve fiziki hareketlilik çok hızlıdır. "Kitlesel toplum ile sanayi toplumları hemen hemen birbirini aynı olan kavramlardır. Sanayi toplumu belirli bir zaman içerisinde kitlesel toplum haline dönüşmektedir. Horton – Hunt, kitlesel toplumu "alan üzerine dağılmış ve anonim, bir veya çok sayıda aynı nevi uyanları tepki gösteren ve fakat birbirlerini nazara almaksızın ferden hareket eden nispeten geniş sayıda kişiler" olarak tarif etmektedir. Aslında kitlesel toplum sanayi toplumu boyutlarının çok genişlemiş olmasıdır.¹²

Yukarı da açıklandığı üzere bu toplum biçiminde gelenekçi toplumu belirleyen özelliklerden hiçbirisi yoktur. Kitlesel toplumu anonimlik, hareketlilik, rol ve statülerin uzmanlaşması, bireysel tercihlerin örf ve adetlere dayanmaması karakterize etmektedir.

Kitlesel sanayi toplumu sürekli olarak değişmekte ve statü ve roller geniş ölçüde eğitime ve başarıya dayalı olarak elde edilmektedir. Böylece kişiler sosyal sıralama ve tabakalaşmada sürekli olarak çıkış ve inişler yapabilmektedirler. Kitlesel toplumda semboller, kılavuz imajlar, klişe tipler kitle iletişim araçları vasıtası ile yayılmakta ve toplumsal düzeni etkilemektedir. Kitlesel toplumda alan üzerinde aynı nitelikte mesleki, sosyal yapılar vardır. İnsanlar kendi çevreleri içinde evlenmektedirler.

¹² A.g.e., s. 227.

Kitlesel toplum biçiminin temel özelliklerinden başta gelen birisi de fikir ve düşüncelerin açıklanmasıdır. Kitlesel toplumda birey, diğer birisi ile temas edebilmek için fikir ve düşüncesini belirtmek mecburiyetindedir; müzik dinlerken; alışveriş yapılırken bile daima fikir ve düşünceyi açıklamak, mesaj vermek zorunlu olmaktadır.

Sonuç olarak karmaşık kitlesel sanayi toplumunda, normlar üzerinde bir uyuma, uzlaşma oluşmamaktadır; tersine normlar üzerinde uyumsuzluk normlardan sapma geniş ölçüdedir. Görülüyor ki, anonim, birbirini tanımayan insanlardan oluşmuş şehir hayatının iştirakçileri arasında başka bir yönden, gelenekçi toplumlarda rastlanmasına imkan olmayan bir bağlantı da oluşmaktadır. Çok geniş iş bölümü, şehirlerde heterojen bir nüfus kitlesinin yığılmasına sebep olur. Neticede, şehirde kültür yönünden aykırılıklar bir araya gelir ve bundan kültür çekişmeleri doğar. Heterojen nüfus , yeni normlarla karşı karşıya kalmış insan grupları demektir. Bunun sonucu, elbette ki normlardan sapma ve normlar üzerindeki uyumsuzluktur.

Kitlesel sanayi toplumu, ekonomik yönden diğer sanayi toplumlarına bağlanmak zorundadır. Bu bağlantı ve sürekli devam eden teknolojik değişme insan eylemlerinde değişimleri ve yeni normların oluşturulması zorunluluğunu ortaya çıkarır. Gelişen sanayi eski hayat şekillerini tahrik eder; kurumların önemlerini azaltır. Böylece artan sapmalar, uyumsuzluklar ortaya sürekli olarak sosyal problemler çıkarır; sanayi toplumu , sosyal problem yaratan bir güçtür. Bu itibarla sanayileşmeye başlayan gelenekçi toplumda, hızla normlardan sapma, normlar üzerinde uyumsuzluk hali, sosyal çözülme kendisini gösterecektir. Çünkü sanayi toplumu normlar üzerindeki uzlaşmayı zayıflatıp yok edeceğinden bunun yerini yeni bir normatif anlayışa bırakması zorunlu olacak, yeni normlar oluşuncaya kadar ise sanayi toplumunda normatif bütünleşme düşük derecede kalacaktır.¹³

¹³ A.g.e., s. 226.

1.1.2.2 Toplum ve Özellikleri

Dünyada çeşitli toplumlarda birtakım evrensel benzerlikler bulunur. Statü, rol, örüntü, yapı, ilişki, işlev gibi bu benzerliklerin gösterimlenebilmesi, toplum teriminin kesin bir biçimde tanımlanabilmesini olanaklı kılmıştır.¹⁴

Toplum, ortak bir mekanda birlikte yaşayan, temel sosyal gereksinimlerini tatmin etmek için çeşitli gruplar içinde işbirliği yapan, ortak bir kültüre bağlı olan ve belli bir sosyal birim olarak işlevde bulunan kişilerin örgütlenmiş işbirliğidir.¹⁵

Toplumun temel özellikleri genel olarak aşağıdaki şekilde sıralanabilir.¹⁶

a) Toplumdaki kişiler demografik bir birim oluştururlar. Bir başka deyişle toplam nüfus olarak görülebilir.

b) Toplum, ortak bir coğrafi mekanda var olur. Yüksek düzeyde örgütlenmiş modern dünyadaki belirli fizik sınırların, ulusu olduğu kadar toplumu da çevrelediği kabul edilir. Ancak bir ulus içinde ayrı toplumlar da var olabilir. Bu nedenle “ulus” sözcüğünü her zaman “toplum” sözcüğü ile eşanlamlı olarak görmemek gerekir. Örneğin Fransız asıllı Kanadalılar diğer Kanadalılardan ayrı bir kültür ile ayrı bir toplum oluşturmuşlardır.

c) Toplum, işlevsel olarak farklılaşmış temel gruplardan oluşmuştur. Her toplumda altı temel grup vardır. Temel insan gereksinimleri bu gruplar sayesinde karşılanır: Aile, din, ekonomi, siyaset, eğitim ve boş zaman değerlendirme. Hiçbir toplumun sadece okul, sadece fabrika veya sadece spor kulüplerinden oluşmadığı, oluşmayacağı açıktır.

d) Toplum, kültürel olarak benzer grupların toplamıdır. Bunlar ortak bir dil kullanırlar, ancak kültürel benzerlik daha derinlere de uzanır. Sözelimi önemli görülen değerler üzerinde genel bir oydaşma vardır ve bu gruplar oldukça benzer davranışlarıyla karakterize edilirler.

¹⁴ Fichter, a.g.e., s. 86.

¹⁵ Aynı eser, s. 88.

¹⁶ Aynı eser, s. 87.

e) Toplum, baştan aşağı işlevsel bir birimdir. Örgütlenmiş nüfus, çoğul ve eş güdülmüş erdemlerin dinamik sürekliliğini sergiler. İşbirliği yaygındır. Böylece içsel işlevsel farklılaşmalara karşın toplumun bir bütün olarak hareket edebilmesi olanaklaşır.

f) Toplum, ayrı bir sosyal birim oluşturur. Bu özellik büyük ölçüde yukarıda sıralanan diğer öğelere işaret eder. Ama her toplum diğerlerinden kültürel olarak farklıdır.¹⁷

1.1.2.3 Toplumun Özsel İşlevleri

Toplum bir çok işlevi yerine getirir. Bu işlevleri toplum temel grupların işleyişi ile gerçekleştirir. Bu işlevler şunlardır:¹⁸

a) Toplum, insanları belli bir yerde ve zamanda bir araya getirir. Böylece insanlar birbirleriyle insani ilişkilere girişebilirler. Bu mekansal durum, toplumun işlevlerini yerine getirmesinde bir temel sağlar.

b) Toplum, kişiler arasında sistematik ve yeterli iletişim araçları sağlar. Böylece dil ve diğer ortak simgeler yoluyla bireyler birbirlerini anlayabilirler.

c) Toplum, üyelerinin paylaşım oynadığı ortak davranış örüntülerini koruyup geliştirir. Böylece de bireyler için zaman ve enerji tasarrufu sağlar.

d) Toplum, statü ve sınıf tabakalaşması sistemi yoluyla her bireyin sosyal yapıda oldukça istikrarlı ve başkalarınınca tanınabilen bir pozisyona sahip olmasını sağlar.

Ayrıca toplum, temel evrensel gruplar sistemi aracılığıyla kişiler için şu özsel işlevlerde bulunur:

¹⁷ A.g.e., s. 87.

¹⁸ Aynı eser, s. 88.

- a) Toplum, kendisine üye sağlamak için düzenli ve etkili birtakım yollara sahiptir. Toplum, evlilik, aile ve akrabalık grupları yoluyla kendine sistemli olarak onaylanmış yeni insanlar girmesini sağlar.
- b) Resmi, örgütlenmiş ve örüntüleşmiş eğitim sistemi yoluyla üyelerin sosyalleşmesini, gelişmesini sağlar.
- c) Toplum, çeşitli ekonomik gruplar aracılığıyla insanların yaşamlarını sürdürmeleri için gereksindikleri maddi ve fiziki mal ve hizmetleri üretir, dağıtır.
- d) Siyasal yönetim ve çeşitli sivil gruplar yoluyla, insanların temel gereksinimlerinden olan dış güvenliği ve düzeni sağlar.
- e) Toplum, örgütlenmiş çeşitli dini formlar aracılığıyla bireylerin dini ruhsal gereksinimlerini karşılar.
- f) Toplum, sahip olduğu sosyal gruplar ve sistematik düzen aracılığıyla üyelerin dinlenmesine ve boş zamanlarını değerlendirmesine olanak sağlar.¹⁹

1.1.3 Sosyalleşme

Fert ve toplum ilişkisini ifade eden sosyalleşme, bir bakıma sosyal bilimler arasındaki köprüyü de kurmaya yarayan temel sosyolojik kavramdır. Sosyalleşme kavramının sosyal bilimlerde ortak bir kavram olarak kabul ediliyor gibi görünse de incelendiğinde sosyalleşmeyi tüm boyutlarıyla açıklayan genel bir teori henüz ortaya tam olarak konamamıştır. Klasik analizler sosyalleşmeyi genellikle sosyal değerlerin aktarılması süreci olarak işlemektedirler. Bu süreç zarfında toplum sürekli olarak yeniden şekillenmekte olduğu kabul edilmektedir.

İnsan toplumları varlığını kültürel aktarma yoluyla devam ettirir. Sosyalizasyon ise bu kültürel aktarmayı sağlayan önemli bir unsurdur. Ortak hayatın kuralları ve normları, topluma yeni katılan bireylere sosyalizasyon yoluyla aktarılır. Bir toplumun ortak hayatının kural ve normları o toplumun kültürünün temeli ve ortak kodu (şifre) dur. Toplumların doğal dünyada olduğu gibi kendiliğinden (doğal olarak) varlığını devam ettiremeyeceği bir gerçektir. Dolayısıyla bir toplumun varlığını sürdürebilmek için kendi ortak kodunu (şifreyi) her bireyine yüklemek ve aşılacak zorundadır.²⁰

¹⁹ A.g.e., s. 88.

²⁰ Mimar Türkkahraman, Türkiye’de Siyasal Sosyalleşme ve Siyasal Sembolizm, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 17.

Sosyalleşme, ferdî tutum ve davranışların, bir veya daha fazla sayıdaki fertlerle bir sosyal çevrede etkileşimi sonucu meydana gelmektedir. Literatürde çoğu kere, sosyal gelişme kavramı ile aynı anlamda da kullanılmaktadır. Sosyalleşme veya toplumsal değerlerin aktarımı ve yaygınlaştırılmasıyla; sosyal hayatın yaşanması ve geleceğe doğru bir devamlılığın sağlanması hedeflenmektedir. Bu süreçler, ferdin bebeklik çağlarından başlayarak hayatı boyunca devam eder ve çocuğun yetiştirilmesi, eğitim, meslek edinilmesi, gibi birbirinden çok farklı alanları kapsar.

Sosyalleşme hayat boyu devam eden bir süreçtir. Dolayısıyla o, insanların yaşam için gerekli olan sosyal, ruhi ve fiziki yetenekleri kazanması için toplum kültürünü özümsemesini kapsayan bir uzun süreçtir. İnsanların yaşayan bir toplumun aktif üyesi haline gelmesi doğal olarak gerçekleşmez. Bir başka ifadeyle insanlar statü rolleri için doğal bir şekilde gelmezler, bu yönde onların sosyalleşmesi gerekir. Bu anlamıyla sosyalleşme, bireyi kültür içerisine kabul etme sürecidir ki bu süreç ortak sosyal hayatın gerçekleşmesini mümkün kılar.²¹

Sosyalleşme süreci devamlı olarak bireyin “dışında” cereyan eder ve toplum açısından sosyal kontrol süreci ve grup yaşamında düzenlilik sağlama yoludur.²² Sosyalizasyon süreci toplumdan topluma nitelik ve nicelik olarak değişmekle beraber hizmet ettiği amacı aynıdır.

Sosyalleşme yaşam boyu süren bir süreçtir. Bilinçaltı uyumluluğunun bir çeşididir ve her yer, her kültür, her zaman ve her toplum için söz konusudur. Kişinin gelişigüzel bir dünya vatandaşı veya insan toplumunun genel bir üyesi olması diye bir şey olamaz. Sosyalleşme sürecinin işleyişi ile kişi bir Amerikalı. Fransız, vs. olur.²³

Sosyalleşme ferdin sosyal boyutta ortaya çıkmasıyla var olan bir süreçtir. Toplumun bulunduğu her zaman ve mekan biriminde bu süreç de mevcuttur. Böylece toplum kendi varlığını sağlamakta ve sürdürmektedir. Fert açısından düşünüldüğünde

²¹ Ralph Linton, *The Study of Man*, New York, Appleton, 1974, s. 195.

²² Fichter, a.g.e., s. 27.

²³ Aynı eser, s. 27.

ferdin toplum içinde, topluma göre sosyalleşmesi; toplum açısından bakıldığında ise toplumun ferdi sosyalleştirmesi, onu sosyal değerlerle sahip kılması söz konusudur. Bazı yazarlar kendi kendine sosyalleşmeden bahsetmekte iseler de sosyalleşme esasen kurumlar tarafından yerine getirilmektedir.

Fert açısından sosyalleşme çocukluk çağlarında çok hızlı bir öğrenme, ileri yaşlarda ise şahsiyet belirginleştikçe- hızını kaybeden bir süreç olarak bütün hayat boyunca devam etmektedir. Ferdin dünyaya gelmesiyle birlikte ileride öğrenmeyi mümkün kılacak ve sosyalleşecek olan biyolojik yapı gelişmeye başlamakta ve bu dönemdeki gelişim çok büyük önem taşımaktadır. Çocukluğundan itibaren fert üzerindeki sosyal etkiler, şahsiyetinin ve sosyal tutum ve davranışlarının gelişmesini sağlar. Bu, aslında, ferdin toplum içinde bir kimlik edinme sürecidir. Sağlıklı, dengeli ve güçlü bir şahsiyet, sosyal veya ferdi kimlik edindiği takdirde psikolojik bozukluklar, tutum ve davranışlarda sosyal sapmalar olmayacaktır. Özellikle rol ilişkilerinde sergilenen sosyal kimlikler, tutum ve davranışlara anlam vermekte ve onları yönlendirmekte, böylece endişeler, depresyon ve düzensiz davranışlar önlenmektedir.²⁴ Ferdin toplum içinde ne tür sosyalleştiğinin göstergesi, toplum tarafından aktarılmış sosyal değerlerin ve normların, ferdin tutum ve davranışlarında yansımaları ve bu davranışların müşahede edilebilirliğidir.

Sosyalleştirmede, toplumu belli bir tarzda şekillendirme amacı vardır. Sosyal, siyasi veya iktisadi yönlerden bazı niteliklerin yapılandırılması amaç edinilmiştir. Bu aynı zamanda farklılıkların işlenmesi anlamına da gelmektedir. Zira toplum açısından kültürel orijinalliğin korunması esastır. En küçük sosyal birimden milletlerarası birliklere kadar her alandaki sosyal politikalar, tespit edilmiş olan prensipler doğrultusunda sosyalleştirmeyi amaçlamaktadırlar. Böylece bir siyasi tutum ortaya çıkmaktadır. Meselâ, Avrupa Birliği liderleri, Avrupa'nın başarısını sağlamak için gerekli olan sosyalleştirme prensiplerini belirlemişlerdir. Avrupa Birliği'ne girmek isteyen ülkelere de bunu olmazsa olmaz "kriterler" olarak sunmakta ve ısrarla istemektedir. Bu bağlamda Avrupa Birliği ile devam etmekte

²⁴ P. A. Thoits, "Multiple Identities and Psychological Well-Being: A Reformulation and Test of The Social Isolation Hypothesis", American Sociological Review, Vol. 48, April 1983, s. 174-187.

olan ve basında uyum süreci olarak geçen çalışmayı esasında bir sosyalizasyon süreci olarak görmek yanlış olmaz.

Bazı yazarların ve ekollerin konuya ışık tutacak analizlerine kısaca göz atmakta fayda vardır. Yüzyılımızın ortalarına kadar yapılan çalışmaların pek çoğu psikanalizci teoriden etkilenmiş ve daha ziyade ferdin yetişkinliğe kadarki dönemini kapsamaktadır. Psikanaliz teorisi çerçevesinde yapılan çalışmalar sosyal olayların sebep sonuç ilişkilerini aile çevresiyle sınırlandırmıştır. Yakın dönemlerdeki sosyalleşme araştırmaları ise, ferdin yetişkinlik çağlarını da dahil ederek tüm hayatını kapsayacak şekilde genişleterek, daha az global teoriler ve farklı yaklaşımlar kullanmıştır. Araştırmalar göstermektedir ki, fert hayatının ilk dönemlerindeki sosyalleşmeler ortak özelliklerin, sonraki sosyalleşmeler ise ferdi farklılıkların elde edilmesi olarak değişik proseslerdir.²⁵

Newcomb'a göre sosyalleşme, ferdin çocukluğundan itibaren kapasitesi ölçüsünde toplumdaki sosyal ilişkilere girerek elde ettiği tutum ve davranışlardır.²⁶ Bu proses, temelde bir tür öğrenmedir. Ancak, bu tanım tüm sosyal öğrenmeyle birlikte daha ziyade ferdi sosyalleşmeyi ifade etmektedir. Diğer yazarlara göre ise sosyalleşme daha çok gurup değerlerinin öğrenilmesidir. Çocuk, diğer insanlarla bir araya gelerek kültürlerinin etkisi altına girer; toplumun bir üyesi olur ve insan şahsiyeti elde eder. Sosyalleşme, insanın şahsa doğru bir olgunlaşma prosesini ifade eder.²⁷ Sosyal niteliği vurgulama açısından bu yaklaşım daha uygundur. Farklılık iki noktada ortaya çıkmıştır: Sosyalleşme, gurup değerlerinin mi, yoksa sosyal tutum ve davranışlarının mı öğrenilmesidir? Her iki husus da birbirine bağlıdır. Fert, ancak sosyal değerleri öğrenerek tutum ve davranışlarını elde edebilir. Bu bakımdan sosyalleşmeyi, toplumun mevcut kültürel değerlerinin fert tarafından öğrenilmesi ve özümsemesi süreciyle birlikte sosyal çerçevede bir benlik edinmesi şeklinde ele almak gerekir. Sosyoloji açısından vurgulanması gereken nokta T. Parsons ve R. F. Bales'in de işaret ettiği gibi ferdin üyesi bulunduğu toplumun kültürünü

²⁵ M. Jahoda, "Socialization" maddesi, The Blackwell Dictionary of Twentieth-Century Social Thought, W. Outwhite ve T. Bottomore (ed.), U.S.A., 1993, s. 625.

²⁶ T. M. Newcomb, Social Psychology, Dryden Press, N. Y. 1950, s. 51.

²⁷ W. F. Ogburn ve M. F. Nimkoff, Sociology, Cambridge, U.S.A., 1940, s. 131.

içselleştirmesidir.²⁸ Bu yazarları da etkilemiş olan Freudcu görüşte ise, çocuğun ebeveyninin normlarını içselleştirmesi ve bir süper ego elde etmesidir.²⁹

İçselleştirme (internalization) kavramının sosyal bilimlerde ne anlamlarda kullanıldığını belirtmek sosyalleşme vakiasının daha açık ortaya konmasını sağlayacaktır. Çünkü söz konusu olan malumat edinme şeklinde basit bir bilgi edinme değil, edinilen bilginin sosyal varlığı meydana getirmesidir. Bazı yazarlar bu öğrenmenin niteliğinin bir tür şartlanma olduğunu ileri sürmektedirler.³⁰ Öğrenme ve içselleştirme, nedensellik bakımından aynı anlamdadır. Çalan zille birlikte verilen elektrik şokunun tezahürleri arasında köpeğin kurduğu ve içselleştirdiği bağlantı bu nitelikte bir öğrenmedir.

Sosyal psikolojide ise kendiliğinden bir dikkatle ve sübjektif olarak sosyal rollerin bilincinin edinilmesi anlamında kullanılmaktadır.³¹ Temel kimlik unsurları özellikle ilk dönem sosyalleşmenin sağlandığı aileden müşahede edilerek alınmakta ve oyun vasıtasıyla da tecrübe edilmektedir.³² Oyun çocuğun sosyalleşmesinde en önemli araçlardan biridir. Çocuğa değişen çevresini bir dereceye kadar kontrol etme ve yetişkinlerin sosyal düzeninde hareket edebilmesine imkân sağlamaktadır. Çocuk, oyun arkadaşları arasında bir statü kazanmakta ve gurubunu diğerlerinden farklı olarak oluşturmaktadır. Sosyalleşmenin en önemli fonksiyonları olan statü kazanmak ve farklı bir gurup yapısı oluşturmak bu şekilde ortaya çıkmaktadır. Diğer yönden arkadaş gurupları birer sosyalleştirme ajanları olarak tutum ve davranışların belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Çocuk, kabul edilebilir sınırlardaki ahlakî davranışları, zaman içinde ihtiyaçları doğrultusunda benliği değiştirirken edinmektedir.³³ Başka bir deyişle her sosyalleşme vakiasında mevcut bilgi özümsemekle orijinal bir bilgiye dönüştürülmektedir. Bilginin güç sağlaması şeklindeki temel güdü bu fonksiyonu yerine getirmektedir. Bazı yazarlara göre insan,

²⁸ T. Persons ve R. F. Bales, Family: Socialization and Interaction Process, The Free Press, Glencoe, 1955, s. 17.

²⁹ G. J. Hinkle, "Sociology and Psychoanalysis", Modern Sociological Theory in Continuity and Change, H. Becker ve A. Boskoff (ed.), N. Y., 1957, s. 16.

³⁰ M. Jahoda, "Socialization" maddesi, The Blackwell Dictionary of Twentieth-Century Social Thought, W. Outwhite ve T. Bottomore (ed.), U.S.A., 1993, s. 625.

³¹ G. E. Swanson, "Internalization" maddesi, A Dictionary of the Social Sciences, J. Gould ve W. L. Kolb (ed.), The Free Press, N. Y., 1964, s. 345.

³² USA Today (Periodical). "Easing Transition to new School" v. 121, Aug. 1992, s. 3.

³³ A. F. Gary, The Dirty Play of Little Boys, Society. v. 24, Nov./Dec. 1986, s. 63-7.

güç edinmeye meyillidir ve bu eğilimin kaynağı ise ailedeki ana ve baba rollerindeki gücün özümsemesidir.³⁴

1.1.3.1 Sosyalleşmenin Temel Özellikleri

- a) Sosyalleşme sürecinde yalnızca resmi değerler değil gayri resmi değerler ve normlar da bireylere aktarılır.
- b) Sosyalleşme yalnızca resmi gruplar değil resmi olmayan gruplar tarafından da yürütülürler.
- c) Sosyalleşme sürecinde bireylerin nasıl öğrendiğinden ziyade ne öğrendiği önemlidir.
- d) Sosyalleşme yalnızca belirli kişi ya da gruplara özgü bir şey değildir. Geneldir.
- e) Sosyalleşme sürecinde sosyalleşmeye uyum tüm bireylerde aynı değildir.

1.1.4 Toplum ve Birey Açısından Sosyalleşme

Sosyalleşme süreci birey ve toplum yada öznel ve nesnel olmak üzere iki kategoride ele alabiliriz. Bu süreç tamamen bireyin dışında cereyan eder ve sadece çocukları veya topluma yeni katılan göçmenleri etkilemez, toplumdaki tüm kişileri etkiler.³⁵

1.1.4.1 Nesnel Açıdan Sosyalleşme

Toplum, başlangıç tarihi tam olarak belli olmayan ve sürekli olarak yaşayan ve ilk bakışta değiştiği pek anlaşılamayan köklü ve olmazsa olmaz değerlere sahiptir. Sosyalleşme; toplumun, kişinin diğerleri ile birlikte yaşayabilmesi için ondan belediklerini temsil eder.

³⁴ L. Sojacy, Power Play (childhood role play), Working Woman. v. 10, N.Y., 1985, s. 160.

³⁵ Fichter, a.g.e., s. 27.

Nesnel açıdan sosyalizasyon süreci toplum bakımından insan üzerinde faaliyette ve etkide bulunan sosyal etkenlerin incelenmesidir. Toplumun kültürünün kuşaklardan kuşaklara geçirmesini ve insanın örgütlenmiş toplum hayatının kabul ve tasvip ettiği biçim ve usullere uymasını sağlar.³⁶ Böylece birey, toplum tarafından süregelen ve onaylanan sosyal hayatın yapısına uyar.

Toplum açısından nesnel sosyalizasyon süreci şu açılardan önemlidir:

- a) Bir toplumun ya da grubun varlığı, devamı ve isleyişi ancak sosyalizasyon süreciyle gerçekleştirilebilir.
- b) Toplumun devamı açısından her toplum daha çok genç kuşağın sosyalleşmesine ağırlık verir.
- c) Toplumun sağlıklı isleyişi açısından her toplum kendisine katılan yeni üyelerini sosyalleştirmek zorundadır.
- d) Sosyalizasyon aynı toplumda bir sosyal kontrol ve dolayısıyla düzeni sağlama rolü oynar.

Topluma devamlı olarak yeni katılan bireyler olmaktadır. Toplum ancak biyolojik organizmasını böylece devam ettirmektedir. Bu bireyler, diğer yabancı toplumlardan katıldığı gibi esas itibari ile yeni doğan bireylerden oluşmaktadır. Toplumun kültürel canlılığı ise yeni katılan bireylere geleneksel değerlerin doğru ve tam olarak aktarılması ile mümkün olmaktadır. Toplumun bu değerleri aktarma süreci toplum açısından sosyalleşmeyle olur. Toplum bunu sağlamak için kendi iç dinamikleri olan kurumlar aracılığı ile bunu yerine getirmektedir. Şüphesiz ki bu imkanı sağlayan en önemli kurum eğitim kurumudur. Elde edilen bilgi ve teknikler toplumdan topluma değişse de genel olarak aynı amaç için bu faaliyet gerçekleştirilir. Toplumun en temel ve doğal amacı varlığını sürdürecektir genel değerleri toplumun genç üyelerine aktarmaktır. Bu yüzden modern toplumlarda ilköğretim zorunludur ve parasızdır. Toplumun modernliği ve yapısal gücü arttıkça ilköğretim süresi uzamakta ve eğitimin niteliği ve niceliği artmaktadır.

³⁶ Sulhi Dönmezer, Sosyoloji, Savaş Yayınları, Ankara, 1984, s. 142.

Toplumda değişmeler kaçınılmazdır. Değişmeler olumlu olduğu gibi olumsuz da olabilmektedir. Fakat toplumdaki değişmeler bireylerde olduğu gibi hemen fark edilir bir şekilde olmayıp uzunca bir süreçte olmaktadır. Çoğu zaman birey bunu fark edememektedir.

1.1.4.2 Öznel Açıdan Sosyalleşme

Bireyin çevresine uyarlandığı süreçte bireyde meydana gelen bir öğrenme sürecidir ya da olgusudur.Öznel sosyalleşmenin sonucunda bireyde “öz benlik” oluşur.Öz benlik bir kişinin kendisini, başkalarının gördüğünü sandığı biçimde görmesi ve böylece oluşan kendi imajına ilgisidir; kendisi hakkında bir imaj sahibi olmasıdır.³⁷

Öznel açıdan sosyalizasyon bireye şu açıdan yararlıdır :

a) Sosyalizasyon süreciyle birey planlı ve disiplinli bir çerçevede çeşitli bilgi ve teknikleri kazanır.

b) Sosyalleşme sürecinde bireyler sosyal rollerini öğrenir ve bu yolla kendini toplumda kendini daha iyi gerçekleştirme imkanını elde eder. Sosyal rolünü öğrenmiş birey zamanla toplumu oluşturan diğer bireyler tarafından kabul görür. Bireyin sosyal rolündeki başarısı ve kabullenilme derecesi arttıkça birey bir süre sonra toplumu etkilemeye başlar. Bu etkileşim sürecinin büyüklüğüne göre toplumda değişim olarak görülür. Sosyalizasyon aynı zamanda bireylere ümit verir, gelecek vaat eder. Birey ancak sosyalizasyon yoluyla kendi bölümünün üyesi haline gelir.

Sosyalleşme sayesinde insan, toplumun ortaya koyduğu tavır ve hareket modellerini, örnekleri ve düşünme biçimlerini öğrenmektedir. Böylece sosyalleşme kişinin toplumsal kültürle bütünleşmesini ve içinde yaşadığı toplumla uyum sağlamasını mümkün kılan bir mekanizmadır.³⁸

³⁷ A.g.e., s. 147.

³⁸ Aynı eser, s. 141.

Topluma katılan yeni doğmuş bir bebeğin sosyalleşme süreci hemen başlamaktadır. İlk sosyalleşme süreci anne-baba ile olmakta ve çocuk büyüdükçe diğer kurumlar sosyalleşme sürecine dahil olmaktadır. Sosyalleşme süreci birey açısından hiç bitmemekte ve belli bir yaşa gelene kadar artan bir hızda devam etmektedir. Sosyalleşme sürecinin hızı yetişkinlik çağının başlaması ile azalmaktadır. Yetişkinlik çağında bu süreç yavaşta olsa devam etmekte ve birey yeniden sosyalleşerek toplumdaki hayatını uyumlu bir şekilde sürdürmektedir.

Kişinin toplum içinde diğerleri ile birlikte ortak bir yaşam sürebilmesi, ancak toplumun örf ve adetlerine, geleneklerine, örneklerine itaat etmesine, giyinme, yeme içme, uyuma, oynama, eğlenme, çalışma bakımından asli bir takım teknikleri kabul etmiş bulunmasına, toplumsal hayatın norm ve ayınlarına uymasına ve grup içinde kendisine verilecek rolleri yerine getirebilmesine bağlıdır.

1.1.5 Sosyalleşme Ajanları (Mekanizmaları)

Sosyalleşme, toplumun sosyo-kültürel normlarını öğrenme ve benimseme ile mümkün olur. Ancak ferdin, toplumun bu normlarını yüzde yüz öğrenmesi ve benimsemesi mümkün değildir. Zira biyolojik ve psikolojik farklılıklar yanında eğitim imkanları ve seviyesinin farklılığı bunda belirleyici bir rol oynar. Aslında ferdin içinde bulunduğu toplumun tıpa tıp bir aynası olmaması, sosyo-kültürel değişme ve gelişmeyi sağlayan bir faktördür. Buna rağmen fert; temel toplumsal normları öğrenmek ve benimsemek zorundadır. Toplumsal uyum ancak bu şekilde gerçekleşebilir. Fert bu sayede toplum içerisindeki rollerini öğrenir.

Günümüzde toplum ile birey arasında sayısız küçük gruplar vardır. Bunlar sosyalleşmenin temel aygıtlarıdır. Özellikle aile, okul, arkadaş grubu ve kitle iletişim araçları temel sosyalleşme ajanlarıdır. Sosyalleşme önce aile içerisinde başlar devamında okul ve çevre içerisinde gelişir. Birey doğumla beraber bir sosyal kişidir. Ama onun sosyal kişiliği sürekli olarak sosyalleşme yolu ile gelişir.

1.1.5.1 Aile ve Sosyalleşme

Aile çocuğu kuşatan ilk çevre olması ve hayatın önemli bir kısmının bu çevrede geçmesi nedeniyle önemli bir sosyalizasyon mekanizmasıdır. Ailenin çocuklar üzerindeki en belirgin etkisi, anne babaların çocuklarına tercih ettiği değerler sistemini öğretmesi ve çocuklarında bunu öğrenmesidir.³⁹

Aile, biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş özdeşsel ve tinsel zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir birimdir. Ailenin farklı görünüşleri vardır. Kısaca aile üreme işlevini yerine getirmektedir.

Aile üyeleri, psikolojik doyumlarına aile içinde ulaşırlar. Anne, baba ve çocuk sevgisi, aile içi psikolojik ilişkileri en güzel ifade eden kavramlardır. Toplum üyelerinin ilk toplumsallaştığı yer ailedir. Aile, özellikle dil başta olmak üzere toplumdaki kültürün temel öğelerini bireye aktarır. Böylece birey, aile aracılığıyla, toplumsal bir aktör haline dönüşür.

Aile, toplumsal normların ilk öğrenildiği yerdir. Toplumda var olan normlar, aile aracılığı ile toplumsal aktöre aktarılır. Aile, aynı zamanda toplumsal normların aile üyeleri tarafından uygulanıp uygulanmadığını denetler. Bazı düşünürlere göre, toplum, aile denen hücrelerden oluşmuştur. Hücredeki bozulmalar, tüm toplumu olumsuz yönden etkileyebilmektedir. Bu nedenle toplum, ailenin sağlıklı olup olmadığını denetler. Böylece, toplum aileyi ve o da bireyi denetleyerek merkezi toplumsal bir mekanizmayı oluşturur. Bu çerçevede konuya baktığımızda, toplumsal işleyişin, toplum, aile ve birey denen üç öge üzerine oturduğu kolayca anlaşılır.

Sanayileşme, tarıma dayalı geleneksel toplumların yerini, sanayileşmiş toplumların almasına yol açtı. Sanayileşme, kendisiyle birlikte kentleşmenin de doğmasına yol açtı. Eskiden etkin nüfusun büyük bir bölümü kırsal kesimde oturup,

³⁹ Türkkahraman, a.g.e., s. 31.

tarım sektöründe çalışırken, sanayi devriminden sonra, kentlerde oturup sanayi sektöründe çalışmaktadır. İşte bu toplumsal değişme süreci içinde, geleneksel geniş ailenin yerini çekirdek aile almaktadır. Amerikalı toplumbilimcilerin bir bölümü, aile yapısını etkileyen bu değişmelerin nedenini başta teknolojik olmak üzere maddi etkenlere bağlarken, diğer bir bölümü ise başta değerler olmak üzere, tinsel etkenlere de bağlamaktadırlar.

Bu konuda Ogburn ve onu izleyenler teknolojik değişmeye, Parsons, Goode çizgisinde olanlar ise, ideoloji ve değerler sistemindeki değişmelere öncelik vermektedirler. Ogburn teknolojik gelişmenin, örneğin, buhar makinasından otomobile kadar “maddi kültür” öğelerinin, aile yapısını nasıl etkilediğini incelemiş, aile içi ilişkilerdeki değişikliklerin teknolojik gelişimi gecikmeli olarak izlediğini göstermiştir. Ogburn bu gecikmeye, “kültürel gecikme” demektedir. Goode ise, endüstrileşme sürecinde ortaya çıkan yeteneğe dayanan iş sistemi, yaşlıların kontrolü ve geleneksellikten kurtulma gibi ideolojik etmenlere öncelik vermiş, aile yapısındaki değişikliklerin büyük ölçüde değer sistemindeki değişikliklere bağlı olduğunu göstermeye çalışmıştır.⁴⁰

Geleneksel kır toplumunu, çoğunlukla çevreden kopup ve ataerkil bir aile sisteminin sıkı kan ve akrabalık bağları olan küçük bir tarım toplumu olarak tanımlayabiliriz. Değişime uğrayan ailelerin sıkça karşılaştığı ekonomik ve diğer sorunların çözümünde akrabalık ilişkileriyle genişleyen aile bağları bir güvence sağlamaktadır.

Çocuğun içinde yetiştiği aile yapısal olmasa bile işlevsel geniş ailedir. Bu ailedeki kişiler ve birimler arası ilişkiler sıkı sorumluluk ve zorunluluk bağları ve karşılıklı bağımlılıktır. Böyle bir yapı içinde bağımsız bireyci eğilimler işlevsel olmayacak, dolayısıyla pekiştirilmeyecektir.⁴¹

Türkiye ve benzeri ülkelerde, aile içi ve sosyal ilişkilerde, kişiler arası bağımlılık ve bağımlılık en önemli değerlerdir. Çekirdek aile yapısına doğru bir

⁴⁰ Önal Sayın, Aile Sosyolojisi, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1990, s. 148.

⁴¹ Asuman Türker Uluçınar, İşletme Yöneticilerinin Davranışlarına Yön Veren Hakim Kişilik Faktörleri ile Yönetimsel Davranış Arasındaki İlişkiler ve Uygulama, İstanbul, 1992, s. 31.

değişme görülse de, bu tür ilişkiler devam eder. Örneğin yaşlı ana-babalar kendi geçim kaynakları olsa bile evlatlarıyla birlikte veya onlara yakın oturmayı tercih ederler. Evlatlarının da onları huzurevine göndermeleri "ayıp"tır. Maddi yatırımlar yaşlı ana-babadan daha çok çocuklar için yapılabilir, kuşaklar arası duygusal bağlar değişmeden kalır. Yaşlı ana-babalar yaşadıkları sürece ailenin bir parçasıdır. Aile içindeki işlevleri vardır ve kendilerini bir kenara atılmış hissetmezler. Böylece, aile içi dikey ilişkilerde, kuşakların birbirinden kopması değil, sürekli duygusal yakınlık ve bağlılık görülmektedir.

Aile, temel ve evrensel kurumlardan birisidir ve toplumun oluşması ve devamlılığını sağlar. Aile, bir yandan topluma yeni bireyler kazandırırken, diğer yandan yetişkinler için özel rollerin kaynağı görünümündedir. Bu nedenle, aileyi birincil grupların en başında görmek mümkündür. Ailenin oluşumu toplumlar arası farklılıklar gösterirse de bu fark, ailenin temel fonksiyonundan çok, oluşum biçiminde görülür. Bazı toplumlarda eş seçimi, ailenin büyüğü tarafından yapılırken, bazılarında eşler birbirlerini serbestçe seçerler. Toplumların bazılarında eş seçimi ve evlenme uzun, kurallı merasimlere bağlı iken, bazılarında sade bir törenle gerçekleşir. Bu tür farklılıklar, ailenin temel fonksiyonunu pek etkilemez. Ayrıca, bazı toplumlarda seçim hakkı kadındır ve bu toplumlarda, bir kadının çok erkekle evlendiği görülür. Başka toplumlarda bir erkeğin çok kadınla evlendiğini ve otorite açısından erkeğin bir üstün yönünün olduğunu görmek mümkündür. Ancak, günümüzde ailenin genel görünümü, denklik ilkesine uymakta, tek eşlilik hakim özellik olarak aile biçimini belirlemektedir.

Bir kurum olarak ailenin temel fonksiyonu öncelikle sosyal düzlemde kadın-erkek ilişkilerini düzenlemek ve toplumun devamlılığını sağlamaktır. Toplumun devamını sağlama fonksiyonu içerisinde, çocuğun sosyal yapıya kazandırılması görevi de yer almaktadır. Başka bir deyişle, çocuğun düzenli bir ortamda yetiştirilmesi, ona temel değerlerin öğretilmesi ve topluma hazırlanmasının ilk basamağı ve görevi ailenindir.

Gelişen teknolojiye paralel olarak, aile içerisindeki ekonomik kavramlar da değişmeye başlamıştır. Benzer şekilde, aile büyüklerinin aile içi etkileşimi azalmış, ortaya çıkan boşluğu okul ve benzeri sosyal ortamlar doldurmaya başlamıştır.

Böylece, çocuğun kişiliğinin oluşumunda ailenin payı azalırken, okulun payı artmaya başlamıştır. Sözü edilen gelişmeler doğrultusunda davranışlar değişmeye başlamış, yönetim, geleneksel özelliğinden uzaklaşarak, ilişkiler sistemini düzenleme, bireysel beklentilerle grup beklentilerini uyumlu hale getirme fonksiyonu üstlenmeye başlamıştır.⁴²

1.1.5.2 Okul ve Sosyalleşme

Sosyalizasyonun ilk başlangıç noktası olan aile toplumun gelişmesi ve modernleşmesiyle beraber bu görevini yapmakta yetersiz kaldığı toplum tarafından fark edilmiştir. Bu yetersizliği ortadan kaldırmak ve daha sistematik olarak sağlıklı bir sosyalizasyon süreci sağlamak için okul kurumu ortaya çıkmıştır. Okul devamlı olarak toplumun beklentilerine göre değişikliğe ve yeniliğe uğramış ve şüphesiz ki uğramaya da devam edecektir. Toplumun ihtiyaçları değiştikçe ve teknolojik gelişmeler arttıkça okulun sosyalizasyon sürecindeki etkisi ve sorumluluğu artmıştır. Hatta toplum okula gitmeyi ve belirli bir süre devam edilmesini mecbur kılmıştır.

Okul, toplumun karmaşık eğitimsel düzenlemelerinde gerçekleştirilen sistemli bir sosyalizasyon sürecidir. Bu kurumun çerçevesi içindeki yardımcı düzenlemeler, not verme, sınav, mezuniyet, dereceler, ev ödevleri, ve onur listesi sistemidir.⁴³ Toplumun modernliği ve gelir düzeyi arttıkça zorunlu eğitim süresi de bununla beraber artmaktadır. Çağımızda zorunlu eğitim, devlet tarafından ve ücretsiz olarak verilmektedir.

Eğitim, bilgi ve becerilerin kuşaktan kuşağa aktarıldığı ve bireyde istendik davranışların yaratılmaya çalışıldığı bir süreçtir. Eğitim, aynı zamanda, toplumsal tabakalaşmayı etkileyen bir araçtır; toplumdaki eşitsizlikleri artırabileceği gibi azaltabilir.⁴⁴ Bir çok toplumda zorunlu eğitimin yaygınlaşması ve eğitim sürecinin uzamasına paralel olarak okulun sosyalleşmedeki rolü daha da belirgin bir hale gelmiştir.

⁴² İlhan Erdoğan, İşletmelerde Davranış, Beta Basımevi, İstanbul, 1994, s. 96.

⁴³ Fichter, a.g.e., s. 146.

⁴⁴ Veysel Bozkurt, Değişen Dünyada Sosyoloji, Temeller, Kavramlar, Kurumlar, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s. 284.

1.1.5.3 Arkadaş Grupları ve Sosyalleşme

Kişi çeşitli birlikteliklerde bir birim olarak yer alabilir, ama bu birlikteliklerin hepsi bir sosyal grup olarak nitelendirilemezler. Grup içindeki insanlar birbirleri ile ilişki kurarlar, aralarında etkileşim örüntüleri oluştururlar. Grup kısaca “karşılıklı ilişkilerde bulunan insanlar” olarak tanımlanır. Grup, kategori ve yığın, farklı gerçeklere işaret eden kavramlardır. Yığın, etkileşimsiz bir fiziki yakınlıktır.⁴⁵

Grupların çeşitli özellikleri vardır. Grup olarak sosyal hedefleri izleyen, sosyal normlar, ilgiler ve değerlere göre karşılıklı roller oynayan sosyal kişilerin tanınabilir, yapılaşmış, sürekli birlikteliğidir. Her toplumdaki gruplar bir diğerinden merkezi işlevleri ile ayrılır, toplumlar ise birbirlerinden kültürleri yoluyla ayrılır.⁴⁶

Grupların ortak temel özellikleri vardır. Bunlar ortak geçmiş, ortaklaşa paylaşılan mekan, benzer bedensel özellikler ve ortak ilgilerdir. Arkadaş grupları birincil gruplar olup bireye aile kadar yakındır.

Arkadaşlar, bireyin çocukluktan başlayarak yetişkin bir birey olana kadar ve bir ömür boyu süren devamlı etkileşim içerisinde bulunduğu sosyal bir gruptur. Kişinin gelişimine olumlu ya da olumsuz bir etkisi olmaktadır. Kişinin hayattaki başarısı ve toplum içerisindeki saygınlığı, içine girmiş olduğu arkadaş grubunun niteliğine bağlıdır. Kişinin başarısı arkadaş grubunda işgal ettiği statüye göre artar. Doğru seçilmiş bir arkadaşlık grubu kişinin sosyalleşmesinde başarıyı ve uyumu arttırmakla beraber sosyalizasyon sürecinin sağlıklı olmasını sağlamaktadır. “Bana arkadaşını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim.” özdeyişi bunu çok kısa olarak özetlemektedir.

1.1.5.4 Kitle İletişim Araçları ve Sosyalleşme

İletişim, toplum yaşamının başlangıcından günümüze kadar her aşama ve durumda, her koşul ve ilişkide görülen toplumsal bir eylemdir.⁴⁷ Kitle iletişim araçları ancak teknolojinin gelişmesi ile güçlenmiştir. Matbaanın icadı ile hızlanma

⁴⁵ Fichter, a.g.e., s. 61.

⁴⁶ Aynı eser, s. 63.

⁴⁷ Hayati Tüfekçioğlu, İletişim Sosyolojisine Başlangıç, İstanbul, 1997, s. 84.

başlamış ve radyo, televizyon, bilgisayar ve internet gibi yüksek teknolojideki devrim niteliğindeki gelişmelerle sınır tanımaz bir duruma gelmiştir. Kitap, gazete vs. yazılı basın ancak okuma yazma bilen bir kesime hitap ederken radyo ve televizyon ise eğitim düzeyini hiç seçmeden herkese sınır tanımadan ulaşabilmektedir.

Toplumlar, sorunlar karşısında geliştirdikleri çözümlere göre yapılanmakta, örgütlenmektedir. Ve her örgütlenme biçimi kendi ihtiyaçlarına cevap veren bir iletişim sistemi oluşturmaktadır.⁴⁸

Bireylerin sosyalleşme süreci incelendiğinde çeşitli teoriler ortaya atılmıştır. İletişim araçlarının sosyalleşme sürecindeki rolünü Sosyalizasyon Teorisi irdelemektedir. Sosyalizasyon Teorisi, bireylerin sosyalleşme sürecinde iletişim araçlarının rolünü irdelemektedir. "Kitle iletişim araçlarının sosyalizasyon sürecinde rolünün günden güne arttığı" noktasından hareket eden Sosyalizasyon Teorisi, kitle iletişim araçlarının, bireyin tutum, inanç ve değerler sistemine etki ederek, sosyal kimliğin oluşmasında önemli bir rol oynadığını dile getirmektedir. Hatta bu teori ile, kitle iletişim araçlarının bireyin sosyalizasyon sürecinde aile, iş grupları, meslek grupları ve din gibi aktörlerin önüne geçtiği de iddia edilmektedir.⁴⁹

Kitle iletişim araçları sosyalizasyon sürecinde toplumsal ilişkileri kuşaktan kuşağa aktararak, toplumsal mirasın korunmasında ve toplumun varlığını sürdürmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Günümüz toplumlarında kitle iletişim araçlarının haber ve bilgi verme, eğitim, eğlendirme, denetleme, toplumsallaştırma, eleştirme ve kamuoyu oluşumuna katkı sağlama gibi temel fonksiyonları bulunmaktadır.

Bireyin izlediği, dinlediği veya okuduğu bir haber yada programı diğer bireylere aktarmasının ve onlarla tartışma ortamına girmesinin her şeyden önce bireylerin ilişki kurmalarına ve dolayısıyla sosyalleşme süreçlerine olumlu katkı sağladığı söylenebilir. Ancak çok fazla televizyon izlemeleri nedeniyle televizyona bağımlı hale gelen "ağır izleyicilerin kendilerini toplumdan soyutlaması" olgusunun

⁴⁸ A.g.e, s. 118.

⁴⁹ Metin Işık, Kitle İletişim Teorilerine Giriş, Eğitim Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002, s. 70.

yanı sıra; “kitle iletişim araçlarınca oluşturulan ve yayılan kültürün toplum ve birey üzerindeki olumsuz etkilerinin“ de olduğu unutulmamalıdır.⁵⁰

Sanat ve teknoloji, sosyalleştirme araçlarındandır. Bu unsurlar aynı zamanda bilgi üretmeyi ve sosyal yapının şekillendirilmesini de sağlamaktadırlar. Çoğu yazarlar günümüzde en etkili ve yaygın sosyalleştirme araçlarından biri olan televizyonu, toplumsal normları aktaran sosyalleştirme araçlarından biri olarak işlemektedirler. Gerçekten de televizyon, eğlence, çeşitli törenler ve birbirinden farklı büyük dinleyici kitleleriyle toplumumuzda en yaygın ve güçlü sosyalleştirme araçlarından biridir. Fert, bu görünüm tarafından sunulan telkinden kaçamamaktadır, hatta televizyon seyretmeyenler bile bu insanların bulunduğu çevrede yaşamak zorundadırlar.⁵¹

Televizyon veya genel olarak iletişim, özellikle bilgisayar iletişiminin yaygınlık kazandığı ikinci enformasyon devriminden sonra, yabancı kaynaklardan gelen yayınlarla veya kültürel olmayan enformasyonla millî kimlik erozyonuna sebep olmaktadır.⁵² Ancak, diğer yandan, yerli kaynak kullanıldığı takdirde millî kültür bütünlüğünü sağlayabilecek bir araçtır da. Yabancı kültür unsurları, yabancı yayınlar vasıtasıyla millî kültür bütünlüğünü bozmaktadır.

Araçların zaman içinde şekil veya niteliklerinde değişmeler olabilmekte, fakat fonksiyonları devam etmektedir. Bir aracın önemi onu elinde bulduran insan tipine bağlıdır. Bu bakımdan genel olarak insanların, söz konusu örnek itibarıyla de yazarlar veya yapımcıların kimlik unsurları, toplumu etkiledikleri bilgi bakımından son derece önemlidir.⁵³

⁵⁰ A.g.e., s. 74.

⁵¹ G. Gerbner, "Society's Storyteller: How Television Creates the Myths by Which We Live.", *Media & Values*. no. 59-60, Fall, 1992, s. 8-9.

⁵² B. Ostry, "The Information "Revolution": Information, Communications and Culture." Paper Presented at the Annual Meeting of the International Institute of Communications. (London, England, September 9-13, 1979), s. 1-12.

⁵³ Center for Social Organization Studies. "The Sociology of Black American Literature: The Changing Social Role of Black Writers.", Working Paper Number: 171. Chicago Univ. 1973, s. 31.

1.2 YETİŞKİN SOSYALLEŞMESİ

Yeryüzünde hayatını sürdürmek ve çevresine uyum sağlayabilmek için eğitilmesi gerekli varlık olan insan, diğer canlıların aksine bir çok davranışı eğitim yoluyla kazanır. Bu özelliği onu, diğer canlılardan ayıran en, önemli özelliklerinden birisidir. Eğitime muhtaç bir varlık olan insanın eğitim ihtiyacını hem biyolojik hem de sosyal nedenleri söz konusudur. Biyolojik bakımdan insan, diğer canlıların aksine, davranışları güdüsel olarak yönlendirilmemiş olarak dünyaya gelir. Bu nedenle insan, davranışlarını belirleyecek bir iç güdü olmadığı için, bu belirlemeyi ve yönlendirmeyi yapabilecek değerleri öğrenmek zorunda olan bir varlıktır.⁵⁴

Eğitim süreci her ne kadar belli bir yaş kapsıyor gibi görünse de bu süreç insan ölünceye kadar devam etmektedir. Şüphesiz ki toplumun varlıklı ve modern olması bu sürecin kalitesini etkilemektedir. Diğer bir deyişle eğitim sürecinin her yaşta olması toplum fertlerine hayata uyumda daha çok fırsat ve eşitlik vermektedir.

Eğitimin uygulanış şekilleri toplumdan topluma değişse de temel fonksiyonu hemen hemen aynıdır. Bu fonksiyon, genç kuşakları sosyal hayata hazırlamaktır. Bu yönüyle eğitim, insanlar arasındaki ortak ve benzer özellikleri yansıtan bir kurumdur. İnsanlar eğitim kurumu aracılığıyla ihtiyaç duyduğu bilgi ve becerileri kazanır.⁵⁵

Günümüzde bireysel ve toplumsal gelişimi hedefleyen eğitim, kendi içinde çeşitli türlere ayrılmıştır. Bunlar:

- a) Örgün Eğitim: Genelde belli yaş ile sınırlandırılan ve okullarda planlı, programlı, düzenli ve metotlu olarak yürütülen eğitimidir.
- b) Yaygın Eğitim: Genelde belirli bir yaş ile sınırlandırılmayan, örgün eğitim alamamış, okuldan erken ayrılan yada mesleki alanda kendisini geliştirmek isteyen kişilere planlı ve programlı bir şekilde verilen eğitimidir.

⁵⁴ Mimar Türkkahraman, Toplum ve Temel Toplumsal Kurumlar, Kurumlar Sosyolojisine Giriş, Alp Yayınevi, Ankara, 2006, s.207.

⁵⁵ Aynı eser, s. 208.

- c) Doğal Eğitim: Biçimsel, planlı ve programlı olmayan, hayatın akışı içerisinde kendiliğinden gerçekleşen eğitimidir.
- d) Hizmet İçi Eğitim: Belli kurumda çalışanlara alanları ile ilgili çalışmalarında verimliliğini artırmak amacıyla kısa süreli olarak verilen eğitimidir.
- e) İş Başında Eğitim: Fabrika, atölye veya kurumlarda çalışanlara günlük çalışma saatleri içerisinde görev veya iş başındayken bireysel veya grup halinde verilen bir eğitimidir.⁵⁶

1.2.1 Yetişkin Eğitiminin Tanımı ve Kapsadığı Alan

İngilizce’de eğitim (education) ile yetiştirme (training) arasında bir ayırım vardır. Eğitim; hayatın bütün alanlarında ihtiyaç duyulan bilgi, ahlaki değerler ve anlayışı geliştirmeyi amaçlayan etkinlikler olarak yorumlanmaktadır. Amacı gençlere ve yetişkinlere, içinde yaşadıkları toplumu etkileyen gelenekler ve düşünceleri, kendi kültürlerini ve diğer kültürleri kavramalarına yol açmak ve iletişimde temel olan dil ve diğer becerileri kazanmalarında gerekli olan şartları sağlamaktır. Yetiştirme (training), muayyen bir işi layıkıyla yapabilmek için bireyin ihtiyaç duyduğu davranışlar, bilgi ve beceri kalıplarının sistematik geliştirilmesidir.⁵⁷ Genelde bu kavramlar karıştırılmakta hatta bazen aynı anlamda bile kullanılmaktadır. İncelendiğinde ortak nokta bireyde bir değişikliğe sebep olma amacı yatmaktadır.

Aslında **yetişkinlik** kavramı, “çocukluk” ve “ergenlik” terimleri gibi pek açık değildir. Çünkü bazı psikologlar bile, bu kavramı değişik boyutları ile açıklamaya çalışmışlardır. Mesela Freud, yetişkin hayatı daha önce oluşmuş kişilik yapısının yüzeyinde sadece bir dalgalanma olarak görür. Piaget, ergenlikten sonra önemli bilişsel değişimlerin oluşmadığını kabul eder. Kohlberg, ahlak gelişiminin erken yetişkinlik yıllarında tamamlandığını varsayar.

⁵⁶ A.g.e., s. 219.

⁵⁷ İhsan Kurt, Yetişkin Eğitimi, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2000, s. 3.

Yetişkinlikteki tanım problemi, yetişkinin sadece fiziki özellikler bakımından değil, psikolojik özellikleri bakımından da dikkate alınması gereğinden doğmaktadır. Fiziki ve psikolojik olgunlaşmayı ölçme gücü sebebiyle birçok gelişimci problemi atlamış ve sadece yaş düzeyine bağlı bir tanımları benimsemişlerdir. Fakat bu konuda da bir anlaşmanın olduğu pek söylenemez. Buna rağmen birçok toplumda **yetişkinliğin başlangıcı**, öğrenim yaşını bitirmiş, tam zamanlı bir işe girmiş ve evlenmiş olmakla tanımlanmaktadır.⁵⁸

Birçok ülkedeki resmi belgeler, **yetişkini**, yaşı 17 ile 21' in üzerinde olan ve öğrenim ötesinde bir eğitim kurumuna tam-zamanlı öğrenci olarak devam etmeyen kimse, olarak tanımlamaktadırlar. Ancak, bugün gittikçe yaygınlaşan görüşe göre, yetişkin sayılmanın belli bir yaş sınırını aşmış olmaktan çok başka yönleri vardır. Çünkü kişilerin psikolojik olarak olgunlaştıkları yaş farklıdır.⁵⁹

UNESCO tarafından hazırlattırılan “Yetişkin Eğitimi Terimleri” (1985) sözlüğünde **yetişkin** terimi, bedeni ve düşünce bakımından olgunluğa erişmiş kişi olarak tanımlanmakta ve **yetişkinlik** kavramına şöyle bir açıklama getirilmektedir:

- a) Ergenlik çağını izleyen ve hayatın sonuna kadar uzanan dönem;
- b) Bu dönemin özelliği sayılan bedeni, psikolojik ve sosyal olgunluk durumu.

Ayrıca yetişkin çok çeşitli açılardan tanımlanmaktadır:

1. Biyolojik tanım; Biyolojik olarak üretilebilen yaşa erişilen, ilk ergenlik döneminin başlangıcında birey yetişkin olur.

2. Yasal tanım; Yasaların bireylerin oy kullanabileceği, sürücü belgesi alabileceği, rıza olmaksızın evlenebileceği ve benzeri şeyleri yapacak yaşa eriştiği zaman, birey yasal olarak yetişkin olur.

⁵⁸ Bekir Onur, Gelişim Psikolojisi, V Yayınları, Ankara, 1986, s. 16.

⁵⁹ John Lowe, Dünyada Yetişkin Eğitime Toplu Bakış, Çev: T. Oğuzkan, Unesco Türkiye Milli Komisyonu Yayınları, Ankara, 1985, s. 21.

3. Toplumsal tanım; Toplumsal olarak bireyler, tam zamanlı çalışan, eş, anne / baba, oy kullanan, yurttaş ve benzeri roller gibi yetişkin rollerini yerine getirmeye başladığı zaman yetişkin olur.

4. Psikolojik tanım; Psikolojik olarak insanlar, kendi yaşantısından sorumlu olma, öz yönetimli olmaya ilişkin bir benlik kavramına eriştiği zaman yetişkin olur.⁶⁰

Daha önceki adıyla ‘**halk eğitimi**’, son yıllarda daha çok kullanılan adıyla ‘**yetişkin eğitimi**’; yasalar, çeşitli kuruluşlar, kalkınma planları ve alan uzmanları tarafından değişik şekillerde yorumlanmış ve tanımlanmıştır. Bu tanımlamalarda halk eğitimi kavramına eş değerde bazı kavramlarda kullanılmıştır. Yaygın eğitim, Okul Dışı Eğitim, Yetişkinler Eğitimi, Sürekli Eğitim, Hayat boyu Eğitim gibi kavramlar örnek olarak gösterilebilir. Bilim adamları ve uzmanlarca hazırlanmış olan ‘‘Üçüncü Beş Yıllık Yaygın Eğitim Özel İhtisas Komisyonu Raporu’’nun değişik bölümlerinde buna benzer kavramlara rastlanmaktadır. Bu raporda Yaygın Eğitim, Halk Eğitimi, Okul Dışı Eğitim, Hizmet-İçi Eğitim vb. adlarda yapılan hizmetler **Yaygın Eğitim** başlığıyla aynı raporda toplanmıştır.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Hazırlık Çalışmaları Yaygın Eğitim Ön Komisyonu Raporunda; ‘‘**halk eğitimi**, asıl işi okula gitmek olmayan, hayatta sorumluluk almış veya alma durumunda bulunan her öğrenim seviye ve kademesindeki fert ve toplumlara, ihtiyaçlara dayalı programlar halinde uygulanan, onların milli ve insani duygularının gelişmesine, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda ilerlemelerine yardım eden planlı, sistemli ve sürekli bir şekilde yürütülen okul dışı eğitim, öğretim ve rehberlik faaliyeti’’ olarak tanımlanmıştır.

Kısaca denilebilir ki, herhangi bir eğitici çalışmanın, yetişkin eğitimi sayılması için şu şartların gerçekleşmesi gerekir.

a) Toplumda sorumluluk yüklenmiş yada yüklenmeye hazır yetişkinlere ve okul çağındakilere yönelmiş bir eğitim olması,

⁶⁰ Malcolm Knowles, Yetişkin Öğrenenler, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1996, s. 41.

b) Eğitim sırasında öğrenci-egitici ilişkisinin geliştirilmesi ve bu ilişkinin rastlantıya bırakılmaksızın düzenli ve tasarımı bir şekilde düzenlenmesidir.⁶¹

Bilinçli ve planlı bir şekilde yapılan yetişkin eğitimi, okul çağında iken örgün eğitimden yoksun kalmış yetişkinlere bu eksiklikleri gidermek için fırsat hazırlar, örgün eğitimi görmüş olsa bile, yetişkinin uygulamadaki ilerlemelere, toplumsal değişmelere ayak uydurmasını sağlar, okul öncesi ve okul çağındakilere, okul dışında verilen eğitimle örgün eğitimi bütünleştirir.⁶²

Yetişkin Eğitimi, belirli zamanlarda ve belirli konularda yapılmış olmasına rağmen, bireyin hayatı boyunca devam edebilen ve davranışlarda sürekli değişiklikler meydana getirilebilen uzun bir süreci içerir.

Halk eğitimi, yaygın eğitim, yada **yetişkin eğitimi** örgün eğitimden faydalanamayan, bu eğitimin belli bir kademesinden ayrılan veya okul eğitimini tamamlayan yetişkinlerin genel ve mesleki bilgi ve becerilerini devamlı olarak geliştirmeyi amaçlayan bir eğitimidir. Bu eğitim şekli, sadece sosyal bir eğitim etkinliği olarak temel eğitim veya okul eğitimini tamamlayan bir genel eğitim şeklinde dönüşebileceği gibi, yetişkinle iş ve meslekleri ile ilgili beceriler kazandırmaya da yönelebilir. Bu şekilde yetişkinlere bir iş ve meslek kazandırılmakta, yetişkinin işini ve mesleğini ilerletmesi sağlanmakta serbest zamanlarını değerlendirme imkanı hazırlanmaktadır. Halk eğitimi ileri yaşlarda, ferdin bedeni yetenekleri ile uyumlu olarak azalan ve kaybolan ilgilerinin yerine yeni ilgiler geliştirmeye ve yeni hayatına kolayca uyum sağlamasına yardımcı olmaya yönelmektedir.⁶³ Dolayısı ile denilebilir ki, Halk Eğitimi, ilerdeki yaşlarda bireyin ruhi sağlığını korunmasında, yaşlılığın getirdiği uyum zorluklarını aşmasında da bir rolü üstlenir. Alanına bu ve benzeri konular da girer.

Yetişkin eğitiminin alanı; “Yetişkin” yaş olarak kabul edilen yaştan sonra “Örgün” veya “Örgün olmayan” kurumlara belli bir amaç için devam edenleri içine

⁶¹ Güler Ç., Bilir N. Temel İlk Yardım, Aydoğdu Ofset, Ankara, 1994, s. 33.

⁶² Cevat Geray, Halk Eğitimi, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara, 1978, s. 57.

⁶³ Eşref Kılıç, Halk Eğitimi Kuramı ve Uygulamaları, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları No: 190, Ankara 1981, s. 32.

alır. Yani görgü ve bilgisini arttırmak, mesleki becerisini geliştirmek, gelişen ve değişen imkanları tanımak, okuma-yazma öğrenmek ve ilerlemek (İşlevsel duruma sokmak) isteyen yetişkinler olacağı gibi, hizmet-içi eğitim alan yetişkinlerde bu kapsama girer. Bu alan, yetişkin eğitiminin yöneldiği hedef kitleye topluma ve bireye göre sıralanır. Askerlik kurumunda verilen eğitim ve öğretim de “Yetişkin Eğitimi” olarak görülebilir.

1.2.2 Yetişkin Eğitimi Program Alanları

Yetişkin (Halk) eğitiminin kapsadığı **program alanlarından** bazıları şu şekilde sıralanabilir.⁶⁴

1. Akademik Yetişkin Eğitimi; okul çağında belli bir örgün eğitim kurumundan faydalanmamış olan yetişkinlere, bir öğrenim diploması kazandırmak amacıyla yönelir. Akademik yetişkin eğitimi anlayışı, okul çağında iken kaçırılan fırsatı, yetişkinlik çağında bir defa daha kullanmaya yarayabilir. Burada yetişkinin ilk, orta, lise yada yükseköğretim bitirmesi amaç olarak seçilir.

2. Temel Eğitim; okuma yazmaya öğretmeye dayanan fakat bununla yetinmeyen “temel eğitim”, örgün eğitimden faydalanma imkanı bulamamış olanları, yeterli eğitici düzeye getirme amacıyla yönelmiştir. Bu amaçlar arasında yetişkinin bir vatandaş olarak sosyal, kültürel ve ekonomik konularda aydınlatıp yetiştirmek, toplum içindeki gelişmelere uygun bir eğitim vermekte vardır.

3. Genel Kültür; Yetişkinlerin okulda gördükleri eğitimleri tamamlamak amacıyla, insanı konu edinen bilimleri öğretimini içine alan genel konularda yetişkinleri aydınlatmak için de eğitim düzenlenebilir.

4. Demokrasi ve Yurttaşlık Eğitimi; Demokraside halkın karar verme sürecine katılması büyük önem taşır. Bu katılımın şuurlu olarak gerçekleşmesi için yetişkinlerin eğitilmesi gerekir.

5. Ev Yönetimi; Bir ülkenin geleceği açısından ev, aile hayatını içeren eğitim düzenlemeleri önem taşır. Çocuk bakımından ev yönetimine eğitim uygulamaları

⁶⁴ Geray, a.g.e., s. 13.

ailenin ihtiyaçlarına y6nelik olmalıdır. Sağlıklı toplumların çekirdeğini ailenin oluşturduğu d6ř6n6l6rse, bu t6r bir eğitimin 6nemi daha iyi anlaşılacaktır.

6. Teknik Yetişkin Eğitimi; 6nceki eğitim uygulamalarında mesleki yetişkin eğitim, 6rg6n eğitim kurumlarına bırakılmıştı. Sonradan diğer alanlarda olduğu gibi, teknik alandaki yetişkinler farklı bir şekilde uygulanması gerektiğini anlaşılmış, b6ylece 6rg6n teknik eğitimi yetişkin eğitimiyle tamlamak ihtiyaı doğmuştur. 6te yandan hızlı bir yanda gelişen tarım ve sanayi teknolojilerindeki yeni araç gereçlerin kullanımı da teknik yetişkin eğitiminin 6nemini ortaya çıkarmıştır.

7. G6zel Sanatlar Eğitimi; M6zik, resim, oyun vb. alanlarda g6zel sanat eserlerini anlamaya, sevmeye ve uygulamaya, etkinlikte bulunmaya yardımcı nitelikteki yetişkin eğitimi uygulamalarıdır.

8. Yaşlılar İçin Eğitim; Yetişkinliğin ileri d6nemi “ileri yetişkinlik” yada ”yaşlılık” olarak kabul edilir. Yetişkin eğitimi uygulamaları yaşlı bireylere de y6nelmiştir. Yaşlıların kendilere has ihtiyaçları vardır. Bu konudaki yetişkin eğitimi çalışmaları; hem yaşlıları, hem de bunları eğitecek kişilerin yetiştirilmesi doğrultusunda olabilir.

9. Toplum Eğitimi; Daha çok “toplum kalınması” uygulamasına y6nelik bir eğitim uygulamasıdır. Ancak hedef kitle ”yetişkin” olduğuna g6re, yetişkinin toplumsallaşması da bu uygulamalarda 6ne çıkar. Yetişkin toplumsallaşmasını gerektiren bir noktada toplumsal değişmedir. Toplumların hızla değişmesi sebebiyle yetişkinler yeni ortaya çıkan ilişkileri, gelişmeleri 6ėrenebilmesi içinde eğitimleri s6z konusudur.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planın da, yaygın eğitimi alanına giren ve ağırlık verilmesi gereken konular da şu şekilde belirlenmiştir :⁶⁵

a. Okuma - yazma seferberliği,

b. Atat6rk ilkelerine ve Cumhuriyet esaslarına bağlılık ve vatandaşlık eğitimi,

⁶⁵ Kurt, a.g.e., s. 10.

- c. Mesleki ve teknik yaygın eğitim,
- d. Çiftçilere tarımda verimliliği arttırmaya yönelik eğitim,
- e. Üretimi, pazarlamayı geliştirmeye ve yabancı dil öğretmeye yönelik eğitim,
- f. İhracatı geliştirmeye ve tüketiciyi korumaya yönelik eğitim
- g. Sağlık ve aile planlaması eğitimi,
- h. Aile eğitimi ile ilgili programlar,
- ı. Yurt dışındaki vatandaşlarımıza ve yurda kesin dönüş yapanlara yönelik eğitim.

1.2.3 Yetişkin Eğitiminin Amaç ve Görevleri

Yetişkin Eğitiminin çeşitli kaynaklarda geçen çok kapsamlı ve geniş amaçları olmakla beraber esas olan Milli Eğitim Bakanlığı'nca belirlenen amaç ve görevler aşağıya çıkarılmıştır:

1. Okuma-yazma öğrenmek, eksik eğitimlerini tamamlamaları için sürekli eğitim imkanları hazırlamak
2. Milli bütünleşmeye ve yurttaşlık görevini bilinçli yapmaya yönelik, Atatürk İnkılapları doğrultusunda hürriyetçi demokrasiyi güçlendirici, herkesin düşüncesini, kişiliğini ve yeteneklerini geliştirici biçimde eğitim çalışmaları yapmak.
3. Çağımızın bilimsel, teknolojik, ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerine uymalarını sağlayıcı eğitim imkanları hazırlamak.
4. Toplumun kalkınması için kamusal, özel ve yerel kaynaklar harekete geçirilerek kalkınma projelerine halkın katılımını sağlayıcı tedbirler almak.
5. Kalkınmayı engelleyen davranış, düşünce ve değerleri değiştirerek, milli kalkınmayı en geniş ölçüde destekleyici ekonomik ve toplumsal içerikli projelerin başarıya ulaşması için elverişli ortamı yaratıcı eğitim çalışmaları düzenlemek ve bu türlü çalışmalara katılmak.

6. Milli kültür değerlerinin korunması, dünya kültürüne açık olarak geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına yardımcı olmak.

7. Toplu yaşama, dayanışma, yardımlaşma, birlikte çalışma ve teşkilatlanmaya yönelik alışkanlıklar kazandırmak.

8. Tarım ve endüstri kesimindeki yeni teknoloji ve tekniklerin tanıtılmasına yeni hizmet alanlarının geliştirilmesine, işsiz yada istemediği işlerde çalışanların gelir getirici ve hayat düzeylerini yükseltici beceriler kazanmalarına yardımcı olmak.

9. Mahalli özellikler ve ihtiyaçlara göre eğitim-üretim-istihdam-pazarlama ve teşkilatlanmaya yönelik çalışmalar yapmak.

10. Kırsal kesimden kente göçenlerin yeni ortama uyum sağlamalarına ve gecekondularda yaşayan yurttaşların ekonomik, toplumsal ve kültürel problemlerinin çözümüne dönük eğitim çalışmaları yapmak.

11. Endüstrileşmenin ihtiyacı olan iş gücünün yetiştirilmesine yardımcı olmak için mesleki teknik içerikli eğitim çalışmaları yapmak.

12. Çeşitli mesleklerde çalışmakta olanların hizmet içinde ve mesleklerinde gelişmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazandırma imkanı sağlamak.

13. Halk sağlığının korunması, aile planlaması, sivil savunma, sağlıklı konuta kavuşma iyi bir üretici ve tutumlu bir tüketici olma niteliğini kazandırıcı çalışmalar yapmak.

14. Boş (serbest) zamanları sosyal ve kültürel etkinliklerle değerlendirmeye yönelik eğitim çalışmaları yapmak.⁶⁶

Sonuç itibarıyla, yetişkin eğitiminin temel görevi, insanları sosyal bünyenin zorladığı yönlerden haberdar etmek ve uyum sağlamak olarak görülebilir.

⁶⁶ Kurt ,a.g.e., s. 12.

1.2.4 Yetişkin Eğitiminin Ana İlkeleri

Kavram ve tanımlara göre yetişkin eğitiminin ana ilkelerini şu şekilde sıralamak mümkündür:⁶⁷

1. Süreklilik ve Globallik İlkesi: Yetişkin eğitiminde “süreklilik” kabul edilen bir kavramdır. Global kavramı, mesleki, sosyal ve özel hayatta en büyük gelişmenin sağlanabilmesi için, bireyin hayatının bütün alanlarında yürüttüğü öğrenmeyi kapsamaktır. Sürekli eğitim, aralıksız eğitim, ikinci şans eğitimi, toplum eğitimi, toplum kalkınması gibi kavramlar, yetişkin eğitiminde süreklilik ve globallik ilkesini açıklığa kavuşturmak için kullanılır.

2. Temel Oluşturma İlkesi: Yetişkinlere okuma-yazma öğretimi, yetişkinlerin temel eğitimi, eğitimin ilk dönemi, başlangıç eğitimi adı verilen kavramlar, bu ilkeyi açıklamak için kullanılmaktadır.

3. Yapısal Esneklik İlkesi : Yetişkin eğitiminde, örgün eğitim kurumlarına göre yapısal bir esneklik vardır. Yetişkinlere yönelik düzenlenen bütün eğitim faaliyetlerinde, yetişkin özelliklerinin dikkate alınması, yetişkinlerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre programlar hazırlanması, öğretim yöntemlerinde ve uygulamalarına esneklerin olması, ”Yapısal Esneklik İlkesi” ile ilgilidir.

4. İşlevsellik İlkesi : Bu ilke, yetişkinlere verilecek eğitimin işlevsel olmasını ve onların hayatlarında karşılaştıkları problemlerin çözümüne yardımcı olmasını amaçlar.

5. Topluma Hizmet İlkesi : Toplumda ihmal edilmiş, eğitimden yoksun, evsiz, işsiz, olumsuz şartlarda yaşayan, çevresindekilerle iletişim kuramayan, uzak yerlerde yaşayan insanlarla ilgilenmek ve onların eğitimine katkıda bulunmak, bu ilke ile ilişkilidir.

⁶⁷ Kurt ,a.g.e., s. 13.

Farklı Açılardan “Yetişkin Eğitimi İlkeleri” Tablosu ⁶⁸

Kavram ve Tanımlara Göre	VI. M.E. Şurasına Göre	Y.E. Kurumları Yönetmeliğine Göre	Ortak İlkeler
1. Süreklilik ve Globallik	1. İdare	1. Herkese Açıklık	1. Süreklilik
2. Temel Oluşturma	2. Koordinasyon (İletişim)	2. İhtiyaca Dönüklük	2. Herkese Açık Olma
3. Yapısal Esneklik	3. Konu	3. Süreklilik	3. Esneklik
4. İşlevsellik	4. Anlayış ve Hoşgörü	4. Bilimsellik	4. Ekonomiklik
5. Topluma Hizmet	5. İstek ve İhtiyaç	5. Planlılık, Sunu-İstek	5. Hoşgörü
	6. Eleman	6. Yenileme ve Gelişme	6. Gönüllülük
	7. Sınır	7. Gönüllülük	7. Bilimsellik
	8. İhtisas (Uzmanlaşma)	8. Mali Destek	8. Bütünlük
	9. Metot (Yöntem)	9. Her yerde Eğitim	
	10. Ekonomi	10. Bütünlük	
		11. Koordinasyon	

1.2.5 Yetişkin Eğitiminin Temel Özellikleri

Bireylerde istenilen davranışları kazandırma süreci olarak tanımlanan eğitim, halk eğitimi için geçerlidir. Ancak bu eğitimin özelliği, genel eğitim felsefelerinde olduğu gibi, toplumun değer yargılarına paralel olması yanında, gelişen ekonomik, sosyal yapı ve kurumlarla da uyumlu olması gerekir. Bu da bilgi, beceri ve alışkanlıkların eğitim-üretim ilişkisi içinde verilmesi ile oluşur.

Yaygın eğitim sisteminin başlıca özellikleri şu maddeler altında toplanabilir:⁶⁹

1. Yaygın eğitim hiyerarşik değildir. Doğan ihtiyaca göre düzenlenir.
2. Zamanla ve yaşla sınırlı değildir.

⁶⁸ Kurt, a.g.e., s. 14.

⁶⁹ MEB Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü Çalışmaları, MEB Yayınları, Ankara, 1984, s. 8.

3. Eğitim süresi zaman birimi yerine, eğitim standardına erişmek isteyen kişinin yeteneğine bağlıdır.
4. Yerle sınırlı değildir, gezicidir, her yerde yapılabilir.
5. Programlar süre ve içerik olarak değişkendir.
6. Eğitim görevlileri mesleki niteliklidir.
7. Metotları değişkendir.
8. Eğitimde klasik öğretmen-öğrenci ilişkisi yoktur.
9. Genel eğitimin bir parçasıdır.
10. Yetişkin eğitiminde devletin tekeli yoktur.
11. Sürekli eğitimin yollarından biridir.
12. Toplumun bütün üyelerini içine alır.
13. Düzenli örgün eğitim sisteminin dışındaki bütün eğitici faaliyetleri de düzenler.
14. Maliyet her kurs için farklıdır.
15. Programda merkezîyetçilik yoktur.
16. Yaygın eğitimde ilke öğrenmektir.
17. Yaygın eğitim gönüllülük esasına dayanır.

1.2.6 Türk Toplumunda Yetişkin Eğitimi ve Çalışmalar

Bilinen Türk Tarihinin hemen her bölümünde eğitime ayrı bir önem verilmiştir. Nitekim binlerce yıldır Türk ırkının kaybolmadan ve her devirde

devletsiz kalmadan yaşamasının bir sebebi de eğitime ve öğretime verilen önemdir. Özellikle, Osmanlıların gelişme dönemlerinde camiiler, medreseler, tarikatlar, kütüphaneler, folklorumuzdaki bilmece, masallar, Nasrettin hoca hikayeleri, Karagöz, Meddah ve Orta Oyunu birer yetişkin eğitimi araçlarıdır.⁷⁰ Selçuklular ve Osmanlılarda Ordu, “Acemi Oğlan Ocakları”nda gençleri Türk İslam geleneklerine uygun bir şekilde yetiştirerek yaygın eğitim faaliyetlerinde bulunmuştur.

İnsanımızın önemli bir çoğunluğu yaygın bir kültüre, engin bir sanat zevkine ve sevgisine sahip bulunmaktadır. Zengin folklorumuz, asırlardır sürüp gelen halk müziğimiz, töre ve eğitim anlayışımızı en güzel şekilde belirten ata sözlerimiz, kendimize özgü el sanatlarımız yetişkinler eğitimi konusunda başlıca araçlar olarak halkımızın yetiştirilmesinde en etkili rolü oynamışlardır. Eski esnaf loncalarımızda kalfa ve usta yetiştirme yolları, zamanın halk için en iyi organize edilmiş mesleki eğitim kurumlarıydı. Ancak zamanımızda hızla gelişen ilmi metotların ve tekniğin sosyal bünyelerde meydana getirdiği devamlı değişme ve gelişme karşısında babadan oğla geçen bu bilgi ve becerilerin yavaş geliştiği, çok zaman ve emeğe karşılık üretilen verimin yetersiz olduğu ve değişen hayat şartlarını karşılamadığı cumhuriyetle birlikte anlaşılmaya başlamıştır.⁷¹

Cumhuriyetin kurulmasıyla yurdumuzda yetişkin eğitime hız verilmiştir. Okur - yazarlık, tarım, sağlık, ev ekonomisi, yurttaşlık bilgisi alanlarında geniş kesimlerin gelişmesini amaç bilen programlar uygulanmıştır. Türkiye Cumhuriyetinde yapılan yaygın eğitim çalışmalarını kısaca şu şekilde özetlemek mümkündür.⁷²

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte, toplumun içinde bulunduğu zor problemlerin çözümünde onlara yardımcı olabilmenin tek yolunun eğitim olduğu görülmüştür. Bu sebeple Cumhuriyet Hükümetinin ilk Milli Eğitim Bakanı İsmail Safa Bey, 25 Kasım 1923 tarihli genelgesi ile valiliklerden, milli eğitim görevlileriyle birlikte halk eğitimi çalışmalarına başlamalarını istemiştir. Genelgede, yurdumuzun her köşesinin

⁷⁰ Rıfat Okçabol, Halk Eğitimi (Yetişkin Eğitimi), Der Yayınları, İstanbul, 1994, s. 78.

⁷¹ Milli Eğitim Bakanlığı Çalışmaları, M.E.B Yayınları, Ankara, 1996, s. 5.

⁷² M.E.B Yetişkin Eğitimi Genel Müdürlüğü Çalışmaları, M.E.B Yayınları, Ankara, 1984, s. 29.

“cehalet ve irfansızlığın acısı altında muzdarip” olduğu belirtilmekte, halk ile okullar ve öğretmenler arasında yakın ilişkiler kurulması, eğitimin her yaştaki ve sınıftaki halkın ihtiyaçları durumuna getirilmesi istenmiştir. 789 Sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat Kanununda ilköğretim çağını geçirmiş ve hiç öğrenim görmemiş olan bireyleri kabul eden kuruluşların “bunlara ilköğrenimi de vermeğe zorunlu” oldukları öngörülmüştür. Bu şekilde, özel kuruluşlar da halk eğitimi ile ilgilenmek zorunda bırakılmışlardır.

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde ilk halk eğitimi birimi, 1926’ da “**Halk Terbiyesi Şubesi**” adıyla İlköğretim Genel Müdürlüğünde, Talim ve Terbiye Dairesine bağlı olarak kurulmuştur. Sonradan kapatılmışsa da bu şube 1952 de Yüksek Öğrenim Genel Müdürlüğüne bağlı olarak yeniden açılmıştır. Daha sonra bu birim yine İlköğretim Genel Müdürlüğüne bağlanmış, 1960’ dan sonra Genel Müdürlük durumuna getirilmiştir.

1927’ de **halk derslikleri** ve **halk konferansları** için yönetmelik çıkarılmış, ağırlığı okuma-yazma olmak üzere yetişkin eğitime önem verilmiş, uygulamalar yapılmıştır. 1928’ de yeni harflerin kabulünden sonra **Millet Mektepleri** açılmış, bu halk eğitimi hareketinde bütün öğretmenlerle birlikte birçok aydında görev almıştır. 1930 yılında vatandaşların öğrendiklerini unutmamaları ve okuma alışkanlıklarını sürdürmeleri amacıyla **Halk Okuma Odaları** açılmaya başlanmıştır. 1932 yılında **Halkevleri** kurulmuştur. Halkevleri; halk dersaneleri, kursları, kitaplık, yayım, köycülük, dil ve yazı, tarih ve müze, sosyal yardım, spor, tiyatro, güzel sanatlar konularında faaliyet göstermişlerdir. 1933 yılında yürürlüğe giren 2287 sayılı “Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Örgütü ve Görevleri” ile ilgili kanun, Millet Okulları ve halk eğitimiyle ilgili hizmetleri İlköğretim Genel Müdürlüğüne vermiştir.

Sanat okullarına bağlı olarak, 1939 da köylerde, köy erkekleri için demircilik, marangozluk, köy kadınları içinde biçki-dikiş kursları açılmış ve bu kurslar halk eğitimine büyük katkıda bulunmuştur. Bu çalışmayı 1948 yılında “Halk yayınlarının” devletçe ele alınması ve yayımı takip etmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığınca 1951 yılında halk eğitime yeni bir yön verilmek istenmiş, bu konu üzerinde çalışanlardan rapor alınmıştır. Ayrıca, yurt dışından

uzmanlar getirilmiş ve bunlara raporlar hazırlattırılmıştır. 1951 yılında yurdumuza gelen Watson Dickerman tarafından hazırlanan raporda; halk eğitimi çalışmalarının bilimsel ve sistemli şekilde ele alınması ve Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir teşkilatın kurulması önerilmiştir. Bu öneriye uygun olarak 1952 yılında yeniden, Milli Eğitim Bakanlığına “Halk Eğitim Bürosu” kurulmuş, 1953 de köy ve kasabalarda Halk Okuma Odaları, 1956 yılında da ilçelerde Halk Eğitimi Merkezleri açılmaya başlanmıştır.⁷³

1960 dan sonra başlayan kültür ve eğitim seferberliği sonucu halk eğitimi çalışmalarının memleket ölçüsünde bir teşkilata bağlanması öngörülerek, 29 Ağustos 1960 tarihinde halk eğitimi hizmetlerinin etki alanını genişletmek, dağınık etkinlikleri yurt düzeyinde teşkilatlanacak bir kuruluşla yürütmek üzere, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak “Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü” kurulmuştur. Bu birim 13.12.1983 tarihinde “Çıracılık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü” adını almıştır. Ayrıca, Milli Savunma Bakanlığınca yürütülen er ve yedek subay eğitimi de birer yetişkin eğitim faaliyeti olarak görülür.

1.2.7 Yetişkinlerin Özellikleri

Yetişkin eğitiminde ve gelişiminde olduğu gibi, yetişkin kişiliğinin bir bölümünü oluşturan “Sosyal Özellikleri” ve dolayısıyla “Yetişkin Sosyalleşmesi (toplumsallaşması) “ üzerinde yeterince durulmamıştır. Yetişkinin sosyalleşmesi ile ilgili bilgi eksikliğinin sebepleri şu 3 noktada toplanmaktadır.⁷⁴

- a) Bireyin “Çocuklukta” olduğu yolundaki güçlü inancı.
- b) Yetişkinlik dönemiyle bağımsızlık ve bireysel özgürlük döneminin başlaması; özellikle onların durumu ile ilgilenecek okul yada başka örgütlenmiş kurumların bulunmayışı yada yeterince olmayışı.
- c) Bireyin kendisini, başarısız ve yeteneksiz, problemleri olan kişiler ve mesleki yardımcılar olarak görmesi.

⁷³ Kurt, a.g.e., s. 42.

⁷⁴ Aysel Aziz, Toplumsallaşma ve Kitleli İletişim, A.Ü. Basın Yayın Yüksek Okulu Yay, No: 2, Ankara, 1982, s. 15.

Kişilik konusunda düşünceleri olan bazı teorisyenler, biyolojik gelişmeler olduğu gibi, belirli yaşlarda, özellikle delikanlılığın son dönemleri ile sosyalleşmenin de tamamlandığını; toplumundaki değerleri, inançların belirli yaşlarda bütün olarak özümsemiğini, bireyin toplumdaki rolleri, görevleri karşılayabileceğini söylemektedirler. Ancak durumun böyle olmadığı bireyin biyolojik gelişimi durduğu zaman buna paralel olarak psikolojik ve sosyal gelişimi durmamaktadır. Özellikle sosyal gelişimi sürmekte ve yeni durumlara göre yeniden oluşmakta, değişmektedir. Bu durum ise, yetişkinin sosyalleşmesi olgusunu öne çıkarmaktadır.

Yetişkinin Sosyalleşmesi; bir kültür yada alt kültürün yetişkin kişiye aktarılması, iletilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bir başka tanımda ise; yetişkin durumuna ve küme üyeliğine yeni değerler ve uygun davranışların öğretilmesi süreci, şeklinde ifade edilmektedir. Bu süreç doğal olarak, inandırma ve öğrenme süreci ile iç içedir. Bu ise, bireyin kendisinde tanımladığı ve diğerlerinin onda görmek istedikleri tasarılar beklentiler, yetenekler ve kurallar gibi değişiklikleri kapsar.⁷⁵

Yetişkinin bir başka özelliği, sosyal çevre oluşturmastır. Bu çevre arkadaş grupları, karşılıklı ziyaretler, dini, siyasi, toplumsal ve gönüllü kuruluşlara katılma şeklindedir. Yetişkin, bu şekilde pek çok roller kazanmaktadır. Yetişkinin kişiliğine bağlı olarak çevre ile ilişkileri farklılık gösterebilir. Bazı yetişkinler yakın çevre ile ilişkilerini sürdürür yakın çevre ile ilgilenirler. Bazı yetişkinlerde toplumsal ilişkiyi kabul etmeyebilirler.

Birey, genel olarak içinde yaşadığı toplumun kültürünü ve değerlerini benimser. Kültür değerleri, gelenek ve görenekler çeşitli vasıtalarla bir kuşaktan diğer kuşağa geçer. Bazen bu değerler aynı toplumun yörelerine göre, bazen de büyük şehirlerin semtlerine göre farklılıklar gösterebilir. Bu toplumdan yada bir bölgeden diğerine geçen insan, bazen uyum sağlamakta güçlükler çekebilir. Bu güçlükler bireyin yeni girdiği toplum ve çevre ile bütünleşmesinden, yani kültürleşmemesinden ortaya çıkar.

Yetişkin bir bireyin en önemli ihtiyaçları arasında yaşadığı topluma uyum sağlamak ve toplumda bir yer edinmek sayılır. Bazı psikolojik rahatsızlıklar topluma

⁷⁵ Kurt, a.g.e., s. 95.

uyumsuzluktan gelebilmektedir. Denilebilir ki, hayat boyunca insanın karşılaştığı problemler esas itibari ile sosyaldır. Genel olarak çabuk kızan, tenkitçi, huysuz, bencil, rekabetçi ve kıskanç tavırlar ortaya koyanlar sosyal ilişkilerin de başarılı olamamaktadırlar.⁷⁶

Çeşitli uyum güçlüklerinin çok önemli bir kısmı, genellikle hayata atılır atılmaz, iki yolda karşılanmak zorundadır. 23 yaşındaki bir erkek yada kız, hala birçok bakımlardan olgun değildir. Yetişkinlik hayatı boyunca hatta ihtiyarlığının çökme devrinde bile devamlı ve çeşitli değişme ve gelişmeler vardır.⁷⁷

Orta yaşlılık (bazen 35 yaş ve üzeri) olgunluk çağları olarak da kabul edilir. Bu sebeple ağır başlı oluş, akli başında oluş, toplumun bu çağlarındaki yetişkinlerinden beklentilerdir. Böylece giyimleri, davranışları olgun insana yakışır biçimde olması beklenir.

Bireylerde sosyal olgunluk özellikleri olarak; gruba uyma, şefkat ve sempati, ehliyet sahibi olma, dürüstlük, uyum, nezaket ve kibarlık, güvenilir, temiz ve düzenli olmak, orijinal olmak, araştırmacı olmak, liderlik özelliği taşımak ve neşeli olmak gibi özellikler sıralanmaktadır. Allport' a göre, ise, olgun kişiliğin özellikleri şu şekilde sıralanabilir.⁷⁸

1. Geniş bir benlik duygusuna sahip olmak,
2. Başkalarıyla hem yakın ilişkilerde hem de genel ilişkilerde sıcak bağlar kurmaya yetenekli olmak,
3. Temel bir duygusal güvenliğe sahip olmak ve kendini kabul etmek,
4. Dış gerçekçilikle bağlantı içinde, atılımla algılamak, düşünmek ve eylemde bulunmak,

⁷⁶ Vedide Baha Pars, H.Cırtlı, ve Diğerleri, Eğitim Psikolojisi, 17.Baskı, MEB: İstanbul, 1971, s.77.

⁷⁷ Sindney L Pressey & Francis P. Robinson, Psikoloji ve Yeni Eğitim, Çev.Hasan Tan, M.E.B. Öğretmen Kitapları Dizisi: 164, İstanbul, s. 69.

⁷⁸ Onur, a.g.e., s. 30.

5. Kendini gerçekleştirmeye, iç görüye yetenekli olmak,
6. Bütünleşmiş bir hayat felsefesi ile uyum içinde yaşamak.

Thorndike ve arkadaşları, yetişkinlerin sosyal özelliklerini yetişkinlerin sosyal gelişimleri açısından şu gruplarda incelemişlerdir.⁷⁹

15-30 Yaşlarındaki Yetişkinlerin Sosyal Özellikleri:

1. Bu yaştaki yetişkinler cinsi konulara ilgi duyar.
2. Hür olma istekleri yoğundur.
3. Mesleki alanlara yönelme istekleri vardır.
4. Hastalık ve ölüm gibi konulara ilgileri azdır.
5. Hareket yeteneklerinde çabukluk ve dinamiklik vardır.
6. Davranışlarında bütünlük ve ileriye dönüklük vardır.
7. Seçici özelliği vardır. Çeşitli anlarda iyi seçimlerde bulunmayı ister.
8. Spor, gezi, edebiyat, felsefe ve din gibi konulara ilgi duyar.
9. Evlenme isteği vardır.

10. Çeşitli faaliyetler katılma ve bundan tatmin olmayı ister. Bu yaşlardaki yetişkinlerde tatmin olma isteği şu konulara yoğunlaşabilir:

- a) Ailenin denetiminden kurtulma.
- b) Okul ve meslek hayatında başarılı olma. Başarı ne kadar çoksa tatminde o kadar artar.
- c) Toplumda statü kazanmak ister.

⁷⁹ Kurt ,a.g.e., s. 98.

- d) Akranları ve ileri yaştakilerle sosyal ilişkiler kurmak ister.
- e) Karşı cinslere uyum sağlamak.

Sosyal ve zihinsel yönden kapanık, yalıtılmış bir hayat sürdüren bireyler, öğrenmeye meraklı ve insanlarla sürekli ilişki içinde bulunan kişilere göre zihnen daha çabuk çökerler. Bedensel bakımdan hareketli olanlar, okuyan, öğrenen ve diğer insanlarla devamlı ilişki içinde olan bireylerin yaşlanması, onların zihni güçlerinde önemli bir değişiklik oluşturmaz.

1.2.8 Yetişkin Eğitimi ve Aile

Yetişkinin sosyalleşmesinde ailenin yeri unutulamaz ve hatta birinci faktör olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla aile toplumdaki bütün değişmelere rağmen, birinci küme özelliğini korumaktadır. Çünkü birey toplum içinde aile ortamında doğar, büyür. Bireyin ilk deneyimlerini kazandığı, ilk tutum ve davranışlarını belirlediği çevre ailedir. Klasik aile tipi olan ana-baba-çocuk üçlüsünde, ana-babanın temel görevlerinden birisi çocuğu sosyalleştirmedir. Böylece çocuk içinde yaşadığı toplumun bir üyesi olabilmektedir.

Yetişkin bireyde ise ailenin sosyalleşme sürecindeki yeri, eskiye göre zayıflamıştır. Yüz yüze ilişkilerin sürdürülmesine rağmen, ilişkideki yoğunluk azalmıştır. Bunun üzerine birey daha çok sosyal beklentilerini, rollerini karşılayacak, ikincil kümeler denilen; yakın akrabalar, tanıdıklar, dernekler, spor kulüpleri, siyasi partiler gibi kümelere yönelmişlerdir. Fakat yine de ailenin, bireyin sosyalleşmesindeki katkısı ortadan kalkmamıştır.⁸⁰Çünkü yetişkinin toplum içinde bulunan ailesinin yeri onun sosyalleşmesinde önemli yer tutar. Bu değişkenler şu şekilde sıralanabilir:

1. Ailenin yaşama şekli, yaşadığı yer, mahalle, oturduğu evin durumu vb.
2. Ailenin gelir durumu.
3. Ailenin toplum işlerine katılması: Politik görüşleri, din ve yardım kurumlarına karşı tutumu vb.
4. Ailenin soyu: geldiği soy, akrabaları, toplumdaki yerleşme durumları.

⁸⁰ Aziz, a.g.e., s.23.

5. Ailenin statüsü.

6. Ailenin işi.

1.2.9 Yetişkin Eğitimcisinin Özellikleri

Eğitim-Öğretim uygulamalarında etkili olan en önemli faktör şüphesiz öğretmenlerdir. Öğretmenler, bilgi, beceri ve davranışlar boyutunda en azından şu özellikleri sahip olma çabası içerisinde bulunmalıdırlar:⁸¹

- a) Yetişkin özellikleri, gelişimi ve eğitimi konularında teorik bilgilere sahip olmakla kalmamalı, bunları uygulamaya geçirmelidir.
- b) Yetişkinlerin en kolay öğrendikleri yollardan biri de yaparak öğrenmektir. Öğretmen yaparak öğrenme uygulamasına ağırlık kazandırmalıdır.
- c) Öğretmen, diğer meslektaşlarının görüş ve uygulamalarından faydalanmalı, aynı zamanda kendi uygulamalarından ortaya çıkan görüşlerini de onlarla paylaşmalıdır.
- d) Rolünü iyi benimsemek, başarısızlığı da getirebilir. Bunun için öğretmen mesleğini sevmeli, rolünü iyi benimsemeli, diğer meslektaşlarının yanında da yetişkin öğrencileri ile de sağlıklı iletişim ve ilişkiler kurmalıdır.
- e) Öğretmen, aynı zamanda rehberlik yaparak öğreten bir öğrencidir. Bunun için eğitim ortamlarında yetişkinlerin karşılaştıkları güçlüklerde onlara rehberlik yapmalı, onları öğrenmeye ve öğrenmeyi devam ettirmeye güdülemelidir.
- f) Yetişkinlerde iletişim sadece program uygulamaları içerisinde değil, gerektiğinde program sonrasında da devam ettirmelidir.
- g) Yetişkin eğitimcisi, yeni eğitim tekniklerinin yanında yeni eğitim teknolojilerine de açık bir tavır sergilemelidir.

⁸¹ Kurt, a.g.e., s. 66.

- h) Yetişkin eğitimcisi, yetişkinle iletişimde bulunduğunu hiçbir zaman unutmadığını, onların edinmiş olduğu deneyim ve bilgilere saygı duymalı, gerektiğinde bunları kullanmalarına fırsat tanınmalıdır.

1.2.10 Yetişkin ve İsteddiği Eğitim

Yetişkinler eğitiminin görevi, yetişkin yaştaki insanları sosyal çevrenin zorladığı gelişme ve değişimlerden haberdar etmektir. Kaçmakla bu gelişme ve değişimlerin oluşturduğu çevreden kurtulmak mümkün değildir. Bu gelişmelerin olumsuzlukları ancak kontrol altına alınarak uyum geliştirilebilir.

Ayrıca yetişkinin yeteneklerini, hareketlerini, davranışlarını, geliştirmek ve değiştirmek de yetişkin eğitiminin görevleri arasındadır. İşi okula gitmek olmayan fakat toplumda sorumluluk yüklenmiş yada yüklenmeye elverişli durumda bulunan kişileri eğitmenin, öğretim vermenin yeri ve zamanı yoktur. Her yerde ve her fırsatta eğitimi ayaklarına götürmek, onların ilgi ve ihtiyaçlarına göre eğitim programları hazırlamak gereklidir.

Dünyada yetişkinler eğitiminin geleneksel rolü; bireye evrende ve toplumda bir şekil vermek, arkadaşlarına karşı sorumluluklarını ve ilişkilerini düzenlemek, topluma katılmasın da, devlete yardımcı olmasında ve içgüdülerinden sıyrılarak mantıki düşünmesinde yardım etmek ve ona gerekli bir iş bulmak şeklinde belirlenmiştir.

Yetişkinlik hayatının, kendine özgü motivasyon problemleri, sınıf atmosferi ve kendine özgü bir öğrenme metodu vardır. Aile eğitimi, okulu tanıtmak, geçim derdi vb. topluluk faaliyetlerinin hepsi yetişkin öğrenmesinin problemleri olarak ifade edilebilir. Buradan hareketle yetişkinlerin **niçin** eğitim istedikleri çıkarılabilir.⁸²

- a) Yetişkinlerin bazıları, hayata yeteri kadar hazırlanmadıklarını anlamış olup yarım kalmış hazırlıklarını tamamlamak istemektedirler.

⁸² J. A Simpson, Avrupa'da Yetişkinler Eğitiminin Bugünü ve Yarını, (Çev. Cahit Sıdal), M.E.B Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları, Etüt Programlama Dairesi Yayınları No: 102, Ankara, 1974, s. 74.

- b) Bazı yetişkinler, değişen hayat şartlarına uyum sağlamak isteğindedirler.
- c) Bir kısım yetişkinler hayatlarını zenginleştirmek için eğitimin güçlüklerine katlanırlar.
- d) Yetişkinler, bu isteklerinin yerine getirilmesini sağlarken, uygulanacak programlarının ihtiyaçlarına, kendi özelliklerine uygun olmasını da ister.

Yetişkinlerin niçin eğitim istediklerinin yanı sıra, **nasıl** bir eğitim istedikleri de şu şekilde sıralanabilir.⁸³

1. Yetişkin edinmek istediği eğitimin amaçlarını, kendi bilgi ve ihtiyaçlarına dayanarak kendisi belirtmelidir.

2. Yetişkin, hayatında başarılı olmaya yarayacak bir öğrenim ister. Gerçek problemini çözmeye, işine yarayacak yeni amaçları yönelmeye yardımcı nitelikte bir eğitim görme ihtiyacını duyar.

3. Yetişkin, kısa sürede uygulayabileceği bilgi ve becerileri öğrenmek ister.

4. Öğrenme sürecine etkin bir şekilde katılmak, kendi tecrübesine dayalı olarak görüşlerini açıklamak, tartışmak ister.

5. Bilgi, beceri, alışkanlık ve hareketlerini geliştirecek, problemlerini kendi başına çözebilecek duruma getirecek yöntemleri kazanmak ister.

6. Çevresini tanıma, denetimi altına ve ondan zevk alma isteğine ağırlık verir.

Yetişkin eğitiminde, öğretmen-yetişkin öğrenci ilişkisi de çok önemlidir. Bunun için öğretmen, örgün eğitimdeki rollerinin bazılarında vazgeçmesi, bazılarını yumuşatması gerekir. Yetişkin eğitiminde görev alacak olan öğretmenler şu hususlara dikkat etmelidir.⁸⁴

⁸³ Geray, a.g.e., s. 28.

⁸⁴ Pars, a.g.e., s. 240.

1. Öğrenci ile öğretmenler arasındaki ilişkiler arkadaşlık temeli üzerine kurulmalı ve devam ettirmeli, yetişkinler öğretim ile ilgili bazı sorumlulukları üzerine alabilmelidir.

2. Öğretmenler, yetişkin öğrencilerinin derslere kendi tecrübelerinden katabilmeleri için gerekli ortamı hazırlamalıdır.

3. Öğretmen liderlikten vazgeçmeli.

4. Ders ve kurs programı, katılanların kendilerince planlanmalı.

5. Yetişkin öğrenciler kendi kurallarını kendileri koymalı.

6. Öğretmen, ortaya çıkacak anlaşmazlıkların çözümünü öğrencilere bırakmalı.

Aynı zamanda Öğretmen, öğrencilerine bağımsız çalışma yeteneklerini kazanmalarında rehber olmalı ⁸⁵

1.2.11 Eğitim Açısından Çocuk ile Yetişkin Arasındaki Farklar

Halk eğitimi açısından bakıldığında, yetişkin eğitimi ile çocukların eğitimi arasında amaç, kapsam ve metot farklılıkları vardır. ⁸⁶ Bunları şu maddeler içinde belirtebiliriz.

1. Çocuğa yönelik eğitimin amacı içerisinde, çocuğun ilerde karşılaşabileceği yada hiç karşılaşamayacağı problemlerin çözümüne ilişkin bir takım bilgiler önceden öğretilmektedir. Halk eğitimi bunun aksi bir yaklaşıma sahiptir. Yetişkinin bugün karşı karşıya kaldığı problemlerin çözümüne yönelmiştir.

Örgün eğitim: Bilgi, beceri → Çözüm → Problem

Halk eğitimi: Problem → Bilgi – beceri → Çözüm

2. Yetişkinin, ihtiyaç ve bilgi duyduğu ilgi alanına ilişkin bilgi ve beceriler, halk eğitiminin konusunu belirtmektedir. Çocuğa ise okulda yada kurumlarda önceden tespit

⁸⁵ Simpson, a.g.e., s. 51.

⁸⁶ Geray, a.g.e., s. 26.

edilen programlardaki bilgi ve beceriler kazandırılmak istenmektedir. Halk eğitim programları ise, yetişkinin ihtiyaçlarına dayandığından onlarla birlikte tespit edilir.

3 .Yetişkinin kişiliği geliştiğinden, eğitiminde duyarlı olduğu unutulmamalıdır. Çocuklar ise daha kolay eğitilir, gerektiğinde olumsuz hareketleri karşısında uyarılabilirler. Kısaca eğitim açısından çocukla yetişkin arasındaki bazı temel farklılıklar şu şekilde özetlenebilir:⁸⁷

- a) Çocuğun oyun dışında öğrenmeye ayıracağı zaman boldur. Yetişkin ise çalışma saatleri dışındaki serbest zamanın bir kısmını öğrenmeye ayırabilir.
- b) Çocuğun hayat tecrübesi azdır. Yetişkinin, hayat tecrübesi öğrenmeyi etkiler.
- c) Çocukta güven duygusu yüksektir. Yetişkinde güven duygusu gelişmemiş olabilir.
- d) Çocuk öğrenmeye yöneltilirken, sınırlıda olsa zorlamaya başvurulabilir. Yetişkinde ise öğrenme güdüsü önemlidir. Bu güdü yoksa öğrenmeye zorlanamaz.
- e) Çocuk ile öğretmen arasındaki ilişki, çocuğun ana-babasıyla olan ilişkilerine benzer. Yaygın eğitimde ise eğitici ile yetişkin arasındaki ilişki arkadaş, meslektaş ilişkisi şeklinde olmalıdır.

⁸⁷ Kurt, a.g.e., s. 71.

II. BÖLÜM

TOPLUMSAL KURUMLAR VE BİR KURUM OLARAK

ASKERLİK

2.1 KURUMUN TANIMI

Kurum kavramının bir çok değişik tanımı olsa da sosyolojik açıdan kurum, ne bir kişi, ne de bir gruptur. Kültürün bir kısmıdır, insanların yaşam tarzlarının örüntüleşmiş bir parçasıdır. Sosyal ilişki ve roller, kurumun temel öğeleridir. Kurum, çoğunluğun paylaştığı ve bazı temel grup gereksinimlerin karşılanması amacıyla yönelik olarak oluşturulmuş davranış örüntüleri bileşimidir.¹

Kurumlar, bir toplumun temel faaliyetlerini ve ihtiyaçlarını (inanç, üreme, yetiştirme, paylaşma, düzen ve eğlenme gibi) karşılayan tüm yapısal bileşenleri içinde barındıran geniş bir kavramdır. Kurum; bir toplumda bir takım temel işlevleri karşılayan, süreklilik kazanmış ve toplumun çoğunluğu tarafından kabul görmüş ve onaylanmış ilişki sistemleri ve davranış kalıpları olarak görülebilir. Kurumlar, toplumun belirli bir fonksiyonu çerçevesinde örgütlenmiş, birbiri ile ilişkili norm ve kurallardan meydana gelmiş bir sistemdir. Bu bağlamda kurum kavramı ilk bakışta toplumun yerleşik görünümünü yansıtır. Unutmamak gerekir ki kurumsal sistemi oluşturan ilişkiler ağı, durağan gibi görünse de realitede dinamik bir özellik gösterir. Bu ilişkiler ağının dinamik özelliği sayesinde ki kurumlar insanların hayatına bir anlam ve düzen katar.²

Kurumun daha iyi anlaşılabilmesi için kavramsal olarak da incelemeye gerek vardır. Kurumu kavramsal olarak incelediğimizde kültürel bir kurum şu temel öğeleri kapsamalıdır:³

¹ Fichter, a.g.e., s. 139.

² Mimar Türkkahraman, Toplum ve Temel Toplumsal Kurumlar, Kurumlar Sosyolojisine Giriş, Alp Yayınevi, Ankara, 2006, s. 9.

³ Fichter, a.g.e., s. 139.

- a) Sosyal davranışlar sosyal süreçlerin aracılığı ile kurum haline gelirler. Bu nedenle sosyal davranışlar sosyal süreçler tarafından belirlenirler.
- b) Kurumlar belli ihtiyaçları karşılamak üzere kurulurlar. Bu nedenle belli kuruluş, hedef ve amaçları vardır. Bir sosyal grup oluşturan kişiler, kurumlar yoluyla birtakım işler gerçekleştirirler. Böylece kurumlar belli amaçları gerçekleştirmek üzere bir sosyal grubun belli hedeflere yönelik ortak davranış usullerinden oluşur.
- c) Kurumlar oldukça sürekli bir içeriğe sahiptir. Bir kültürde kişilerin gerçekleştirdiği örüntüler, roller ve ilişkiler bir süre sonra gelenekselleşir. Gelenekselleşen bu yapılar zaman ve mekan boyutlarında değişmeye uğrarlar. Ancak kurumlar kültürün değer ve norm kısmıyla ilgili oldukları için değişmeleri oldukça yavaştır.
- d) Kurumları oluşturan parçalar birbirleri ile etkileşim ve iletişim halinde kurumların yapısal ve fonksiyonel bütünlüğünü meydana getirerek birbirleri üzerinde baskıda bulunurlar. Bu durum sosyal rol ve ilişkileri, davranış örüntülerinin yapılanmış bileşimi olması gerçeğinden kaynaklanır.
- e) Bir kurum her ne kadar diğer kurumlara bağımlı olsa da, bir birim olarak işlemesinden dolayı yine de biricik bir yapıdır. Bir kültürdeki hiçbir kurum diğerlerinden tümüyle ayrı olamaz. Yani her kurum tanınabilen bir davranış görüntüsü olarak görevde bulunur.
- f) Kurumlar zorunlu olarak değer yüklüdürler. Çünkü kurum tek biçimli davranışların tekrarı ile davranışın normatif kodları haline gelmiştir. Bu kodların bazıları resmi kurallar (hukuk kuralları, kanun, tüzük, yönetmelik ve yönergeler), çoğunluğu ise gayri resmi toplum kuralları (örf, adet, töre, gelenek ve görenekler, ahlak, din kuralları) şeklinde kişiler üzerinde şuur altından sosyal baskı yaparlar.⁴

Özetle sosyal kurumlar belli bir toplumun ve kültürün içinde vardırırlar ve kültürel norm özelliği dolayısı ile değer yüklüdürler. Belli ihtiyaçları karşılamak için

⁴ A.g.e., s. 119 - 120.

doğmuşlardır. Ve bu ihtiyaç kurumların amacını da belirler. Sürekli bir muhtevaları ve belli bir yapıları olduğundan yekpare bir bütünlük gösterirler.

Yukarıdaki özelliklere dayanarak kurumu yeniden şöyle tanımlayabiliriz. Bir “kurum bir sosyal grubun (makro seviyede toplumun) üyelerinin temel sosyal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sosyal grup üyeleri tarafından ortaklaşa kabul edilmiş ve onaylanmış, oldukça sürekli sosyal örüntü, rol ve ilişki yapısıdır.”⁵

2.1.1 Sosyal Grup ve Sosyal Kurum

Sosyal grupla sosyal kurum ayrı ayrı şeylerdir. Sosyal grup, belirli bir ihtiyaç ve beklentiyi karşılamak için bir araya gelen, bir varlık ve birlik oluşturduklarının bilincinde olarak bazı sosyal kurullarla birbirine bağlı olan ve bir birleriyle yüz yüze yada uzaktan etkileşimde bulunan iki veya daha fazla insandan oluşmuş, görece süreklilik arz eden bir birlikteliktir.⁶

Kurumlar grubun üyeleri arasındaki davranış usulleri olması dolayısı ile davranışın olduğu yerde aranmalıdır. Buradaki nüansa dikkat etmek lazımdır. Daha önce de ifade edildiği gibi, sosyal grubun teşekkülü için belli bir insan rezervine (nüfusa) ihtiyaç vardır. Bu nedenle sosyal grubu “karşılıklı ilişkide bulunan insanlar”⁷ olarak tanımlanır. Demek ki sosyal grubun oluşması için iki önemli şartın yerine gelmesi gerekir. Bunlar:

1. Belli bir nüfus.
2. Bu nüfus arasındaki ilişkiler sistemi.

İşte bu iki şartın birlikte bulunduğu varlığa sosyal grup, sosyal grubun ilişkiler sisteminin kurallaşmış şekline de kurum adı verilmektedir. Daha açık bir anlatımla kişi gruba üye olur ve ona grubun üyesi olması nedeni ile bir kimlik verilir. Bundan sonra bu kişi üyesi olduğu sosyal grubun davranış kurallarını benimser ve onlara uygun davranışlarda bulunur. Demek ki sosyal gruba üye olunurken, sosyal

⁵ A.g.e., s. 119 - 120.

⁶ Türkkahraman, a.g.e., s. 18.

⁷ Fichter, a.g.e., s. 52.

kurum davranış olarak yerine getirilir. Mesela bir sendikaya üye olunur ve üyelerin menfaatlerini gerçekleştirmek için greve iştirak edilir. Aynı şekilde bir siyasi partiye üye olunur ve o siyasi partinin amaçları doğrultusunda siyasi davranışlarda bulunulur. Bir öğrenci fakülteye kaydolar, ona bir kimlik verilir ve eğitim kurumu çerçevesinde rolünü gerçekleştirerek o fakülteden mezun olur.⁸

2.2 KURUMLARIN İŞLEVLERİ

Toplum fertten birtakım görevler bekler ve fert bu görevleri yerine getirirken sosyal kurumlar fert için birtakım genelleşmiş fonksiyonlar yerine getirirler. Bu bağlamda kurumların fonksiyonlarını olumlu ve olumsuz olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Kurumların olumlu işlevlerini şu şekilde sıralayabiliriz:⁹

a) Kurumlar gruplarda yüksek düzeyde bir bütünleşmeye; işbirliği ve dayanışmaya yol açar.

b) Kurumlar, kişilerin sosyal davranışlarını kolaylaştırır ve basitleştirir. Toplumun düşünce ve eylem tarzları, fert topluma girmeden önce büyük ölçüde düzenlenmiş ve planlanmıştır. Kişi, davranışını nasıl yapacağını öğrenmek ve keşfetmek için zaman ayırmak zorunda değildir. Çünkü kişi, “nasıl” sorusunun cevaplarını sosyalleşme sürecinde öğrenmiş ve bu davranış tarzlarına alışmıştır. Var olana uymak daha kolaydır.

c) Sosyal normlar ve bunlara dayalı kurumsal davranışlar toplumun hayatı süresinde oluşmuşlardır. Ferdin bunları bir anda bulması ve ona göre davranması mümkün değildir. Halbuki kurumlar fertlere hazır yapılmış sosyal rol ve sosyal ilişki formları temin ederler. Böylece kurumlar fertlerin birbirlerinden beklentilerini baştan tayin etmek suretiyle davranışlar arasında ki uyum ve koordinasyonu sağlarlar.

d) Kurumlar, fertler sayesinde kendi özel yetenek ve isteklerini geliştirebileceği, önceden var olan roller temin ederler. Fert işletme yöneticisi,

⁸ Zeki Arslantürk, Tayfun Amman, Sosyoloji, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2001, s. 283 - 284.

⁹ Arslantürk, Amman , a.g.e., s. 284.

hukukçu, eş, oyuncu vb. rollerde neyin olacağını ve neyin beklendiğini bildiği için, kendini rolün oynanmasına uydurmayı başarır ve bu sayede amaç ve hedeflerine ulaşmada kolaylık sağlar.

e) Kurumlar toplam kültürün istikrarlığı ve koordinasyonu için birer ajan olarak da hizmet ederler. Süreklilik, sağlamlık, dayanıklılık insan davranışlarını istikrarlı ve uyumlu hale gelmesi kurumlar sayesinde sağlanır. Kurumsallaşmış düşünme ve davranma yolları insanlar için bir anlam ifade eder, güvenlik aracı sağlar.

f) Kurumlar ferdin gelişi güzel, keyfi ve başkaları için tehlikeli olabilecek davranışlarını frenlemek suretiyle sosyal kontrolü sağlarlar. Fert ve gruplar için kurumlara uymak, kurumlardan sapmaktan daha kolaydır. Kurumların sadece var olmaları bile, sosyal baskı yoluyla, olası sapkın grupların davranışlarının düzeltilmesinde etkili olur. Böylece tüm toplum için bir güvenlik ve denge aracı olurlar.

g) Kurumlar sorumluluğu yaygınlaştırarak ferdin sorumluluğunu azaltırlar. Böylece genel sosyal problemler karşısında hayatı yaşanılır hale getirirler.¹⁰

Kurumların bu olumlu görevleri yanında, dikkate alınması gereken birde olumsuz yanları vardır. Kurumlar, sosyal davranışları koruyucu devam ettirici özellikleri sebebiyle, değişmeye karşı direnç gösterirler. Kurumların sosyal değişmeye karşı direnç göstermesi ise, uzun vadede sosyal gelişmeyi olumsuz yönde etkileyebilir.¹¹ Sosyal değişme için yenilik ajanlarına ihtiyaç vardır. Halbuki kültür ve kurumlar yeniliğe direnirler. Kurumlar bu yenilik ajanlarının görevlerini zorlaştırdığı gibi bir topluma yeniliğin girmesini engelleyici ve geciktirici rol oynarlar.

Aynı şekilde toplumda bir takım kurumların çürümesi ve fonksiyonların icra edememesi karşısında reform ihtiyacı doğabilir. Ancak hiç kimse bu davranış

¹⁰ Mahmut Tezcan, Eğitim Sosyolojisi, Ankara, 1992, s. 115. Fichter, a. g. e., s. 121 – 122.

¹¹ Türkkahraman, a.g.e., s. 21.

tarzlarını değiştirilmesi sorumluluğun almazsa bu kurumlar hayatlarını sürdürürler. Kurumların direnci reform isteklerine engel olur. Kişiler bu kurumlara karşı reform yapma sorumluluğunu üstlenmekten kaçınırlar. Demek ki kurumlar yeniliklere karşı sorumluluk üstlenecek kişilere engel olabilirler.

Kurumlar bazen fertlerin kişiliğini engelleyici rol oynarlar. Aynı şekilde sapkın davranışlara engel olurken bir takım sapkın davranışlara neden olabilirler. Mesela sosyo-kültürel normlara mutlak uyum mümkün değildir. Toplumun tolerans sınırları içerisinde fert, yeteneklere ve gücü çerçevesinde özgürlükten yana olabilirler. Bu nedenle de toplum normlarının sınırlamalarına karşı çıkarlar. Toplum kuralları sapkın davranışlara karşı çıkarken ferdi özgürlükleri de sınırlar, bu kişilere toplum kuralları arasında zıtlama, uyuşmazlık ve çatışma başlar. Bu kişiler kısa sürede şu veya bu çeşit bir sapkın kişi olurlar; reform hareketlerine katılır, suç davranışlarına karışır veya başkalarının kültürel olarak anormal gördükleri bir biçimde davranırlar; Anomik davranışlara karşı toplumu koruyacağım derken kurumlar bu anomik davranışları aksine hızlandırır. Veya bu engelleme dolayısı ile kişide potansiyel yeteneklerini göstermeme ve gerileme durumu doğabilir.¹²

2.3 KURUMLARIN SINIFLAMALARI

Nesneleri, olayları ve olguları kendilerine atfedilen özellikler ve bu özelliklerin bir tip oluşturmasına göre sınıflandırırız. Bir tip oluşturan varlıklar bütünü (model), her bütün ve parçalar arasındaki ilişkiye göre kendine özgü bir yapıyı ve kendi içerisinde de bir bütünü oluşturan modeller aynı zamanda başka modellerle birlikte top yekun toplumsal yapıyı oluştururlar. Her defasında bu modeller arasında fonksiyonel bir ilişki vardır. Kurumlar da böyledir. Bu nedenle kurumları;

- a) Karşıladıkları temel ihtiyaçlara,
- b) Gördükleri iş ve önemlerine,
- c) Yapılarına göre sınıflandırmak mümkündür.¹³

¹² Tezcan, a.g.e., s. 115; Fichter, a.g.e., s. 123.

¹³ Sayın,a.g.e., s. 179 - 181.

Mesela temel ihtiyaçların ilk ve birinci derecede giderildiği yer aile kurumudur. Cinsel içgüdünün tatmini, toplumun biyolojik yenilenmesi, bağlanma ihtiyaçları aile kurumunun temelini teşkil eder. Ekonomik kurumlar insanın fiziki varlığının devamı için muhtaç olduğu vasıtaların üretimi ve değişimi, görevlerini görür. İnanma ihtiyacının tatmini, iç huzurun sağlanması ve kulun aşkın varlık (tanrı) katındaki durumunun yorumlanması da dinle davranış kazanma, değiştirme ve geliştirme, sosyal mobilité, öğrenme ihtiyaçlarının karşılanması eğitim kurumlarını doğurur. Devlet ise, belli bir toplumda (millet adı verilen sosyal grubun üyeleri arasındaki) yönetme ve yönetilme davranışlarının belli bir otorite etrafında organize olmasından doğan kurumdur. Devlet kurumu kamu hayatının mümkün kılınması ile ilgilidir. Devlet kurumları iç ve dış saldırılara karşı toplum üyelerini koruma zorundadır. Toplumun üyelerinin birbirlerine karşı hakkını ve hukukunu korumak ise hukuk kurumlarının görevidir. Bütün bunları toplum adına yürütmek, yasaları çıkarmak ve yürütmek, hükümet ve politika kurumlarının kurulmasını gerektirir.¹⁴

Bazı sosyologlar bütün davranış örneklerini kurum olarak kabul ederler. Buna göre kurumlar yukarıda saydığımız temel kurumlardan ibaret değildir. Bu ölçüye göre kurumlar temel kurumlar ve tali kurumlar diye ikiye ayrılır. Temel kurumlar kendilerine en çok sayıda insan katıldığı toplumun üyelerinin ortak ve temel ihtiyaçlarını gidermek için kurulmuş kurumlardır. Tali kurumlar ise ana kurumların alt kurumları veya belli sayıdaki insanların ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş kurumlardır. Aynı şekilde toplumda bazı kurumlara daha fazla önem verilir. Mesela orta çağda dine önem verilmesine karşılık günümüzde ekonomi kurumları eksen kurum durumundadır.¹⁵ Aynı şekilde ilkel toplumlarda devlet kurumları o kadar açık olarak mevcut değildi. Daha sonra devlet kurumları önem kazandı “devlet baba” ifadesi Türk toplumunda devletin ne derece önemli olduğunu göstermektedir.

Yükselen değerler eksen kurumları belirler. Mesela dini ve etnik kültürlere dayalı milliyet olgularının gelecekte oluşacak post modern bir toplumda insanlığın

¹⁴ Arslantürk, Amman, a.g.e., s. 287.

¹⁵ Tezcan, a.g.e., s. 117 - 118.

gündemini belirleyeceği iddia edilmektedir.¹⁶ Hangi kurumların hangi toplumlarda var olduğunu, hangi kurumların eksen kurumlar olduğunu bütün toplumlarda hangi kurumların ortaklaşa bulunduğunu; birbirine benzerliklerini, farklılıklarını tespit etmek için aynı sosyal normların bulunduğu farklı noktaları bir harita üzerine yerleştirmek yeterlidir. Aynı işlemi tarihi dönemler içinde yapmak suretiyle kurumlar tarih içerisindeki tiplerini, değişme dönemlerini ve yeni kurumlar oluşturma durumlarını, gelişme alanlarını ve yapılarını tespit edebiliriz. Böylece dünya yüzünde tek eşliliğin, çok eşliliğin, tek tanrıcılığın, çok tanrıcılığın yazılı yasaların, belirli dillerin ortakçılığın vb. kategorik olarak haritaları oluşturulabilir.

Bir toplumda temel sosyal kurumlar aile, ekonomi, din, eğitim, politika, devlet vs. şeklinde sıralanabilir. Özellikle çağdaş ve kompleks toplumlarda bu temel kurumlara ihtiyaç daha fazladır. Aynı şekilde tarihi süreçte bunlara atfedilen değer değiştiği gibi, yapıları ve fonksiyonları da değiştirmeye uğramıştır. Buna karşılık kurumlar olarak varlıklarını sürekli muhafaza etmişlerdir. Genel olarak temel kurumların karakteristik özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz.

¹⁶ Zeki Arslantürk, Kutsalın Dönüşü ve Yeni Toplum Arayışları, İstanbul, 1992, s. 11 - 48.

Temel Kurumların Karakteristikleri¹⁷

KURUM	FONKSİYON	ROL	FİZİKİ ÖZELLİKLER	SEMBOL
AİLE	Cinselliğin tatmini, toplumun yenilenmesi, sosyalleştirme, psikolojik tatmin, statü tayini	Ana,baba, çocuk	Ev, mobilya	Nişan , yüzük, düğün
EKONOMİ	Maddi ihtiyaçların giderilmesi Üretim Tüketim Mübadele	Patron İşçi Tüketici Üretici	Fabrika Büro Dükkan	Amblem Marka Ticaret belgesi
DİN	İnanma ihtiyacı giderilmesi İç huzurun sağlanması Sosyal dayanışma Ahlaki olgunlaşma	Din adamı Cemaat Dindar Ümmet	Cami Kilise Havra Tekke	Kur'an İncil Tevrat Tasavvuf edebiyatı
EĞİTİM	Kültür aktarması Sosyalleştirme Sosyal hareketlilik	Öğretmen Öğrenci	Okul Fakülte	Diploma Belge Kitaplar
POLİTİKA	Devletin işleyişi Yönetimin düzenlenmesi İç ve dış güvenliğinin sağlanması	Yönetici Yönetilen	Kamu binaları	Bayrak Anayasa
SERBEST ZAMAN	İnsanın sosyal biçimde dinlenmesi ve eğlenmesini sağlaması	Eğlenen Eğlendiren	Turistik ve görsel yerler, parklar	Satranç İşkambil

2.3.1. Aile Kurumu

Aile, çocuklu veya çocuksuz karı kocadan oluşan, az veya çok bir süresi olan bir birlik veya sosyal örgütlenmedir. Sosyal sistemin en küçük birimi olan aile, iç organizasyon bakımından bir grup, toplum organizasyonu bakımından ise temel bir kurumdur.¹⁸ Bütün toplumlarda aile fert için hayat merkezidir. Ferdin içinde

¹⁷ Türkkahraman, a.g.e., s. 18.

¹⁸ Aynı eser, s. 149.

bulunduğu en önemli ve asli gruptur. Samimiyet, psikolojik ve sürekli ilişkiler aile kurumunun temel özellikleridir.

Ailenin yapı ve fonksiyonları toplumsal değışmeye paralel olarak değışmektedir. Evrensel ve statik bir aile yapısından söz etmek imkansızdır. Zaman sürecinde, aile üyelerinin sayısında,yapısında ve görevlerinde sürekli değışmeler olmuştur. Hatta aynı ülkenin kırsal ve şehir kesimlerinde bile aile yapıları arasında farklar vardır. Gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş toplumlarda da aile yapıları değışik görünümler arz eder. Yerleşim yerine göre de aileler sınıflandırılabilir.¹⁹

- a) Büyük kent ailesi
- b) Kasaba ailesi
- c) Gecekondu ailesi
- d) Köy ailesi
- e) Göçebe ailesi.

Ailenin bir çok görevi olmakla birlikte temel olan görevleri şu şekilde sıralanabilir:²⁰

- a) Aile yüz yüze samimi ilişkilerin cereyan ettiği kurumlardır.
- b) Aile cinsel tatminle birlikte biyolojik üremenin vuku bulduğu ve toplumun devamının sağlandığı yegane gruptur.
- c) Aile yeni nesillerin sosyalleştirilmesini üstlenen en önemli gruptur.
- d) Geleneksel aile bir üretim ve tüketim birimidir. Bu aile ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri bizzat kendisi üretir ve tüketir.
- e) Dayanışma ve koruculuk ortamı sağlar.
- f) Din eğitimi geleneksel geniş ailenin görevleri arasında yer alır.

¹⁹ A.g.e., s. 154

²⁰ Arslantürk, Amman, a.g.e., s. 295.

2.3.2 Ekonomi Kurumu

“Ekonomi, insanın maddi ihtiyaçlarını karşılamak üzere emtianın üretimi, dağıtımı tüketimi ve hizmet faaliyetlerinin tümü” olarak ifade edildiğinde, madde-insan” ilişkisine ait olay ve olguları kapsamaktadır. Ancak dikkat edilecek olursa bütün ekonomik faaliyetler insan ihtiyaçlarını karşılamak için yapılmaktadır. Açık bir ifade ile, sosyolojiyi, ekonomik faktörlerin ”insan-insan” ilişkisine etki etmeleri ve bu etkileşme sonucunda meydana çıkan sosyal kurumlar ilgilendirmektedir.²¹

Ekonomik sistem ünitelerden (bireyler, gruplar, organizasyonlar) ve ekonomik eylemlerden (avcılık, çiftçilik, vb.) oluşmuş bir sistemdir.²² İptidai toplumlarda ekonomik kurumlar nispeten basittir ve çok fazla değildir. Bu tür toplumlarda iş bölümü az gelmiş ve özel “spesifik” ekonomik fonksiyonlar icra eden çok az sürekli organizasyonlar mevcuttur.²³

Karmaşık kültürde bu tamamen farklıdır. Bu tür toplumlarda geniş bir iş bölümü bulunur. Ticaretin gelişmesi ve teknoloji vasıtasıyla artık aileler tarafından imali mümkün olmayan daha büyük bir zenginlik kültürü gelişir. İş bölümü artar. Bir veya birden çok fonksiyon icra eden iş bölümü yapmış gruplar ve kurumlar ortaya çıkar. şahsi teşebbüs sanayi ve ticaret işlemleri bu tür spesifik ekonomik fonksiyonları temsil ederler. Böylece modern ve kompleks iktisat sistemi özel ve serbest bir meslek tutmuş fonksiyon sahaları ile karakterize edilir.²⁴

Geleneksel toplum yapısının yeni bir toplum yapısına dönüşmesi ekonominin de yeniden yapılanmasını ve bu yapılanmaya uygun ekonomik kurumların gelişmesini doğurmuştur. Fransız ihtilali ile milletleşme sürecine ve milli devletler doğmuş, sanayi inkılabı ile de elle ve kk işletmelerde yapılan üretimde fabrikalarda yapılan kitle üretimine geçilmiştir.

Sanayi toplumu aşamasında mal ve hizmetlerin üretiminde makine ve fabrikanın önemi büyüktür. Üretim fabrika gerçeğinde düşünülmesi, tarımda

²¹ A.g.e.,s.315.

²² Türkkahraman, a.g.e., s. 87.

²³ Arslantürk, Amman ,a. g. e., s. 315.

²⁴ Aynı eser, s. 316.

istihdam edilen iş gücü oranının düşmesi, bol ve kaliteli üretim, hane halkı ile üretimin ayrılması, artan verimlilik, ihtisaslaşma ve iş bölümü kitle eğitimi, çatışmalı toplu pazarlık ve sendikalaşma, şehirleşme olguları ile sanayileşme tüketim, sosyal güvenlik ve refah özellikleri ile dikkati çekmiştir. Bu klasik sanayi toplumu adını verebileceğimiz yapıdan ileri sanayi toplumuna geçilmiştir. İleri sanayi toplumunda ise, hizmetler sektörü, bilgi üretimi ve yüksek nitelikli insan gücü imalat sanayiinin ekonomideki etkinliğini zayıflatmış, mal yerine bilgi üretimi ön plana çıkmıştır. Bilgi ağırlıklı mesleklerin çoğulcu sınıf yapılarını daha da değiştirdiği görülmektedir. Boş zamanların yaratılması, ileri sanayi toplumunda kitle iletişim araçları ve ulaştırma ağındaki önemli gelişmeler, zamanla ileri sanayi toplumunun da başka bir topluma geçiş süreci olduğu tartışılan konular arasındadır.²⁵

Bütün bu değişimler toplumların yapılarını etkileyerek önceye nazaran farklı bir yapıya kavuştururken, farklı toplumları birbirine benzer duruma getirmiştir. Bu durum ise günümüzde globalleşme ve küreselleşme kavramları ile ifade edilmektedir.

2.3.3 Din Kurumu

İnsan, düşünen bir varlık olduğu kadar, inanan bir varlıktır. Düşünmenin temelinde akıl bulunur. Aklın yetersiz olduğu durumlarda tasavvur, aklın ötesine geçerek, yeni durumlara uymayı sağlar. Bu aşamada inanç olgusu devreye girer ve düşünmeyi etkisi altına alır.²⁶ Din kurumunun ortak noktasını aşkın varlık ve insanın bu varlıklarla olan ilişkileri oluşturur.²⁷

Hegel'e göre "Din, kendi özünden haberli ruhtur."²⁸ Sonludan sonsuza yükselmektir. Bergson'a göre "din, zekanın dağınıklığı ve çaresizliği karşısında tabiatın koruyucu tepkisi ve daha ilerde hayatın bütününe bağlanma hayat hamlesinin en derinidir".²⁹

²⁵ Erkal, a.g.e.,s.310 - 337.

²⁶ Arslantürk, Amman, a.g.e., s. 305.

²⁷ Mimar Türkkahraman, a.g.e., s. 175.

²⁸ Hegel, Dinin Görüngübilimi, (Çev.Aziz Yıldırım), İstanbul, 1986, s. 411 - 416.

²⁹ Henri Berkson, Ahlak ile Dinin İki Kaynağı, Ankara, 1962, s. 63.

Sosyologlar ise dini toplumla açıklamak gayretindedir. Sosyoloji, dine, "Kutsalın cemiyet hayatındaki tecrübesi" olarak bakar. "Din aşkın varlığa bağlanma ve buna ait inancın gerektirdiği düşünce ve uygulamaların bütünü; bir inanç, ibadet ve ahlak sistemidir". "Parsons'a göre "din kainatta insanın yeri, insanın diğerleri ile ilişkisi, çevresi ve diğer insanlarla ilişkilere bağlı olarak arzu edilir olan ve olmayan şeyler hakkında geliştirilen ve gerçekleştirilen bir anlayıştır".³⁰

Hemen her toplumda, toplumun devamı ve işleyişi bakımından önemli fonksiyonlara haiz olan, bir dini sistem mevcut olup varlığını sürdürmektedir. Endüstri çağında her ne kadar kimi düşünürler 'kutsalın çöküşü'nden bahsetse de, günümüz toplumlarının bir çoğunda dinin, genelde kendi mensupları arasında bütünleştirici ve birleştirici bir rol oynadığından söz edilebilir.³¹

Bütün bu din tanımlarının ortak noktaları birleştirildiğinde "Din, insanlara bir hayat tarzı sunan, onlara belli bir dünya görüşü içinde toplayan kurum, bir değer biçme ve yaşama tarzı; yaratıcıya isteyerek bağlanma, bir takım şeyleri duyma, onlara inanma ve onlara uygun iradi faaliyette bulunma olgusu; "Aşkın varlıkla ona inanan insan arasındaki ilişkiden doğan tecrübenin inanan kişinin hayatındaki tezahürleri"³² olarak tanımlanabilir. Özetle din:

- a) Tabiatüstü bir nitelik taşır.
- b) Mukaddestir.
- c) Değişmezdir.
- d) Gönülden bağlanmayı gerektirir.³³

İnsan topluluklarında din kurumları her ne kadar çok değişken ise de, temelde "tabiat üstü-aşkın varlık" diye adlandırılana inanma sonucunda oluşan belli bir dünya görüşü ve bununla ilgili iç ve dış davranış örneklerini ifade etmektedir.

³⁰ Sezen Yümni, Sosyoloji Açısından Din, İstanbul, 1998, s. 29.

³¹ Türkkahraman, a.g.e., s. 203.

³² Mircae Eliade, Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu, (Çev.Mehmet Aydın), Ankara, 1990, s. 45.

³³ Bekir Topaloğlu, Din, İslamiyet ve Beynelmilel Akımlar, Aydınlar Ocağı Milliyetçiler IV.İlmi Büyük Kurultayı Bildiriler, s. 251 - 252.

Demek ki dinin başlıca fonksiyonu “aşkın varlık” hususunda insanın bulunduğu yeri tanımlamaktır. Bundan birtakım zihniyet, tutum ve davranış şekilleri ortaya çıkar. Diğer bir ifade ile bu zihniyet, tutum ve davranış şekilleri bu dinin üyelerinde yahut da bir sosyal grup ve kurumlar içinde tasvir edilir ve üyelere emredilir. Böylece bir din ona inanan kişi ve inananlar için bir hayat nizamı olur.³⁴

Bu temel fonksiyonunla birlikte, dünyevi davranış kurallarının istikrara kavuşması ve merkezi değerlere göre umumi kabulün kuvvetlendirilmesi dinin icra ettiği önemli bir fonksiyondur. Dini kurumlar ahlaki değerler ve prensipler için temel teşkil ederler ve bu sayede toplumsal politik ve sosyal politığın teşvikini veya frenlemesi görevini yerine getirirler. Dini törenler ve kurallar vasıtasıyla bir değerler sistemi, grup birliği ve dayanışması oluşur. Bu dini merasim ve kurallar vasıtasıyla , insan, gerilimler ve tehlikelerden arındırılır.³⁵

2.3.4 Boş Zaman Değerlendirme Kurumu

Serbest zaman veya boş zamanlar kurumu, insanların dinlenme ve eğlenme gibi ihtiyaçlarını sosyal bir biçimde karşılayan temel toplumsal kurumlardan birisidir. Çünkü insan, çalışan ve çalışmak zorunda bulunan bir varlık olduğu kadar, aynı zamanda, varlık yapısı itibarıyla dinlenmesi ve eğlenmesi gereken bir varlıktır. İşte boş zamanları değerlendirme kurumu, insanların nasıl dinlenmesi ve eğlenmesi gerektiği ile ilgili değerlerden meydana gelen bir kurumdur.³⁶

Başka bir tanımlamada serbest zaman, yemek, uyku ve cinsel ihtiyaçları karşılanması gibi fizyolojik, ev içinde yapılması zorunlu bazı işler gibi ailevi, iş hayatı gibi mesleki faaliyetleri dışında kalan, tamamen ferdin tercihiyle bağlı olarak tek başına yada grup halinde özgürce yapılan faaliyetler ayrılan zaman olarak tanımlanabilir.

Serbest zaman öncelikle bir tüketim faaliyetidir. Ve her tüketim faaliyetinin bir bedeli vardır. Bu çerçeveden bakıldığında serbest zaman faaliyetinin “boş

³⁴ a.g.e., s. 310.

³⁵ Aynı eser, s. 310.

³⁶ Türkkahraman, a.g.e., s. 237.

zaman”, “zevklere ayrılan para” ve “çeşitliliğe imkan veren ortam” olmak üzere üç ön koşula dayandığı görülmektedir.³⁷

2.3.5 Siyaset Kurumu.

Kelime anlamı itibariyle eğitmek, yetiştirmek ve düzenlemek gibi bir çok manayı içeren siyaset, esas itibariyle idare etmek ve yönetmek anlamına gelir. Siyasetle eş anlamlı olarak kullanılan politika kelimesi de Latince polis kelimesinden türetilmiş olup, bu günkü kelime anlamıyla şehir idaresi ve kamu düzeni anlamına gelmektedir. Sosyolojik açıdan sosyal gerçekliğin bir parçası olan siyaset, insanların bir arada yaşaması ile başlayan, insanların davranışlarını etkileyen, yönlendiren ve sınırlayan bir kurum, güç ve faaliyet alanıdır. İşleyiş bakımından siyaset, toplumdan topluma farklılık arz etse de, bütün toplumlarda var olagelen, evrensel ve kurumsallaşmış bir yapıdır.³⁸

“Siyaset (politika) bir sosyal grup içinde, o sosyal grubun üyeleri arasındaki davranışları düzenleme ve yönetme faaliyetleri” olarak da tanımlanabilir. Ancak böyle bir tanım bütün mikro ve makro sosyal gruplar için geçerlidir. Makro düzeyde ele alındığında siyaset, toplumun kamu düzeni ve yönetimi ile ilgilidir. Bu anlamda siyaset, kamu düzenini sağlamak ve genel yönetimi gerçekleştirmek görevini yerine getiren temel bir kurumdur.³⁹ Demek ki siyaset kurumlarının görev, sahip olduğu güç “macht-otorite” vasıtasıyla sosyal grup üyeleri arasında düzeni sağlamak ve sosyal grubun yaşamasını temin etmektir. Bu güç yönetimde iktidar olgusu ile temsil edilir. İktidar sosyal grubun (Weber’e göre toplumun) meşru gücüdür.⁴⁰ Siyaset kurumları bu özelliği ile diğer sosyal kurumlardan ayrılır. Siyasi olanı diğer olgulardan bu araç şöyle yada böyle bir “fiziki kuvvet kullanımı”nı içermektedir. Gerçi bu güç sırf fiziki değildir, aynı zamanda toplumun merkezileşmesi ile ortaya çıkan ve tabiatı itibari ile “sosyal” bir güçtür. Onun içindir ki iktidar, bir ferdin veya sosyal grubun gerekirse bazılarının çıkarlarına ve hatta muhalefetine karşı bir eylem sürecini izleme ehliyetidir.⁴¹ İfade edilen kadarıyla siyaset kurumu:

³⁷ Arslantürk, Amman, a.g.e., s. 331.

³⁸ Türkkahraman, a.g.e., s. 35.

³⁹ Fichter, a.g.e., s. 116.

⁴⁰ Max Weber, Sosyoloji Yazıları, (Çev.Taha Parla), İstanbul, 1996, s. 81.

⁴¹ Fichter, a.g.e., s. 116.

a) Mikro veya makro her sosyal grubun (bütün sosyal gruplar üyeleri arasında yönetme yönetilme davranışları geliştirmek zorundadırlar. Aksi takdirde birbirlerine düşerler ve sosyal grup hayatiyetine devam ettiremez) sahip olduğu kurumlardır. Bu anlamda bir işletme yönetiminden, bir devlet yönetiminden söz ederiz.

b) Siyaset kurumları, makro grup olan toplumla (topyekün) ilgili kurumlardır. Bu anlamda “devlet” “kurum” la eş anlamındadır. Siyaset kurumları açısından “devlet belli bir sosyal grubun (günümüzde millet) üyeleri arasında yönetime ve yönetilme davranışlarının, meşru bir otorite etrafında organize olmuş şekli “olarak tanımlanabilir. Bu meşru otorite, iktidar olarak ortaya çıkmaktadır.

c) Siyasete ait kurumlar, “kamu düzeninin teşekkülü” ve “idamesi”, “kamu hakkı”, ”kamu menfaati” (içteki farklı sosyal ilgi ve menfaatlerin birleştirilmesi, dışa karşı toplum üyelerinin korunması) ile ilgili davranış örneklerinin düzenlenmesine ait kurumlardır. Bütün bu kurumlar devlet kurumları şemsiyesi altındadır.

d) Modern devlet teorisinde kuvvetler ayrılığı söz konusudur. Bundan “yasama-yürütme-yargı” kuvvetleri anlaşılır. Bu farklı fenomenlerin organizasyonu devlet olarak ifade edilir. Geleneksel ve karizmatik toplumlarda bu kuvvetler otoriteyi elinde bulunduran güçte (liderde) toplanmakta iken, yeni devlette bunlar ayrı ayrı kurumlar tarafından temsil edilmektedirler.

e) Diğer yandan “devlet, bütün toplum üyeleri ve toplumda mevcut bütün sosyal grup ve kurumlar üzerinde meşru zor kuvveti icra edebilen, tüm toplum üyeleri için geçerli, açık ve resmi bir organizasyon ”olarak ifade edilir. Aslında prensip olarak her sosyal davranış fert üzerinde zorlayıcı bir karaktere sahiptir. Fakat devlet nizamı ve politik kurumların emrettiği adı geçen davranış örnekleri, genelde tüm toplum üyeleri ve sosyal gruplar için zorlayıcı “amir” ve harici (fiziki ve sosyal) baskı otoritesi ile donatılmak suretiyle sınırlandırılmışlardır.

f) Eğer bir toplumda politik kurumlar ve buna bağlı olarak devlet kurumları oluşmamışsa “politik kurumlara isnat edilen fonksiyonlar küçük gruplar,

(mesela klanda olduğu gibi aile) ve diğer spesifik sosyal gruplar tarafından icra edilirler. Diğer bir ifade ile meşru gücü temsil eden iktidarın siyasi sınırı, kendi içerisinde tüm etkileşim süreçlerine sahip bütünleşmiş ve bir üst birimin emrinde olmayan sosyal birlikler aynı zamanda siyasi gruplardır.⁴² Ancak bu sosyal birliklerin bir devlet kurumu oluşturması için başka şartlara ihtiyaç vardır.

2.3.5.1 Siyaset Kurumunun İşlevleri

Yukarıda ki tanım ve açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, siyasi kurumlar, devletin otoritesi vasıtasıyla meşruiyetiyle temin edilmiş ve organize edilmişlerdir. Otoriteyi “herhangi bir kişinin kendi mevkii sebebiyle sosyal ilişki sisteminde sahip olduğu kanun yetkisi”⁴³ olarak anladığımızda otorite rüçhanı (üstünlük) bir şekli olarak ortaya çıkmaktadır. Aslında devletin bir rüçhanı sosyal hayat için gereklidir. Zira bu rüçhan sayesinde devletin zorlayıcı karakteri meşruiyet kazanmaktadır. Bu rüçhanda devlete, “umumi menfaatlerin istihsalı ve idamesi için fertler ve gruplar (toplumun bütün üyeleri) üzerinde, nizam ve intizam zorlaması icra etmek ve otoritenin yaygınlaştırılması olan hukuk” tarafından sağlanmaktadır. Böylece hukuk, devletin farklı karakteristik özelliği ve yüzden de temel fonksiyonu olarak ortaya çıkmaktadır.

Devletin bu temel fonksiyonu yanında ve bu fonksiyonun sonucu olarak, toplumun tarihi ve sosyal durumuna göre başka fonksiyonları ortaya çıkar. Kurumlar kurmak, bu kurumları yönetmek, birbirleri ile ilişkilerini düzenlemek, bunları değiştirmek ve yenilerini kurmak devletin görevi olabilir. Bunun gibi mesela aile, din, ekonomi, eğitim ve diğer kurumlar için hukuk sistemleri geliştirebilir. Aynı şekilde dini kurumlar siyasi destekle bu fonksiyonlara dahil olabilir. Bu durumda devlet yöneticileri bir toplumun aynı zamanda din yöneticisi durumuna gelebilirler. Diğer yandan devlet kendini dini kurumlardan arındırmak isteyebilir. Böylece devletin din ile ilgili görevleri, çoğalabilir veya azalabilir. Laik devlet, devletin dinle ilgili görevlerinin azaldığı devlet şeklidir.

⁴² T.Bottomore, Siyaset Sosyolojisi, (Çev.Erol Mutlu), Ankara, 1987, s. 1.

⁴³ Fichter, a.g.e., s. 116.

Genel anlamda siyasal sosyalizasyon, bireyin siyasal kültürü edinme süreci olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla, bu süreç birey ile sosyal-siyasal çevre arasında hayat boyu devam eden dolaylı ve doğrudan etkileşimi içerir ve bu yolla fert siyasi sistem ile ilgili görüş, davranış ve değerlerini geliştirme imkanı bulur. Siyasal sosyalizasyon devletle özdeşleşmeyi hedefleyen bir süreci içerir.⁴⁴

2.3.6 Eğitim Kurumu

Toplumlar geliştikçe, toplumdaki ekonomik ve sosyal faaliyetler değişerek farklılaşmaya başlamış, kültürel birikim hızlanmıştır. Değişen ekonomik, politik ve sosyal koşullara uygun zanaatkar, tüccar, bürokrat vb. gibi yeni statü ve roller ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler sonucunda, çocuk ve gençlerin günlük yaşantılarında çevrelerindeki kişilerle etkileşim kurarak kendilerine bir meslek edinmeleri ve toplumun kültürünü kazanmaları çok güçleşmiştir. Çocuğun eğitim ihtiyacını karşılamak üzere belli başlı yerleşim merkezlerinde okul adı verilen mekanlarda çocuklara kazandırılmak istenen bilgi ve becerilere sahip yetişkinlerin rehberliğinde eğitim vermeye başlanmıştır. Bu okul aracılığı ile eğitim yaygınlaşmış; öğretmenler, öğrenciler, dersler ve programlar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde sorunlar ortaya çıkmıştır. Eğitim faaliyetlerinin karmaşıklaşması sonucu yöneticiye ihtiyaç duyulmuştur.⁴⁵

Tarih boyunca hep büyük bir öneme sahip olan eğitim, bilgi ve becerilerin kuşaktan kuşağa aktarılması ve bireyde istendik davranışların yaratılmasıdır. Bir diğer ifade ile eğitim bir tür sosyalleşme sürecidir. Aynı zamanda toplumsal tabakalaşmayı etkileyen bir araçtır; toplumdaki eşitsizlikleri artırabileceği gibi azaltabilir de.⁴⁶ Eğitim, kültürün kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan, bireye bir dünya görüşü, çevreye, topluma bakış açısı kazandıran, bireyin yeteneklerini geliştiren, ekonominin gereksinim duyduğu nitelikli insan gücünü yetiştirmede oldukça önemli olan toplumsal bir kurumdur. Eğitim ekonomik kalkınmayı da

⁴⁴ Türkkahraman, a.g.e., s.22.

⁴⁵ Nurettin Fidan, Münire Erden, Eğitime Giriş, Meteksan, Ankara, 1993, s. 55 - 56.

⁴⁶ Veysel Bozkurt, Değişen Dünyada Sosyoloji, Temeller, Kavramlar, Kuramlar, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s. 284.

beraberinde getirir. Hatta eğitim, ekonomik kalkınmanın hem nedeni hem sonucudur, diyebiliriz.

Eğitim kurumu içinde, toplumun değerlerinin ve toplumsal kuralların öğretilmesi, toplumsal mirasın birikiminin ve sürdürülmesinin sağlanması ve yenileştirilmesi görevleri vardır.

Yetişkin nesiller tarafından sosyal hayata hazır olmayan nesiller üzerinde uygulanan bir işlem olarak ifade edilen eğitim, kültür naklini ve sosyal hayatın sürekliliğini sağlamaktadır. Eğitim, eğitimden faydalananların sosyal tabakalaşma piramidine yukarı doğru hareketlilik kazanmalarıyla elde edecekleri sosyal statü sayesinde meslek sahibi olmalarına da zemin hazırlamaktadır. Eğitim, bilgi, davranış ve kabiliyetlerin de geliştirilmesi ve kazandırılması için uygulanan sürekli faaliyetler dizisidir.⁴⁷

2.3.6.1 Eğitim Kurumunun İşlevleri

Eğitimin temel fonksiyonu bütün toplumlarda aynıdır. Bu fonksiyon genç kuşakları sosyal hayata hazırlamaktır. Bu yönüyle eğitim, insanlar arasındaki ortak ve benzer özellikleri yansıtan bir kurumdur.⁴⁸ Eğitim kurumunun bir çok işlevi vardır.

Eğitimin toplumsal işlevi:

Toplumun sürekliliğini, gelişimini sağlayacak toplumla uyumlu bireyler yetiştirmektir. Eğitiminin kurumları bu işlevlerini yerine getirmek için;⁴⁹

a) Öğrencilerine toplumun kültürel mirasını aktarır,

Kültürün çeşitli tanımları olmasına karşın kısaca “kültür, bir toplumun üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği, bilgi, sanat, görenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür”. (Taylor’ dan aktaran Fidan-Erden)⁵⁰. Eğitim kurumları, bir kültürleşme işlevini de üstlenirler. Kültürleşme, insanın içinde yaşadığı kültürel

⁴⁷ Mustafa Erkal E., Sosyoloji, Der Yayınları, İstanbul, 1991, s. 90.

⁴⁸ Türk kahraman, a.g.e., s. 208.

⁴⁹ Fidan-Erden, a.g.e., s. 56.

⁵⁰ Aynı eser, s. 57.

değerleri benimseyecek ve bu kültürel değerlerin gerektirdiği davranışları yapabilecek biçimde eğitilmesidir.⁵¹

b) Öğrencilerin toplumsallaşmasını sağlar,

Bireyin, toplumun bir üyesi haline gelme sürecine toplumsallaşma denir. Toplumsallaştırma, insanın toplumca geliştirilmiş davranış kalıplarını benimseyecek ve bu kalıplara uygun davranacak biçimde eğitilmesidir. Eğitim, bir toplumsallaşma ve toplumsallaştırma sürecidir.

Kültürel birikimin sınırlı olduğu ilkel ya da ilkele yakın toplumlarda bireyin toplumsallaştırmasında aile ve toplumdaki diğer üyelerin çabaları yeterlidir. Ancak kültürel birikim hızlandıkça, bireyin toplumsallaştırılması işlevi değişik toplumsal kurumlar tarafından sağlanmaya başlamıştır.⁵²

c) Yenilikçi ve toplumun kültürünü geliştirecek bireyler yetiştirir.

Toplumlar sürekli gelişim ve değişim içindedirler. Kültürde toplumsal kurumlar ve şartlardaki değişimlerle birlikte sürekli değişir. Bu nedenle toplumların yaşamını sürdürmesi ve gelişmesi için yalnız kültürün yeni nesillere aktarılması yeterli değildir. Ayrıca bireylerin toplumdaki değişmelere uyum gösterebilecek ve değişmeye katkıda bulunacak bir biçimde yetiştirilmeleri gerekmektedir. Bu da eğitim kurumları ile sağlanır.⁵³

Okullar, egemen değer yargıları, töreler ve inanç sistemini kurumsallaştırma aracı olarak, kişinin toplumla bütünleşmesini sağlamaktadır.

Piaget'e göre;

“Eğitimin temel amacı yeni şeyler yapabilen, yalnız diğer kuşakların yaptıklarını yinelenemeyen; yaratıcı, yenilikçi ve buluşçu erkekler ve kadınlar

⁵¹ İbrahim Ethem Başaran, Eğitime Giriş, Sevinç Matbaası, Ankara, 1987, s. 55.

⁵² Fidan-Erden, a.g.e., s. 58.

⁵³ Aynı eser, s. 59.

yaratmaktır. Eğitimin ikinci amacı ise kendilerine sunulan her şeyi doğrulamadan körü körüne kabul etmeyen eleştirci beyinler oluşturmaktır.”

Sonuç olarak; eğitimin toplumsal ilişkilerin durağanlaştığı toplum biçimlerinde kültür aktarıcı, dönüşüm dönemlerinde ise kültür yaratıcı bir işlevi olduğu ileri sürülebilir.⁵⁴

Bir davranış değişikliği elde etmeyi sağlayan eğitim kurumu aşağıdaki işlevleri sağlamaya çalışır.⁵⁵

Eğitimin Siyasal işlevi :

a) Toplumdaki bireylere milli değerleri kazandırarak millet bilinci oluşturma ve mevcut siyasal düzeni koruma.

b) Lider yetiştirme.

c) Seçmen yetiştirme.

Okullarda çocuk ve gençlere demokratik yaşamın gerektirdiği bilgi, davranış ve tutum kazandırılarak ileride iyi bir seçmen olmaları sağlanır.⁵⁶

Eğitim kurumlarının siyasal işlevleri arasında iyi yurttaş yetiştirmek ve demokrasi eğitimi de vardır.

Eğitimin Ekonomik işlevi:

Eğitimin ekonomik işlevi, üretim ve dağıtım süreçleri için gerekli insan gücünü yetiştirmektir.

Eğitimin Bireyi Geliştirme işlevi:

1) Eğitim, bireyin kendini gerçekleştirmesine yardım eder. Eğitim yoluyla kendini gerçekleştiren birey, öğrenme ve araştırma isteği duyar.

⁵⁴ Nefise Balamir, Kırsal Türkiye’de Eğitim ve Toplum Yapısı, O.D.T.Ü Yayınları, Ankara, 1982, s. 4 - 5.

⁵⁵ Sevinç Güçlü, Kurumlara Sosyolojik Bakış, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 286 - 288.

⁵⁶ Fidan-Erden, a.g.e.,s.61 - 62.

2) Eğitim bireyin insan ilişkilerini geliştirmesine yardım eder. Bunu geliştiren birey;

- a) İnsanlığa saygı duymayı öğrenir.
- b) Dostluğa önem verir; samimi ve zengin bir sosyal bir yaşamı vardır.
- c) Başkaları ile oyunda ve çalışmada etkin bir iş birliği geliştirir.
- d) Sosyal davranışlarında naziktir.
- e) Bir sosyal kurum olan aileyi sayar ve ailede kendine düşeni yerine getirir.

3) Eğitim bireyin ekonomik etkinliğini geliştirir. Bunu geliştiren birey:

- a) Çalışmaktan haz duyar, iyi bir üreticidir.
- b) Çeşitli iş ve meslekler hakkında bilgi edinmiştir.
- c) Mesleğini seçmede isabetlidir.
- d) Mesleğinde başarılıdır.
- e) Yaptığı işin toplumsal değerinin bilincindedir.
- f) Kendi gelir ve harcamalarını düzenler
- g) Harcamalarında akıldır.
- h) İyi bir tüketicidir.

4) Eğitim bireyin vatandaşlık sorumluluğunu geliştirir. Bu sorumluluğu geliştiren birey:

- a) Sosyal adalet konusunda duyarlıdır.
- b) Yetersiz koşulları düzelterek yönde hareket eder.

- c) Sosyal yapı ve sosyal süreçler konusunda anlayış geliştirmiştir.
- d) Propagandaya karşı eleştirici düşünme yeteneği geliştirmiştir.
- e) Hoşgörülüdür, samimi düşünce ve fikir ayrılıklarına karşı saygılıdır.
- f) Ulusal kaynakları korur.
- g) Bilimin, insan mutluluğunu sağlaması yönünden gelişmesi gereğini bilir.
- h) Dünyadaki gelişmeleri dikkatle izler.
- i) Kanunlara karşı saygılıdır.
- j) Ekonomik görüşe sahiptir.
- k) Vatandaşlık görevlerini bilir ve yapar.
- l) Demokratik ideallere bağlıdır.

Toplumdaki eğitimin niteliği, sosyal yapının diğer unsurları olan din, siyaset, ekonomik ve bilimsel gelişim düzeyleriyle de yakından ilişkilidir. Bu değişkenlerin her birinin etki düzeyi zamana ve mekana bağlı olarak değişebilmektedir.⁵⁷

2.4. BİR KURUM OLARAK ASKERLİK

Askerlik kurumu her ne kadar savaş ile ilgili bir çağrışım yapsa da faaliyetlerinin büyük bir kısmını barış döneminde de sürdürmektedir. Askerlik sadece savaşta kullanılacak savaş sanatının haricinde, üyeleri toplumun her kesiminden gelen personeli de sosyalleştiren bir kurumdur. Harp koşullarının getirdiği zorluk ve fedakarlık gerektiren tüm faaliyetler ancak barış durumunda ki programlı ve titiz bir çalışma ile elde edilebilir.

⁵⁷ Türkkahraman, a.g.e., s. 217.

Askerlik, aynı zamanda “toplum kurum”larından birisi olarak da görülebilir. Bilindiği üzere sosyolojide, toplum kurum kavramından da söz edilir. Toplum yada Total Kurum; insanların hareketlerinin (uyku, çalışma ve oyun gibi) bürokratik veya hiyerarşik mekanizmalarla belirlendiği ve yeniden dizayn edildiği ve bu yolla yeniden sosyalleştirildiği mekanlardır. Hapishaneler İslah Evleri, Akıl Hastaneleri Toplama Kampları Yatılı Okullar, ve Askeri Kışlalar gibi kurumlar bu bağlamda görülür. Teoriyi ileri süren Erving Goffman, ‘Asylums’ (1961) adlı eserinde total kurumun üç ana karakteristiğinden söz edilebileceğinden bahseder.⁵⁸

1) Bu kurumdaki görevliler günlük hayatın her alanını (kalkma, yeme, yatma, da dahil) kendi lehlerine olacak bir şekilde yönlendirirler.

2) Bu kurumlarda kalanlar için kesinlik ve katılık arz eden bir uygulama; standardize edilmiş yiyecek, yatacak yer ve aktiviteler söz konusudur.

3) Resmi kurallar ve günlük programlar bu tür mekanlarda kalanların hayatlarının rutin eylemleri olarak yapılır. Bu yollarla burada kalanlar, önce birbirlerine benzetilir, aşağılanır, kişiliği ezilir, sonra da onlara yeni bir kişilik kazandırılır.

Bu teörinin bazı noktaları askerlik kurumunun özelliklerine işaret etse de modern askerlik anlayışı ve uygulaması oldukça farklıdır. Bu tip askerlik uygulamaları ancak çok geri kalmış ülkelerde ve komünist ülkelerde görülmektedir. Özellikle demokrasiyi benimsemiş ve dünya barışına katkıda bulunan ülkelerde ise askerlik kurumu toplumu olumlu yönde yönlendiren ve uluslararası barışı sağlama yönünde motor güç olmaktadır. Bazı bölgelerde bulunan barış güçleri, doğal afet ve iç karışıklarda Birleşmiş Milletler tarafından görevlendirilen çok uluslu güçler buna örnek verilebilir.

Askerlik kurumunun ana fonksiyonlarında biri olan savaşın yapılması tarih boyunca yıkıcı bir etkisi olsa da diğer bir yönden geri kalmış kurumların yıkılarak tekrar oluşturulmasına sebebiyet verdiği için de aynı zaman da o toplumlar için olumlu yönde bir sosyalizasyon faaliyeti yerine getirir.

⁵⁸ A.g.e., s. 14 – 15.

Aynı zamanda terörün toplumun her kesimine yer ve zaman fark etmeden ulaşabildiği günümüzde güçlü ve modern bir ordu, o toplum için bir güvence olduğu kadar uluslar arası diplomaside ve ilişkilerde caydırıcılık etkisi de vardır.

2.4.1. Askerlik Kavramı ve Kanuni Dayanağı

Toplumumuzda askerlik çok özel bir yere sahiptir. Kışla, yüzyıllardır Türk Ulusu için öncelikle okul görevi görmüştür. Halen aynı fonksiyonlarını yerine getirmeye devam etmektedir. Askerlik kurumunun her yönüyle bireyin kendisini ve askerden sonra da gittiği toplumda sosyal hayatını etkilediğini söylemek mümkündür. Konuyu öncelikle bireye bakan yönüyle ele alacak olursak; askerlik bir çok gencimizin ilk defa ailesinden ayrılarak yalnız başına kaldığı bir süreçtir. Askerliği boyunca kişinin zorluklarla mücadele, problemlerini çözme, yeni arkadaşlıklar kurma, sahip olduğu değerleri algılama, kültürünü arttırma, yeni bilgiler edinme, dünyayı ve yurdunu tanıma, sorumluluk bilincini arttırma gibi bireysel gelişiminde çok önemli kazanımları olmaktadır.

Aslında, kişi temel ihtiyaçlarını karşılarken bile toplum kurallarını öğrenmektedir. Askerlik kişide toplum bilinciyle beraber, ulus düşüncesini de aşlamaktadır. Belki de yüzyıllardır bağımsızlığımızı sağlayan bilinç, askerlik bilincimizle sahip olduğumuz ve öğrendiklerimiz sayesinde olduğunu söylemek abartı olmaz. Askerliğin fiziki zorluğunu yaşayan insanların, bu bedelin karşılığında vatani sahiplenmeleri de kaçınılmazdır.

Tarihimizin her köşesinde askerlik toplumumuzun her parçasına girmiştir. Toplum askere giden evlatları için türküler yapmış, destanlar yazmıştır. Genelde toplumumuzda aile kurulması aşamasında hemen hemen ilk sorulan soru delikanlının askerlik yapıp yapmadığı ve askere gittiği gibi şanıyla şerefiyle gelip gelmediğidir. Toplum, aile gibi en temel kurumunun ancak bu şartlar yerine getirilirse kurulmasına izin vermektedir. Hatta bu konu bir çok özdeyişe bile girmiştir.”Askerliğini yapmayanı adamdan saymazla” , “askerliğini yapmamışa kız vermezler” gibi özdeyişler hemen akla gelen ve neredeyse toplumun tamamında kabul gören değerlerdir. Aynı şekilde iş hayatında da tahsili ve mesleği ne olursa olsun askerliğini bitirmeyenleri ciddi ve kalıcı işe almadıkları yaygın bir şekilde

görülmektedir. Bunu her iş ilanında görmek de mümkündür. Kısacası askerlik hizmeti toplumumuzun her kesiminde bir olgunlaşma ölçüsü olarak görülmekte ve kabul edilmektedir.

Tarihsel açıdan Türk Kara Kuvvetlerinin temelini Hun İmparatorluğu döneminde Mete Han tarafından M.Ö.209 yılında atıldığı söylenmektedir. 1040 yılında Dandanakan Meydan Muharebesinde Gaznelileri yenerek istiklaline kavuşan, 26 Ağustos 1071 Malazgirt Meydan Muharebesinde Bizanslıları yenerek, Anadolu'yu yeni bir Türk yurdu yapan Büyük Selçuklu Devletinde, Kara Kuvvetlerinin Teşkilat ve Eğitimi sağlam esaslara bağlanmıştır.

1299 yılında kurulan Osmanlı İmparatorluğunun, ilk yıllarındaki teşkilatında Selçukluların ve Memlukların tesirleri görülür. Osmanlı Ordusunun teşkilatlı bir şekilde ortaya çıkışı ise, Sultan I nci Murat zamanında olmuştur. Tarihte ilk süvarili ordu olma niteliğini taşıyan Osmanlı Ordusu önceleri yalnızca Atlı Akıncılardan oluşmakta iken, daha sonraları yaya birliklerinde katılmasıyla Yeniçeri Ocağı adı altında sürekli bir yapıya dönüştürüldü. İmparatorluğun yükseliş dönemlerinde Yeniçeri Ocağı önemli rol oynamıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun gerileme devri ile birlikte, 15 Haziran 1826'da başlayan Yeniçeri Ayaklanmasının bastırılmasını müteakip, bu ocak kaldırılmış bunun yerine "Asakir-i Mansure-i Muhammediye" adında yeni bir ordu kuruldu. Bu gücün temelini "Kol" adı verilen taburlar oluşturmuştur. Yine bu dönemde ihtiyat "Redif" kuruluşu göreve başlamıştır.

1843'te yeni bir düzenlemeye gidilerek beş yıllık hizmet süresine tabi personelle oluşturulan 5 ordu kurulmuş olup, 1848 yılında yapılan bir değişiklikle ordu sayısı 6 ya çıkarılmıştır. Osmanlı Ordusu yaklaşık 300.000 kişilik bir güce yükseltilmiştir.

Atatürk'ün önderliğindeki Ulusal Kurtuluş Savaşında kazanılan zafer sonunda, Türk Kara Kuvvetleri, Cumhuriyet Döneminin başında ikişer tümenli 9 kolordu ve 3 süvari tümeninden oluşan üç Ordu Müfettişliği halinde teşkilatlandı. İlk tank birlikleri 1934 yılında oluşturulmuştur. Daha sonra Komando ve Paraşüt birlikleri kurulmuş, silah, teçhizat ve her cins malzemenin üretilmesi için önemli

adımlar atılmıştır. Ordu Komutanlıkları, daha sonra 1949 yılında teşkil edilen Kara Kuvvetleri Komutanlığına bağlandılar. Modernleşme sürecinde Türk Kara Kuvvetleri; süvari birliklerini lağv ederek, motorize hale getirilen birliklere önem verilmiştir. Günümüzde Kara Kuvvetleri; dört Ordu Komutanlığından, oluşmuştur.

Değişen uluslararası siyasi ve askeri ortam ile gelişen teknoloji; Kara Kuvvetlerinin yeniden yapılanmasını gerektirmiş, 1990' lı yıllarda kuvvet; modern muharebe ortamına uyum sağlayacak biçime getirilmiştir. Bu yeni konseptle; Kara Kuvvetlerinin hareket yeteneğini artıran Kolordu, Tugay ve Tabur esasına dayanan bir yapılanma oluşturulmuştur.

Türk Kara Kuvvetleri; Cumhuriyet tarihimizin her devresinde, dünya ve özellikle bölge barışının korunmasında büyük başarılar göstermiştir. 1950 yılında Kore Savaşlarına bir tugayla katılan birliğimiz, Birleşmiş Milletler idealleri uğruna çarpışarak, dünyanın takdirini kazanmıştır. 1974 yılında gerçekleştirilen, Kıbrıs Barış Harekatı ile Kara Kuvvetleri kendisine verilen görevleri her an ifa'ya hazır olduğunu bütün dünyaya göstermiştir. Dünya barışının korunması yönünde, 1993-1994 yıllarında Somali'de etkin bir rol alırken, 1994 yılından itibaren Bosna-Hersek, 1999 yılından itibaren ise Kosova'da aynı görevi başarıyla sürdürmektedir. Ayrıca, barış için ortaklık ülkelerinin; NATO'ya entegrasyonu temini çerçevesinde, NATO Barış İçin Ortaklık (BİO) Tatbikatının icrasına 1995 yılından itibaren başlanmıştır. Barışa katkı olabilmesi için Afganistan'a ve son olarak da Lübnan'a asker göndererek çalışmalarına devam etmektedir. Afganistan da aynı zamanda diğer ülke askerlerinin komutasını da üstlenerek başarıyla sürdürmüştür.

Anayasa "Vatan hizmeti her Türk'ün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir." ⁵⁹ hükmünü getirmiştir.

Askerlik hizmeti ise 1111 Sayılı Askerlik Kanunu ile 1076 sayılı Yedek Subay ve Yedek Astsubaylar Kanunu gereğince düzenlenmiştir. Her iki kanunda doğrudan doğruya zorunlu askerlik uygulamasının yöntem ve sürecinin nazari

⁵⁹ 1982 T.C. Anayasası 72'nci madde.

temellerini oluşturmaktadır. İlgili kanunlar çerçevesinde ülkemizdeki mevcut askerlik uygulamaları ve usulleri:

- a) Yedek subaylık,
- b) Altı aylık er/erbaşlık,
- c) 15 aylık er/erbaşlık
- d) Dövizle askerlik,
- e) Milli Eğitim Bakanlığı emrinde öğretmen olarak askerlik
- f) Bedelli askerlik,
- g) Kamu kurum ve kuruluşlarında askerliktir.

a. Yedek Subaylık:

T.S.K. kadrolarındaki küçük rütbeli subay ihtiyacını karşılamak maksadıyla, 1076 Sayılı Kanuna göre; dört yıl ve daha fazla süreli fakülte, akademi, yüksekokul ve enstitüler ile M.E.B.'nce bunların dengi olduğu kabul edilen yurt dışı öğretim kurumu mezunlarından Silahlı Kuvvetlerin ihtiyacı kadarı, TSK. Sağlık Yeteneği Yönetmeliğine göre askerliğe elverişli oldukları takdirde, askerlik hizmetlerini Yedek Subay olarak yerine getirirler.

Yedek Subay yetiştirme süresi ve hizmet süreleri Genelkurmay Başkanlığı'nın teklifi üzerine, Bakanlar Kurulu kararı ile uzatılabilir veya kısaltılabilir. Nitekim, yetiştirme süresi son olarak HAZİRAN 2003'te alınan karar ile üç aya, hizmet süresi de dokuz aya indirilmiştir.

b. Altı Ay Kısa Dönem Askerlik:

Dört yıl ve daha fazla süreli fakülte, akademi ve yüksekokul mezunu yedek subay adaylarının, Silahlı Kuvvetlerin ihtiyacından fazla olması ve Yedek Subay kaynağında meydana gelen birikimin önlenmesi maksadıyla Silahlı Kuvvetlerin ihtiyaç fazlası olan Yedek Subay adaylarına 1983 yılında yapılan bir düzenleme ile

askerlik hizmetlerini erbaş/er olarak yapma imkanı getirilmiştir. Bu yükümlülerin askerlik hizmet süresi yedek subay hizmetinin yarısı kadardır.

c. 15 Aylık Erbaş/erlik:

Yedek subay kaynağı dışında kalan yükümlüler 1111 sayılı Askerlik Kanunu gereğince erbaş ve er olarak 15 ay süreyle silah altına alınmaktadır.1992 yılında getirilen bir düzenleme ile bu sürenin barışta Bakanlar Kurulu kararı ile önce 15 aya, bilahare 12 aya kadar indirilebileceği hükme bağlanmış ve HAZİRAN 2003'te, 15 aya indirilmiştir.

ç. Dövizle Askerlik:

Yurt dışında ikamet eden vatandaşlarımızın askerlik hizmetlerini yerine getirmeleri, bu ülkelerde elde etmiş oldukları hak ve imkanları muhafaza etmeleri amacıyla 1111 sayılı Askerlik Kanununun EK-1'inci maddesi gereğince, 5.112 Euro veya yönetmelikte belirtilen yabancı ülke parasını, 38 yaşını tamamladıkları yılın sonuna kadar ödeyerek, bir aylık temel askerlik eğitimi tamamlayanlar muvazaflık hizmetini yerine getirmiş sayılmaktadırlar.

d. Milli Eğitim Bakanlığı Emrinde Öğretmen Olarak Askerlik :

1987 yılında yürürlüğe giren 1111 sayılı kanunun EK-4 ve 1076 sayılı kanunun EK-7'nci maddeleri gereğince; M.E.B.'nin; özellikle kalkınmada öncelikli Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki illerde ilk ve orta dereceli okullardaki öğretmen ihtiyacını karşılamak amacıyla; daha önce M.E.B. kadrolarında öğretmen olarak görev yapanlardan, o yıl silah altına alınan ve ihtiyaç fazlası olanlar, M.E.B.'nin ihtiyaç bildirmesi ve Gnkur.Bşk.lığının uygun görmesi durumunda temel askerlik eğitimini müteakip M.E.B. emrine verilerek yedek subay veya er öğretmen olarak görev yapmaktadırlar.

e. Bedelli Askerlik:

1111 Sayılı Kanunun 10'uncu maddesi gereği, her celp döneminde eğitim merkezlerine sevk edilen yükümlülerden, TSK.'nin ihtiyacından fazla olanlar, temel askerlik eğitimini müteakip, kanunda öngörülen bedeli ödemek suretiyle,

muvazzaflık hizmetini yerine getirmiş sayılmaktadırlar. İlk olarak 1987 yılında başlanan bu uygulamadan, ihtiyaç fazlası olarak belirlenen 18.433 yükümlü yararlanmıştır. Bu uygulamada, yoklama kaçağı ve bakayalar kapsam dışında bırakılmıştır. MAYIS 1992’de getirilen geçici bir düzenleme ile 28 yaşından gün almış saklı, yoklama kaçağı, bakaya ve erteli olanlar, istekleri halinde, bir yıl içinde askerlik şubelerine müracaat etmek, 5.000 Alman Markı karşılığı Türk Lirasını peşin olarak yatırmak ve iki aylık temel askerlik eğitimine tabi tutulmak suretiyle askerlik hizmetini yerine getirmiş sayılmışlardır. 31 ARALIK 1992 tarihinde, 40 yaşını tamamlamış olanlar 15.000 Alman Markı veya karşılığı Türk Lirasını peşin ödemeleri halinde, temel eğitimden de muaf tutulmuşlardır. Bu uygulamadan 35.111 kişi faydalandırılmıştır.

Marmara Bölgesi’nde, 19 Ağustos 1999 tarihinde meydana gelen deprem felaketinin yol açtığı ağır maddi ve manevi kayıpların bir an önce giderilmesine katkı sağlamak amacıyla, KASIM 1999’da bedelli askerlik uygulaması getirilmiş ve bu uygulamadan 72.039 kişi faydalanmıştır. Bu yükümlüler, 15.000 Alman Markı bedel ödeyerek bir ay temel eğitimi müteakip askerliklerini yapmış sayılmışlardır.

f. Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Askerlik:

1111 Sayılı Kanununun 10’uncu maddesi gereği, her celp döneminde ihtiyaç fazlası olan yükümlülerden bedel ödemek istemeyenler, yönetmelikte belirtilen esaslar çerçevesinde temel eğitimlerini müteakip, kalan askerlik hizmetlerini iç güvenlik, yurt savunması ve kalkınmasına katkıda bulunmak üzere; eğitim, yol bakım, inşaat, maden, orman, sağlık ve benzeri hizmetlerde çalışmak suretiyle kamu kurum ve kuruluşlarında tamamlarlar. 1987 ve 1991 yılları arasında uygulanan bu yöntem bakanlıkların hazırlıklarının yetersiz olması ve yükümlülerin yanlış istihdam edilmesi sonucu kamuoyunda oluşan tepkiler nedeniyle sona erdirilmiştir.

Vatandaşların askerlik hizmetlerinin, kanunların gerektirdiği şartlarda sağlanması da Milli Savunma Bakanlığı’na bağlı Asker alma Dairesi Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Asker alma Dairesi Başkanlığı teşkilatı: 1927 yılında çıkarılan 1111 Sayılı Askerlik Kanunu ile bugünkü Asker alma Teşkilâtının temeli oluşturulmuştur. 1970 yılına kadar Kara Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde faaliyet

gösteren Asker alma Teşkilâtı, bu tarihten itibaren Millî Savunma Bakanlığının görev ve yetkilerini belirleyen 1325 Sayılı Kanunla Millî Savunma Bakanlığına bağlanmıştır.

2.4.2. Türk Silahlı Kuvvetleri Organizasyon Kültürü

Askerlik, genel kültür yapısına göre şekil aldığı, genel kültür yapısına da şekil verdiği için bir kültür unsurudur. Türk askeri kültürü de büyük Türk kültürünün önemli bir bölümüdür. Askerlik aynı zamanda genel kültüre kaynaklık eden alanlardan birisidir. Kültürün oluşmasında yeri olduğu kadar, oluşan kültür ortamından etkilenir. Askerliğin bilgi birikimimizde, düşünce yapımızda, tavırlarımızda ve becerilerimizde yeri ve katkısı vardır.

Askerlik alanındaki düşünce ve tavırlar kültürümüzün bir parçası olarak, bütün toplumu yüzyıllar boyu etkilemeye devam etmiştir. Tarihte askeri kültür zaman zaman ve yer yer egemen kültür olabilmiştir. Askeri işler ile sivil işler yakın tarihe kadar mahalli yönetimlerde aynı şahısta toplanıyordu. Askeri kültürün unsurları, askeri kültürü oluşturan alt birimler olarak insan, birikim, maddi ve yönetim unsurları sayılabilir:

Türk askeri kültürü Türk kültürünün bir bölümü ve eseridir. Fakat esasında Türk askeri kültürü değişir ve gelişirken de genel Türk kültürünün şekillenmesine katkıda bulunmuştur.⁶⁰ Ülke ve ulus savunması gibi oldukça ağır ancak önemli ve kutsal bir görevin sorumluluğunu üstlenen Türk Silahlı Kuvvetleri personeli, her zaman ve her koşulda güvenilir, cesur, ehil, sadık ve özveride bulunmayı bilen insanlar olmak zorundadır.

Doktorlarda uygulanan “Hipokrat yemini” benzeri, Türk Silahlı Kuvvetler personeli de görevine başlamadan önce “askerlik yemini” eder. Bu yeminle birlikte askerler, ülke, ordu ve birlik değerlerine gönüllü olarak yapacakları hizmet karşılığında, kişisel şereflerini teminat gösterirler. Askerlerin yüreklerini, gönüllerini

⁶⁰ Suat İlhan, Türk Askeri Kültürünün Tarihi Gelişimi, Ötügen Basımevi, İstanbul, 1999, s. 29 - 31.

ve ruhlarını birbirine bağlayan tutkal, hepsinin övünerek benimsediği ortak “askeri inanç ve değerler”dir.

2.4.3. Askerlik Kurumunun Temel Değerleri

Türk Silahlı Kuvvetlerin temel dayanağı olan askeri inanç ve değerler, askerleri görevlerine yönlendiren ve amaçlarını gerçekleştirirken anlamlı kılan özel tutum ve davranışlardır.⁶¹ “Mesleki Değerler” adı altında da ifade edilen bu ortak inanç ve değerler şunlardan oluşur;⁶²

- a) Sevgi.
- b) Dürüstlük.
- c) Fedakarlık.
- d) Şeref.
- e) Vazife bilinci.
- f) Bağlılık.
- g) Cesaret.
- h) Yeterlilik (ehliyet).
- i) Mutlak itaat.

Sevgi, soyut ve tanımı zor bir kavramdır. İnsanın kendisine, başkalarına, canlı varlıklara, nesnelere, duygu ve düşüncelere karşı duyduğu güçlü bir bağlılık, ilgi ve yakınlık, bunların insanın ruhsal yaşantısında bıraktığı güzel, hoş, iyi, tatlı bir duygulanma durumudur. Bu durum insana dirilik, düzenlik, neşe ve sevinç verir. Kısaca sevgi insanı mutlu eder. Sevgi gereksinimi yaşam boyu sürer.

⁶¹ Cihangir Akşit, TSK.’lerinde Toplam Kalite Yönetimi Uygulamaları, Gnkur.Basımevi, Ankara, 1998.

⁶² Silahlı Kuvvetler Dergisi, No: 354, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, (Ekim 1997), s. 37 - 38.

Günümüzde kent hayatının gelişmesiyle insan, ailesinde, kurumlarda ve toplum içinde bir başına bırakılmaya başlanmıştır. Sevgi, saygı, hoşgörü, içtenlik, anlayış, erdem, vicdan, adalet, doğruluk, iyilik gibi değerler, yerini zaman zaman kin, korku, nefret, öç alma, yalan, iki yüzlülük, hile, erdemsizlik, baskı, eziyet gibi değerlere bırakabilmektedir. Sözüde durmak, birine sevgi göstermek, içten davranmak, adil, erdemli olmak, yardım etmek, istenmeyen davranışlar olarak kabul edilmese de eskisi kadar takdir edilmemektedir. Buna karşılık, kısa zamanda zengin olmak, kişileri, ulusu, insanları dolandırmak, kandırmak, onların sırtından geçinmek, bazı ortamlarda olumlu davranış görüntüsü altında topluma sunulabilmektedir. Sevgi kavramının performans göstergeleri şunlardır:⁶³

- a) Fedakar olmalı ve fedakarlığı eğitimle geliştirmelidir.
- b) İnsanları sevmeli, toplumla iyi ilişkiler kurmalı, insan yaşamına değer vermeli, kanaatkar olmalı, kendini, şahsına ve topluma karşı sorumlu hissetmeli.
- c) Önyargılı davranmanın toplumsal yaşamdaki olumsuz etkilerine inanmalıdır.
- d) İnsanları sevmenin önemine inanmalı.
- e) İnsan haklarını çiğneyenlere sürekli karşı çıkmalı.
- f) İnsan ve insan ilişkilerine gereken önem verilmeli fakat toplum menfaatlerinin önüne çıkartılmamalıdır.
- g) İnsanlıkla özdeşleşmenin ve insanları sevmenin önemine inanmalı.
- h) Başkalarının düşüncelerinin de en az kendi düşünceleri kadar önemli olduğuna inanmalıdır.

⁶³ A.g.e, s. 37 - 38.

Sevgi genel tanımıyla, bir şeye ya da kişiye karşı yakın ilgi ve bağlılığı işaret eden bir duygusal durumdur. Bütün insanların ortak değeri olan sevgi, insan davranışlarını olumlu istikamette yönlendiren itici bir güçtür. Bireyin temel ihtiyaçları arasında yer alan sevgi, aile sevgisi, vatan sevgisi, insanlık sevgisi ve meslek sevgisi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Meslek sevgisi denilince akla gelen şey, birey ile mesleği arasında duygusal bir etkileşimin kurulması, bireyin mesleği ile özdeşleşmesidir.

Bir askerin her şeyden önce üstlendiği göreve kendisini adanması gerekir. Bu adama işlemine “mesleki motivasyon” denilir.⁶⁴ Meslek sevgisi, mesleğin gerektirdiği nitelikler ile bireyin sahip oldukları özelliklerin birbiriyle uyumlu olmasıyla yakından ilişkilidir. Dolayısıyla askerin kişisel niteliklerini askerlik mesleğinin gerektirdiği özellikler doğrultusunda geliştirmesine ön ayak olunmalıdır.

Astlara değer verilmesi sorunlarına ilgi gösterilerek çözümlenmeye çalışılması, endişelerin yok edilmesi ve ihtiyaçlarının giderilmesi türünden yaklaşımlar, karşılıklı saygı ve güveni oluşturur. Öğüt ve tavsiyelerde bulunmak, ikna etmek ve inandırmak, düşüncelerini açıklamaya fırsat tanımak, ödüllendirmek ve gerektiğinde adil şekilde cezalandırmak, astları mesleğe kazandırmak için ayrı ayrı önemi olan motivasyon unsurlarıdır. Meslek sevgisinin en belirgin göstergeleri şunlardır:⁶⁵

- a) Askerlik mesleğinin amaç ve hedeflerini kavrar, mesleğinde ilerlemek için kişisel hedeflerini belirler.
- b) Üstlendiği görevleri istekle ve hizmet aşkıyla yerine getirmekten zevk alır.
- c) Başkalarının mesleki deneyimlerinden ve birikimlerinden yararlanmanın yollarını arar.
- d) Meslektaşlarıyla iyi ilişkiler tesis etmeye özen gösterir.

⁶⁴ Askerlik Mesleğinin Değerleri, K.K.K.’lığı Basımevi, Ankara, 1996, s. 6.

⁶⁵ Aynı eser, s. 10.

e) Mesleki gelişimi destekleyen kurslara, tatbikatlara, konferanslara ve araştırmalara katılmak için hevesli davranır.

f) Özel yaşantısı ile mesleki yaşantısını birbirine karıştırmamaya özen gösterir.

g) Toplum yaşantısında askerlik mesleğinin bir temsilcisi olduğunu aklında bulundurur ve buna göre davranır.

h) Tutum ve davranışlarıyla saygınlık ve itibar kazanmaya çalışır.

i) Mesleki değerleri, kendi menfaatlerinden üstün tutar.

Dürüstlük, özü ve sözü doğru olmak şeklinde tanımlanabilir. Yani kişinin doğru düşünmesi, doğruyu söylemesi ve doğru davranması demektir. Dürüst insan aldatıcı düşüncelerden sakınan, baskılara rağmen doğrulardan ayrılmayan, her şeyden önce kendisine karşı verdiği sözleri tutmasını bilen kimsedir. Toplum yaşantısında kişilerin saygınlığı ve itibarları, dürüstlük seviyeleriyle ölçülür. Dürüstlük, aynı zamanda cesaretin de kaynağını oluşturur. Dürüst davranış biçiminin özellikleri;⁶⁶

- a) Yalan söylememek,
- b) Hırsızlık yapmamak,
- c) İnsanları aldatmamak,
- d) Dürüst davranmayanlara müsamaha göstermemek,
- e) Dedikodu yapmamak,
- f) İzinsiz herhangi bir şeyi almamak,
- g) Emaneti korumak,
- h) Gerçeği söylemekten korkmamak,

⁶⁶ A.g.e., s. 20.

- i) Yanlış ve hatalı bilgi aktarmamak,
- j) Saygılı davranmak,
- k) İkiyüzlü olmamaktır.

Askerlik mesleğinde dürüstlük, vazifenin alınmasından başarılmasına kadar astlara, üstlere ve aynı rütbede olanlara açık, samimi ve içten davranmaktır. Bir insana veya gruba ölme emrini verecek kişilerin davranışlarıyla güven telkin etmesi son derece önemlidir. Güvenin temeli ise karşılıklı irtibat ve ilişkilerdeki açıklığa, içtenliğe ve samimiyete bağlıdır. Dürüstlük, sağlam bir inanç ve irade gücünün sonucudur. Bilhassa, ahlak dışı baskıların olduğu ortamlarda dürüst davranabilmek için güçlü ve kararlı bir kişiliğe sahip olmak gerekir. Bunu özümsemiş askerler, davranışlarında şu üç sorunun yanıtını bulmaya çalışırlar:⁶⁷

- a) Davranışım başkalarını aldatma amacını taşıyor mu?
- b) Davranışım bana veya başkasına doğrudan ya da dolaylı şekilde, haksız kazanç ve üstünlük sağlamaya mı yöneliktir?
- c) Bu davranışı bir başkası bana yapsaydı ne tepki gösterirdim?

Dürüst askerler, eylemlerini bir yasaklar listesi halinde düzenlemek yerine, davranışlarının her birisini kendi içinde sorgulama alışkanlığını edinirler. Başkalarının denetiminden önce kendi davranışlarını denetleme alışkanlığına sahiptirler. Atacakları her adımın, yapacakları her görevin doğruluğuna ilişkin bir vicdan muhasebesi yaparlar ve genellikle kabul görecekt ahlaki seçeneği belirlemede zorlanmazlar. Gerek insani açıdan gerekse mesleki ve toplumsal değerler açısından ortaya çıkabilecek aşınma ve bozulmalara karşı uygulamalarında hassastırlar. Dürüstlüğün en belirgin göstergeleri şunlardır:⁶⁸

⁶⁷ A.g.e., s. 20.

⁶⁸ Aynı eser, s. 20.

- a) Yerine getirebileceği sözleri verir ve sözünde mutlaka durur.
- b) Sözleri ile davranışları arasında uyum ve tutarlılık vardır.
- c) Başkalarının malını izinleri olmadan almaktan kaçınır.
- d) Yalan söylemekten ve hileli yollara başvurmaktan sakınır.
- e) Tutum ve davranışlarında samimi, içten ve açık olmaktan hoşlanır.
- f) Hiç kimseye yanlış ve yanıltıcı bilgi vermez, daima gerçekçi olmaya özen gösterir.
- g) Komuta kademelerinin zafiyetlerinden ya da denetim eksikliğinden yararlanmaya teşebbüs etmez.
- h) Ön yargılı ve adil olmayan tutum ve tavırları hoşgörüsüyle karşılamaz.
- i) Dürüst insanlar, dürüst olmayanlara karşı hoşgörü göstermez.

Fedakarlık, kişinin başkalarının duygu, düşünce, inanç, değer ve ihtiyaçlarına önem vererek kendisinden özveride bulunmasıdır. Yüksek seviyeli bir davranış olan fedakarlık, sevgi, saygı ve güvenden kaynaklanır. Askerlerin kişisel rahatlıkları yerine ülke, ordu ve birlik yararına olanları yapması, bunun karşılığında hiçbir çıkar beklememesidir.

Bağlılık duygusunun eyleme dönüşmüş bir şekli olan fedakarlık, en iyi hizmetleri sunmak için yorgunlukları göze almayı, yükselme hırsına kapılmadan üstlenilen sorumlulukları yerine getirmeyi gerektirir. Komuta kademelerinin zamanlarının büyük kısmını ve gayretlerinin çoğunu astlarını yetiştirmeye ayırmalarını, sorunlarıyla ilgilenerik sorun ve kederlerini paylaşmayı kapsar. Bu tür çalışmaların bedeli olarak somut bir ödül beklenemez, sadece astların saygı ve güveninin kazanılması gibi oldukça basit fakat anlamlı bir karşılık yeterli olur. Fedakarlığın en belirgin göstergeleri şunlardır:⁶⁹

⁶⁹ A.g.e., s. 32.

- a) Astlarının sıkıntı ve endişelerini paylaşmasını bilir.
- b) Ülke, ordu, birlik ve arkadaşlarının ihtiyaçlarına kendi ihtiyaçlarının önünde yer verir.
- c) Kusursuz olduğuna inandığı astlarını, üst kademelere karşı savunur.
- d) Astlarının ve akranlarının sorunlarıyla yakından ilgilenir.
- e) Zamanının önemli bir kısmını astlarının gelişmesine ayırır.
- f) Başkaları arasında çıkan çatışmaların çözümlenmesi için tarafsız olarak hakemlik yapar.
- g) Kendi başarılarını astlarıyla paylaşmaktan hoşlanır.
- h) Sahip olduğu yeteneklerin tamamını karşılık beklemezsizin birlik başarıları için kullanır.
- i) Astlarının başarılarını ön plana çıkararak onların ödüllendirilmesine vesile olur.

Toplumsal hayatta, fertler arası ilişkileri düzenleyen ve yakınlaştıran bir nevi harç görevini üstlenen manevi değerlerin en önemlilerinden biri olan şeref (onur) kavramı, tüm toplumlarda önemli yeri olan bir kavramdır. Türk toplumunun başlangıçtan bugüne kadar olan devlet hayatında fertlerinde görmek istediği en önemli değerlerden olan şeref kavramı, insana verdiği değerle özdeşleşmiştir. Hatta biraz daha ileri giderek, şeref kavramı bugüne kadar özgür yaşamının motivasyon kaynağı olmuştur da diyebiliriz.

Türk toplumsal hayatında bir çok manevi değeri bünyesinde toplayan şeref kavramı, sosyal hayatı ve ilişkileri düzenleyen bir olgudur. Şeref kavramının performans göstergeleri şunlardır:⁷⁰

⁷⁰ Silahlı Kuvvetler Dergisi, No: 354, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, (Ekim 1997), s. 37 - 38.

- a) Azim ve irade sahibi olmalıdır.
- b) İnsanlara, kurallara karşı saygılı ve dürüst olmalıdır.
- c) Kendisine ters düşen olaylar karşısında dayanıklı olmalıdır.
- d) Düşünce ve davranışlarında tutarlı olmalıdır.
- e) Benzer olaylar karşısında aynı davranışı göstermelidir.
- f) Kendinden emin olmalı ve sözüne güvenilmelidir.
- g) Tutum ve davranışlarıyla grubun sorumluluğunu duymalıdır.
- h) Bireysel ve toplumsal olayları objektif olarak ölçmeli ve gözlemelidir.
- i) Çevresinde meydana gelen hatalı hareketleri düzeltmelidir.
- j) Birlik ve beraberliğin üstün gücüne inanmalıdır.
- k) Askerlik mesleğinin tam bir inanç ve bağlılık gerektirdiğinin bilincinde olmalı ve astlarına aşılmalıdır.
- l) Vatan, millet, bayrak ve sancak sevgileri olmadan yaşamının ve hayat mücadelesinin anlamsız olduğunu bilmelidir.
- m) Prensipli yaşamalı ve başkalarının tecrübelerinden faydalanmalıdır.

2.4.4. Askerlikte Görev ve Sorumluluk Anlayışı

Askerler, kendilerine tevdi edilen vatan savunması görevini yerine getirebilmek için harp sanatını öğrenmek ve öğretmek mükellefiyetini taşıyan kişilerdir. Bu yükümlülüğün yerine getirilmesi, çeşitli ve değişik hizmetlerin bütünleşmesiyle mümkündür. En basit görevler dahi bir dizi sorumluluğu kapsar. Mahiyetleri ne olursa olsun bütün görevlerin başarıyla sonuçlandırılması, ilgili personelin sahip olduğu yeteneklerin tamamını kullanmalarını gerektirir.

Bu gereksinim bir borcun ödenmesine benzetilebilir. Görevlerin, askerlik mesleğinde bir namus borcu olarak görülmesinin sebebi, kişisel beklentilerin ötesinde, yüksek değerlere hizmet amacıyla bağlantılı olmasındandır.

Onur, şeref gibi değerler görevi tamamlayan unsurlardır. Bu değerler, yerine getirilen hizmetler için bir ödül veya takdir beklentisinden daha kıymetlidir. Askerlerin kendilerine karşı duyacakları özsaygıyı ve özgüveni güçlendirdikleri gibi, birliklerine ve arkadaşlarına bağlılıklarını da kuvvetlendirirler. Özsaygısı ve özgüveni zayıf kimselerin görev anlayışlarında, başkalarına kulluk etmek veya özel beklentilere hizmet sunmak şeklinde basitlikler gözlenir. Askerlik mesleğinde, görevleri sırasında sık sık ikaz edilen, sorumluluk duyguları zayıf ve yaptıkları işler için daima ödül bekleyen askerler, birlik ruhunu, disiplini ve morali menfi yönde etkilerler. Vazife bilincinin en belirgin göstergeleri şunlardır.⁷¹

- a) Görev ve sorumluluklarının farkında olur ve yerine getirmek üzere azami gayret gösterir.
- b) Zamanını doğru ve etkin şekilde kullanır.
- c) Başarısızlıklarına mazeret aramaz, hatalarını kabullenir ve bu konuda yapılan eleştirilere açık olur.
- d) Yetkilerini, astlarıyla paylaşır ve inisiyatif kullanmaları konusunda onları destekler.
- e) Bir üst görevin sorumluluğunu üstlenmeye kendisini hazırlar ve bu konuda astlarının da sorumluluk almalarına rehberlik eder.
- f) Astlarının kusurlarından doğacak sorumlulukları üstlenir.
- g) Astlarının başarısızlık nedenlerini araştırır.
- h) Bütün görevleri büyük bir ciddiyetle kabullenir.

⁷¹ Askerlik Mesleğinin Değerleri, a.g.e, s. 15.

i) Kararsızlık, şüphe ve endişe yaratıcı tesirler ve ön yargılı davranışlardan uzak durmaya özen gösterir.

j) Görevlerini emir beklemeden ve uyarı almadan standartlara uygun şekilde yerine getirir.

k) Görevlerde verimi yükseltmek için sürekli şekilde yenilikler peşinde koşar.

Bağlılık, askerlerin kişisel ihtiyaç ve çıkarlarını geri planda tutarak, ulus, ordu ve birlik menfaatlerine öncelik vermeleridir. Bu maksatla, bütün yetenekleri kullanarak resmi ve resmi olmayan yükümlülüklerle bağlı kalmaları, yasa, yönetmelik, emir ve talimatlar ile askerlik yeminine uymaları sorumluluğudur.

Yetkilerini kullanmaları sırasında asker kişilere yol gösteren yasa, yönetmelik ve emirler dışında, geleneksel ordu değerleri, ordu içerisindeki personel arasında adeta kökleşmiş alışkanlıkların oluşmasına, başka bir deyişle ordu ahlak kurallarının gelişmesine zemin hazırlamıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarının psiko-sosyal değerlerini yansıtan bağlılık duygusu, askerleri görev yaparken tahriklere kapılmadan ahlaki zayıflıklara sapsadan hizmet etmeye yönlendirir.

Silahlı kuvvetlere bağlılık, asker ocağının bir aile yuvası gibi kabullenilmesini içerir. Bu yuvada aynı amaçları paylaşan silah arkadaşları ile bir baba veya ağabey şefkatini esirgemeyen komutanlar bulunur. Komuta kademeleri ile astları arasında karşılıklı yükümlülükler mevcuttur. Komutanlar, astlarının yaşamlarını korumak, sorunlarıyla ilgilenmek, ait oldukları birlikleriyle gurur duymalarını temin etmek ve onları muharebe sahasında etkin bir muharip olarak yetiştirmek yükümlülüğünü taşırlarken astlar da kurallara uymak, öğretilenleri gerçekleştirmek ve görevlerde başarılı olmak sorumluluğundadırlar.

Silahlı Kuvvetlerin birimlerine bağlılık seviyesi, o birlik personelinde gözlenen karşılıklı saygı ve güven ile görevlerin yerine getirilmesindeki canlılık ve istekten kolayca anlaşılabilir. Askerler bireysel olarak ne kadar mükemmel olurlarsa olsunlar, birlik ve beraberlik ruhu aşılacak istenen etkinlik sağlanamaz. Zor koşullarda ulaşılabilecek başarılar için mutlaka ortak duygu ve düşüncelerin

paylaşılmasına ve silah arkadaşlığının geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Bağlılığın en belirgin göstergeleri şunlardır:⁷²

- a) Mensubu olduğu birlik, kurum ve üyeleriyle övünür.
- b) Ülke, ordu ve birlik menfaatlerine, kendi menfaatlerinden öncelik verir.
- c) Komutanları, akranları ve astlarıyla güçlü ve güvenilir ilişkiler kurmaya özen gösterir.
- d) Emir ve talimatları tartışmaktan kaçınır ve harfiyen uygulanmasına dikkat eder.
- e) Dedikodu ve asılsız söylentilere fırsat vermez ve böyle davrananları uyarır.
- f) Ülke, ordu, birlik ve arkadaşlarının sırlarını saklamasını bilir.
- g) Ordu mallarının uygun, yerinde ve etkin şekilde kullanılmasına ihtimam gösterir.
- h) Üstlerinin otoritesini saygıyla kabullenir.
- i) Astlarına saygılı ve hürmetkar davranmasını bilir.
- j) Kararlarından etkilenecek kişileri ve birimleri düşünür.

Cesaret, korkunun yokluğu değil korkuya rağmen kişinin gerekli olduğuna inandığı şekilde hareket etmesi için iç güdülerine hakim olmasıdır. Mevcut ya da muhtemel tehlikelere, tehditlere ve tenkitlere aldırmandan, soğukkanlılığı yitirmeden ve öz güvenini sarsmadan davranışları kontrol etmeyi sağlayan hissi bir özelliktir.

⁷² A.g.e., s. 25.

Cesaret iki şekilde ortaya çıkar: Fiziki cesaret, medeni cesaret. Fiziki cesaret, herhangi bir tehlikenin vücuda zarar vereceği korkusunu yenerek hareket etmektir. Kısaca ısrarla tehlikenin üzerine giderek korkuyu denetlemek ve görevi yerine getirmektir. Özellikle muharebe alanında rastlanan bu cesaret, girişimci bir akla ihtiyaç gösterir. Barış koşullarında fiziki cesareti gerektiren ender koşullar olmasına karşın, medeni cesaretin sergilenmesini içeren daha fazla olayla karşılaşılır. Medeni cesaret, genel bir hoşnutsuzluk karşısında neyin doğru olduğunu kestirmek ve doğru olanı yapabilmektir. Bu özellik, askerlerin herhangi bir konudaki düşüncelerini destekler ve onların değer yargılarını, karakterlerini ve prensiplerini yansıtır. Fikirlerinde düzenli ve mantıklı olmayı, fikirlerini kuvvetle savunmayı, hatalı olduğunda sorumluluğu üstlenmeyi gerektirir. Güçlü ve sağlıklı bir düşünme potansiyeli olan askerler, farklı durumları analiz ederek sonunda bütünleştirmeyi ve onlardan uygulanabilir sonuçlar çıkarmayı bilirler.

Manevi tehlikeler karşısında hata yapmak korkusundan sıyrılmak gerekir. Alay edilmekten ve sorumlu tutulmaktan çekinmek, ya da risklerden uzak durmak zayıf karakterin göstergesidir. Duraksama, erteleme, vazgeçme gibi kararsızlıklar, cesareti zayıflatan hatta yok eden davranışlardır. Hataların, insan hayatının doğal bir parçası olduğu, ancak bunları telafi etmek için deneyim kazanılması gerektiği unutulmamalıdır. Medeni cesaretin bir başka emaresi de inisiyatifin kullanılmasıdır. Bazı kişilerin gelişen ve değişen durumlar karşısında hareketsiz kaldıkları gözlenir. Üst kademelerden gelecek emir ve talimatları bekleyerek zaman kaybına yol açmak ya da görevlerin yapılmasını olanaksız kılmak bağışlanacak bir davranış değildir. Fiziksel cesaret bedensel gücün, medeni cesaret zihinsel gücün önemini vurguladığından, her ikisinin karışımı ideal cesareti ortaya çıkarır. Cesaretin en belirgin göstergeleri şunlardır:⁷³

a) Engeller ve zorluklar karşısında yılgınlık göstermez, aksine azim ve irade gücünü kullanarak başarılı olmayı dener.

b) Fiziki gücünü yükselten çalışmalara istekle katılır.

⁷³ A.g.e., s. 30.

- c) Genel bir hoşnutsuzluk ortamına rağmen, doğru olanları söyler.
- d) İnandığı hususları ısrarla savunur ve gelecek ahlak dışı baskılara karşı koymasını bilir.
- e) Yorgunluk, açlık, susuzluk veya soğuk/sıcak gibi stres yaratan faktörlere tahammül etmesini bilir.
- f) Mantıklı muhakeme sonunda, başarı şansının yüksek olduğunu varsaydığı risklere girmekten çekinmez.
- g) Tehlikeler karşısında duraksama, erteleme veya şaşırma türünden tereddütlere imkan vermez.
- h) Hata yapacağı endişesinden sıyrılmasını bilir.
- i) Hatalı sonuçlar doğuran kararlardan ders çıkarmasını bilir, başarısızlıkları bir öğrenme aracı sayar.
- j) Tenkit ve eleştirilere açıktır ve bunlardan yararlanmasını bilir.

Yeterlilik, birlik ve askerlerde görevleri başarma konusunda ihtiyaç duyulan bilgi ve beceriler ile muhakeme gücünün bulunması anlamına gelir. Bir başka deyişle, en az kaynak kullanarak mümkün olan en kısa zamanda vazifenin etkin biçimde başarılmasıdır.

Asker kişilerin zihinsel, fiziksel ve ruhsal potansiyellerinin tamamını ilgilendiren bu değer, en alt kademedен en üst kademeye doğru artan bilgi ve deneyimleri içerir. Rütbe ve makamlar yükselip sorumluluklar arttıkça doğal olarak asker kişilerden beklenenler de çoğalır. Bu nedenle başta mesleki bilgi ve beceriler olmak üzere her alanda (sosyal, kültürel, tarihsel, ekonomik) belli bir birikime ulaşılması şarttır.

Astların saygı ve güvenine layık olabilmek için komuta kademeleri mükemmel yetiştiklerini hissettirmelidir. Bilgi noksanlığı, gereksiz şiddet ve otorite kullanma arzusunu uyandıracığından, bu konuda zafiyeti olanlar, noksanlıklarını gizlemek için kaba kuvvete başvururlar. Sonuçta, emir zoruyla tesisine başvuru

otorite, verim yükseltmeyeceği gibi kalıcı da olmaz. Aksine alt kademelerdekilerin var olan yeteneklerini kullanmalarına engel olur. Bilgili astlar tarafından tehdit edilmemek için onlardan daha bilgili olmak gerekir.

Yeterliliğin bir başka yönü de zeka ve akıl gücünün kullanılmasıyla ilgilidir. Yüz yüze gelinen problemlerin çözümü genellikle birden fazla askerin konumunu ve görevini etkileyici niteliktedir. Özellikle, komuta kademelerinin karar verirken tereddüde düşmeleri ya da verdikleri kararların sonuçlarından endişe duymaları oldukça tehlikelidir. Doğru ve hızlı karar vermek, hesaplı riskleri üstlenmek, bir üst kademe sorumluluğunu almaya hazırlanmak, gerektiğinde inisiyatifi kullanmak türünden yetenekler, komuta kademelerinin gelişiminde önemli aşamalardır. Bu aşamalar asker kişileri daha etkili olmaya, daha etkin olmaya, daha mükemmeli aramaya, daha çok hizmet isteğine doğru güdüler. Yeterliliğin en belirgin göstergeleri şunlardır:⁷⁴

- a) Görevlerine ilişkin harp silah ve vasıtalarını etkin şekilde kullanmasını bilir.
- b) İlgili kanun, yönetmelik, talimat ve emirlere hakimdir.
- c) Birliğin ve ekibin sevk idaresinde olumlu bir komuta atmosferi oluşturur.
- d) Sağlığına özen gösterir ve fiziksel potansiyelini yükseltir.
- e) Güncel olayları ve yayınları takip eder.
- f) Astlarının gelişmesine katkıda bulunur.
- g) Otoritesini, bilgi ve becerilerini temel olarak kullanır.
- h) Üst kademe sorumluluklarına kendisini hazırlar.
- i) Önsözlerinden yararlanmayı bilir.

⁷⁴ A.g.e., s. 38.

- j) Yaratıcılık vasfını geliştirir.
- k) Görev vereceği astlarının imkan ve kabiliyetlerini yakından tanır.

Mutlak itaat, disiplinin bir parçası olup kayıtsız şartsız bir teslimiyeti yani tam bağlılığı ifade eder. Kanunlara, nizamlara ve amirlere duyulan bu bağlılığın temelinde, hizmet unsuru yer alır. Amir ile astları arasında gözle görülmeyen sadece varlığı hissedilen ve hizmetleri konu alan mutlak itaat, görev adı verilen bir noktada kesişir.

Otorite ve itaat, amir ile astlarının ortaklaşa icra edecekleri görevlerin, sabit iki unsurudur. Amir cephesinden bakıldığında görevlerin gerçekleştirilebilmesi için amirin otoritesi ast cephesinden bakıldığında ise görevlerin başarılabilmesi için astın itaatine ihtiyaç duyulduğu hemen anlaşılır. Dolayısıyla itaat kavramı, görev, hizmet ve otorite kavramlarının ayrılmaz bir bütünleyicisidir.

İtaat duygusu, bireyin ruhunu kontrol altında tutmasına yardımcı olan, onu boşluktan kurtaran ve çevresiyle uyumlu olmaya sevk eden bir enerjidir. Bu enerji, amirin astlarına telkin edeceği tam ve içten bir sevgi ile güvenden ilham alır ve astların görevlere bağlanmasında esin kaynağı oluşturur. Baskı ve şiddet itaat duygusunu yok ettiğinden bu yolla tesis edilecek itaat kısa süreli ve sağlıksızdır. Sahip olunan rütbelere ve yetkiler, hiç bir zaman bir korku aracı olarak kullanılmamalı, aksine hürmet ve itimat uyandıracak olumlu bir komuta atmosferinin yaratılmasına önem verilmelidir. Astlardan itaat etmelerini istemek görüldüğü kadar kolay bir iş değildir. Çünkü itaati temin için komutanlar, mesleki yeterliliklerini ve itibarlarını ortaya koymak zorundadır.

İtaatin özünde, kötü alışkanlıklardan kaçınmak, iyi alışkanlıklara yönelmek yatar. Şahsi disiplini yüksek askerler, kurallara uyum sağlamada, emir beklemeden görevlerini yerine getirmede, canlı ve istekli olmada ve benzeri bir çok faaliyette her zaman kendiliğinden harekete geçmeyi prensip edinirler. Böyle askerler için yorgunluk ve zorluk arz eden durumlar, engelleyici bir nitelik taşımaz.

İtaat duygusu yüksek askerler, komutanlarının bilgi ve deneyimlerine her zaman güven duyarlar ve amirlerinin kendileri için en iyi olanı düşündüklerine dair inançlarını muhafaza ederler. Ayrıca, böyle askerler itaatlerini zaman ve mekan unsurlarıyla ya da kişilere göre değişik itaat anlayışıyla sınırlamazlar. Mutlak itaatın en belirgin göstergeleri şunlardır:⁷⁵

- a) Astlarına sevgi ve muhabbet telkin eder.
- b) Birlik içinde kötü alışkanlıkların önlenmesini, iyi alışkanlıkların kazanılmasını destekler.
- c) Astların haklarına ve hukukuna saygı gösterir.
- d) Kanunlara, nizamlara, amirlere ve emirlere harfiyen uyar ve uyulmasına nezaret eder.
- e) İlgili kademelerin yeteri kadar bilgilendirilmesine itina gösterir.
- f) Personel arasında tereddüt, endişe ve korku yaratan davranışları ortadan kaldırır.
- g) Bireysel ve gruplar arası ilişkilerde karşılıklı saygı ve anlayışın tesisine önem verir.
- h) Yetki kullanımında ilgililerin yetki sınırlarını aşmalarına veya kullanmadan hareketsiz kalmalarına müsaade etmez. Doğru, yerinde ve uygun şekilde kullanılmasında titiz davranır.
- i) Ödül ve ceza uygulamasında adil olmaya özen gösterir.
- j) Mesleki ve kişisel standartların astlara telkin edilmesinde iyi bir örnek olmaya çalışır.

Vatan ve millet kavramları, birbirinden ayrılmayan iki kavramdır. Biri düşünülünce öbürü zorunlu olarak hatıra gelir. Her ikisi de toplumu birleştiren ve

⁷⁵ A.g.e., s. 44.

yaşatan, sevgi ve dayanışmaların konusu olan kutsal birer varlıktır. Vatan, bağımsızlığına sahip bir milletin sembolü haline gelen toprak birliği, devlet ve millet kavramlarının kaynaşmasından meydana gelen karmaşık bir sonuçtur. Vatan bir milletin duygusal adı, milli ruh ve manevi kişiliğinin sembolüdür. İçinde yaşayan bireyleri birleştiren sosyal bir etken, manevi kişiliği meydana getiren iş birliği, sevgi ve dayanışmanın konusudur.

Yurt severlik duygusu, millet ve bağımsızlık hakkında beslenen duygularla kaynaşmıştır. Bu nedenle herkes, öz vatanını yer yüzündeki başka yurtlardan daha ileri ve daha yüksek olmasını ister. Fakat bu isteğe, aklın da rehberlik etmesi gerekir. Akıldan yoksun olan yurt severlik duygusu toplulukları bazen aşırı hareketlere sürükleyebilir. Bu nedenle ileri yurt severlik, ileri bir medeniyet ve kültür seviyesi ile orantılıdır. Vatan kavramının performans göstergeleri şunlardır:⁷⁶

- a) Vatanını, milletini, ailesini ve bayrağını sevmelidir.
- b) İstikbalde, asli görevinin yurt savunması olduğu bilincini taşımalıdır.
- c) Bağımsızlık, özgürlük ve cumhuriyet kavramlarını bilmeli ve sahip çıkmalıdır.
- d) Maddi çıkarılara önem vermemelidir.
- e) Atatürkçü düşünce sistemini benimsemelidir.
- f) Milli örf, adet ve geleneklere bağlı olmalıdır.
- g) Ülkesinin yükselmesi için ferdi gayret gösterme bilincinde olmalıdır.
- h) Demokratik yaşamın toplum içindeki önemini savunmalıdır.
- i) Yasaların gereğini her zaman yerine getirmelidir.
- j) Toplumda hukuk kurallarının uygulanmasının önemini kavramalıdır.

⁷⁶ Silahlı Kuvvetler Dergisi, No: 354, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, (Ekim 1997), s. 37 - 38.

- k) Toplum çıkarlarını kendi çıkarlarından önde tutmalıdır.
- l) Devlet malına zarar vermemelidir.
- m) Toplumsal menfaatlerin gözetilmesinde maddi ve manevi destek olmalıdır.

Türk askeri hangi statü ve rütbede olursa olsun, ülkenin her yerinde, her koşulda, her göreve hazır bulunmayı doğal görür. Çünkü onun için vatan bir bütündür ve millet tekdir. Vatanın ve milletin savunulması ise onun namusunda tevdi edilmiş kutsal bir vazifedir. Bu uğurda canını vermek ise Türk askeri için en yüksek mertebeye (şehitliğe) yükselmek anlamını taşır. İşte böyle bir duygu, inanç ve anlayışla görevi yapan asker, itibarının ve kazandığı maddi, manevi tüm değerlerin kendi yüce milletinden kaynaklandığını ve asıl koruması gereken emanetin “sancak”ta temsil olunan ülke bağımsızlığı, birliği ve namusu olduğunu bilir. Haliyle bu asker tüm varlığı ile kendini vatan ve millete adamaktan yüksünmez. Bunun bir anlamı da milletin aldığı şerefi iyi taşımak ve her yönden ona hizmete koşmaktır. İşte başta Türk subayı olmak üzere yüksek milli ve manevi değerlere istisnasız sahip çıkan askerimiz, medeniyet unsurlarını çevresine ve ülkesine taşımada da adeta yarış halindedir⁷⁷.

Disiplinli bir millet olabilmenin yolu, bunun alışkanlık haline gelmesi ile mümkün olduğu muhakkaktır. Bu disiplin; orduda ve orduyla edinilir. Toplumumuzda izinli gelen veya yeni terhis olmuş bir askere bakıldığında hareketlerinde, tavrında bir başkalık çevresi tarafından hemen sezinlenir. Yemesi, içmesi, yatması, kalkması ile, aile fertleri arasında bile bir başkalık olarak bu, fark edilir; “Bizim oğlan askerde bir başka oldu” denir.

Bu, ordu disiplinin eseridir, ferde sinmesidir, onu sarmalamasıdır. Türk oğlu “Öz ocağında” bunu kazanmıştır diyebiliriz. Sadece ekonomik kalkınma olarak

⁷⁷ Silahlı Kuvvetler Dergisi, “Türkiye Cumhuriyetinde Ordu: Atatürk’ün Sözlerine Göre”, No: 356, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, Nisan 1998, s. 24.

değil; geçmişe baktığımız zaman, pek çok konuda örnekler görürüz. Ordumuz hep öncülük-örneklik yapmıştır.⁷⁸

Türk ordusunun değerlendirilmesinde onun içinde yıllarca yaşamış, acı tatlı bir çok olaylara tanık olmuş ve ona en üst düzeyde komuta etmiş olan ATATÜRK'ün görüşleri konu açısından çok önemlidir. O mesleğinin başlangıç yılları sayılabilecek döneminde, genç bir kurmay subay olarak askerlikle ilgili eserler yazmış, çeviriler yapmıştır. Bu yayınları 1908 ile 1918 yıllarını içermektedir. Bunlar; “Takımın Muharebe Talimi”, “Bölüğün Muharebe Talimi”, “Zabit ve Kumandan ile Hasbıhal”, “Cumali Ordugahı”, “Süvari Bölük Alay Talim ve Manevraları” adlarını taşımaktadır. Ayrıca askerlik mesleği ile ilgili düşünceleri raporlarda, söylev ve demeçlerinde, Büyük Nutkunda serpiştirilmiş halde bulunmaktadır.

ATATÜRK, askeri eğitimle ilgili düşüncelerini açıklarken ordu üzerinde sık sık durmuştur. O, orduyu yaşatan kuvvetin dimağlardaki kuvvet olduğunu şöyle belirtir: “Malumdur ki, bir orduyu meydana getiren umumiyetle, her fert canlı bir makinanın canlı uzuvları, parçalarıdır. Bu makinayı işleten, her uzvunu her parçasını, harekete geçiren vasıta, ordu makinasını vücuda getiren canlı uzuvların dimağlarındaki kuvvet ve kanlarındaki ruhtur.” O halde ordunun lüzumuna, gerekliliğine değinmek gereklidir. Ülkenin bölünmezliğini, milletin özgürlük ve bağımsızlığını koruyabilmek, böylece insanlık ve uygarlık aleminde yükselmeyi sağlayabilmek için ordunun kurulması, güçlendirilmesi bir zorunluluktur. Bunun yükleyeceği maddi ve manevi fedakarlıklara katlanmak, tutsak olmamak için elzemdir. ATATÜRK bu durumu, ordunun gerekliliğini şöyle açıklar: “O halde sağlam bir devlet hayatı için ordunun lüzumluluğuna delil aramak anlamsızdır. Çünkü dünya üzerinde bir tek dahi olsa, silahlı devlet buldukça görevini bilen devlet bütün antlaşmalara rağmen kendi emniyetini ilk önce kendi kuvvetine dayandırır.”

ATATÜRK'e göre ordunun eğitiminde büyük iş subaylara düşmektedir. Subayların talimatnamelerle belirtilen savaş araçlarını askere öğretmeleri, savaşta nasıl hareket edeceklerini göstermeleri yeterli değildir. Ata, subayı aynı zamanda bir

⁷⁸ Cahit Akıncioğlu, İç Barış İçin Hizmet Yolu, Antalya, 1997, s. 122 – 123

öğretmen, bir eğitici olarak da kabul ediyor ve ondan erlerde var olan insancıl ve ulusal duyguyu işlemlerini de istiyor: “Kışla yalnız savaş öğrenme yeri değil, aynı zamanda bir kültür geliştirme, bir sanat edinme yeri de olmalıdır.” diyor. Ayrıca kendisinin dikte ettirdiği bir eserde de aynı konuyla ilgili şu cümleleri okuyoruz: “Talim heyetleriyle, milletin yetişmiş gençleri yalnız askerlik açısından değil irfan açısından da eğiten ve yetiştiren bir mektep, bir terbiye ocağıdır.”⁷⁹ olarak görmektedir.

2.4.5. Türk Toplumunda Askerlik

Dünyada ilk teşkilatlı ordu Hun Türkleri tarafından kurulmuştur. Onbaşı, Yüzbaşı, Binbaşı, Tümenbeyi gibi rütbelere ayrılmıştır. Onbaşı 10 kişiye, Yüzbaşı 100 kişiye, Binbaşı 1000 kişiye, Tümenbeyi 10 bin kişiye kumanda ediyordu. Tümen beyleri ekseriya hanedana mensup prenslere Tarhanlara veriliyor, diğer rütbeler başarıyla kazanılabiliyordu. Türkler asker milletti. Eli kılıç tutan her Türk erkeği orduda görev alırdı. Komşuları Çinlilere nispetle nüfus bakımından mukayese edilemeyecek kadar az insan gücüne sahip olmalarına rağmen Asya'nın en güçlü ordusuna sahiptiler. “Her Türk, doğuştan asker” kabul edilirdi. Diğer mesleklerde işler kötü gittiği zaman askerliği benimser, ortaya (isterse bir ayaklanma hadisesi olsun) dövüşmek için bir mesele çıktığı zaman, metin ve cesaretli Türk köylüsü uyanır ve şayanı hayret bir teşkilatçılık kabiliyeti ve kudretini gösterir, birçok çareler bulurdu.⁸⁰

Türkleri daima insanlık tarihinin merkezine yakın tutan, Türk orduları olmuştur. “Türk Silahlı Kuvvetlerinin, özellikle onun temelini teşkil eden Türk Kara kuvvetlerinin tarihi, şüphesiz ki Türk milletinin dünya tarihinde sahneye çıkmasıyla başlamıştır.” Dünya tarihinin sayfaları, Türk ordularının şanlı ve büyük seferleri ve fetihleriyle doludur; nitekim Türkler, at ve silah sevgisinin çok geliştiği asker bir millettir. İmparatorluk ordusundan milli orduya kesin bir geçiş olmasına rağmen Türkler, atalarından miras kalan askeri gelenekleri çok iyi muhafaza etmesini ve bu gelenekleri nesilden nesile aktarmayı başarmışlardır. Türklerdeki savaşçılık ruhu

⁷⁹ Silahlı Kuvvetler Dergisi, No: 358, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, Ekim 1998, s. 39.

⁸⁰ Halil Şimşek, Türk Kültürü, Harp Akademileri Komutanlığı Basımevi, İstanbul, 2000, s. 128 - 148.

Orta Asya'dan gelir. Yeni askeri görüşün sembollerinden birisi Türkleri "Mehmetçik" diye isimlendiren kavramdır. Büyük askeri yeteneklere sahip olan Mehmetçik; atalarından, ondan önce yaptıkları fedakarlık, kahramanlık ve cesaret örneklerini göstermeye muktedirdir. Tarihte Türk askerinin cesaretini sergileyen pek çok örnekler vardır.⁸¹

⁸¹ George Cawrych, Türk Silahlı Kuvvetleri Askeri Kültürü, Harp Akademileri Komutanlığı Basımevi, İstanbul, 2002, s. 17.

III. BÖLÜM

ASKERLİĞİN YETİŞKİN SOSYALLEŞMESİNDEKİ ROLÜ

Askerlik yapma, içinde yaşadığımız toplumda bireyin topluma kabulünde önemli bir hizmet olarak görülmektedir. Birey topluma kabulü için askerlik görevinin tamamlanması temel koşul olarak algılamakta, bununla beraber bireyin yetişkin kategorisine dahil edilerek sorumluluk sahibi olabilmesi bu sürecin ürünü olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra askerlik süresi politik sosyalizasyon sürecinde önemli bir fonksiyonu yerine getirmektedir. Belirli bir yaş grubundaki bireylerin zorunlu olarak belirli dönemleri kapsayacak şekilde bir araya getirmeleri politik sistemi, değerlerine ulaştırmak istediği sosyal kategoriye bu değerlerin arttırılmasını kolaylaştırmaktadır.

Sosyalizasyon sürecinin bir görünümü olan politik sosyalizasyon ise, bireylerin politik sistemin bir unsuru olmalarını ifade etmektedir. Bireylerin politik kimliklerini nasıl kazandıkları ile ilgili olarak bir çok yaklaşım geliştirilmiş ve bu yaklaşımların bir kısmı kazanım sürecini incelerken bir kısmı ise bireye odaklanmıştır. Burada belirttiğimiz yaklaşımları nesnel ve öznel olarak ayırmamız mümkündür. Nesnel yaklaşım sosyalizasyon sürecinde sosyal unsurlara ağırlık verip bireye etki eden sosyalizasyon faktörleri ve süreci üzerine yoğunlaşmıştır.

Politik sosyalizasyon çalışmaları ile ilgili erken çalışmalar Platon'a kadar götürülebilir. Platon'un "Devlet" adlı eserinde sivil toplumun varlıklarını devam ettirmek için eğitim verilmesinin gerekli görüldüğü anlaşılmaktadır. Ancak politik sosyalizasyon kavramlaştırılması ilk olarak 1950 Hyman tarafından ortaya konulan "Political Socialization" isimli çalışmada görülmektedir. 1950'lerde Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde politik sosyalizasyon çalışmalarının etkisi oldukça artmıştır. Bu çalışmalar bireylerin içinde yaşadıkları sisteme uyumları ve sistemlerin devamlılığının sağlanması için görülmüştür. Çalışmalar II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise gençler için demokrasi eğitimi sağlanması amacıyla kullanılmıştır.¹

¹ Hayati Beşirli, Sosyoloji Konferansları, "Politik Sosyalizasyon Araştırmaları ve Politik Sosyalizasyon Sürecinin Bir unsuru Olarak Kışla", İ.Ü. Yayınları, No: 4600, İstanbul, 2005, s. 252.

Politik Sosyalizasyon alışmaları tarihsel süreçte eğitim politikalarını etkilemiş bu eğitim politikası A.B.D’de politik sistemin herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmadan, devamlılığını sağlaması temellinde şekillenmiştir. Amerikan okul sistemi önceden var olan politik sistemi yeniden üretir ve meşrulaştırır. Siyasal eğitim dersini (Yurttaşlık Bilgisi, Tarih, Politika, vb.) sağlanan doğrudan siyasal toplumsallaşmaya gelince eğitim verme yetkisini elinde tutan eyaletlerin çoğu öğrenciler için özel yurttaşlık bilgisi derslerini zorunlu tutmaktadır.²

şüphesiz ki insan içinde yaşadığı ve ait olduğu toplumda varlığını sürdürebilmesi için sosyal davranış kurallarını bilmeli, bu kurallar çerçevesinde hareket etmelidir. Sosyal hayatta ve hukukta yazılı veya yazılı olmayan ahlaki ve kültürel değerler olarak karşımıza çıkan kurallara uygun hareket edildiğinde toplumla uyumlu, anlamlı ve mutlu bir yaşam gerçekleştirmiş olacaktır.

Gelişmiş toplumlar kendisine, ailesine, evre ve toplumuna katkıda bulunan, hak ve sorumluluklarının bilincinde bilgi ve beceri ile donatılmış bireylerden oluşmaktadır. Ülkemizin her ferdinin öncelikle yurt sevgisi ve yurttaşlık bilinci ile yetiştirilmesi, gelişmiş toplumlar seviyesine ulaşılması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Politik sosyalizasyon sürecinde verilen eğitim temek olarak Atatürkçülük eğitimi şeklinde biçimlenmektedir. Bu eğitimle amaçlanan laik sosyal hukuk devletinin devamını sağlayacak bireyler yetiştirmektir. Kışlalarda çeşitli yerlerde asılı olarak bulundurulanan ve her yerde göze çarpan afişlerde ağdaş devlet olmanın niteliklerine vurguda bulunan ifadeler yer almaktadır.

3.1. YENİDEN SOSYALLEŞME VE ASKERLİK KURUMU

Çoğu insan askerliğin politik bilgi ve tutumlara büyük etki yaptığını vurgulamaktır. Özellikle genç yaşta bireylerin askere alındığı durumlarda, askerlik dönemlerde amaçlı ve amaçsız politik sosyalizasyon gerçekleştiğini görmekteyiz. Askerlik dönemlerinde kışlada verilen düzenli eğitim kasıtlı politik sosyalizasyona,

² A.g.e., s. 253.

bireylerin kışlada yaşam süresince aldığı hiyerarşide kasıtlı olmayan politik sosyalizasyona örnektir.³

Sosyalleşme değişik aşamalarda gerçekleştirilir. Bunlardan ilki henüz sosyalleşmenin olmadığı veya sosyalleşmenin başlangıç aşamasıdır. Bu süreç asli grup olan ailede başlar ve asli bir sosyalleşme söz konusudur. Adeta boş bir levha üzerine zihniyetler, tutumlar ve davranış tarzları inşa edilir. Sosyalleşen tarafın sosyalleştirene karşı herhangi bir karşı koyma durumu yoktur.

İkinci aşaması ise, asli sosyalleşmeden sonra, sürekli bir sosyalleştirmenin üstlenildiği toplum üyeleri ile ilgilidir. Sosyalleşmenin bu şekli tali (ikincil) sosyalleştirme diye ifade edilir. Mesela okul, din, iş ve meslek hayatı, evlilik vs. süreçleri bu aşamada yaşanır. Aynı zamanda birinci sosyalleştirme sürecinin düzeltilmesi, genişletilmesi, sınırlandırılması bu aşamada olduğu için, işbirliği ve uyuma süreçleri yanında, rekabet ve çatışma süreçlerinin de ortaya çıktığı bir aşamadır.⁴

Sosyalleşmede rolünü yanlış öğrenmiş olan kişinin bunun düzeltilmesi için geçirdiği sosyalleşmeye tekrar, yeniden sosyalleşme denir.⁵ Yeniden sosyalleşme konusu çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Suçluların tekrar topluma kazandırılması, yeniden sosyalleşme olmasına karşılık çocukluk çağında, bir istikrar sağlama amacı ile yanlış verilen bilginin sonradan düzeltilmesi de meşru bir yeniden sosyalleşmedir.⁶

Tarihimize bakıldığında asırlardır sosyalizasyon süreci çeşitli değişimlere uğrayarak devam etmiştir. Bu değişimler olumlu yönde olduğu içindir ki Türkler hiçbir zaman devletsiz kalmamış ve çok büyük medeniyetler beşik olmuştur. Askerlik kurumu da tarih içindeki gelişmelere ayak uydurmuş ve kurulmuş olan yeni devletlerde her zaman asli bir temel olmuştur.

³ A.g.e., s. 255.

⁴ Arslantürk, Amman, a.g.e., s. 350.

⁵ Dönmezer, a.g.e., s. 131.

⁶ Aynı eser, s. 131.

Kanunla belirtilmiş olan, sağlıklı erkek her Türk vatandaşının gitmek zorunda olduğu askerlik; gelen vatandaşa yurt savunmasında alacağı göreve dönük bilgi ve eğitim verilmekle beraber, aynı zamanda yurdun her köşesinden ve kültüründen gelen gençleri bir potaya koyarak kaynaştırmaktadır. Askerliğin bu kadar önemli olarak görülmesi sosyo-kültürel yapımızda askerlikle ilgili ritüelleri ortaya çıkarmıştır. Bireyin askerliğe hazırlanmasından askerlik dönüşüne kadar süren bu ritüeller askerlik görevinin kutsaliyeti üzerine temellendirilmiştir.⁷

Askerlik ocağı yani kışla birliğin, beraberliğin aynı amaç doğrultusunda bütünleşmenin en belirgin örneği ve toplumsallaşmanın en etkili vasıtası olarak görülür. Buradaki bireyler ülkenin farklı farklı bölgelerinden gelip toplandıkları kışlada ülke kültürünün, değişik gelenek ve göreneklerini yansıtan bir görünüm sergilerler.⁸

Belirli bir yaş grubundaki bireylerin belirli dönemleri kapsayacak şekilde bir araya getirilmeleri politik sistemin, değerlerini ulaştırmak istediği sosyal kategoriye aktarılmasını kolaylaştırmaktadır. Bireylerin oluşturduğu zorunlu birliktelikle Türkiye'nin farklı coğrafi mekanlarından farklı kültür grupları bir araya gelerek ve aynı ortamı eşit koşullarda paylaşarak toplumsal bütünleşmeye de katkıda bulunmaktadır. Kışlada bireyleri farklı kılan geldikleri sosyo-ekonomik sosyo-kültürel koşullar değil, aldığı askeri eğitimde gösterdiği başarı olmaktadır. Bu amaçla belirli yerlere asılan afişlerde toplumun tüm tabakaları ve tüm alt kültür grupları arasında toplumsal bütünleşmeyi sağlamak Türk kavramını bir üst kimlik olarak ortaya koymak amacıyla Atatürk'ün " Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk milleti denir. Ne Mutlu Türküm Diyene" vecizesi bulunmaktadır. Bu vecizesinin sıklıkla kullanılması politik sosyalizasyon süreci ile uluslaşma arasında ilişki ortaya koyan bir örnek olma özelliği göstermektedir.⁹

Asker ocağına vatanın her köşesinden gelen ve birbirini tanımayan bu gençlerde hiç bir çıkara dayanmayan dostluklar oluşmakta ve bu dostluk hayatını bile emanet edeceği, arkadaşı için ölümü göze alacağı bir birlik ruhu haline gelmektedir.

⁷ Beşirli, a.g.e., s. 256.

⁸ Saffet Bilhan, Eğitim Sosyolojisi, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1996, s. 187.

⁹ Beşirli, a.g.e., s. 257.

Şüphesiz bu insanların ortak tek paydası ise yerine hiçbir şey konmayacak vatan sevgisi ve şahadetlik mertebesidir. Şehitliğin kavramsal olarak tanımı şu şekilde yapılabilir.¹⁰ Şehitlik, İslam'da büyük bir derecedir. Allah yolunda vatan, millet, bayrak ve din gibi kutsal müesseseler ve semboller uğruna can verebilen Müslümanlara ait ulvi bir sıfattır. Kavramın çoğul hali (şüheda) dır. Türk Milleti diğer milletlerden farklı olarak askere düğüne gider gibi uğurladığı evladı ile gurur duymuş ve Orduyu “Peygamber Ocağı” olarak görmüştür. Türk milleti şehitleriyle daima gurur duymuş, şehitler ve şehit ailelerine ayrı bir saygı göstermektedir. Çünkü şehitler milletimizin kalbinde, zihninde canlı ve yaşayan varlıklardır. Onlar milli varlığımızın sürdürülmesinin en büyük teminatıdır. Türk Milletinin vatan savunmasına verdiği önem “Mehmetçik” kavramı ile sembolleşmiştir. Diğer bazı toplumlarda “meçhul asker” olarak ifade edilen bu kavram bizde “Mehmetçik” olarak müşahhaslaşmıştır.

Yurt savunması için gerekli bilgiler ile donatılan askerler aynı zamanda yedeklik dönemi de dikkate alınmaktadır. Askerlik hizmetinin her kademesinde kendisiyle yakın olarak ilgilenen komutanlarınca tespit ettikleri sosyalizasyon eksiklikleri dikkatle takip edilmekte ve modern savaş bilgisinin yanında kendisine bu konularda da destek verilmektedir. Şurası bir gerçektir ki askerlik hizmeti, sosyalizasyon sürecinde gençlerin toplu olarak buldukları son toplu fırsatlardan biridir. Artık bundan sonra bu gençleri bir araya getirilmesi imkansızdır.

Yurt Sevgisi Eğitiminde ve Meslek Kazandırma kurslarında kendilerine verilen destekleyici nitelikler yedeklik döneminde çok büyük destek olmaktadır. Meslek sahibi olmaya fırsat bulamamış gençler bu kurslarda meslek kazanarak resmi belgeler almaktadırlar. Yurt sevgisi eğitiminde kazanılan nitelikler ise iyi bir vatandaş için gerekli bilgileri vermektedir.

¹⁰ Mustafa E. Erkal, Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü, Der Yayınları, İstanbul, 1997, s. 90.

3.2. TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNDE ERLERİN KİŞİSEL / TOPLUMSAL GELİŞİMİNE YÖNELİK UYGULANAN PROGRAMLAR

Türk Silahlı Kuvvetlerinde erlerin kişisel ve toplumsal gelişimine yönelik temel programlar uygulanmaktadır. Bu programlar değişen şartlara göre sık sık gözden geçirilmektedir. Gelişen şartlara daima uyum sağlamayı hedefleyen bu tür programlar personel için daha cazip olmaktadır.

3.2.1. Yurt Sevgisi Eğitimi

Yurt Sevgisi Eğitiminde; vatandaşlık sorumluluk duygusunu kazandırmaya ve geliştirmeye yönelik olarak Atatürkçü Düşünce Sistemi, Türk İnkılap Tarihi, Cumhuriyetin temel nitelikleri, devletin vatandaşa karşı görevleri, haklar ve ödevler, trafik kuralları, tasarruf, çevre sorunları, doğal afetlerde vatandaş sorumluluğu, insanlık evrensel değerleri; vatanseverlik duygusunu geliştirmeye yönelik olarak Türk tarihi ve Türkiye'ye karşı tehditler, milli güvenlik, milli güç unsurları; etik değerleri kazandırmaya ve güçlendirmeye yönelik olarak ahlaki ve mesleki değerler, aile kavramı ve aile yapımız, milli kültür, toplum hayatını etkileyen önemli faktörler, personelin kişisel gelişimi, iletişim gibi çok çeşitli konular işlenmekte ve yükümlülerin "DAHA İYİ VATANDAŞ" olmaları için çalışılmaktadır.

Askerlikteki yurt sevgisi eğitimi, temelde bir yeniden sosyalleşme eğitimi olarak görülebilir. Yurt sevgisi eğitimi ile askerlik hizmetini yapan bütün Türk gençlerinin yaşamları boyunca vatan ve cumhuriyete bağlı, topluma saygılı, ülkesini seven ve onun geleceğini düşünen, yurttaşlık görevinin farkında olarak, iyi bir yurttaş olmalarına katkıda bulunacak bilince ulaşmaları hedeflenmiştir.¹¹

TSK'nin vazifesi, Türk yurdunu, Türkiye Cumhuriyetini korumak ve kollamaktır.¹² Bu görevin icrasının temel kaynağı toplumdan kopup gelen daha sonra tekrar toplumla buluşan erlerdir. Bu erlerin TSK ile bütünleştiği süreyi, toplumun gelişimi ve modernleşmesi yönünde daha etkin olarak değerlendirmek bugün bir

¹¹ Yurt Sevgisi Eğitimi, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi, Ankara, 2003, s. 1.

¹² Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu, madde: 35.

ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Erlerin askeri organizasyon kültürü içerisinde kazandıkları olumlu tutum ve davranışlarla yetinilmeyerek topluma taşınacak temel değerlerin sistematik bir şekilde eğitim programlarıyla erlere verilmesi konuya bilimsel boyut katmanın yanında TSK'nin eğitici / öğretici olan kültürünün kurumsallaşmasını sağlamaktadır. Bu noktadan hareketle erbaş ve erlere yönelik olarak 2000 yılından itibaren uygulanmaya başlanan vatandaşlık eğitimi kapsamı, konunun hassas durumu göz önüne alınarak genişletilmiş ve "Yurt Sevgisi Eğitimi"ne dönüştürülmüştür.

Yurt sevgisi eğitiminin amaçları kısaca şu şekilde özetlenebilir:

a) Türk Silahlı Kuvvetlerine mensup tüm personelin, Atatürkçülük konusunda doğru, tarafsız, standart bir eğitim alarak, Türkiye Cumhuriyeti'ne ve onun temel ilkelerine bağlılığı güçlenmiş, ülkesini ve milletini seven, vatandaşlık bilincine ulaşmış bireyler olmalarını sağlamak.

b) Gerçeğe saygı değeri kapsamında bilime ve bilimsel doğruların yaşamda uygulanmasının önemine ilişkin bilinç kazanmak.

c) Kişisel çıkarın, çoğunluğun çıkarının önüne geçmemesi gerektiğini kavramak.

d) Düşünce, karar ve davranışlarında gerçeklerin ve bilimsel doğruların rehberliğini benimseyen bir tutum içinde olmak.

e) Adil olmak ve eşit olmak arasında ilişkiyi kavramak ve hakkaniyeti gerçekleştirmede adalet ve eşitliği göz önünde tutmak. Güçlü ve haklı kavramlarının anlamlarını bilmek ve yaşamında ve yaşamı yorumlamada kullanmak.

f) Düşünce, duygu ve davranışları arasında tutarlılık sağlama, söz ve davranışlarının sorumluluğunu almak.

g) İnsanların onurlarının eşitliği kavramını bilme ve bu değeri kendi yaşamına uygulayabilme becerisi kazandırmak.

h) Sevgi davranışının neleri içerdiğini bilmek ve yurt sevgisini bu kapsamda yorumlama ve davranışlarına yansıtma becerisi kazandırmak.

i) İnsanın yaşadığı fiziki ve toplumsal çevre ile varolduğu ve varolmaya devam etmesi için ona hizmet etmesi gerektiği bilgisini kazanmak ve bu yönde davranışlar geliştirmek.

j) İyi insan ve iyi vatandaş olmanın birbiriyle ilişki içinde var olduğunu kavramış, bir tek insanın bile yapabileceği büyük etkinin bilincinde sorunun değil çözümün parçası olmaya karar vermiş, geçmişin hatalarına değil geleceğin olanaklarına odaklanma duygu, düşünce ve davranışı kazandırmak.

k) Korku kültürü yerine değerler kültürüne sahip, temel evrensel değerleri yaşamında uygulayabilen, bilinçli bireyler yetiştirmek

l) İyi insan ve iyi vatandaş olmanın gereklerini bilmek ve yaşamında uygulamak

m) Yurt Sevgisi Eğitiminin gerektiği şekilde uygulandığında; kendi varoluşunun anlamından yola çıkarak yurdun hayati önemini kavramış bilinçli yurttaşlar kazandıracığı açıktır. Yurt Sevgisi Eğitimi kısa zamanda gözlenebilir olumlu sonuçların alınabileceği bir eğitim olmayıp uzun vadede başarısı değerlendirilebilecek bir eğitimidir.

Birliklerde “Yurt Sevgisi Eğitimi, plan görevlerinden daha önemli ve öncelikli eğitim olarak uygulanır. Vatan savunmasının temelinde yurt sevgisi bulunmaktadır. Diğer görevler (plan görevleri, muharebe eğitimi, SBE, TBE, atış, bakım vb) ancak bu temel üzerine inşa edildiği zaman bir anlam kazanır.”¹³ “Yurt Sevgisi Eğitimi, bilgi aktarma eğitimi değildir. Bu eğitim, bütün faaliyet ve davranışlarımıza yansıtılacak şekilde farklı bir bakış açısı ve yaşam tarzıdır.” Eğitim sonucunda “korku kültüründen değerler kültürüne geçişin” sağlanması hedeflenmektedir.

¹³ KKT 164-1 Kara Kuvvetleri Birlik Eğitim Yönergesi, KKK. Basımevi, Ankara, 2003, s. 6 - 11.

Yurt Sevgisi Eğitiminde kazanılacak davranışların hem askerlik hem sivil yaşam boyunca inanılarak uygulanması hedeflendiğinden, eğitim askerlik döneminin bütününe yayılmıştır. Buna göre; acemi döneminde komutanlık saatlerinde, diğer sürede haftada bir gün, öğleden önce dört saat olacak şekilde icra edilmektedir. Uygulama tugay, tabur, bölük veya kışla seviyesinde olabileceği gibi, farklı günlerde de olabilmektedir. Yurt Sevgisi Eğitimi'ne verilen önemi gösteren bir bilgi de “planlanan saatlerin başka faaliyetler için kullanılamayacak” olmasıdır. Yurt Sevgisi Eğitimi hedefine ulaştığı takdirde, “her asker vatanını daha çok sevecek, daha yararlı bir vatandaş” olacaktır. Böylece her asker, hem iyi bir aile reisi, hem de ailesi için iyi bir fert olacaktır. Büyük devlet adamı ve mükemmel bir askeri deha olan Mustafa Kemal ATATÜRK bu konuyu şu anlamlı sözlerle dile getirmiştir:

“Kışla, bizde sadece bir harp öğretim yeri değil, aynı zamanda bir kültür ocağı, bir sanat okuludur. Ve böyle olmakla da memlekete yaptığı hizmet ölçülemeyecek kadar büyüktür.”¹⁴

3.2.2. Meslek Kazandırma Kursları

Türk Silahlı Kuvvetleri Yurt Sevgisi Eğitimi ile; Atatürk İlke ve İnkılapları ile Cumhuriyete gönülden bağlı, ülkesini seven ve tarih bilincine sahip, temel vatandaşlık görev ve sorumluluklarını taşıyan bireyleri topluma kazandırıp uzun vadede toplumsal gelişmeye olan katkısını arttırmayı hedeflemiştir. Mevcut insan kaynağı üzerinde tutum oluşturmaya / değiştirmeye yönelik olan bu programın sonuçları uzun vadede gözlenebilecektir. Daha kısa vadeli ve yeni olan diğer bir girişim ise erbaş / erlere yönelik “Meslek Kazandırma Kursları”dır. Bu uygulama kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı ile 8 Şubat 2000, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ile 8 Ekim 2001 tarihlerinde iki ayrı protokol yapılarak istekli erlerin askerlik hizmetleri esnasında meslek sahibi olmalarını sağlayacak nitelikte çeşitli kurslar açılmıştır.

Vatani görevini yapan erbaş ve erlerden; okuma-yazma bilmeyenlere okuma-yazma öğretmeyi, mesleği olmayanları sivil yaşamlarında kullanabilecekleri bir

¹⁴ Yurt Sevgisi Eğitimi, a.g.e., s.1.

meslek sahibi kılmayı ve bu sayede, ülkenin eğitim ve ekonomisine katkıda bulunmayı amaçlayan bu uygulamalar, yapılan protokol doğrultusunda özellikle sonuç alıcı alanlarda geliştirilerek sürdürülmektedir.¹⁵

Birliklerde icra edilen kurslar çok çeşitlidir. Birliğin imkan ve kabiliyetine, kursiyerlerin özelliklerine ve çevre koşullarına bağlı olarak, her birlikte tamamı veya bazıları açılan kurslardan bir bölümü şunlardır: “Kolay okuma yazma eğitimi, erkek berberliği, fırıncılık, aşçılık, garsonluk, oto elektrikçiliği, elektrik tesisatçılığı, meyvecilik, arıcılık, bilgisayar operatörlüğü, sıhhi tesisatçılık, kalorifer ateşçiliği ve sığır yetiştiriciliği.”dir.

Kursu başarı ile bitiren erlere sivil hayatlarında kullanabilecekleri resmi belge niteliğinde sertifika / diploma verilmektedir. Yurt Sevgisi Eğitimi ile beraber değerlendirildiğinde bu iki program Türk Silahlı Kuvvetlerinin bünyesindeki, öz değerleri kendi kültürüyle örtüşen geniş insan kitlesine doğal ortamında etkileşim yoluyla aktardığı ve daha sonra toplumsal bir kazanıma dönüşen hususların günümüz koşullarına uygun ve daha sistematik ve bilimsel bir üslupla yine bu kitleye aktarılmasıdır. Bu yeni yaklaşım şüphesiz ki sonuçta elde edilen fayda ve kazanımları arttıracaktır.

3.2.3. Toplumsal Gelişime Destek Uygulamaları

Toplumsal Destek Uygulamaları genel olarak vatandaşlarımızın Devlete ve TSK'ne olan güven duygularını ve bağlılıklarını pekiştirmeyi, onlara moral ve yurt sevgisi bilinci ile coşkusu kazandırmayı amaçlayan uygulamalardır.¹⁶ Toplumsal gelişime destek faaliyetleri bütün yurt sathına yaygınlaştırılmaya çalışılmakta, bu faaliyetlerin toplum ile Kara Kuvvetleri arasındaki sevgi bağının daha da güçlendirilmesinde önemli bir vasıta olduğu dikkate alınmaktadır. Bu kapsamda;

¹⁵ KKT 164-1 Kara Kuvvetleri Birlik Eğitim Yönergesi, KKK. Basımevi, Ankara, 2003, s. 6 - 6.

¹⁶ Aynı eser, s. 6 - 5.

- a) Okullara destek faaliyetleri,
- b) Köy ziyaretleri,
- c) Ağaçlandırma,
- d) Tarım ve veteriner destek ve uygulamaları,
- e) Aile planlaması,
- f) Sağlık ve eğitim desteği,
- g) Gönüllü veli uygulaması,
- h) Okuma-yazma kursları,
- i) Çeşitli alanlarda bilgilendirme faaliyetleri,
- j) Çevre bilincinin kazandırılması vb.

Çok değişik uygulamalar yapılmak suretiyle halk ile diyalogun etkili şekilde sürdürülmesine özen gösterilmektedir. Halk ile diyalogu kesmenin işin kolayı olduğu, zor olanın diyalogu sürdürmek suretiyle, aradaki bağı güçlü ve devamlı kılmak ve istenilen davranışların oluşmasına katkıda bulunmak olduğu bilinci ile çalışılmaktadır. Halkın üzerinde değil, her zaman halka hizmet için var olduğumuzu asla unutmamız gerekmektedir.¹⁷ Bu uygulamada dikkat edilmesi gereken hususlar ise;

a) Bölgedeki mülki makamların görev alanlarına giren konularda, resmi, kamu kurum ve kuruluşları da devreye sokularak azami istifade edilmekte,

b) Uygulamalar birliğin asli görevini olumsuz yönde etkilemeyecek bir organizasyon içinde ve abartısız olarak yapılmakta,

¹⁷ A.g.e, s. 6 - 6.

c) Uygulamalarda daha çok teknik destek, işgücü ve bilgi yardımına ağırlık verilmektedir.

Şüphesiz ki günümüzde gelişmiş uluslar, öncelikle kendisini tanıyan; yurdunun, kendisi, eşi, çocukları ve tüm ülkenin insanları için her şeyden önemli olduğunu bilen ve bilinçli bireylerden oluşmaktadır. Gelişmiş bir sosyal kişiliğin kriterlerinden birisi de diğergamlıktır. Diğergamlığın tanımı kısaca şu şekilde yapılabilir.¹⁸ Bencil davranışın tersi olan bir davranış şeklidir. Diğergamlık, refah toplumunun ve sosyal devlet kavramlarının dayandığı felsefe ve düşünce sistemidir. İnsanların belirli olaylar ve tercihler karşısında kendi dışındakilerin de varlığını hissetmeleri dayanışmaya dönük tavır almalarıdır. Bazı durumlarda sosyalleşmeyle bir değerlendirilmektedir. İnsan sosyalleştiği oranda kendi menfaatleri dışında kamu düzenini, kamu sağlığını ve kamu menfaatini de gözetmek durumundadır. Kısacası insanın kendisini düşündüğü kadar başkalarını da düşünmesi gerekir.

Belirttiğimiz gibi sosyalizasyon unsuru olarak kışla, askerlik hizmetini gerçekleştiren bireylere askerlik hizmetinin aktarıldığı mekan olmasının yanı sıra politik sosyalizasyon ajanı olarak da önemli bir mekan olma özelliği göstermektedir. Burada politik sosyalizasyonun amacı, bireylerin içinde yaşadıkları laik demokratik ve Atatürkçü sistemin değerlerini içselleştirmeleri sağlamak ve bu sistemin varlığının devamlılığını temin etmek olarak belirtilebilir.

Askerlik Kurumu için askerlik süreci politik sistemin varlığını devam ettirmesi için bir unsur olarak görülmekte, bireylere kışlada kişisel gelişimlerini sağlamak amacıyla hem temel eksikliklerinin giderilmesi – eğitim, meslek edinme gibi – hem de hak ve ödev bilincinin kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu süreçte devletin temel niteliklerinin ne olduğuna vurguda bulunularak bu temel nitelikler bireylere aktarılmaktadır.

¹⁸ Erkal, a.g.e., s. 90.

IV. BÖLÜM

ASKERLİĞİN SOSYALLEŞMEYE ETKİSİ ÜZERİNE SAHA ÇALIŞMASI VERİLERİ

4.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ

Araştırma, vatani görevini yapmak maksadıyla asker ocağına gelen erbaş ve erlerin, askerlik süresince kazandıkları vatandaşlık bilgilerini, mesleği olmayanların meslek kazanma durumlarını, aile planlaması ve yurt sevgisi eğitimi ile kazanımlarını görerek askerlik kurumunun örnek kitledeki sosyalleşmeye katkısını betimsel olarak araştırmaktır.

4.2 EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini, Kırıkkale ilinde bulunan 2006-2007 eğitim-öğretim yılında, bir askeri birlikteki bölük seviyesindeki erbaş ve erleri oluşturmaktadır.

Araştırmanın evren ve örnekleminin belirlenmesi için askeri birlikteki bölüklerden birinin tamamı kullanılmıştır. Örneklem 110 kişiden oluşmaktadır.

4.3 VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ

Bu araştırma için gerekli olan verilerin toplanmasında, öncelikle araştırmaya ilişkin mevcut bilgiler, ilgili literatürün taranmasıyla ve araştırma ile ilgili kavramsal bilgilerden yararlanılarak konu hakkında teorik bir çerçeve oluşturulmuş, daha sonra araştırmanın amacına uygun olarak bir anket geliştirilmiştir. Bilgi toplama aracı olarak kullanılan bu anketin kapsam ve görünüş geçerliliği için, alanın uzmanlarının görüş ve önerileri de dikkate alınarak, gerekli düzeltme-düzenlemelerden sonra ankete son şekli verilmiştir.

Anket üç bölümden oluşmaktadır. Anketin birinci bölümünde araştırmaya katılan erbaş ve erlerin kişisel özelliklerini belirleyici demografik sorular yer alırken, ikinci bölümünde ekonomik özelliklerini belirleyici sorulara yer verilmiştir.

Anketimizin üçüncü bölümünde ise, erbaş ve erlerin sosyal ve kültürel özelliklerinin değerlendirilmesine yönelik sorulara yer verilmiştir.

Anketimizin ikinci ve üçüncü bölümünü oluşturan soru maddeleri için likert tipi beşli dereceleme ölçeği oluşturulmuştur. Ölçek geliştirmede temel amaç, tüm çabaların sonunda daha güvenilir ve daha geçerli bir ölçme aracı elde etmektir. Böylece her denek ölçekteki her ifadenin kapsadığı tutum ögesine katılma/katılmama derecesini bildirmiş olur. Anketimizin ikinci ve üçüncü bölümünde yer alan her bir alt başlık altında toplanan sorular için; (1) Tamamen katılıyorum, (2) Katılıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılmıyorum, (5) Hiç katılmıyorum seçenekleri sunulmuş ve örneklem grubundan görüşlerine en uygun seçeneği işaretlemeleri istenmiştir.

Anketlerin uygulaması gruba yüz yüze görüşme ile sağlanmıştır.

4.4 GEÇERLİLİK VE GÜVENİRLİK

Araştırmada kullanılan anketin geçerliliği için; anketteki her soru incelenmiş ve anket hazırlanış amacına yönelik konunun bütününe kapsamına çalışılmıştır. Anketi oluşturan sorular açık ve anlaşılır olmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca örnek grubun kavrama ve bilgi düzeylerine uygun olarak hazırlanmıştır.

İkinci ve üçüncü bölümü oluşturan alt başlıkların her biri bağımsız birer ölçek olarak ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin sebebi her bir alt başlık altında toplanan maddelerin ayrı bir nedeni ölçme amacıyla hazırlanmış olmasıdır. Anketlerin tasnif edilmesi, değerlendirilmesi, tablo ve grafiklerin oluşturulmasında SPSS 13 istatistik programı kullanılmıştır.

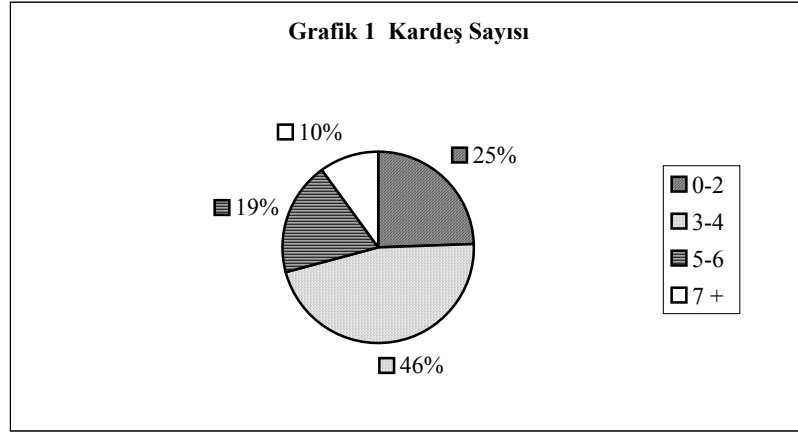
4.5 DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Anket yaptığımız personeli değerlendirirken sadece o anda yaşamış olduğu ortamla değerlendiremeyiz. Mevcut personelin yaş gruplarına bakarak kuşak farkı olup olmadığını, kardeş sayılarına bakarak kalabalık bir aileden mi geldiğini, oturduğu yerleşim yerine ve eğitim durumuna bakarak nasıl bir kitle ile anket yapıldığı genel hatları ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Şüphesiz bu veriler ile anket yapılan grubun tam olarak demografik bilgileri ortaya çıkmamakla birlikte en azından dar da olsa hedef kitlenin durumu hakkında fikir sahibi olabiliriz. Bu durum sorulara verilen cevapları daha iyi anlamamıza ve yorum yapmamıza katkı sağlayacaktır.

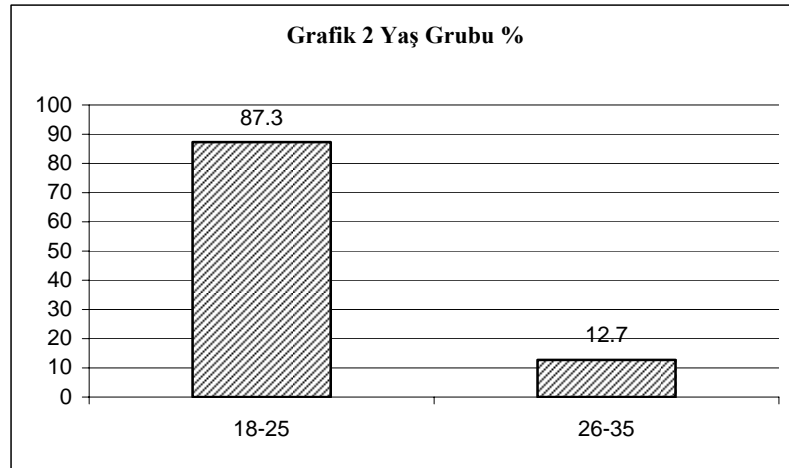
	Kendi Eğitim Durumu		Baba Eğitim Durumu		Anne Eğitim Durumu	
	Sayı	Yüzde (%)	Sayı	Yüzde (%)	Sayı	Yüzde (%)
Okuryazar Değil	2	1,8	7	6,4	21	19,1
Okuryazar	4	3,6	11	10	22	20
İlköğretim	38	34,5	58	52,7	58	52,7
Lise	66	60	26	23,6	9	8,2
Üniversite	0	0	8	7,3	0	0
Toplam	110	100	110	100	110	100

Tablo 1 incelendiğinde ankete alınan erbaş-erlerin genel olarak %34,5'i ilköğretim mezunu, %60'ı ise lise mezunu olduğu görülmektedir. Mevcut durumda okuryazar olmayanların oranı %1,8'iken bir önceki kuşakta bu oran babada %6,4 ve annede ise %19,1 dir. Aynı şekilde mevcut durumda okul eğitimi almamış fakat okuryazar olanların oranı %3,6 iken bir önceki kuşakta bu oran babada %10 ve annede %20 dir. Araştırma bulgularına göre örnek kitlenin bir önceki kuşağa göre eğitim seviyesinin yükseldiği gözlemlenmektedir. Bu yükselmenin nedenleri arasında eğitim imkanlarının iyileşmesi, tarımsal faaliyetlerin azalmasından kaynaklanan vasıfsız iş gücünün iş bulmada zorlanması, daha iyi bir gelecek ve sosyal güvence, toplum içerisinde prestij sahibi olma çabaları gibi sebepleri sıralayabilmek mümkündür. Netice itibariyle babanın eğitim seviyesi yükseldikçe çocuğunda eğitim seviyesi orantılı olarak yükselmektedir. Eğitimli babalar çocuklarının en azından kendi eğitim seviyelerine veya imkanlara göre kendi eğitim seviyelerinden daha üst düzeylerde eğitimler alabilmesi için çaba göstermektedirler.

Ankete katılan erbaş-erlerde üniversite mezunu olmamasının nedeni bu dönemlerde kısa dönem erbaş olmamasındandır. Genel olarak eğitim seviyesi itibarı ile %60 lise ve %34,5 gibi ilköğretim seviyesindeki personel, verilecek her türlü eğitim ve istenirse meslek sahibi olabileceğini göstermektedir.

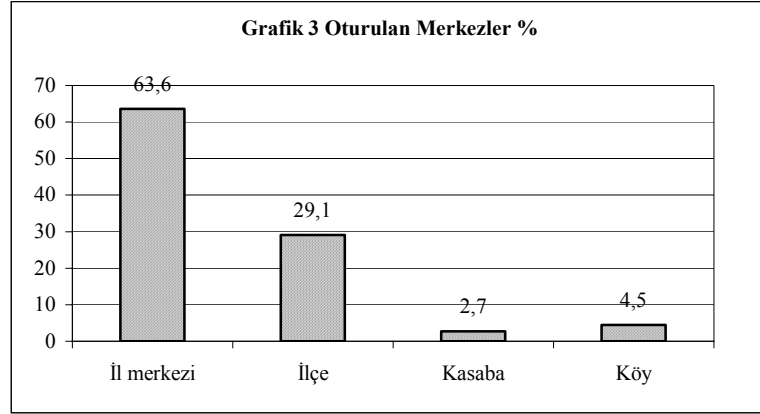

Erbaş ve erlerin %46'sının kardeş sayısı 3-4, %25'inin kardeş sayısı 0-2, %19'nun kardeş sayısı 5-6 iken %10'nun kardeş sayısı 7 ve üzeridir. Bu durum bize genelde çok nüfuslu ailelerin çocuklarının bulunduğunu göstermektedir. Bu durum bekar olan personelin de kuracağı ailede aynı şekilde bir tutum izleyeceğini çağrıştırmaktadır.

Ankete katılan grubun %87.3'ü 18-25, %12.7'si ise 26-35 yaş kesiminden oluşmaktadır. Askere gelmiş olan personelin yaş grubu genel olarak bir birine yakındır. Dolayısıyla vatani görevini yapmak için gelen personelin tamamını genç

kuşaktan ve aralarında herhangi bir kuşak farkı olmadığını kabul edebiliriz. Bu durum verilecek eğitim faaliyetlerinde bütünlük sağlayacağı gibi arkadaşlık gruplarının çok rahat olarak kurulabileceğini göstermektedir. Yaş farklılıklarının olmasının sebebi, özellikle yüksek eğitimin yarıda kesilmesi veya ticari faaliyetlerden kaynaklanıyor olmasıdır.

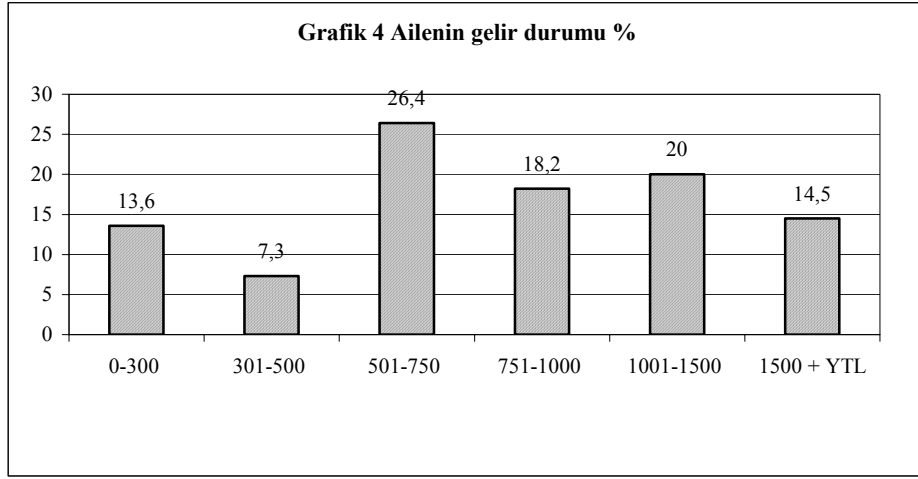

Kişinin yaşadığı merkez sosyalleşmeyi direkt etkileyen faktörlerden biridir. Ankete katılan personelin yaşadığı yerlerin göz önünde tutulması, verilen cevapları daha iyi yorumlamak için gereklidir. Personelin %63'ü İl merkezinden, %29.1'i İlçe merkezinden, %2.7'si kasabadan ve %4.5'i ise köyden gelmekte olduğu Grafik 3'te görülmektedir.. Dolayısıyla asker gelmiş personelin büyük bir çoğunluğunu eğitim kurumlarının olduğu, istenirse sağlık hizmetlerinden faydalanabildiği ve kitle iletişim araçlarına rahatlıkla ulaşabileceği ve aynı zamanda değişik sosyal yapıda insanlarla iletişimde bulunabileceği kabul edilebilir.

Personelin büyük çoğunluğunun il merkezinden gelmesi, mesleği olmayan personele bir meslek öğretildiği takdirde iş bulma şansının daha fazla olacağını göstermektedir. Diğer taraftan il merkezinde oturan kesimin fazla olması yapılacak yeniden sosyalleşme faaliyetinin kişi üzerinde daha kalıcı ve sağlıklı bir etki bırakacağını düşündürmektedir.

4.6 EKONOMİK ÖZELLİKLER

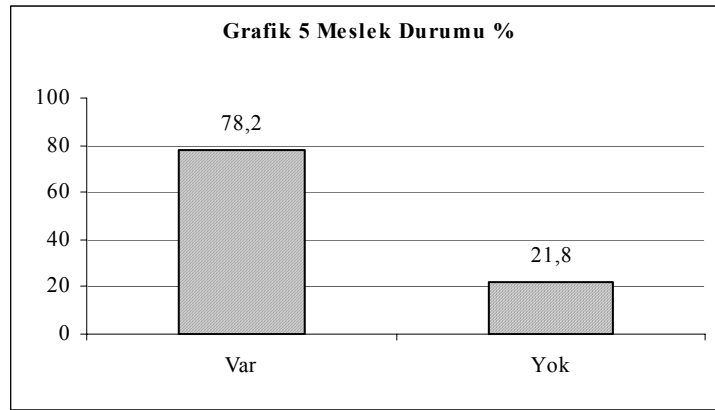
Ekonomik imkanlar, sosyalleşme sürecini bir çok boyuttan etkilemektedir. Anket yaptığımız hedef kitlenin kendisinin veya ailesinin aylık gelir durumunu bilmemiz toplumun hangi kesiminden geldiğini ve geleceğe dönük kararlar verirken sahip olduğu kaynakları kabaca göstermektedir. Meslek durumunu öğrenmemiz ise kişinin ekonomik özgürlüğünün olup olmadığını ve aynı zamanda mesleği bulunmayan personelin tespit edilerek nasıl bir yetişkin eğitimi uygulayacağımıza karar vermede yardımcı olacaktır.

Personelde aylık ortalama gelir en yüksek %26.4 oranla 501 ile 750 YTL arasında ve en düşük %7.3 oranla 301-500 bulunmaktadır. Bu gelir dilimi ülkenin mevcut şartlarına göre iyi sayılamayacak bir düzeyde bulunmaktadır. %20 oranla 1001-1500, %18 oranla 751-1000 ve %14.5 oranla 1500 ve üzeri gelir grubuna ayrılmaktadır.

Genel olarak baktığımızda askerlik görevini yapmak için gelen personelin büyük çoğunluğu fakir aileden gelmekte ve ancak hayatını idame ettirebilmektedir. Ekonomik gelirin düşük olması ailenin eğitime yapacağı harcamayı da azaltmakta ve kişilerin biran önce çalışma hayatına girmeye zorlamaktadır. Bu durum ara eleman ihtiyacını karşılayacak eğitimi almadan insanların üretime katılmasına sebep olmakta ve doğal olarak bu kesimin daha düşük bir gelir ile yaşamasına sebep olmaktadır. Nitelikli iş gücü konusunda gerekli yatırım yapılmayıp eğitim de verilmezse bu durumun kısır bir döngü halinde devam edeceği aşıkardır.

Ailelerin gelirine göre, askerde bulunan personele gönderilen memleket parası da değişmektedir. Askerlik kanununda belirtildiği üzere, askerlik görevini yapan tüm erbaş ve erin her türlü ihtiyacı devletçe karşılanmaktadır. Askerlere ayrıca çok az da olsa aylık erbaş er maaşı verilmektedir. Mevcut yönetmelik esaslarına göre de maddi durumu kötü olan personele kantin gelirlerinden de yardım yapılmaktadır. Tüm yapılan yardımlardan diğer bir amaç ise toplum bilincinin yaratılarak her gelir düzeyinden gelen personelin aynı eşit ortamda kaynaşmasını sağlamaktır.

Örnek kitlenin meslek durumu Grafik 5'te görülmektedir. Meslek sahibi olan %78.2 ve herhangi bir mesleği olmayan ise %21.8 dir. Meslek durumlarının tespit edilmesi oldukça önem arz etmektedir. Her ne kadar personel mesleği olduğunu iddia etse de nitelikli ve aile geçimini sağlayacak bir meslek olması esas hedeftir. Maalesef yapılan görüşmelerde meslek olarak belirtilen çoğu işin askerlik öncesi günlük veya mevsimlik olarak yapılan işler olduğu görülmektedir. Modern hayatın bir ölçüsü de dileyenin istediği işi seçebilmesi için meslek grupları arasında geçişlerin de kolay ve imkanlar içerisinde olmasıdır. Bu imkan ancak nitelikli iş gücü eğitimi alt yapısını alabilen personelde görülmektedir. Örneğin meslek lisesinin metal işlerini bitiren bir kişinin 10 a yakın diğer iş kollarına da alt yapısı olmaktadır.

4.7 SOSYAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLER

Erbaş ve erlere uygulanan askeri eğitimlerin haricindeki eğitimlerden maksimum faydayı alabilmek için hedef kitlenin mevcut sosyal ve kültürel durumları hakkında bilgi sahibi olmamız gerekmektedir. Bu sayede vatani görevini yapmak için

gelen erbaş ve erin, geldikleri ortamda diğer toplumsal kurumlardan ne derecede sosyalleşmeye uğradığı konusunda fikir sahibi olabiliriz. Ancak bunlar bilinip, çağa uygun olarak yorumlanması sonucunda askerlik sürecinde personele olumlu davranışlar ve bilinç kazandırılabilir. Bu bölümdeki anket konularında eğitim, hukuk, ekonomi, siyaset, din, aile, serbest zaman gibi sosyal kurumların etkilerinin, kabaca da olsa sosyalleşmeye etkisi olmuş katkıları tespit edilmeye çalışılarak askerlik sürecinde uygulanan yurt sevgisi ve yetişkin eğitimi konularına katkı sağlayacak yorumlamalar yapılmaya çalışılmıştır.

Genel olarak toplumumuzda aile reisi olarak baba kabul edilmektedir. Dolayısı ile ailenin idare edilmesi deyince de baba faktörü ortaya çıkmaktadır. Aile reisinin tutumu ve aile idare edebilmesi ancak otorite ile sağlanabilmektedir. Otorite sağlama şekli ve ailede babanın en önemli görevinin tercihi, aile yapısının ne derece demokratik, modern ve çağdaş olduğunu göstermektedir. Tablo 2, aile kurumunun yapısını anlayabilmek için oluşturulmuştur.

Tablo 2: Baba Otoritesinin Kaynağı ve Aile Reisinin Görevi					
		<i>Sayı</i>	<i>%</i>	Toplam	
				<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Baba otoritesinin kaynağı	Gelenekler	10	9,1	110	100
	Babanın kişiliği	38	34,5		
	Tecrübesi	13	11,8		
	Dini inançlar	4	3,6		
	Hepsi	45	40,9		
Aile reisinin en önemli görevi	Ailenin geçimini sağlamak	49	44,5	110	100
	Ailenin güvenliğini sağlamak	13	11,8		
	Kararları almak	7	6,4		
	İşbölümünü belirlemek	3	2,7		
	Çocukların iyi bir şekilde yetişmesini sağlamak	38	34,5		

Ailede baba otoritesinin kaynağı, %34,5 ile babanın kişiliği ile belirgin olarak ortaya çıkmakla beraber, %11,8'i tecrübesi, %9,1'i ile gelenekler, %3,6'sı ile dini inançlar %40,9 ile de hepsi tercih edilmiştir. Bulgular aile içi demokrasinin olduğunu ve baba otoritesinin ancak kişilikle sağlanabileceğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla aile içinde babanın mutlak bir otoritesinin olduğu fakat bunu gelenek vs. gibi sosyal bir çevre baskısından değil de kişilikten alması aile yapısının geleneksellikten çıkarak modern ve uzlaşıcı bir yapıya doğru gittiğini göstermektedir.

Aile reisinin en önemli görevi ise %44,5 ile ailenin geçimini sağlamak, %34,5 ile çocukların iyi bir şekilde yetişmesini sağlamak, %11,8 ile ailenin güvenliğini sağlamak, %6,4 ile kararları almak, %2,7 ile işbölümünü belirlemek olarak ortaya çıkmıştır. Buradan ailenin birinci öncelikli sorunun ekonomik olduğunu ve aile reisinin yani babanın en önemli görevinin ise ailenin geçimini sağlamak olduğu ortaya çıkmaktadır. Aile reisinin ikinci sıradaki görevi ise çocukların iyi bir şekilde yetişmesini sağlamaktır. Günümüz gelişmiş toplumlarda, çocukların yetişmesini aile dışında okul ve benzeri gibi toplumsal kurumlar üstlenmiş bulunmasına rağmen ankette halen çocukların yetiştirilmesinin temel olarak ailenin ve aile reisinin görevi olduğu düşünülmektedir. Askerlik süresince aile reisine yani babaya verilecek her türlü sosyalleşme kurulacak yeni aileye direkt olarak etki edecektir.

Tablo 3: Ailenin Yaşadığı Sorunlar ve Aile İçi Sorunlara Çözüm Bulmadaki Tercihler					
		Sayı	%	Toplam	
				Sayı	%
Ailenin yaşadığı en önemli sorun	Kuşak çatışması	10	9,1	110	100
	Gençlerin ahlaksal değerlerden uzaklaşması	25	22,7		
	Ekonomik sorunlar	44	40		
	Geleneklere bağlılığın azalması	31	28,2		
Aile içi sorunlara çözüm bulma biçimleri	Büyüklerimize danışarak	22	20	110	100
	Ailece	54	49,1		
	Anne Baba birlikte	26	23,6		
	Aile reisi çözer	8	7,3		

Ailenin yaşadığı en önemli sorun ise %40 ile ekonomik sorunlar olarak karşımıza çıkmakta olduğu Tablo 3'te görülmektedir. Diğer taraftan %28,2 ile geleneklere bağlılığın azalması aileyi tehdit eden önemli problemlerden biri olarak, %22,7 ile gençlerin ahlaksal değerlerden uzaklaşması ve %9,1 ile de kuşak çatışması olarak ortaya çıkmıştır. Yaşlıların gençlerle kuşak çatışması içerisinde olması gibi modern toplumlarda olan sorunlar örnek kitle için o kadar da önemli olmamakla birlikte buradan anlaşılan gençlerin halen büyüklerine karşı olan saygılarını yitirmemiş olmasıdır. Bu görüşlerden ankete katılanların, ailenin temel özelliklerini geleneksel Türk geleneklerine ve göreneklerine bağlı olmasından kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Ayrıca ülkenin yaşadığı ekonomik sorunlar aile yapısını birinci sırada ve önemli ölçüde tehdit etmekte olduğu görülmektedir.

Yapılan ankette tespit edilen aile içi sorunlara çözüm bulma biçimleri diğer sorulara verilen cevapları destekler niteliktedir. Tablo 3’de erbaş ve erler aile içi sorunları %49,1 ile ailece çözmektedir. Bu durum bize aile içi demokrasinin yaygın bir şekilde ve modern bir aile yapısı olduğunu göstermektedir. Kalan diğerlerinde ise %23,6 ile anne baba birlikte, %20 büyüklere danışarak, ve %7,3 ile de aile reisinin çözdüğü görülmüştür. Genelde modern ve çekirdek aile yapısında gelinmesi erbaş ve erlerin de bu paralellikte bir aile kuracağı fikrini vermektedir.

Tablo 4 ve Tablo 5’te, Yurt Sevgisi Eğitimi kapsamında askerlik sürecinde erbaş-erlere verilen eğitim sonucunda fertlerde oluşan fikir değişikliğinin bir kısmını işaret etmektedir. Eğitim sürecinin sonucunda elde edilecek en büyük hasıla fikirlerde ve davranışlardaki değişimdir. Bu tablolar dolayısıyla askerlik sürecinde kişilerde oluşan sosyalizasyonu göstermektedir.

Tablo 4: Baba Otoritesinin Kaynağı ve Aile reisinin en önemli görevi konusunda Askerlik Sürecinde Fikirlerdeki Değişim							
		Tercihler					Toplam
		1	2	3	4	5	
Baba Otoritesinin Kaynağı	Sayı	18,0	14,0	11,0	42,0	25,0	110
	%	16,4	12,7	10,0	38,2	22,7	100
Aile Reisinin En Önemli Görevi	Sayı	24,0	13,0	11,0	46,0	16,0	110
	%	21,8	11,8	10,0	41,8	14,5	100
Kısaltmalar: 1: Tamamen Katılıyorum, 2: Katılıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılmıyorum, 5: Tamamen katılmıyorum							

Tablo 4’te baba otoritesinin kaynağı tespit ederken fikirlerdeki değişikliğe toplam %29,1 ile tamamen katılmakla beraber %10 ile karasız kalmakta olduğu görülmektedir. Örnek kitlenin ancak %60,9 oranındaki bir kesimin fikirlerinde bir değişme olmamıştır. Bu bağlamda Tablo 2 ile beraber karşılaştırıldığında %34,5 ile tercih edilen baba otoritesinin kaynağını bulmada ‘‘babanın kişiliğine’’ yönelik tercihe Tablo 4’teki toplam %29,1’lık fikirlerdeki değişikliğin büyük katkısı olduğu değerlendirilmiştir.

Aile reisinin en önemli görevini tespit ederken fikirlerdeki değişikliğe %33,6 ile katılmakla beraber %10 ile karasız kalmakta olduğu Tablo 4’te görülmektedir. Askerlik hizmeti süresince ancak %56,3 oranındaki bir kesimin fikirlerinde bir değişme olmamıştır. Bu bağlamda Tablo 2 ile beraber karşılaştırıldığında %44,5 ile

tercih edilen Aile reisinin en önemli görevini bulmada ‘‘ailenin geçimini sağlamağa’’yönelik tercihe Tablo 4’teki toplam %33,6’lık fikirlerdeki değışikliğin büyük katkısı olduğu değerlendirilmiştir.

Tablo 5: Ailenin yaşadığı en önemli sorun ve Aile İçi Sorunlara Çözüm Bulma Biçimleri konusunda Askerlik Sürecinde Fikirlerdeki Değişim							
		Tercihler					Toplam
		1	2	3	4	5	
Ailenin Yaşadığı En Önemli Sorun	Sayı	13,0	17,0	20,0	44,0	16,0	110
	%	11,8	15,5	18,2	40,0	14,5	100
Aile İçi Sorunlara Çözüm Bulma Biçimleri	Sayı	19,0	8,0	10,0	48,0	25,0	110
	%	17,3	7,3	9,1	43,6	22,7	100
Kısaltmalar: 1: Tamamen Katılıyorum, 2: Katılıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılmıyorum, 5: Tamamen katılmıyorum							

Aile içi sorunlara çözüm bulmada fikirlerdeki değışikliğe toplam %24,6 katılmakta ve %9,1 ile karasız kalmakta olduğu Tablo 5’te görölmektedir. Örnek kitlenin ancak %73,2’lik bir kesimin fikirlerinde bir değışme olmamıştır. Bu bağlamda Tablo 2 ile beraber karşılaştırıldığında %49,1 ile tercih edilen aile içi sorunlara çözüm bulmada ‘‘ailecek çözüm bulmaya’’ yönelik tercihe Tablo 5’teki toplam %24.6’lık fikirlerdeki değışikliğin büyük katkısı olduğu değerlendirilmiştir.

Ailenin yaşadığı en önemli sorunu tespit ederken fikirlerdeki değışikliğe %27,3 ile katılmakta ve %18,2 ile karasız kalmakta olduğu Tablo 5’te görölmektedir. Örnek kitlenin ancak %54,5 oranındaki bir kesimin fikirlerinde bir değışme olmamıştır. Bu bağlamda Tablo 2 ile beraber karşılaştırıldığında %40 ile tercih edilen ailenin yaşadığı en önemli sorunu bulmada ‘‘ekonomik sorunlara’’yönelik tercihe Tablo 5’teki toplam %27,3’lük fikirlerdeki değışikliğin büyük katkısı olduğu değerlendirilmiştir.

Ailenin bir görevi de nüfusun artmasını sağlayarak toplumun devam etmesini sağlamaktır. Devletin büyümesinde ve hayatını devam ettirmesinde nüfus artışı en önemli unsurdur. Fakat aşırı nüfus artışı devletin büyümesini ve işsizliğin önlenmesini olumsuz yönde etkileyen faktörlerden birisidir. Askerlik süresince belirli periodlar halinde tüm erbaş ve erlere üreme sağlığı ve aile planlaması konusunda uzman sağlık personeli tarafından bilgi verilmektedir. Bilindiği üzere bu program sivil ortamda ana sağlık ocakları ve Sağlık Bakanlığı’nın da faaliyet alanları içerisinde yer almaktadır. Yoksullukla mücadele ve ana sağlığı konusunda Birleşmiş Milletler

tarafından da desteklenen bu projeler anne ve çocuk sağlığını korurken, sağlıklı ve planlı bir nüfus artışını, cinsel hastalıkların yayılmasını önlemeyi amaçlamaktadır.

Üreme sağlığı ve aile planlaması modern toplumların vazgeçilmez bir olgusudur. Tablo 6 askerlik süresince verilen üreme sağlığı ve aile planlaması derslerinin sonucunda oluşan çağrışımı göstermektedir. Bulgular %70,9'u bakabileceği kadar çocuğa sahip olabilmeyi, %19,1'i daha güvenli bir cinsel hayata sahip olabilmeyi, %6,4'ü tamamen gereksiz olduğunu, %3,6'sı ise her ne kadar önemli olsa da kendisi için gerekli olmadığını belirtmiştir.

	Sayı	%	Toplam		
			Sayı	%	
Üreme sağlığı ve aile planlamasının ne olduğu	Bakabileceğin kadar çocuğa sahip olabilmek	78	70,9	110	100
	Daha güvenli bir cinsel hayata sahip olabilmek	21	19,1		
	Her ne kadar önemli olsa da benim için gerekli değil	4	3,6		
	Tamamen gereksiz	7	6,4		

Her ne kadar askere gelmeden önce de kişilerde bu konuda bilgi olsa da askerlik ortamında kıta tabiplerince ve uzman sağlık personelince aile planlaması ve üreme sağlığı konusunda bilimsel bilgiler verilmektedir. Anketten de anlaşılacağı üzere %90'lık bir kesimin bu konuda bilinçli olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu eğitimin verilmesi özellikle toplumun en önemli unsurlarında olan nüfus artışının sağlıklı ve bilinçli olarak yapılmasını sağlamakla beraber özellikle zührevi hastalıklardan ve AİDS gibi ölümcül tehlikelerden toplumu koruyacaktır. %10'luk bir kesimin bu düşünceye katılmaması oldukça fazladır. Bu bilincin daha da arttırılmasına çalışmak gerekmektedir.

Toplumsal kurumların büyük emek ve mali kaynaklar harcayarak oluşturduğu bu projeler sonucunda elde edilecek hasıla; aile planlamasını benimsemiş ve hayatında modern davranış kalıplarını uygulayan aile fertlerinin sayısının artması sonucunda, sağlıklı bir aile yapısı oluşturmaktır. Verilen eğitimler neticesinde personelin yaptığı tercihler Tablo 7'de gösterilmektedir. Tüm yaş gruplarının ve personelin tamamının %80,9'u aile planlaması yapmayı düşünürken, %10'u düşünmemekte ve %9,1'i ise karasız olduğunu belirtmiştir. Bu bulgular Tablo 6'daki

anketlere verilen cevapları da teyit etmektedir. Tamamen tercih faktörü olan bu konu ancak eğitime verilen önemin devam ettirilmesiyle ve bilincin oluşması ile artacaktır.

Tablo 7: Yaş, askerlik süresi ve aile planlaması hakkındaki tercih										
			kuracağı ailede aile planlaması hakkındaki tercih						TOPLAM	
			1		2		3			
YAŞ	Askerlik Süresi		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
18-25 % 87,27			3-4 Ay	9	9.4	1	1.0	4	4.2	14
		5-6 Ay	17	17.7	2	2.1	1	1.0	20	20.8
		7-8 Ay	15	15.6	3	3.1	2	2.1	20	20.8
		9-10 Ay	6	6.3	1	1.0	0	0.0	7	7.3
		10 Ay +	31	32.3	2	2.1	2	2.1	35	36.5
		TOPLAM		78	81.3	9	9.4	9	9.4	96
26-35 % 12,73		3-4 Ay	1	7.1	0	0.0	0	0.0	1	7.1
		5-6 Ay	1	7.1	1	7.1	0	0.0	2	14.3
		7-8 Ay	3	21.4	1	7.1	0	0.0	4	28.6
		9-10 Ay	1	7.1	0	0.0	1	7.1	2	14.3
		10 Ay +	5	35.7	0	0.0	0	0.0	5	35.7
		TOPLAM		11	78.6	2	14.3	1	7.1	14
TÜM YAŞ GRUPLARI VE PERSONELİN TAMAMI			89	80.9	11.0	10.0	10.0	9.1	110.0	100.0
Kısaltmalar: 1: Düşünüyorum, 2: Düşünmüyorum, 3: Kararsızım,										

10 ay + lık hizmet süresindeki erbaş-erin, aile planlaması hakkında 18-25 yaş grubunda %32,3'lük ve 26-35 yaş grubunda ise %35,7 oranda tercih ettiği Tablo 7'de görülmektedir. Buradan askerlik süresini tamamlamaya yakın olan kişilerin aile planlaması uygulaması hakkında daha kararlı ve bilinçli olduğunu görmekteyiz. Bu veriler ise askerlik kurumunun sosyalleşmeye olan etkisini açıkça yansıtmaktadır.

Uzman sağlık personeli tarafından askerlik hizmeti süresince verilen aile planlaması ve üreme sağlığı eğitiminin, özellikle sağlıklı bir ailenin oluşmasına, anne ve çocuk sağlığını korumada dolayısı ile ferde ve topluma çok büyük katkı sağlamakta olduğunu Tablo 6 ve Tablo 7 bize göstermektedir.

Toplumu oluşturan bireylerin toplumsal kurumlar hakkında oluşmuş belli fikirleri vardır. Askerlik kurumunun en temel görevlerinden biri ise ülke savunmasının yapılması ve bağımsızlığın korunmasıdır. Ancak askerliğin bu tip temel görevleri, vatandaşlara doğru aktarılırsa ve devamlı canlı tutulursa bu vazifeyi daha güçlü olarak yapacaktır. Tablo 8 ülkenin savunması ve bağımsızlığın

korunmasında, askerlik kurumunun çok önemli olduğu fikri konusunda personelde oluşmuş fikir dağılımını görülmektedir.

%87,27'yi oluşturan 18-25 yaş grubunda genel ortalamada %66,7 ile tamamen katılarak birinci sırada ve en çok 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelde, %20,8 ile katılıyorum ikinci sırada ve en çok 5-6 ay / 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelde, %10,4 ile kararsızlıkta üçüncü sırada ve en çok 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelde, sonuncu olarak %1,0 ile tamamen katılmamakta ve katılmamakta olup, en çok 7-8 / 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personeldedir.

Tablo 8: Yaş, askerlik süresi ve ülke savunmasında askerlik kurumunun önemi hakkındaki fikir														
			ülke savunmasında askerlik kurumunun önemi										TOPLAM	
			1		2		3		4		5			
YAŞ	Askerlik Süresi		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
18-25 % 87,27		3-4 Ay		9	9.4	3	3.1	2	2.1	0	0.0	0	0.0	14
	5-6 Ay		12	12.5	6	6.3	2	2.1	0	0.0	0	0.0	20	20.8
	7-8 Ay		13	13.5	4	4.2	2	2.1	0	0.0	1	1.0	20	20.8
	9-10 Ay		5	5.2	1	1.0	1	1.0	0	0.0	0	0.0	7	7.3
	10 Ay +		25	26.0	6	6.3	3	3.1	1	1.0	0	0.0	35	36.5
	TOPLAM		64	66.7	20	20.8	10	10.4	1	1.0	1	1.0	96	100.0
26-35 % 12,73	3-4 Ay		0	0.0	0	0.0	1	7.1	0	0.0	0	0.0	1	7.1
	5-6 Ay		1	7.1	1	7.1	0	0.0	0	0.0	0	0.0	2	14.3
	7-8 Ay		2	14.3	2	14.3	0	0.0	0	0.0	0	0.0	4	28.6
	9-10 Ay		1	7.1	1	7.1	0	0.0	0	0.0	0	0.0	2	14.3
	10 Ay +		3	21.4	1	7.1	0	0.0	1	7.1	0	0.0	5	35.7
	TOPLAM		7	50.0	5	35.7	1	7.1	1	7.1	0	0.0	14	100.0
TÜM YAŞ GRUPLARI VE PERSONELİN TAMAMI			71	64.5	25.0	22.7	11.0	10.0	2.0	1.8	1.0	0.9	110.0	100.0
Kısaltmalar: 1: Tamamen Katılıyorum, 2: Katılıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılmıyorum, 5: Tamamen Katılmıyorum														

%12,73'ü oluşturan 26-35 yaş grubunda ise %50 ile tamamen katılarak birinci sırada ve en çok 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelde, %35,7 ile katılıyorum ikinci sırada ve en çok 7-8 aylık hizmet süresi bulunan personelde, %7,1 ile kararsızlıkta üçüncü sırada ve en çok 3-4 aylık hizmet süresi bulunan personelde, ve %7,1 ile katılmıyorum 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelde, sonuncu olarak %0 ile tamamen katılmamaktadır.

Ülkenin savunması ve bağımsızlığın korunmasında, askerlik kurumunun çok önemli olduğu fikrine seçilen örnek kitlenin tamamında %64,5 tamamen katılmakta, %22,7 si katılmakta, %10'u kararsız, %1,8'i katılmamakta ve %0,9 ise hiç

katılmamaktadır. Bu tablodan askerlik vazifesini yapmak için gelen personelin %87.2'sinin ülkenin savunmasında askerlik kurumunun yerini ve önemini anladığını çıkarabiliriz. 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personel ülkenin savunması ve bağımsızlığın korunmasında, askerlik kurumunun çok önemli olduğu fikrine en çok katılan kesimdir. Dolayısıyla Tablo 8 teki verilere dayanarak geleneksel Türk kültür ve kimliğinin, vatandaşlık bilincinin askerlik kurumu konusunda yerleşmiş olduğu söylenebilir. Ayrıca bu durum, askerlik kurumunun vatandaşlık bilincinin gelişmesine olan etkisini gösterir.

Toplumunun yapı taşlarını oluşturan, oluşumu ve değişmesi yüzyıllar süren değerleri vardır. Bazı değerlerin kutsal kabul edilmesi, o değerleri olmazsa olmaz durumuna getirmekte ve onun için her fedakarlığı yapmak anlamına gelmektedir. Askerlik hizmetini yapmak için gelen erbaş ve erlere yaptıkları vatan hizmetinin kutsallığı sorularak düşünceleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 9: Yaş, askerlik süresi ve askerlik görevinin kutsal görev olduğu görüşüne katılım														
			askerlik görevinin kutsal görev olduğu görüşü										TOPLAM	
			1		2		3		4		5			
YAŞ			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
18-25 % 87,27	Askerlik Süresi	3-4 Ay	9	9.4	2	2.1	1	1.0	1	1.0	1	1.0	14	14.6
		5-6 Ay	12	12.5	3	3.1	2	2.1	1	1.0	2	2.1	20	20.8
		7-8 Ay	12	12.5	3	3.1	3	3.1	0	0.0	2	2.1	20	20.8
		9-10 Ay	6	6.3	0	0.0	1	1.0	0	0.0	0	0.0	7	7.3
		10 Ay +	24	25.0	3	3.1	7	7.3	1	1.0	0	0.0	35	36.5
	TOPLAM		63	65.6	11	11.5	14	14.6	3	3.1	5	5.2	96	100.0
26-35 % 12,73	Askerlik Süresi	3-4 Ay	0	0.0	0	0.0	1	7.1	0	0.0	0	0.0	1	7.1
		5-6 Ay	1	7.1	1	7.1	0	0.0	0	0.0	0	0.0	2	14.3
		7-8 Ay	3	21.4	1	7.1	0	0.0	0	0.0	0	0.0	4	28.6
		9-10 Ay	1	7.1	0	0.0	1	7.1	0	0.0	0	0.0	2	14.3
		10 Ay +	3	21.4	2	14.3	0	0.0	0	0.0	0	0.0	5	35.7
	TOPLAM		8	57.1	4	28.6	2	14.3	0	0.0	0	0.0	14	100.0
TÜM YAŞ GRUPLARI VE PERSONELİN TAMAMI			71	64.5	15.0	13.6	16.0	14.5	3.0	2.7	5.0	4.5	110.0	100.0
Kısaltmalar: 1: Tamamen Katılıyorum, 2: Katılıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılmıyorum, 5: Tamamen Katılmıyorum														

Yapılan anket sonuçları yaş, askerlikte kaldığı süre ve askerlik görevinin kutsal görev olduğu görüşü Tablo 9’da gösterilmiş ve genel olarak şu sonuçlar çıkmıştır:

%87,27’yi oluşturan 18-25 yaş grubunda genel ortalama %65,6 ile tamamen katılarak birinci sırada ve en çok 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelde, %14,6 ile kararsız ikinci sırada ve en çok 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelde, %11,5 ile katılmakta üçüncü sırada ve en çok 10 ay + lık / 3-4 / 5-6 aylık hizmet süresi bulunan personelde, %5,2 ile tamamen katılmamakta ve en çok 5-6 / 7-8 aylık hizmet süresi bulunan personelle dördüncü sırada, %3,1 ile katılmamakta ve en çok 3-4 / 5-6, 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelle son sıradadır.

%12,73’ü oluşturan 26-35 yaş grubunda ise %57,1 ile tamamen katılarak birinci sırada ve en çok 7-8, 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelde, %28,6 ile katılmakta ikinci sırada ve en çok 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelde, %14,3 ile kararsız üçüncü sırada ve en çok / 3-4 / 9-10 aylık hizmet süresi bulunan personelde, %0 ile tamamen katılmamakta, katılmamakta tüm hizmet süresi bulunan personelle son sıradadır.

Tüm personelin genel durumu ise %78,1 ile askerlik görevinin kutsal görev olduğu görüşüne birinci sırada katılmakta, %14,5 ile kararsızlık ikinci sırada ve %7,2 ile katılmamaktadır.

Yaş grupları dikkate alındığında 26-35 yaş grubundan askerlik görevinin kutsal görev olduğu görüşüne katılmayan hiç olmamakla beraber 18-25 yaş grubunda ise sadece bir personel bu görüşe katılmamıştır.

Büyük bir çoğunluk ülke savunmasında askerlik görevinin kutsal görev olduğu görüşüne katılmaktadır. Askerlik görevini yapmakta olan personel her ne kadar askerlik süresince bu konuda bilinçlene de sivil hayatında da bu fikre katıldığı net olarak görülmektedir. Personelin bu konuda yüzlerce yıldan beri sürmekte olan Türk gelenek ve göreneklerine bağlı olduğunu, geleneksel Türk kültür ve kimliğinin, vatandaşlık bilincinin vatan vazifesi konusunda göstermektedir. Ayrıca, toplumda

aile, eğitim, din, siyaset gibi diğer sosyal kurumların bu bilinci kazandırmada başarılı olduğu da söylenebilir.

Toplumu oluşturan toplumsal kurumlar aynı zamanda karşılıklı olarak etkileşim içerisinde. Bu etkileşim ne kadar bir birini tamamlar ve desteklerse toplumdaki işleyiş de o ölçüde sağlam olur. Askerlik sonuç itibari ile yeri geldiğinde vatani, milleti, kutsal değerleri vs. konular için gerektiğinde canının riske atmasını ve belki de hayatıyla bunun bedelini ödemesini istemektedir.

Tablo 10: Yaş, askerlik süresi ve asker ocağı, peygamber ocağı özdeyişi hakkındaki düşünce														
			Asker ocağı, peygamber ocağı özdeyişi hakkındaki düşünce										TOPLAM	
			1		2		3		4		5			
YAŞ	Askerlik Süresi		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
18-25 % 87,27		3-4 Ay		6	6.3	4	4.2	0	0.0	2	2.1	2	2.1	14
	5-6 Ay		9	9.4	1	1.0	3	3.1	3	3.1	4	4.2	20	20.8
	7-8 Ay		7	7.3	3	3.1	3	3.1	4	4.2	3	3.1	20	20.8
	9-10 Ay		1	1.0	3	3.1	1	1.0	1	1.0	1	1.0	7	7.3
	10 Ay +		13	13.5	14	14.6	3	3.1	3	3.1	2	2.1	35	36.5
	TOPLAM		36	37.5	25	26.0	10	10.4	13	13.5	12	12.5	96	100.0
26-35 % 12,73	3-4 Ay		0	0.0	0	0.0	1	7.1	0	0.0	0	0.0	1	100.0
	5-6 Ay		1	7.1	0	0.0	0	0.0	0	0.0	1	7.1	2	100.0
	7-8 Ay		1	7.1	0	0.0	2	14.3	1	7.1	0	0.0	4	100.0
	9-10 Ay		0	0.0	1	7.1	1	7.1	0	0.0	0	0.0	2	100.0
	10 Ay +		1	7.1	2	14.3	1	7.1	1	7.1	0	0.0	5	100.0
	TOPLAM		3	21.4	3	21.4	5	35.7	2	14.3	1	7.1	14	100.0
TÜM YAŞ GRUPLARI VE PERSONELİN TAMAMI			39	35.5	28.0	25.5	15.0	13.6	15.0	13.6	13.0	11.8	110.0	100.0
Kısaltmalar: 1: Tamamen Katılıyorum, 2: Katılıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılmıyorum, 5: Tamamen Katılmıyorum														

Türk gelenek ve kültürünün içerisinde olan şehitlik kavramı burada askerlik ile birbirini bütünlemektedir. Ancak belli kutsal değerleri ve inançları olan kişi hayatını feda edebilir. Tablo 10 çok genel olarak bu konuya bir bakış açısı vermekte ve sonuçlar aşağıya çıkarılmıştır:

%87,27'yi oluşturan 18-25 yaş grubunda genel ortalamada %37,5 ile tamamen katılarak birinci sırada ve en çok 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelde, %26,0 ile katılıyorum ikinci sırada ve en çok 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelde, %13,5 ile katılmamakta üçüncü sırada ve en çok 7-8 aylık hizmet süresi bulunan personelde, %12,5 ile tamamen katılmamakta ve en çok 5-6

aylık hizmet süresi bulunan personelle dördüncü sırada, %10,4 ile kararsızlıkla ve en çok 5-6 / 7-8, 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelle son sıradadır.

%12,73'ü oluşturan 26-35 yaş grubunda ise %35,7 ile kararsızlıkla birinci sırada ve en çok 7-8'lik hizmet süresi bulunan personelde, %21,4 ile tamamen katılmakta ve katılmakta ikinci sırada ve en çok 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelde, %14,3 ile katılmıyorum üçüncü sırada ve en çok 7-8 / 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelde, %7,1 ile tamamen katılmıyorum 5-6 aylık hizmet süresi bulunan personelde görülmektedir.

Yaş grupları arasında tercihlerin seçiminde fazla bir fark görülmemektedir. Halk arasında "Asker Ocağı, Peygamber Ocağı" deyişine tüm personelin genel durumu ise %60,1 katılmakta, %25,4 ile katılmamakta ve %13,6'sı kararsız, kalmaktadır. Bu tablodan, katılanların %60,1'nin askerlik hizmetinin aynı zamanda dini inançlardan da beslendiğini ve meşruiyet kazandığını işaret etmektedir.

Tablo 11: Yaş, askerlik süresi ve askerlik kurumunun yaptığı ilk çağrışım																		
		Askerlik kurumunun yaptığı ilk çağrışım														TOPLAM		
		1		2		3		4		5		6		7				
YAŞ		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
18-25 % 87,27	Askerlik Süresi	3-4 Ay	1	1.0	1	1.0	0	0.0	7	7.3	3	3.1	2	2.1	0	0.0	14	14.6
		5-6 Ay	1	1.0	5	5.2	1	1.0	7	7.3	4	4.2	2	2.1	0	0.0	20	20.8
		7-8 Ay	1	1.0	8	8.3	0	0.0	4	4.2	4	4.2	2	2.1	1	1.0	20	20.8
		9-10 Ay	0	0.0	0	0.0	0	0.0	2	2.1	1	1.0	3	3.1	1	1.0	7	7.3
		10 Ay +	2	2.1	5	5.2	0	0.0	10	10.4	2	2.1	12	12.5	4	4.2	35	36.5
	TOPLAM	5	5.2	19	19.8	1	1.0	30	31.3	14	14.6	21	21.9	6	6.3	96	100.0	
26-35 % 12,73	Askerlik Süresi	3-4 Ay	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	1	7.1	0	0.0	0	0.0	1	7.1
		5-6 Ay	0	0.0	0	0.0	0	0.0	1	7.1	0	0.0	1	7.1	0	0.0	2	14.3
		7-8 Ay	0	0.0	1	7.1	0	0.0	3	21.4	0	0.0	0	0.0	0	0.0	4	28.6
		9-10 Ay	0	0.0	0	0.0	0	0.0	1	7.1	0	0.0	0	0.0	1	7.1	2	14.3
		10 Ay +	0	0.0	0	0.0	0	0.0	3	21.4	1	7.1	0	0.0	1	7.1	5	35.7
	TOPLAM	0	0.0	1	7.1	0	0.0	8	57.1	2	14.3	1	7.1	2	14.3	14	100.0	
TÜM YAŞ GRUPLARI VE PERSONELİN TAMAMI		5	4.5	20.0	18.2	1.0	0.9	38.0	34.5	16.0	14.5	22.0	20.0	8.0	7.3	110.0	100.0	
Kısaltmalar: 1: Cesaret, 2: İtaat ve Sadakat, 3: Bilgelik, 4: Disiplin, 5: Otorite ve Düzen, 6: Sorumluluk, 7: Özgüven																		

Askerlik görevini yapan erbaş ve erler anlaşılacağı üzere değişik celp dönemlerinde askere alınmaktadır. Tablo 11'de seçilen örnek kitledeki askerlik

görevini yapan erbaş ve erlerin hizmet süreleri ve askerlik kurumunun kendileri üzerinde yaptığı ilk çağrışım karşılaştırılmıştır.

Tablo 11'i incelediğimizde askerlik kurumunun yaptığı ilk çağrışım 3-4 ay hizmet süresinde bulunan erbaş-erin %6,67'sinde cesaret, %6,67'sinde itaat ve sadakat, %0'da bilgelik, %46,7'sinde disiplin, %26,7'sinde otorite ve düzen, %13,3'ünde sorumluluk, ve %0'da özgüven olarak ortaya çıkmıştır. Bu sürede askerlik görevinde bulunan personelde %46,7 ile disiplin birinci sırayı almakla beraber otorite ve düzen ikinci sıradadır.

5-6 ay hizmet süresinde bulunan erbaş-erin %4,55'inde cesaret, %22,7'sinde itaat ve sadakat, %4,55'inde bilgelik, %36,4'de disiplin, %18,2'sinde otorite ve düzen, %13,6'sında sorumluluk, ve %0'ında özgüven olarak ortaya çıkmıştır. Bu sürede askerlik görevinde bulunan personelde %36,4 ile disiplin birinci sırayı almakla beraber %22,7 ile otorite ve düzen ikinci sıradadır.

7-8 ay hizmet süresinde bulunan erbaş-erin %4,17'sinde cesaret, %37,5'inde itaat ve sadakat, %0'ında bilgelik, %29,2'sinde disiplin, %16,7'sinde otorite ve düzen, %8,33'ünde sorumluluk, ve %4,17'sinde özgüven olarak ortaya çıkmıştır. Bu sürede askerlik görevinde bulunan personelde %37,5 ile itaat ve sadakat birinci sırayı almakla beraber %29,2 ile disiplin ikinci sıradadır.

9-10 ay hizmet süresinde bulunan erbaş-erin %0'ında cesaret, %0'ında itaat ve sadakat, %0'ında bilgelik, %33,3'de disiplin, %11,1'inde otorite ve düzen, %33,3'ünde sorumluluk, ve %22,2'sinde özgüven olarak ortaya çıkmıştır. Bu sürede askerlik görevinde bulunan personelde %33,3 ile disiplin ve sorumluluk birinci sırayı almakla beraber %22,2 ile özgüven ikinci sıradadır.

10 ay ve üstünde hizmet süresinde bulunan erbaş-erin %5'inde cesaret, %12,5'inde itaat ve sadakat, %0'ında bilgelik, %32,5'inde disiplin, %7,5'inde otorite ve düzen, %30'unda sorumluluk, ve %12,5'de özgüven olarak ortaya çıkmıştır. Bu sürede askerlik görevinde bulunan personelde %32,5 ile disiplin birinci sırayı almakla beraber %30 ile sorumluluk ikinci sıradadır.

Tablo11 aynı zamanda erbaş ve erlerin askerlik sürecindeki sosyalizasyonunu bir başka bakış açısı ile göstermektedir. Askerlik sürecinde verilen eğitim ve bilgiler sadece harp sanatı ve meslek kazandırmaya yönelik olmayıp aynı zamanda kişisel gelişime de katkı sağlamaktadır.

Özellikle 3-4 aylık askerler ile 10 ay ve üstünde görev yapan askerleri karşılaştığımızda 3-4 aylık askerde cesaret %6.67 olarak çağrışım yaparken 10 ay ve üzeri askere %5 çağrışım yapmıştır. Bu bağlamda cesaret çağrışımı hizmet süresi arttıkça düşüş yönünde %1,17 oranında değişmiştir.

3-4 aylık askerde itaat ve sadakat %6,67 olarak çağrışım yaparken 10 ay ve üzeri askere %12,5 çağrışım yapmıştır. Bu bağlamda itaat ve sadakat çağrışımı hizmet süresi arttıkça yükseliş yönünde %5,83 oranında değişmiştir.

3-4 aylık askerde bilgelik %0 olarak çağrışım yaparken 10 ay ve üzeri askere %0 çağrışım yapmıştır. Bu bağlamda bilgelik çağrışımı hizmet süresi arttıkça sadece %4.55 ile 5-6 aylık askerde yükseliş yönünde değişmiştir. Bilgelik kavramının askerler arasında çağrışım yapması konusunda dikkate alınmayacak kadar zayıf olduğunu değerlendirebiliriz.

3-4 aylık askerde disiplin %46,7 olarak çağrışım yaparken 10 ay ve üzeri askere %32,5 çağrışım yapmıştır. Bu bağlamda disiplin çağrışımı hizmet süresi arttıkça düşüş yönünde %14,2 oranında değişmiştir. Ancak tüm askerlik sürelerinde %36 ile %32 arasında bir dağılım olmuş ve ortalama %34.5 ile diğer faktörlere göre en çok çağrışımı almıştır.

3-4 aylık askerde otorite ve düzen %26,7 olarak çağrışım yaparken 10 ay ve üzeri askere %7,5 çağrışım yapmıştır. Bu bağlamda otorite ve düzen çağrışımı hizmet süresi arttıkça sadece %19,2 ile düşüş yönünde değişmiştir. Askerlik süresince otorite ve düzen değişmeyerek sabit kaldığını dikkate alırsak, hizmet süresince erbaş ve erlerin otorite ve düzene alıştıklarını ve kuruma adapte olduklarını görebiliriz. Bu durum aynı zamanda yeniden sosyalleşme için bir fırsat olarak ortaya çıkmaktadır.

3-4 aylık askerde sorumluluk %13,3 olarak çağrışım yaparken 10 ay ve üzeri askere %30 çağrışım yapmıştır. Bu bağlamda sorumluluk çağrışımı hizmet süresi arttıkça sadece %16,7 ile 10 ay ve üzeri askerde yükseliş yönünde değişmiştir. Sorumluluk duygusunun ancak belirli bir bilinç oluşunca ortaya çıktığı görülmektedir. Askerlik hizmeti süresince personelin yurt savunmasının önemini kavradığını, daha bilinçli bir birey haline geldiğini ve hayat boyu devam edecek sorumluluk duygusunun yerleştiğini söyleyebiliriz.

3-4 aylık askerde özgüven %0 olarak çağrışım yaparken 10 ay ve üzeri askere %12,5 çağrışım yapmıştır. Bu bağlamda özgüven çağrışımı hizmet süresi arttıkça %12,5 ile yükseliş yönünde değişmiştir. Özgüven konusundaki bu kademeli yükseliş kişinin daha bilgili olduğunu, askeri birlik ruhunun ve aidiyetin oluştuğunu göstermektedir. Yurdun her köşesinden ve hatta yurt dışında çalışan vatandaşlarımızın değişik toplumlardan gelerek yurttaşlık ve millet potasında karışarak homojen bir yapıyı oluşturması, bir bütünü oluşturmaktadır. Bu coşkulu vatan sevgisi, askerlerimizin vatani ve silah arkadaşları için canını bile hiç tereddüt etmeden vererek şahadet mertebesine ulaşmasını sağlamaktadır. Bu eşi benzerine az rastlanır ve neredeyse sadece Türk milletine özgü kahramanlıkları yakın tarihimizdeki Çanakkale Savaşlarında, devletimizin bağımsızlığını sağlayan Kurtuluş Savaşında ve ülkemizin bölücü teröre karşı verdiği onurlu mücadelede görmekteyiz.

Tablo 11'e genel olarak baktığımızda ayrıca bazı tespitleri daha yapabiliriz: Sorumluluk faktörü 3-4 aylık erbaş-erde %13.3 iken 10 ay ve üzeri erbaş-erdeki %30'luk artış kişide sorumluluk duygusunun geliştiğini göstermektedir. Özgüven faktörü askerlik hizmetinin başında %0 ile görülmezken 10 ay ve üzeri hizmet süresindeki erbaş ve erlerde %12.5 artarak kişisel gelişimin olduğunu açık olarak göstermiştir. Bu özgüven artışı pozitif yönde bir sosyalizasyonu göstermekte olup bireyde sivil hayatında da yeni sorumluluklara girebileceğini göstermektedir. Örnek kitlenin tamamının ortalamaları ise %34.5 ile disiplin birinci sırada, ikinci sırada %20 sorumluluk, üçüncü sırada %18,2 ile itaat ve sadakat, dördüncü sırada %14.5 ile otorite ve düzen, beşinci sırada %7,27 ile özgüven, altıncı sırada %4,55 ile cesaret ve yedinci sırada %0,91 ile bilgelik gelmektedir. 9-10 aylık askerlik hizmetini yapan erbaş-erde ise tüm çağrışımlarda en yüksek sosyalizasyon olduğu görülmektedir.

Ortalamalara baktığımızda disiplin tüm hizmet sürelerinde genel ortalamaya yakın gitmiş ve dikkate degecek bir sapma göstermemiştir. Askerlik kavramında disiplinin, başat bir kavram olduğunu ve personelin bu konuyu ciddiyetle fark ettiğini görmekteyiz. Otorite ve düzenin ise, hizmet süresi arttıkça kademeli olarak düştüğünü görmekteyiz. Bu durum personelin yaşadığı çevreyi zamanla kanıksadığını ve ilk dönemlerde farklı gelen otorite ve düzeni kabul ettiğini göstermektedir. Sorumluluk devamlı olarak artış göstermiş ve hizmet süresinin son dönemlerinde ise, en yüksek noktaya gelmiştir. Bu durum personelin kendine güveninin arttığını ve sivil hayatında yeni sorumluluklar alırken daha ciddi olarak davranmaya hazır olduğunu göstermektedir. Bu durum aynı zamanda askerlik kurumunun sorumluluk bilincinin gelişmesinde belirgin bir rol oynadığına işaret eder.

Modern bir insan sadece kendi ile ilgilenmeyip yakın çevresi, ülkesi ve dünya meseleleri konusunda da bilgi sahibi olmalı ve bu konuda gayret göstermelidir. Bu bilinç aynı zamanda ülke meselelerine kamuoyu oluşturmada ve devletin alacağı kararlarda destek bulmada çok önemlidir. Özellikle büyük hoş görü ve fedakarlık gerektiren sosyal politikaların uygulanmasında bu konu daha da önem arz etmektedir.

Tablo 12: Yaş, askerlik süresi ve Türkiye'nin en büyük problemlerinin sıralanması																		
		Türkiye'nin en büyük problemlerinin sıralanması														TOPLAM		
		1		2		3		4		5		6		7				
YAŞ		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
18-25 % 87,27	Askerlik Süresi	3-4 Ay	4	4.2	7	7.3	2	2.1	0	0.0	1	1.0	0	0.0	0	0.0	14	14.6
		5-6 Ay	9	9.4	3	3.1	2	2.1	0	0.0	3	3.1	3	3.1	0	0.0	20	20.8
		7-8 Ay	6	6.3	3	3.1	2	2.1	0	0.0	6	6.3	3	3.1	0	0.0	20	20.8
		9-10 Ay	1	1.0	2	2.1	0	0.0	1	1.0	2	2.1	1	1.0	0	0.0	7	7.3
		10 Ay +	12	12.5	7	7.3	2	2.1	0	0.0	7	7.3	4	4.2	3	3.1	35	36.5
	TOPLAM	32	33.3	22	22.9	8	8.3	1	1.0	19	19.8	11	11.5	3	3.1	96	100.0	
26-35 % 12,73	Askerlik Süresi	3-4 Ay	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	1	7.1	0	0.0	1	7.1
		5-6 Ay	1	7.1	1	7.1	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	2	14.3
		7-8 Ay	3	21.4	1	7.1	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	4	28.6
		9-10 Ay	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	1	7.1	0	0.0	1	7.1	2	14.3
		10 Ay +	0	0.0	4	28.6	0	0.0	0	0.0	1	7.1	0	0.0	0	0.0	5	35.7
	TOPLAM	4	28.6	6	42.9	0	0.0	0	0.0	2	14.3	1	7.1	1	7.1	14	100.0	
TÜM YAŞ GRUPLARI VE PERSONELİN TAMAMI		36	32.7	28.0	25.5	8.0	7.3	1.0	0.9	21.0	19.1	12.0	10.9	4.0	3.6	110.0	100.0	
Kısaltmalar: 1: Terör, 2: İşsizlik, 3: AB üyeliği, 4: Kıbrıs sorunu, 5: Ekonomik istikrar, 6: İnsan hakları, 7: Diğer																		

Daha öncede belirtildiği üzere askerlik süresince sadece harp sanatı ile ilgili bilgiler verilmeyip aynı zamanda bilinçli bir vatandaş oluşturulabilmesi için güncel meseleler hakkında erbaş ve erlere konferanslar verilmektedir. Tablo 12’de anket yapılan erbaş ve erlerin Türkiye’nin en büyük problemleri konusundaki öncelikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Ancak bu tercihler ve kişinin yetersizlikleri tespit edilirse hedef kitleye devamlı güncellenen bilgilendirme konferansları, yetişkin ve yurt sevgisi eğitimi programı hazırlanabilir.

Yapılan anket sonuçları yaş, askerlikte kaldığı süre ve Türkiye’nin en büyük problemlerinin sıralanması Tablo 12’de gösterilmiş ve genel olarak şu sonuçlar çıkmıştır:

%87,27’yi oluşturan 18-25 yaş grubunda genel ortalama %33,3 ile terör birinci sırada ve en çok 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelde, %22,9 ile işsizlik ikinci sırada ve en çok 10 ay + lık ve 3-4 aylık hizmet süresi bulunan personelde, %19,8 ile ekonomik istikrar ve en çok 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelle üçüncü sırada, %11,5 ile insan hakları konuları 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelle dördüncü sırada, %8,3 ile AB üyeliği beşinci sırada ve en çok 9-10 aylık personel hariç tamamında, %3,1 ile diğer 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelle altıncı sırada, %1 ile Kıbrıs sorunu yedinci ve son olarak Türkiye’nin en önemli problemi olarak görülmüştür.

%12,73’ü oluşturan 26-35 yaş grubunda ise %42,9 ile işsizlik birinci sırada ve en çok 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelde, %28,6 ile terör ikinci sırada ve en çok 7-8 aylık hizmet süresi bulunan personelde, %14,3 ile ekonomik istikrar ve en çok 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelle üçüncü sırada, %7,1 ile insan hakları konuları ile diğer 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelle dördüncü sırada, %0 ile AB üyeliği ve Kıbrıs sorunu son olarak Türkiye’nin en önemli problemi olarak görülmüştür.

Tüm personelin genel durumu ise %32,7 ile terör birinci sırada, %25,5 ile işsizlik ikinci sırada, %19,1 ile ekonomik istikrar üçüncü sırada, %10,9 ile insan hakları dördüncü sırada ve %7,3 ile AB üyeliği beşinci sırada, %3,6 ile diğer altıncı sırada ve %1 ile Kıbrıs sorunu son sırada yer almaktadır.

Askere gelen vatandaşın sosyalleşme durumu, çağa göre ve diğer toplumsal kurumlardan aldığı etkiye göre devamlı olarak değişiklik göstermektedir. Şüphesiz hazırlanacak yetişkin eğitimi programları devamlı olarak güncellenmelidir. Devamlı olarak yapılacak anketlerle personelin eksik olduğu konular ve uzmanların eksik olarak tespit ettiği diğer konular etkili bir bilgilendirme faaliyeti ile hedef kitleye verilebilir. Askerlik süreci bu bağlamda daha bilgili ve Türkiye'nin gerçek sorunlarına sahip çıkabilecek bilinçli fertlerin oluşmasına destek olacağı gibi siyasal sosyalleşme açısından da Türkiye'ye büyük katkı sağlayacaktır.

Töre gelenek ve adetler topluma şekil veren ve çoğu zaman yazılı hukuk kurallarına bile gerek kalmadan toplumun yapılanmasına katkı sağlamaktadır. Yazılı olmayan ve kişilerin hukuken yapmak zorunda olmadıkları bu kurallara aykırı hareket edenlere karşı davranış şekli aynı zamanda toplumun esnekliğini ve hoşgörülülüğünün ölçüsünü de göstermektedir.

Tablo 13: Töre, gelenek ve adetlere karşı olumsuz hareketlerde bulunanlara karşı tepki					
		Sayı	%	Toplam	
				Sayı	%
Töre, gelenek ve adetlere karşı olumsuz hareketlerde bulunanlara karşı tepkiler	Onu aramıza almayız	18	16,4	110	100
	Ona güvenmeyiz	14	12,7		
	Yaptığını suç sayarız	26	23,6		
	Hiç bir tepki göstermem ve aynı şekilde ilişkileri sürdürürüm	19	17,3		
	Diğer	33	30		

Tablo 13 incelendiğinde ankete katılanlar töre, gelenek ve adetlere karşı olumsuz hareketlerde bulunanlara tepki olarak %23.6 ile yaptığını suç saymaktadır. Diğer taraftan %17.3 ile hiçbir tepkinin gösterilmeyeceği ve ilişkilerin sürdürüleceği, %16.4 ile o kişiyi aralarına almayacağı, %12.7 ile ona güvenilmeyeceği tercih edilirken %30'luk oran ise diğer seçeneğini tercih etmiştir. Kültürel değerlere karşı olumsuz hareketler, seçilen örnek kitleye suç sayılmaktadır. Bu durum kültürel değerlere bağlılığı göstermektedir. Toplumun %70'lik bir kesimi hoş görü ve modern bir davranış tepkisi gösterirken %30 luk diğer seçeneği tercih eden kesimin ise, daha sert bir tutum içerisinde olabileceği düşünülebilir.

Tablo 14: Töre, gelenek ve adetlere karşı olumsuz hareketlere tepkiler konusunda askere geldikten sonra fikirlerdeki değişim							
		Tercihler					Toplam
		1	2	3	4	5	
Fikirlerimdeki değişim	Sayı	14,0	15,0	8,0	45,0	28,0	110
	%	12,7	13,6	7,3	40,9	25,5	100
Kısaltmalar: 1: Tamamen Katılıyorum, 2: Katılıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılmıyorum, 5: Tamamen katılmıyorum							

Töre, gelenek ve adetlere karşı olumsuz hareketlerde bulunanlara karşı tepkilerde askere geldikten sonra fikirlerdeki değişikliğe %12,7 ile tamamen katılmakla beraber %13,6 ile katılmakta ve %7,3 ile kararsız kalmakta olduğu Tablo 14’te görülmektedir. Örnek kitlenin ancak %26,3 oranındaki bir kesiminin fikirlerinde bir değişim olmuştur. Askerlik sürecinin töre, gelenek ve adetlere karşı oluşan tutumda Tablo 14’deki toplam %26,3’lük fikirlerdeki değişikliğe büyük etkisi olduğu değerlendirilmiştir. Bu durum askerlik sürecinde personel tepkilerinin daha modern ve demokratik olarak koymayı öğrenme yönünde etkili olduğuna vurgu yapar.

Sosyalleştirme mekanizmalarından birisi de arkadaş gruplarıdır. Arkadaş gruplarının oluştururken yapılan tercihler hedef kitlenin nasıl bir mekanizma tarafından sosyalleştirme yapıldığı konusunda bir görüş açısı verebilecektir. Tablo 15 arkadaş seçiminde erbaş ve erin hangi kriterlere göre tercih yaptığını göstermektedir.

Tablo 15: Dost ve arkadaşlık seçimindeki faktörler					
		Sayı	%	Toplam	
				Sayı	%
Dost ve arkadaşlık seçimindeki faktör	Mesleğimden biri olması	2	1,8	110	100
	Hemşehrime olması	6	5,5		
	Aynı siyasi görüşten olması	4	3,6		
	Ortak ilgi ve alakamız olması	53	48,2		
	Diğer	45	40,9		

Erbaş ve erler arkadaşlık seçiminde %48,2 ile ortak ilgi ve alakamızın olmasını tercih etmektedir. Diğer taraftan %5,5 ile hemşehrime olmasını, %3,6 aynı siyasi görüşten olması, %1,8 mesleğimden biri olmasını ve %40,9 ile diğer faktörleri tercih etmiştir.

Tablo 15’teki bulgular bize modern bir arkadaşlığın ve dostluğun olduğunu göstermektedir. Dost ve arkadaşlık seçimindeki bu modern yaklaşım toplumun bir

çok değişik kesiminden sadece vatan görevini yapmak için gelen erbaş ve erin bir potada karıştığını ve ortak bir ülkünün oluştuğunu göstermektedir.

Modern hayatın getirdiğı sosyal bir kurum da boş zaman kurumudur. Toplumumuzun refah seviyesi arttıkça boş zaman kavramı da toplun her kesimine yayılmaya başlamıştır. Erbaş-erlerin boş zamanlarını geçirirken yaptıkları tercihler, bu kitleyi tanımamızda bize daha başka bir bakış açısı verecektir. Boş zaman geçirme tercihlerinin göz önünde bulundurularak yapılacak faaliyetler sosyalleştirme faaliyetlerindeki başarıyı artıracaktır. Aynı zamanda bu başarının artması hedef kitlenin boş zaman kavramındaki tercihlerini de etkileyecektir.

Tablo 16: Boş zamanları değerlendirme tercihi					
		<i>Sayı</i>	<i>%</i>	Toplam	
				<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Boş zamanları değerlendirme	Evde tv seyrederek veya müzik dinleyerek	44	40	110	100
	Kitap veya sürekli yayımlar izleyerek	22	20		
	Komşu veya akraba ziyaretlerine giderek	6	5,5		
	Kahve veya benzeri yerlere giderek	9	8,2		
	Spor yaparak	7	6,4		
	Bağ-bahçe işi veya evde tamirat yaparak	4	3,6		
	Diğer	18	16,4		

Tablo 16’da erbaş ve erin boş zamanını %40’ı evde TV seyrederek veya müzik dinleyerek geçirmeyi tercih etmektedir. Diğer yandan %20’si kitap veya sürekli yayımlar izleyerek, %8,2’si kahve veya benzeri yerlere giderek, %6.4’ü spor yaparak, %5,5’i komşu veya akraba ziyaretlerine giderek, ve %3,6’sı bağ-bahçe işi veya evde tamirat yaparak değerlendirmeyi tercih etmektedir. Bu durum bize örnek kitlede boş zaman kavramının olduğunu ve büyük bir çoğunluğun kitle iletişim araçlarını aktif olarak kullandığını göstermektedir. Büyük çoğunluğun televizyon izlemesine karşılık kitap okuma alışkanlığı bunun yarısı kadardır. Kitap okuma ve spor yapma alışkanlığını kazandırıcı uygulamaların yapılması gerekmektedir.

Askerlik sürecinde erbaş ve erlere kültürel ve sportif aktiviteler de yaptırılmaktadır. Bu aktiviteler sonucunda kişinin daha sağlıklı ruh ve beden sağlığına kavuşması ve devam ettirilmesi sağlanmakla beraber aynı zamanda

kendisinde kalıcı olumlu davranış değişikliklerinin olması beklenmektedir. Tablo 17’de kişideki boş zamanları geçirmede ki fikir değişiklikleri gösterilmektedir.

Ankete katılan personel, boş zamanları değerlendirmede askere geldikten sonra fikirlerindeki değişime %27,3 ile tamamen katılmakla beraber %13,6 ile katılmakta ve %8,2 ile kararsız kalmakta olduğu Tablo 17’de görülmektedir. Bulgular erbaş ve erlerin toplam %40,9 oranındaki bir kesiminin fikirlerinde bir değişme olduğunu göstermektedir. Askerlik sürecinin Tablo 17’deki toplam %40,9’luk fikirlerdeki değişikliğe büyük etkisi olduğu ve sivil hayatında boş zaman değerlendirme konusunda davranış değişiklikleri olacağı değerlendirilmiştir.

Tablo 17: Boş zamanın değerlendirilmesi konusunda askere geldikten sonra fikirlerdeki değişim							
		Tercihler					Toplam
		1	2	3	4	5	
Fikirlerdeki değişim	Sayı	30,0	15,0	9,0	32,0	24,0	110
	%	27,3	13,6	8,2	29,1	21,8	100

Kısaltmalar: 1: Tamamen Katılıyorum, 2: Katılıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılmıyorum, 5: Tamamen katılmıyorum

Personele verilecek yetişkin ve yurt sevgisi eğitiminin amacına ulaşabilmesi ve kişide oluşacak davranış değişikliğini sağlayabilmek için hedef kitleye sivil hayatında aile, din, eğitim, ekonomi ve diğer toplumsal kurumların ne derece etki ettiğinin anlaşılabilmesi için personelin eksiklik hissettiği konular, tespit edilmeye çalışılmıştır. Ancak bu eksiklikler ve kişinin kendisinin farkında olduğu yetersizlikler tespit edilirse hedef kitleye uygun bir yetişkin ve yurt sevgisi eğitim programı hazırlanabilir.

Yapılan anket sonuçları yaş, askerlikte kaldığı süre ve eksilik hissedilen konular Tablo 18’de gösterilmiş ve genel olarak şu sonuçlar çıkmıştır:

%87,27’yi oluşturan 18-25 yaş grubunda genel ortalama %32,3 ile eğitim birinci sırada ve %25 ile ekonomik konular ikinci sırada her ikisinde en çok 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelde, %18,8 ile dini konular ve en çok 7-8 ay, 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelle üçüncü sırada, %16,7 ile diğer konular 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelle dördüncü sırada ve %7,3 ile aile dayanışması beşinci sırada yer almaktadır.

Tablo 18: Yaş, askerlik süresi ve yetersiz hissedilen konuların çapraz sıralanması														
			Yetersiz hissedilen konuyu										TOPLAM	
			1		2		3		4		5			
YAŞ	Askerlik Süresi		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
18-25 % 87,27		Askerlik Süresi	3-4 Ay	5	5.2	3	3.1	2	2.1	1	1.0	3	3.1	14
	5-6 Ay		7	7.3	3	3.1	2	2.1	7	7.3	1	1.0	20	20.8
	7-8 Ay		5	5.2	6	6.3	1	1.0	5	5.2	3	3.1	20	20.8
	9-10 Ay		2	2.1	0	0.0	0	0.0	3	3.1	2	2.1	7	7.3
	10 Ay +		12	12.5	6	6.3	2	2.1	8	8.3	7	7.3	35	36.5
TOPLAM			31	32.3	18	18.8	7	7.3	24	25.0	16	16.7	96	100.0
26-35 % 12,73	Askerlik Süresi	3-4 Ay	0	0.0	1	7.1	0	0.0	0	0.0	0	0.0	1	7.1
		5-6 Ay	1	7.1	1	7.1	0	0.0	0	0.0	0	0.0	2	14.3
		7-8 Ay	2	14.3	0	0.0	0	0.0	2	14.3	0	0.0	4	28.6
		9-10 Ay	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	2	14.3	2	14.3
		10 Ay +	1	7.1	3	21.4	0	0.0	1	7.1	0	0.0	5	35.7
TOPLAM			4	28.6	5	35.7	0	0.0	3	21.4	2	14.3	14	100.0
TÜM YAŞ GRUPLARI VE PERSONELİN TAMAMI			35	31.8	23.0	20.9	7.0	6.4	27.0	24.5	18.0	16.4	110.0	100.0

Kısaltmalar: 1: Tahsil konusunda, 2: Dini konularda, 3: Aile dayanışması, 4: Ekonomik konular, 5:Diğer

%12,73'ü oluşturan 26-35 yaş grubunda ise %35,7 ile dini konular birinci sırada ve en çok 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelde, %28,6 ile tahsil ikinci sırada ve en çok 7-8 aylık hizmet süresi bulunan personelde, %21,4 ile ekonomik konular üçüncü sırada ve en çok 7-8 aylık hizmet süresi bulunan personelde, %14,3 ile diğer konular en çok 9-10 aylık hizmet süresi bulunan personelde dördüncü sırada ve %0 ile aile dayanışması beşinci ve son sıradadır. Aile dayanışması konusunda hiç bir tercih yapılmamıştır.

Tüm personelin genel durumu ise %31,8 ile eğitim birinci sırada, %24,5 ile ekonomik konular ikinci sırada, %20,9 ile dini konular üçüncü sırada, %16,4 ile diğer konular dördüncü sırada ve %6,4 ile aile dayanışması beşinci sırada yer almaktadır. Personelin eğitim konusunda eksikliklerini tamamlaması için dışarıdan tahsiline devam edenlere izin konusunda yardımcı olunmaktadır.

Askere gelen vatandaşın sosyalleşme durumu, çağa göre ve diğer toplumsal kurumlardan aldığı etkiye göre devamlı olarak değişiklik göstermektedir. Şüphesiz hazırlanacak yetişkin eğitimi programları devamlı olarak güncellenmelidir. Devamlı olarak yapılacak anketlerle personelin kendisini eksik hissettiği konular ve uzmanların eksik olarak tespit ettiği diğer konular etkili bir yetişkin eğitimi ile hedef

kitleye verilebilir. Bu durum iyi vatandaş olunması konusunda erbaş ve ere katkı sağlayacağı gibi kurulduğu günden beri aynı zamanda personeli eğiterek sosyalleşmeye büyük katkısı olan askerlik kurumuna da katkı sağlayacaktır.

Tablo 19: Yetersiz hissedilen konular konusunda fikirlerdeki değişikliğe ilişkin katılım durumu							
		Tercihler					Toplam
		1	2	3	4	5	
Yetersizlik hissedilen konularda askerlik sürecindeki fikirlerdeki değişim durumu.	Sayı	22	21	22	27	18	110
	%	20,0	19,1	20,0	24,5	16,4	100
Kısaltmalar: 1: Tamamen Katılıyorum, 2: Katılıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılmıyorum, 5: Tamamen katılmıyorum							

Erbaş ve erler Tablo 19’da, yetersizlik hissedilen konuların tespit edilmesinde askerlik sürecinde fikirlerdeki değişime %20 tamamen katılmakta, %19,1 katılmakta, %20 kararsız, %24,5’i katılmamakta ve %16,4’ü ise hiç katılmamaktadır. Bu tablo bize seçilen örnek kitlenin %39,1 gibi bir oranda askerlik sürecinde yetersizlik hissedilen konuların değişiklik olduğunu ve %40,9 oranında ise değişiklik olmadığını göstermektedir. %39,1’lik fikir değişimi erbaş ve erin askerlik sürecinde almış olduğu değerler sonucunda ortaya çıkmış ve başka bir bakış açısı kazandırmıştır.

Tablo 20: Yaş, askerlik süresi ve geleceğe ait isteklerin çapraz sıralaması														
			Askere gelmeden önce geleceğe ait en büyük istekler										TOPLAM	
			1		2		3		4		5			
YAŞ	Askerlik Süresi		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
18-25 % 87,27		Askerlik Süresi	3-4 Ay	2	2.1	4	4.2	7	7.3	0	0.0	1	1.0	14
	5-6 Ay		12	12.5	5	5.2	3	3.1	0	0.0	0	0.0	20	20.8
	7-8 Ay		10	10.4	4	4.2	2	2.1	0	0.0	4	4.2	20	20.8
	9-10 Ay		0	0.0	4	4.2	2	2.1	0	0.0	1	1.0	7	7.3
	10 Ay +		16	16.7	9	9.4	4	4.2	1	1.0	5	5.2	35	36.5
	TOPLAM		40	41.7	26	27.1	18	18.8	1	1.0	11	11.5	96	100.0
26-35 % 12,73	Askerlik Süresi	3-4 Ay	1	7.1	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	1	7.1
		5-6 Ay	1	7.1	0	0.0	1	7.1	0	0.0	0	0.0	2	14.3
		7-8 Ay	1	7.1	1	7.1	2	14.3	0	0.0	0	0.0	4	28.6
		9-10 Ay	1	7.1	0	0.0	1	7.1	0	0.0	0	0.0	2	14.3
		10 Ay +	3	21.4	0	0.0	2	14.3	0	0.0	0	0.0	5	35.7
	TOPLAM		7	50.0	1	7.1	6	42.9	0	0.0	0	0.0	14	100.0
TÜM YAŞ GRUPLARI VE PERSONELİN TAMAMI			47	42.7	27.0	24.5	24.0	21.8	1.0	0.9	11.0	10.0	110.0	100.0
Kısaltmalar: 1: İyi bir iş ve gelir, 2: Sosyal güvence ve çocukların geleceğini garantiye almak, 3: Sağlıklı bir yaşam, 4: Büyük bir şehirde yaşamak, 5: Zengin olmak														

Eğitimin, dolayısı ile sosyalleşmenin başarılı ve kalıcı olabilmesi duyguların ve isteklerin canlı olarak tutulması ve bu konuda gayret edilmesiyle mümkün

olabilmektedir. Verilmesi planlanan yetişkin ve yurt sevgisi eğitiminin içerikleri hazırlanırken ve uygulama safhasında her dönem değişen personelin geleceğe dönük isteklerinin ve beklentilerinin de göz önünde tutulması gerekir. Yapılan anket sonuçları yaş, askerlikte süresi ve askere gelmeden önce geleceğe ait en büyük istekleri tespit edilmeye çalışılarak Tablo 20’de gösterilmiş ve genel olarak şu sonuçlar çıkmıştır:

%87,27’yi oluşturan 18-25 yaş grubunda genel ortalama %41,7 ile iyi bir iş ve gelir birinci sırada, %27,1 ile sosyal güvence ve çocukların geleceğini garantiye almak konuları ikinci sırada ve her ikisinde de en çok 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelde, üçüncü sırada %18,8 ile sağlıklı bir yaşamı ve en çok 3-4 aylık hizmeti bulunan personelde, %11,5 ile zengin olmayı 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelde dördüncü sırada, ve %4 ile büyük bir şehirde yaşamak beşinci sırada yer almaktadır.

%12,73’ü oluşturan 26-35 yaş grubunda ise %50 ile iyi bir iş ve gelir birinci sırada ve 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelde, %42,9 ile sağlıklı bir yaşam konuları ikinci sırada ve en çok 7-8 ay ile 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personelde, üçüncü sırada %7,1 ile sosyal güvence ve çocukların geleceğini garantiye almak ve en çok 7-8 aylık hizmeti bulunan personelde, %0 ile zengin olmak ve büyük bir şehirde yaşamak beşinci sırada yer almaktadır.

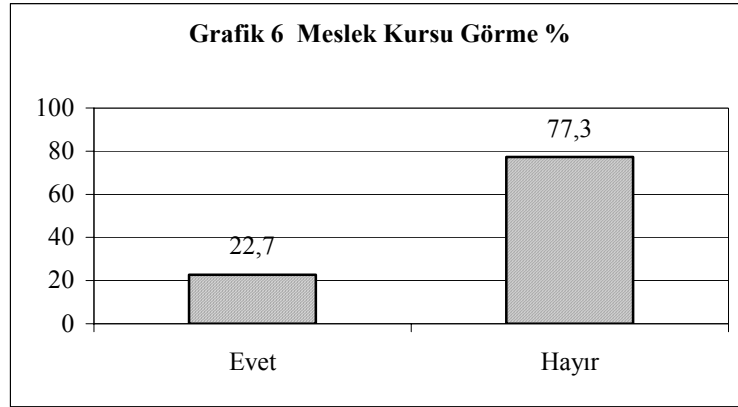
Tüm personelin genel durumu ise %42,7 ile iyi bir iş ve gelir birinci sırada, %24,5 ile sosyal güvence ve çocukların geleceğini garantiye almak konuları ikinci sırada, %21,8 ile sağlıklı bir yaşam üçüncü sırada, %10 ile zengin olmak dördüncü sırada ve %0,9 ile büyük bir şehirde yaşamak beşinci sırada yer almaktadır.

Tablo 20 bize ankete katılan personelin iyi bir iş ve geliri öncelikle ve çocuklarının geleceğini garantiye almak istediğini açıkça istediğini, ayrıca kişilerin büyük bir şehirde yaşama isteklerinin zayıf olduğunu göstermektedir. İyi bir iş ve geliri her yaş grubunda en çok 10 ay + lık hizmet süresi bulunan personel istediği görülmektedir. İyi bir iş ve gelir kişinin aldığı eğitimin kaliteli ve yüksek olmasıyla ilgili olduğu göz önünde bulundurulsa askerlik sürecinde diploma ve kariyer kazandırıcı bir eğitimin verilmesinin mümkün olmadığı bir gerçektir. Askerlik

sürecinde ancak istekli olduğu takdirde sivil hayatta geçimini sağlayacak meslekler öğretilmektedir. Askerliğini yaparken erbaş-er yeterince motive edilirse meslek edinme imkanlarından da azami ölçüde faydalanabilecektir.

Tablo 21: Geleceğe ait isteğin tespitinde askerlik sürecinde fikirlerdeki değişime katılım durumu							
		Tercihler					Toplam
		1	2	3	4	5	
Geleceğe ait en büyük isteğin tespit edilmesinde askerlik sonrası fikirlerdeki değişiklik durumu.	Sayı	22	12	7	47	22	110
	%	20	10,9	6,4	42,7	20	100
Kısaltmalar: 1: Tamamen Katılıyorum, 2: Katılıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılmıyorum, 5: Tamamen katılmıyorum							

Ankete katılan personel, geleceğe ait en büyük isteğin tespit edilmesinde askerlik sonrası fikirlerdeki değişim durumu konusunda %20 tamamen katılmakta, %10,9 katılmakta, %6,4 kararsız, %42,7'i katılmamakta ve %20'si ise hiç katılmamaktadır. Tablo 21'deki bulgular bize seçilen örnek kitlenin %30,9 gibi bir oranda askerlik sürecinde geleceğe dönük isteklerin seçiminde değişiklik olduğunu ve %62,7 oranında ise değişiklik olmadığını göstermektedir. %30,9'luk fikir değişimi askerlik sürecinde erbaş ve erin almış olduğu değerler sonucunda ortaya çıkmış ve kişiye başka bir bakış açısı vererek hayatına daha farklı anlam katmıştır. Bunun sonucunda personel, sivil hayatında daha farklı bir hayat kurmaya çalışacaktır.

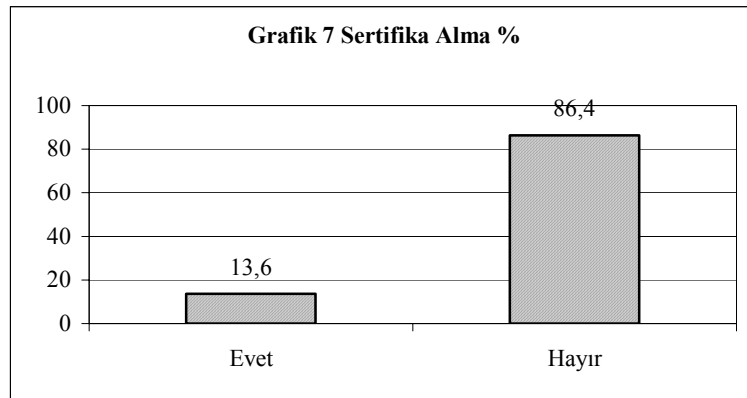
Askerlik süresince erbaş ve erler, sivil kurumlarla (Halk Eğitim Merkezleri, Milli Eğitim Müdürlükleri, vs.) yapılan protokol ile meslek edindirme ve okuma yazma kurslarına katılmaktadırlar. Grafik 6'da erbaş ve erler, askerlik süresince %22,7 oranında herhangi bir meslek kursuna katıldığını belirtmektedir. Grafik 5 ile Grafik 6 karşılaştırıldığında mesleği olmayan erbaş-erin tamamından fazla personelin

bu kurslara katıldığı görülmektedir. Bu kurslar neticesinde personelden meslek sahibi olması beklenmektedir.

Tablo 22’de askerlik sürecinde, istenirse bir meslek sahibi olunabilir görüşüne örnek kitlenin %60,5’i katılmakta, %17,3’i kararsız, %14,5’i katılmamakta ve %7,3’ü ise hiç katılmamaktadır. Bu tablo bize seçilen örnek kitlenin %60,5 gibi büyük çoğunluğunun askerlik sürecinde, istenirse bir meslek sahibi olunabileceği düşüncesinde olduğunu göstermektedir. Eğitiminde ve öğretimde başarısını en önemli bileşeni olan istek faktörünün ve bilincin örnek kitlede olduğunu söyleyebiliriz. Askerlik yapan personel, istenirse bir meslek sahibi olunabileceğinin farkındadır.

Tablo 22: Meslek sahibi olunmasına ilişkin katılım durumu							
		Tercihler					Toplam
		1	2	3	4	5	
Askerlik sürecinde, istenirse bir meslek sahibi olunabilir düşüncesine katılım	Sayı	28	39	19	16	8	110
	%	25,0	35,5	17,3	14,5	7,3	100
Kısaltmalar: 1: Tamamen Katılıyorum, 2: Katılıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılmıyorum, 5: Tamamen katılmıyorum							

Meslek edindirme kurslarına katılan ve başarı gösteren personele sivil hayatında kullanabilmesi ve işe girerken yardımcı olması amacıyla sertifika verilmektedir. Ankete katılan personel, Grafik 7’de meslek edindirme kurslarına katılanların ancak %13,6’sının bu kurslardan sertifika aldığını belirtmiştir. Her ne kadar örnek kitle de böyle bir fikir hasıl olsa da resmi belgelerde bu oranın daha fazla olduğu ve oldukça verimli bir eğitimin verildiği görülmektedir.

Esasında kursa katılan ve başarılı olan erbaş ve ere sertifika verilmesine rağmen bu sayının düşük olmasının nedeni, anket uygulaması yapıldığı esnada bu kursların devam ediyor olmasıdır. Şüphesiz ki bu kurslar bittiğinde bu oran daha da artacaktır.

Askerlik hizmeti sürecinde açılan meslek edindirme kursları genel olarak herhangi bir mesleği olmamış personel ile bir mesleği olup da personelin sonradan ilgi duyduğu meslekleri içermektedir. Tüm personel bu kurslara katılması için teşvik edilmekte ve çok büyük imkanlar sunulmaktadır. Tüm kurslar özellikle personelin dinlenme ve boş vakitleri dikkate alınarak her hangi bir kesinti yapılmadan mesai saatleri içerisinde olmasına özen gösterilmektedir.

Tablo 23: Askerlik sonrası başka bir işte çalışma isteği, konusunda fikirlerdeki değişim durumu							
		Tercihler					Toplam
		1	2	3	4	5	
Askerlik süreci sonrasında başka bir işte çalışma isteğinde askerlik sürecinin etkisinin tespiti.	Sayı	10	13	17	32	38	110
	%	9,1	11,8	15,5	29,1	34,5	100
Kısaltmalar: 1: Tamamen Katılıyorum, 2: Katılıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılmıyorum, 5: Tamamen katılmıyorum							

Tablo 23’de personel, askerlik süreci sonrasında başka bir işte çalışma isteğinin askerlik sürecindeki etkisine %9,1 tamamen katılmakta, %11,8 katılmakta, %15,5 kararsız, %29,1’i katılmamakta ve %4,5’i ise hiç katılmamaktadır. Bu tablo bize seçilen örnek kitlenin %20,9 gibi bir oranda askerlik süreci sonrasında başka bir işte çalışma isteğinde değişiklik olduğunu ve %33,6 oranında ise değişiklik olmadığını göstermektedir. Askerlik esnasında kazanılan deneyim ve tecrübe personele başka bir iş yapma konusunda nitelik, fikir ve cesaret vermiştir.

Tablo 24: Meslek öğrenme isteğinin askerlik sürecinde fikirlerdeki değişikliğe ilişkin katılım durumu							
		Tercihler					Toplam
		1	2	3	4	5	
Tekrar imkan sunulsa sevilen ve başarılı olabilecek bir mesleği öğrenme isteği.konusunda askerlik sürecindeki fikirlerdeki değişiklik durumu.	Sayı	21	23	33	20	13	110
	%	19,1	20,9	30,0	18,2	11,8	100
Kısaltmalar: 1: Tamamen Katılıyorum, 2: Katılıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılmıyorum, 5: Tamamen katılmıyorum							

Ankete katılan personel tekrar imkan sunulsa sevilen ve başarılı olabilecek bir mesleği öğrenme isteği konusunda askerlik sürecindeki fikir değişimine %19,1

tamamen katılmakta, %20,9 katılmakta, %30 kararsız, %18,2'i katılmamakta ve %11,8'i ise hiç katılmamaktadır. Bu tablo bize seçilen örnek kitlenin %40 gibi bir oranda askerlik sürecinde bir meslek edinme düşüncesinde olumlu yönde değişiklik olduğunu göstermektedir. Tablo 24'teki bulgular askerlik süresince uygulanan meslek kazandırma kurslarının büyük bir kesimin ilgisini çektiğini, yaptığı olumlu katkılar neticesinde yeni meslekler öğrenme konusunda cesaretlendirdiğini ve bu motivasyon sonucunda fikirlerde bir değişim olduğunu göstermektedir.

Bilindiği üzere hemen her alanda yapılan teknolojik gelişmeler kendisini harp silah ve araçlarında göstermektedir. Sivil ortama henüz girmemiş veya personelin görme şansını bulamayacağı bu aletleri askerlik ortamında görmekte, kullanmayı öğrenmekte ve kullanmaktadır.

Tablo 25: Askerlik sürecinde kullanılan veya görülen yeni bir alet, konusunda fikirlerdeki değişikliğe ilişkin katılım durumu							
		Tercihler					Toplam
		1	2	3	4	5	
Askerlik sürecinde sivil hayatta katkı sağlayacak yeni kullanılan veya görülen malzeme, alet, avadanlık vs. bir malzeme olma duruma	Sayı	22	21	17	29	21	110
	%	20,0	19,1	15,5	26,4	19,1	100
Kısaltmalar: 1: Tamamen Katılıyorum, 2: Katılıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılmıyorum, 5: Tamamen katılmıyorum							

Tablo 25'te personel, askerlik sürecinde sivil hayatta katkı sağlayacak yeni kullanılan veya görülen malzeme, alet, avadanlık vs. bir malzeme olmasına %20 tamamen katılmakta, %19,1 katılmakta, %15,5 kararsız, %26,4'ü katılmamakta ve %19,1'i ise hiç katılmamaktadır. Bu tablo bize seçilen örnek kitlenin %39,1 gibi bir oranda askerlik sürecinde böyle bir malzemenin olduğunu ve %33,6 oranında ise olmadığını göstermektedir. Askerde yeni olarak görülen malzemeler şüphesiz askerlik sonrası bu personele sivil hayatında yaptığı işte olumlu katkıda bulunacak ve davranış değişikliğine sebep olacaktır. Bu durum kişinin tecrübesini artırmakla beraber gördüğü yenilikleri kendi hayatında kullanma cesaretini vermektedir.

Askerlik hizmeti süresince erbaş ve ere yurt sevgisi eğitimi esnasında iyi vatandaşlık nitelikleri ve görevleri konusunda da bilgi verilmektedir. Erbaş ve erler her ne kadar sivil hayatından bilgili olarak askerliğe gelse de bu konu daha bilinçli ve

duyarlı bir seçmenin oluşması açısından oldukça önemlidir. Tablo 26’da oy kullanmanın bir vatandaşlık görevi olduğu konusundaki tercihler görülmektedir.

Tablo incelendiğinde personelin, genelde %77,2’si gibi bir oranda oy kullanmanın bir vatandaşlık görevi olduğu fikrine katılmakta, %18.1’i ise katılmamakta olduğunu göstermektedir.

Tüm yaş gruplarında ve hizmet süreleri kıyaslandığında 10 ay + lık hizmet süresindeki erbaş ve erlerin daha çok oy kullanma eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu durum askerlik sürecinin, personel üzerinde olumlu yönde etkilemesi ve dolayısı ile siyasal sosyalleşmeye yaptığı katkı olarak değerlendirilebilir.

Tablo 26: Yaş, askerlik süresi ve oy kullanmanın bir vatandaşlık görevi olduğu konusundaki fikir													
		Oy kullanmanın bir vatandaşlık görevi olduğu konusundaki fikri										TOPLAM	
		1		2		3		4		5		Sayı	%
YAŞ	Askerlik Süresi	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%		
18-25 % 87,27	3-4 Ay	7	7.3	4	4.2	1	1.0	2	2.1	0	0.0	14	14.6
	5-6 Ay	10	10.4	6	6.3	0	0.0	3	3.1	1	1.0	20	20.8
	7-8 Ay	12	12.5	2	2.1	3	3.1	1	1.0	2	2.1	20	20.8
	9-10 Ay	5	5.2	1	1.0	0	0.0	1	1.0	0	0.0	7	7.3
	10 Ay +	20	20.8	9	9.4	0	0.0	5	5.2	1	1.0	35	36.5
	TOPLAM	54	56.3	22	22.9	4	4.2	12	12.5	4	4.2	96	100.0
26-35 % 12,73	3-4 Ay	0	0.0	0	0.0	0	0.0	1	7.1	0	0.0	1	7.1
	5-6 Ay	1	7.1	0	0.0	0	0.0	1	7.1	0	0.0	2	14.3
	7-8 Ay	0	0.0	2	14.3	0	0.0	1	7.1	1	7.1	4	28.6
	9-10 Ay	1	7.1	0	0.0	1	7.1	0	0.0	0	0.0	2	14.3
	10 Ay +	2	14.3	3	21.4	0	0.0	0	0.0	0	0.0	5	35.7
	TOPLAM	4	28.6	5	35.7	1	7.1	3	21.4	1	7.1	14	100.0
TÜM YAŞ GRUPLARI VE PERSONELİN TAMAMI		58	52.7	27.0	24.5	5.0	4.5	15.0	13.6	5.0	4.5	110.0	100.0
Kısaltmalar: 1: Tamamen Katılıyorum, 2: Katılıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılmıyorum, 5: Tamamen Katılmıyorum													

Genel ortalamada %18,1 oranındaki oy kullanma fikrine katılmama modern bir toplum için oldukça fazladır. Her ne kadar bu oranın yüksek olmasının nedeni siyasilere güvenin azalması olsa da ancak oy kullanma ile daha iyi yönetilebileceği ve demokrasinin oluşacağı konusunda toplumun bilinçlenmeye ihtiyacı vardır. Bu bağlamda yurt sevgisi eğitiminde siyasal sosyalizasyon konusunda personel daha da bilinçlendirilmelidir.

Tablo 27: Oy kullanmanın vatandaşlık görevi olduğu konusunda askere geldikten sonra fikirlerdeki değişikliğe ilişkin katılım durumu							
		Tercihler					Toplam
		1	2	3	4	5	
Oy kullanmanın bir vatandaşlık görevi olduğuna ilişkin görüşe askerlikte verilen eğitimin etkisine katılım	Sayı	17	18	10	40	25	110
	%	15,5	16,4	9,1	36,4	22,7	100
Kısaltmalar: 1: Tamamen Katılıyorum, 2: Katılıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılmıyorum, 5: Tamamen katılmıyorum							

Tablo 27 incelendiğinde modernleşme ve demokrasi olgusunun toplumun her kesimini derinden etkilediği görülmektedir. Tablo 26'ya göre oy kullanmanın bir vatandaşlık görevi olduğuna ilişkin görüşe askerlikte verilen eğitimin etkisine %15,5 tamamen katılmakta, %16,4 katılmakta, %9,1 kararsız, %36,4'ü katılmamakta ve %22,7'si ise hiç katılmamaktadır. Bu tabloda görülüyor ki ankete katılan erbaş ve erlerin %31,9 gibi bir oranda oy kullanmanın bir vatandaşlık görevi olduğuna askerlikte verilen eğitimin etkisine katılmakta, ve %59,1'i ise katılmamaktadır. Bu bağlamda askerlikte verilen vatandaşlık bilgilerinin örnek kitleye, sorumlu vatandaş olma yönünde yani siyasal sosyalizasyon yönünde katkı sağladığı ortaya koymaktadır. Fakat Tablo 26'da görülen %18,1'lik olumsuz görüşün azaltılması için daha çok gayret gösterilmelidir.

Hemen her gün medyada çevre kirliliği veya çevre sağlığını tehdit eden olayları anlatan haberlerle karşılaşmaktayız. Şahit olduğumuz bu olayların ortaya çıkarılması ve bunlara karşı tedbir alınması ancak duyarlı ve bilgili bir çevre bilinci ile elde edilebilir. Askerlik süresince yurt sevgi derslerinde bu konuda yeterli bilgi verilmeye çalışılmaktadır. Tablo 28'de personelin çevre bilinci ve halk sağlığı konusundaki tercihleri verilmektedir.

Tablo 28: Çevre bilinci ve halk sağlığı konusunda askere geldikten sonra fikirlerdeki değişikliğe ilişkin katılım durumu							
		Tercihler					Toplam
		1	2	3	4	5	
Askerlik sürecinde çevre temizliği, zehirli atıklar, salgın hastalıklar vs. gibi insan ve çevre sağlığını tehdit eden hususlar konusunda daha bilimsel bilgiler öğrenildiğine katılım	Sayı	24	27	12	25	22	110
	%	21,8	24,5	10,9	22,7	20,0	100
Kısaltmalar: 1: Tamamen Katılıyorum, 2: Katılıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılmıyorum, 5: Tamamen katılmıyorum							

Tablo28'e göre örnek kitlenin çevre bilinci ve halk sağlığı, salgın hastalıkların önlenmesi ve koruyucu tedbirlerin alınması konusunda askerde bilimsel bilgilerin verildiğine %21,8 tamamen katılmakta, %24,5 katılmakta, %10,9 kararsız, %22,7'si katılmamakta ve %20'si ise hiç katılmamaktadır. Bu tabloda görülüyor ki seçilen örnek kitlenin %46,3'ü gibi bir oranda bilimsel bilgilerin verildiğine katılmakta, ve %42,7'si ise katılmamaktadır. Yurt sevgi eğitimi derslerinde verilen derslerle askerler üzerinde %46,3'lük oranda çevre bilici ve halk sağlığı konusunda bir katkı sağlamıştır. Askerlikte alınan eğitimin daha bilinçli, çevreye ve halk sağlığına duyarlı bir vatandaş yetiştirilmesinde olumlu yönde büyük katkısının olduğu anlaşılmaktadır.

Eğlence kavramı tüm toplumlarda bulunun ortak kavramlardan biridir. Özellikle elde edilen bir başarıdan sonra sergilen sevinç kişiden kişiye değişmekle beraber toplumdan topluma da değişmektedir. Bu durum toplumun ve kişinin kültürünü ve modernliğini de göstermektedir. Yapılan kutlamalar da ancak başka birinin hak ve hukukunu çiğnemiyorsa modernlikten bahsedilir. Maalesef ülkemizde düğünlerde, eğlencelerde görülen ve birçok insanın hayatına ve yaralanıp sakat kalmasına sebep olan bir kutlama şekli olan silahla ateş ederek yapılan kutlamalar bir anda tüm mutluluğu acı bir yasa ve kedere dönüştürmektedir. Askere gelen vatandaş belki de hayatında ilk defa silahla askerlik hizmeti esnasında tanışmakta, kullanmakta ve yıkıcı ve öldürücü gücünü görmektedir. Hemen her faaliyette emniyetin harekettten önce geldiği askerlik hizmetinde, personele devamlı olarak askerliğin başladığı günden son güne kadar uyarılar yapılmakta ve belirli bir bilinç verilmeye çalışılmaktadır. Tablo29'da sivil ortamlarda nerdeyse toplumumuzun her kültür kesiminde görülen silahla kutlama yapılmasına ilişkin personelin eğilimleri ve askerlik sürecindeki fikirlerindeki değişim gösterilmiştir.

Tablo 29'da örnek kitle, sivilde yaşanan çevrede düğünlerde, maçlarda, eğlencelerde, vs.de silahla ateş ederek kutlamalar yapılması fikrine %7,3 tamamen katılmakta, %7,3 katılmakta, %6,4 kararsız, %28,2'ü katılmamakta ve %50,9'u ise hiç katılmamaktadır. Bu tablo bize seçilen örnek kitlenin %14,6 gibi bir oranda bu tip kutlama yapılmasına katılırken, %79.1'i ise katılmamakta olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda %14.6 gibi bir oranda bu tip kutlama fikrine katılması oldukça tehlikeli

bir durumu göstermektedir. Bu konuda daha etkili bir bilinç kazandırmaya olan ihtiyaç açıkça görülmektedir.

Tablo 29: Düğünlerde, maçlarda, eğlencelerde, vs. de silahla ateş ederek kutlamalar yapılması fikrine ve askerlik sürecinde fikirlerdeki değişikliğe ilişkin katılım durumu							
		Tercihler					Toplam
		1	2	3	4	5	
Sivilde yaşanan çevrede düğünlerde, maçlarda, eğlencelerde, vs.de silahla ateş ederek kutlamalar yapılması fikrine katılım durumu	Sayı	8	8	7	31	56	110
	%	7,3	7,3	6,4	28,2	50,9	100
Askerlik süresince fikirlerdeki değişim	Sayı	12	17	11	28	42	110
	%	10,9	15,5	10,0	25,5	38,2	100
Kısaltmalar: 1: Tamamen Katılıyorum, 2: Katılıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılmıyorum, 5: Tamamen katılmıyorum							

Örnek kitle, sivilde yaşanan çevrede düğünlerde, maçlarda, eğlencelerde, vs.de silahla ateş ederek kutlamalar yapılması fikrindeki askerlik sürecindeki değişime %10,9 tamamen katılmakta, %15,5 katılmakta, %10 kararsız, %25,5'i katılmamakta ve %32,2'si ise hiç katılmamaktadır. Bu tablo bize seçilen örnek kitlenin %26,4 gibi bir oranda askerlik sürecinde fikirlerinde değişim olduğunu göstermekle beraber %57,7'nin ise fikirleri değişmemiştir. Fikirlerdeki bu değişiklik silahla yapılan kutlamalara engelleyici katkı sağlayacaktır. Ancak toplum bilinçlendikçe ve modernleştikçe kutlama şekilleri de modernleşecek ve çevreye zarar verici olmayacaktır.

SONUÇ

Askerlik yapma, ülkemizde bireyin topluma kabulünde önemli bir hizmet olarak görülmektedir. Aynı şekilde birey de toplumun kendinin kabulü için askerlik görevini yerine getirmeyi temel koşul olarak kabul etmektedir. Şüphesiz ki burada ortak payda, sosyalizasyon sürecinin sağlanması gerçeğidir. Sosyalizasyon en genel ifade ile bireyin içinde yaşadığı sosyal ve kültürel yapıya uyum süreci olarak tanımlanmakta ve bireyin içinde yaşadığı toplumun üyesi olmasını ifade etmektedir. Burada yapılan araştırmada askerlik sürecinde bireyin etkisi altında kaldığı sosyalleştirme çabaları bir sistem içerisinde incelenmiştir. Askerlik sürecinde verilen sosyalleşme çalışmaları sadece bu güne özgü çalışmalar olmayıp kökeni ve amacı çok eskilere kadar dayanmaktadır.

Yapılan çalışmada ilk önce bireyin askerlik çağına kadar yaşadığı yakın çevreyi tanımaya yönelik bilgiler alınmıştır. Bu bağlamda, örnek olarak seçtiğimiz ve anket uyguladığımız erbaş ve erlerin kendisinin ve ailesinin, yaşı, tahsil durumu, kardeş sayısı, yaşadığı merkez gibi demografik bilgileri bir sistem dahilinde toplanarak sosyalleşmeye olumlu ve olumsuz katkılarına tespit edilmek üzere yorumlanmıştır. %63,6 oranda personelin il merkezinden gelmesi, mesleği olmayan personele bir meslek öğretildiği takdirde iş bulma şansının daha fazla olacağını göstermektedir. Diğer taraftan il merkezinde oturan personelin fazla olması yapılacak yeniden sosyalleşme faaliyetinin kişi ve toplum üzerinde daha kalıcı ve sağlıklı bir etki bırakacağını ortaya koymaktadır.

Ankete katılan erbaş ve erlerin aralarında önem arz edecek bir yaş farkı olmaması bir kuşak farkı algılaması sorununu ortadan kaldırmıştır. Bu bağlamda sosyalizasyon sürecindeki erbaş ve erlerin homojen bir yapıya sahip olduğunu söyleyebiliriz. Tahsil durumu olarak sadece %1,8 gibi bir okuma yazma bilmeyen olduğunu ve bir önceki kuşakta annenin %19,1 ve babanın ise %6,4 gibi bir oranda okur yazar olmadığı görülmüştür. Bu durum ailelerin çocuklarına tahsil için destek olduklarını ve ülkenin bu konudaki kısmen gelişmişliğini göstermektedir. Seçilen erbaş ve erlerin ekonomik durumunu değerlendirebilmek için aylık gelir durumuna ve meslek durumlarına bakılmış olup, personelin genelde günümüz yaşam

standartlarına göre düşük ekonomik seviyeden geldikleri ve ancak %78,2'sinin herhangi bir mesleği olduğu tespit edilmiştir. Mesleğinin olması kişinin geçimini ne ölçüde sağladığı sorusunu akla getirmekle beraber görünürde personelin beyanına göre %21,8'lik bir mesleği olmayan kesimin olduğu net olarak görülmektedir. Bu yüksek oran personele verilecek meslek kazandırma kurslarının önemi hemen akla getirmektedir. Meslek kazandırma kurslarına katılım ise %22,7'dir. Başka bir açıdan bakıldığında ise askerlik süreci, vatandaşın bir araya getirildiği, meslek kazandırma ve yeniden sosyalleştirme faaliyetleri için en son fırsatlardan biri olduğunu göstermektedir.

Hedef kitlenin aile kavramı, ailenin yaşadığı önemli problemleri ve aile içi problemlere çözüm bulma biçimleri, askerlik görevinin kamusal, dinsel ve kişisel olarak yaptığı kavramsal çağrışımı, dost ve arkadaş seçme faktörleri, boş zaman değerlendirme tercihi, vatandaşlık görevleri gibi sosyal ve kültürel değerleri tespit edilmeye çalışılarak askerlik sürecinde yapılan yeniden sosyalleştirme sonucunda ne gibi değişmelerin olduğu tespit edilmiştir. Ailenin en büyük probleminin %44 oranında ekonomik nedenlere bağlı sorunlarının olduğu ve aile içi kuşak çatışmasının olmadığı tespit edilmiştir. Baba otoritesinin kaynağı olarak %34,5 ile babanın kişiliği ortaya çıkmıştır.

Yapılan ankette %39,1 gibi bir oranda askerlik sürecinde yetersizlik hissedilen konularda değişiklik olduğunu ve %40,9 oranında ise değişiklik olmadığını göstermektedir. %39,1'lik fikir değişimi erbaş ve erin askerlik sürecinde almış olduğu değerler sonucunda ortaya çıkmış ve personele başka bir bakış açısı kazandırmıştır. Askerlik sürecinin genel olarak kişinin yaşadığı toplumun değerlerini kavramasına, kendi kişisel gelişimindeki eksiklikleri fark ederek bu eksiklikleri kapatmaya yönelik çalışmalar yapmasına ve kendi ile ilgili kişisel olgunlaşmayı sağlayıcı bazı temel değerleri özümsemesine, kuracağı aile, meslek hayatı ve iyi vatandaşlık niteliklerini kazanmada etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda askerlik kurumunun sosyalizasyon misyonunu Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk'ün "Kışla, bizde sadece harp öğretim yeri değil, aynı zamanda bir kültür ocağı, bir sanat okuludur. Ve böyle olmakla da memlekete yaptığı hizmet ölçülemeyecek kadar büyüktür" şeklinde açıklamasıyla özetlenebilir.

Toplum kültürü kapsamında Türk aile yapısı incelendiğinde, anne babaya özellikle babaya saygının temel normlardan biri olduğu görülmektedir. Aile içinde küçüklerden beklenen uygun davranış, genellikle büyüklere saygı ve itaattir. Ailesel normlar kişilerin toplumla ve devletle olan ilişkilerine de yansımaktadır. Vatanseverlik ülkemizde toplumsal bir normdur. Ayrıca haklı otoriteye karşı itaat göstermekte geleneksel Türk inanç ve değerlerindedir ve bir normdur.

Cumhuriyetin ilk yıllarından bugüne kadar Türk toplumunun sosyal yapısında birçok çağdaşlaşma örnekleri ordudan gelmiş ve topluma yayılmıştır. Örneğin modern toplumlarda esas olan çekirdek aile, tek eşlilik ve kadın erkek eşitliği gibi konular hem komutanları tarafından her fırsatta Mehmetçiğe verilmekte hem de “Yurt Sevgisi” eğitiminde olduğu gibi eğitim programlarıyla erlere öğretilmekte ve benimsemesine büyük çaba gösterilmektedir.

Modernleşme sürecine rağmen “Türk toplum yapısının bireyci değil toplumcu ve paylaşımcı” bir karakter arz ettiği söylenebilir. Türk Silahlı Kuvvetleri organizasyon kültürünün en temel normlarından biri de eşitliktir. Askerlik hizmeti esnasında herhangi bir nedene dayanılarak (zenginlik, fakirlik, dini inanç vb.) ayırım yapılmamakta ve herkese eşit davranılmaktadır. Bu sosyal eşitlik ve dayanışma örneği yaşantılar yoluyla kazanılan bir niteliğe dönüşerek topluma taşınmaktadır. Erbaş ve erler arkadaşlık seçiminde %48,2 ile ortak ilgi ve alakanın olmasını tercih etmektedir. Diğer taraftan %5.5 ile hemşehrisi olmasını, %3,6 aynı siyasi görüşten olması, %1,8 mesleğinden biri olmasını ve %40.9 ile diğer faktörleri tercih etmiştir.

Tablo 15’teki bulgular bize modern bir arkadaşlığın ve dostluğun olduğunu göstermektedir. Dost ve arkadaşlık seçimindeki bu modern yaklaşım toplumun bir çok değişik kesiminden sadece vatan görevini yapmak için gelen erbaş ve erin bir potada karıştığını ve ortak bir ülkünün oluştuğunu göstermektedir. Askeri davranış kuralları içerisinde yer alan tertip düzen ve çalışma disiplini bu genç insanlar tarafından asker ocağında pekiştirilerek gelecekteki iş ve özel hayatlarında onlara rehber olmaktadır. Sorumluluk faktörü 3-4 aylık erbaş-erde %13.3 iken 10 ay ve üzeri erbaş-erdeki %30’luk artış kişide sorumluluk duygusunun geliştiğini göstermektedir. Özgüven faktörü askerlik hizmetinin başında %0 ile görülmezken 10 ay ve üzeri hizmet süresindeki erbaş ve erlerde %12.5 artarak kişisel gelişimin olduğunu açık

olarak göstermiştir. Bu özgüven artışı pozitif yönde bir sosyalizasyonu göstermekte olup bireyde sivil hayatında da yeni sorumluluklara girebileceğini göstermektedir. Örnek kitlenin tamamının ortalamaları ise %34.5 ile disiplin birinci sırada, ikinci sırada %20 sorumluluk, üçüncü sırada %18,2 ile itaat ve sadakat, dördüncü sırada %14.5 ile otorite ve düzen, beşinci sırada %7,27 ile özgüven, altıncı sırada %4,55 ile cesaret ve yedinci sırada %0,91 ile bilgelik gelmektedir. 9-10 aylık askerlik hizmetini yapan erbaş-erde ise tüm çağrışımarda en yüksek sosyalizasyon olduğu görülmektedir.

Ortalamalara baktığımızda disiplin tüm hizmet sürelerinde genel ortalamaya yakın gitmiş ve dikkate degecek bir sapma göstermemiştir. Askerlik kavramında disiplinin, başat bir kavram olduğunu ve personelin bu konuyu ciddiyetle fark ettiğini görmekteyiz. Otorite ve düzenin ise, hizmet süresi arttıkça kademeli olarak düştüğünü görmekteyiz. Bu durum personelin yaşadığı çevreyi zamanla kanıksadığını ve ilk dönemlerde farklı gelen otorite ve düzeni kabul ettiğini göstermektedir. Sorumluluk devamlı olarak artış göstermiş ve hizmet süresinin son dönemlerinde ise, en yüksek noktaya gelmiştir. Bu durum personelin kendine güveninin arttığını ve sivil hayatında yeni sorumluluklar alırken daha ciddi olarak davranmaya hazır olduğunu göstermektedir. Bu durum aynı zamanda askerlik kurumunun sorumluluk bilincinin gelişmesinde belirgin bir rol oynadığına işaret etmektedir.

Türk Silahlı Kuvvetleri uzun bir dönemi kapsayan askerlik hizmeti esnasında çekirdek unsuru olan erlere organizasyon kültürü içerisinde kazandırdığı bilgi ve normlarla toplumun gelişim ve modernleşmesine dolaylı olarak katkı sağlamaktadır. Bu hizmetini tamamlayan on binlerce genç insan yurdun dört bir yanına yaşadıkları yerlere döndüklerinde kazandıkları bilgi ve normları çevrelerine yaymakta, modernleşme ve gelişme sürecine de ivme kazandırmaktadırlar.

Globalleşmenin etkisinde toplum yapısında ve tüm kurumlarda bir değişimin yaşandığı bilinmektedir. Sürekli gelişme anlayışı içerisinde bulunan Türk Silahlı Kuvvetleri de, 21nci Yüzyıla girerken kurumsallaşmış, köklü kültürel yapısını muhafaza ederek, sadece teknolojik değil yapısal ve yönetsel alanlarda da modernizasyon ve değişim sürecini başlatmış ve birçok alanda olduğu gibi bu alanda

da öncü olma görevini üstlenmiştir. Bu sürecin bir parçası olarak mevcut insan kaynağının ana unsurunu oluşturan erlere yönelik toplumsal gelişme ve ülke modernleşmesine katkıda bulunacak bilimsel içerikli programlar uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulamalar artarak devam etmekte ve etkileri kısa, orta ve uzun vadede toplumsal yapıda gözlenebilecektir.

Tarihteki Türk devletleri incelendiğinde hemen her Türk ferdinin savaşa hazır durumda olduğu ve askerliğe hususi bir meslek gözüyle bakılmadığı görülmektedir. Bu bütünsellik ve tarihsel altyapı Türk Milletine neden “Ordu Millet” denildiğini de açıklamaktadır. Bu nedenle ülkemizde Silahlı Kuvvetlere bakış açısı asker ocağının bir aile yuvası gibi görülmesini ve askerliğin kutsal sayılmasını içerecek boyutlardadır. Bu aile yuvasının kültürü ve öz değerleri ile bireylerin içerisinde yetiştikleri aile ve toplumun kültürü ve değerleri bu nedenlerden dolayı birbirine yakındır ve benzerlikler göstermektedir. Bu sebeptendir ki TSK Organizasyon kültürü ile erlerin kültürü arasında askerlik yaşantısı boyunca süren olumlu bir etkileşim söz konusudur. Bu etkileşim esnasında yeni bilgi ve normların kazanılmasının yanı sıra mevcut nitelikler de pekiştirilmektedir. Bu bağlamda askerlik kurumu aynı zamanda yeniden sosyalleştirme yapan bir mekanizma ve kurum olarak görülebilir.

KAYNAKLAR

- A., Gary
1986
The Dirty Play of Little Boys, Society, USA.
- AKINCIOĞLU, Cahit
1997
İç Barış İçin Hizmet Yolu?, Antalya.
- AKŞİT, Cihangir
1998
TSK.'lerinde Toplam Kalite Yönetimi Uygulamaları, Gnkur.Basımevi, Ankara.
- ARSLANTÜRK, Zeki ve Tayfun, AMMAN
2001
Sosyoloji, Çamlıca Yayınları, İstanbul.
- ARSLANTÜRK, Zeki
1992
Kutsalın Dönüşü ve Yeni Toplum Arayışları, Çamlıca Yayınları, İstanbul.
- -
Askerlik Mesleğinin Değerleri K.K.K.'lığı
Basımevi, Ankara, 1996.
- AZİZ, Ayşe
1982
Toplumsallaşma ve Kitleleşme İletişim, A.Ü. Basın Yayın Yüksek Okulu Yay, No: 2, Ankara.
- B., Ostry
1979
The Information "Revolution": Information, Communications and Culture. Paper presented at the Annual Meeting of the International Institute of Communications, London, England.
- BALAMİR, Nefise
1982
Kırsal Türkiye'de Eğitim ve Toplum Yapısı, O.D.T.Ü. Yayınları, Ankara.
- BAŞARAN, İbrahim
1987
Eğitime Giriş, Sevinç Matbaası, Ankara.

- BERKSON, Henri
1962
Ahlak ile Dinin İki Kaynağı, Fon Matbaası, Ankara.
- BEŞİRLİ, Hayati
2005
“Politik Sosyalizasyon Araştırmaları ve Politik Sosyalizasyon Sürecinin Bir Unsuru Olarak Kışla” Sosyoloji Konferansları, İ.Ü. Yayınları, No:4600, İstanbul.
- BİLHAN, Saffet
1996
Eğitim Sosyolojisi, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- BOZKURT, Veysel
2004
Değişen Dünyada Sosyoloji, Temeller, Kavramlar, Kurumlar, Alfa Yayınları, İstanbul.
- CAWRYCH, George
2002
Türk Silahlı Kuvvetleri Askeri Kültürü, Harp Akademileri Komutanlığı Basımevi, İstanbul.
- -
Center for Social Organization Studies. "The Sociology of Black American Literature: The Changing Social Role of Black Writers.", Working Paper Number: 171. Chicago Univ. 1973.
- DÖNMEZER, Sulhi
1984
Sosyoloji, Savaş Yayınları, Ankara.
- DÖNMEZER, Sulhi
1999
Toplumbilim, Beta Basım Yayım Dağıtım, 12nci basım, İstanbul.
- ELİADE, Mircea
1990
Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu, (Çev.Mehmet Aydın), Beta Basımevi, Ankara.
- ERDOĞAN, İlhan
1994
İşletmelerde Davranış, Beta Basımevi, İstanbul.
- ERKAL, Mustafa
1991
Sosyoloji, Der Yayınları, İstanbul.

- ERKAL, Mustafa
1997
Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü, Der Yayınları,
İstanbul.
- FİCHTER, Joseph
2004
Sosyoloji Nedir, (Çev. Nilgün ÇELEBİ), Anı
Yayımları, Ankara.
- FİDAN, Nurettin ve
Münire, Erden
1993
Eğitime Giriş, Meteksan, Ankara.
- G. E., Swanson
1964
Internalization maddesi, **A Dictionary of the Social
Sciences**, The Free Press, N. Y
- G., Gerbner
1992
**Society's Storyteller: How Television Creates The
Myths By Which We Live.**, Media & Values. no. 59-
60, Fall.
- G. J., Hinkle
1957
**"Sociology and Psychoanalysis", Modern
Sociological Theory in Continuity and Change**, H.
Becker ve A. Boskoff (ed.), N. Y.
- GERAY, Cevat
1978
Halk Eğitimi, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları,
Ankara.
- GÜÇLÜ, Sevinç
2005
Kurumlara Sosyolojik Bakış, Birey Yayıncılık,
İstanbul.
- GÜLER, Ç. ve N., BİLİR
1994
Temel İlk Yardım, Aydoğdu Ofset, Ankara.
- GÜVENÇ, Bozkurt
1984
Kültür Konusu ve Sorunlarımız, Remzi Kitabevi,
İstanbul.
- HEGEL, G., W., Friedrich
1986
Dinin Görüngübilimi, (Çev. Aziz Yıldırım), Remzi
Kitabevi, İstanbul.

- İLHAN, Suat
1999
Türk Askeri Kültürünün Tarihi Gelişimi, Ötüken Basımevi, İstanbul.
- İŞİK, Metin
2002
Kitle İletişim Teorilerine Giriş, Eğitim Kitabevi Yayınları, Ankara.
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem
1990
İnsan, Aile, Kültür, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- KILIÇ, Eşref
1981
Halk Eğitimi Kuramı ve Uygulamaları, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları No: 190, Ankara.
- -
KKT 164-1 Kara Kuvvetleri Birlik Eğitim Yönergesi, KKK. Basımevi, Ankara, 2003.
- KONGAR, Emre
2004
Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- KURT, İhsan
2000
Yetişkin Eğitimi, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- L., Sojacy
1985
Power Play (Childhood Role Play), Working Woman., The Free Press, Glencoe.
- LOWE, John
1985
Dünyada Yetişkin Eğitime Toplu Bakış, Çev: T. Oğuzkan, Unesco Türkiye Milli Komisyonu Yayınları, Ankara.
- MALCOLM, Knowles
1996
Yetişkin Öğrenenler, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- M., Jahoda
1993
Socialization maddesi, **The Blackwell Dictionary of Twentieth-Century Social Thought**, W. Outwhite ve T. Bottomore (ed.), U.S.A..

- **M.E.B. Yetişkin Eğitimi Genel Müdürlüğü**
Çalışmaları, M.E.B. Yayınları, Ankara, 1984.
- **M.E.B. Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü**
Çalışmaları, M.E.B. Yayınları, Ankara, 1984.
- **M.E.B. Çalışmaları**, M.E.B. Yayınları, Ankara,
1996.
- OKÇABOL, Rıfat **Halk Eğitimi (Yetişkin Eğitimi)**, Der Yayınları,
1994 İstanbul.
- ONUR, Bekir **Gelişim Psikolojisi**, V Yayınları, Ankara.
1986
- P., A., Thoits **"Multiple Identities and Psychological Well-Being:
1983 A Reformulation and Test of The Social Isolation
Hypothesis"**, American Sociological Review, USA.
- PARS, Vedide **Eğitim Psikolojisi**, 17.Baskı, MEB: İstanbul.
1971
- PRESSEY, Sindney ve L., **Psikoloji ve Yeni Eğitim**, Çev.Hasan Tan, M.E.B.
Francis, ve P.,Robinson Öğretmen Kitapları Dizisi: 164, İstanbul.
1979
- RALPH, Linton **The Study of Man**, New York, Appleton.
1974
- SANAY, Eyyüp **Genel Sosyoloji Dersleri**, Gazi Üniversitesi Basın -
1991 Yayın Yüksek Okulu Matbaası, Ankara.
- SAYIN, Önal **Aile Sosyolojisi**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.
1990

- **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, No: 354, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, Ekim 1997.
- **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, No: 356, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, Nisan 1998.
- **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, No: 358, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, Ekim 1998.
- SİMPSON, J. A
1974 **Avrupa’da Yetişkinler Eğitiminin Bugünü ve Yarını**, (Çev. Cahit Sıdal), M.E.B. Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları, Etüt Programlama Dairesi Yayınları No: 102, Ankara.
- ŞİMŞEK, Halil
2000 **Türk Kültürü**, Harp Akademileri Komutanlığı Basımevi, İstanbul.
- T., M. Newcomb
1950 **Social Psychology**, Dryden Press, N. Y.
- T., Persons ve R. F.
1955 **Family: Socialization and Interaction Process**, The Free Press, Glencoe.
- T.,Bottomore
1987 **Siyaset Sosyolojisi**, (Çev.Erol Mutlu), Ankara.
- **T.C. Anayasası**, Seçkin Yayınevi, 1982.
- TEZCAN, Mahmut
1992 **Eğitim Sosyolojisi**, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara.
- TOPALOĞLU, Bekir
1998 **Din, İslamiyet ve Beynelmilel Akımlar, Aydınlar Ocağı Milliyetçiler IV.İlmi Büyük Kurultayı Bildiriler**, Ankara.

- TÜFEKÇİOĞLU, Hayati 1997 **İletişim Sosyolojisine Başlangıç**, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- **Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu**, 1961.
- TÜRKER, Uluçınar Asuman 1992 **İşletme Yöneticilerinin Davranışlarına Yön Veren Hakim Kişilik Faktörleri ile Yönetel Davranış Arasındaki İlişkiler ve Uygulama**, İstanbul.
- TÜRKKAHRAMAN, Mimar 2006 **Toplum ve Temel Toplumsal Kurumlar, Kurumlar Sosyolojisine Giriş**, Alp Yayınevi, Ankara.
- TÜRKKAHRAMAN, Mimar 2000 **Türkiye’de Siyasal Sosyalleşme ve Siyasal Sembolizm**, Birey Yayıncılık, İstanbul.
- W., F. Ogburn ve M., F. Nimkoff 1940 W. F. Ogburn ve M. F. Nimkoff, **Sociology**, Cambridge, U.S.A., 1940.
- WEBER, Max 1996 **Sosyoloji Yazıları**, (Çev.Taha Parla), İletişim Yayınları İstanbul.
- **Yurt Sevgisi Eğitimi**, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi, Ankara, 2003.
- YÜMNİ, Sezen 1998 **Sosyoloji Açısından Din**, Çamlıca yayınları, İstanbul.

ANKET

Sayın Katılımcı;

Bu anket formu, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Mimar TÜRKKAHRAMAN' ın danışmanlığını yürüttüğü "Bir Sosyalleşme Mekanizması Olarak Askerlik Kurumu" adlı yüksek lisans tez çalışması için oluşturulmuştur.Yapacağınız bu anket formuna isim yazmanıza gerek yoktur.Vereceğiniz cevaplar kesinlikle sizin aleyhinizde kullanılmayacaktır.Bu anketin esas amacı; sizin askere gelmeden önceki sosyal durumunuz ve askerlik görevinizi yaptığınız süre içerisinde sizde ne gibi sosyal değişiklikler olduğu konusunu bilimsel olarak ortaya koymaktır.

Görüşme Tarihi:.....

1.Yaşınız?

1. 18-25 () 2. 26-35 () 3. 36-45 ()

2.Kaç kardeşiniz?

1.Belirtiniz.....

3.Medeni durumunuz nedir?

1.Evli () 3.Bekar ()
2.Boşanmış () 4.Eşi vefat etmiş ()

4.Evli iseniz çocuk sayısı nedir?

1.Belirtiniz.....

5.Eğitim durumunuz nedir?

1.Okur-yazar () 3.Lise ()
2.İlköğretim () 4.Üniversite ()

6.Aslen nerelisiniz? (Köy – Kent olarak)

1.Köylü () 2.Kentli ()

7.Şu anda hangi merkezde ikamet ediyorsunuz ? Belirtiniz.....

1.İl merkezi () 3.Kasaba ()
2.İlçe () 4.Köy ()

8.Babanızın eğitim durumu nedir?

1.Okur-yazar değil () 3. İlköğretim () 5. Üniversite ()
2. Okur-yazar () 4. Lise ()

9.Annenizin eğitim durumu nedir?

1.Okur-yazar değil () 3. İlköğretim () 5. Üniversite ()
2. Okur-yazar () 4. Lise ()

10.Babanızın mesleği nedir?

1.İşçi () 4.Çiftçi () 7.Serbest Meslek ()
2.Memur () 5.Emekli () 8.Diğer belirtiniz.....
3.Esnaf () 6.İşsiz ()

11.Annenizin mesleği nedir?

1.İşçi () 4.Çiftçi () 7.Serbest Meslek ()
2.Memur () 5.Emekli () 8.Diğer belirtiniz.....
3.Esnaf () 6.İşsiz ()

12.Ailenizin ya da sizin aylık ortalama geliri ne kadardır ?

1. 0 - 300 YTL () 4. 751 – 1000 YTL ()
2. 301 - 500 YTL () 5.1001 – 1500 YTL ()
3. 501 - 750 YTL () 6.1500 YTL'den fazla ()

13.Askere gelmeden önce sürekli bir işiniz var mıydı?

1.Evet () 2.Hayır ()

14. Askere gelmeden önce bir mesleğiniz var mıydı?

1.Evet () 2.Hayır ()

15. Yukarıdaki soruya cevabınız evet ise, mesleğinizi belirtiniz.

.....

16. Askerlik süresince meslek edinilecek herhangi bir kursa katıldınız mı veya katılmıyorsunuz?

1.Evet () 2.Hayır ()

17. Yukarıdaki soruya cevabınız evet ise sertifika aldınız mı?

1.Evet () 2.Hayır ()

18. Askerlik sürecinde bir meslek sahibi olabildiniz mi?

1.Evet () 2.Hayır ()

19. Askerlik sürecinde bir meslek sahibi olan (Kazancı, tamirci, sıhhi tesisatçı, aşçı vs.) arkadaşlarınız oldu mu?

1.Evet () 2.Hayır ()

20. Askerlik sürecini düşündüğünüzde, istenirse bir meslek sahibi olunabilir düşüncesi hakkındaki fikriniz nedir?

1.Tamamen katılıyorum () 4.Katılmıyorum. ()
2.Katılıyorum () 5.Hiç katılmıyorum. ()
3.Kararsızım ()

21. "Size tekrar imkan sunulsa sevdiğiniz ve başarılı olabileceğiniz bir mesleği öğrenmek isterdim." konusunda "askere geldikten sonra fikirlerimde değişiklik oldu " ifadesine ilişkin görüşünüzü işaretleyiniz.

1.Tamamen katılıyorum () 4.Katılmıyorum. ()
2.Katılıyorum () 5.Hiç katılmıyorum. ()
3.Kararsızım ()

22. Askerlik görevinin "Kutsal Bir Görev" olduğu görüşüne ne kadar katılırsınız?

1.Tamamen katılıyorum.() 4.Katılmıyorum. ()
2.Katılıyorum. () 5.Hiç katılmıyorum. ()
3.Kararsızım. ()

23. Halk arasında " Asker ocağı, Peygamber ocağıdır " deyişine ne kadar katılıyorsunuz?

1.Tamamen katılıyorum.() 4.Katılmıyorum. ()
2.Katılıyorum. () 5.Hiç katılmıyorum. ()
3.Kararsızım. ()

24. Askerlik süresinde yeni sağlam dostluklar ve arkadaşlıklar kurabildiniz mi?

1.Evet () 2.Hayır ()

25. Yukarıdaki soruya cevabınız evet ise, dost ve arkadaşlıkları seçmenizden en çok hangi faktörün etkili olduğunu düşünüyorsunuz?

1. Mesleğimden biri olması.
2. Hemşehrim olması,
3. Aynı siyasi görüşten olması,
4. Ortak ilgi ve alakamız olması,
5. Diğer, belirtiniz.....

26. Kaç aylık askersiniz?

1. 3-4 Ay () 3. 7-8 Ay () 5. 10 Aydan fazla ()
2. 5-6 Ay () 4. 9-10 Ay ()

27. Ülkenin savunması ve bağımsızlığın korunmasında, askerlik kurumunun çok önemli olduğu fikrine katılıyormusunuz?

1. Tamamen katılıyorum.	()	4. Katılmıyorum.	()
2. Katılıyorum.	()	5. Hiç katılmıyorum.	()
3. Kararsızım.	()		

28. Askerlik kurumu deyince size ilk çağrışım yapan değer aşağıdakilerden hangisidir?

1. Cesaret	()	4. Disiplin	()	7. Özgüven	()
2. İtaat ve Sadakat	()	5. Otorite ve düzen	()		
3. Bilgelik	()	6. Sorumluluk	()		

29. Sizce aile reisinin en önemli görevi nedir? (Sıralama yapınız)

1. Ailenin geçimini sağlamak	()
2. Ailenin güvenliğini sağlamak	()
3. Kararları almak	()
4. İş bölümünü belirlemek	()
5. Çocukların iyi bir şekilde yetişmesini sağlamak	()

30. "Aile reisinin önemli görevlerini sıralarken askere geldikten sonra fikirlerimde değişiklik oldu" ifadesine ilişkin görüşünüzü işaretleyiniz.

1. Tamamen katılıyorum	()	4. Katılmıyorum.	()
2. Katılıyorum	()	5. Hiç katılmıyorum.	()
3. Kararsızım	()		

31. Sizce ailenizin yaşadığı en büyük sorun nedir? (Numaralandırarak sıralama yapınız)

1. Kuşak çatışması	()
2. Gençlerin ahlaksal değerlerden uzaklaşması	()
3. Ekonomik sorunlar	()
4. Geleneklere bağlılığın azalması	()

32. Ailenizin yaşadığı en büyük sorunu tespit ederken "askere geldikten sonra fikirlerimde değişiklik oldu" ifadesine ilişkin görüşünüzü işaretleyiniz.

1. Tamamen katılıyorum	()	4. Katılmıyorum.	()
2. Katılıyorum	()	5. Hiç katılmıyorum.	()
3. Kararsızım	()		

33. Askere gelmeden önce aile içi sorunlarını nasıl çözüyordunuz ?

1. Büyüklerinize danışarak	()
2. Ailece	()
3. Anne Baba birlikte	()
4. Aile reisi çözer	()

34. "Aile içi sorunlarının nasıl çözüleceği konusunda askere geldikten sonra fikirlerimde değişiklik oldu." ifadesine ilişkin görüşünüzü işaretleyiniz.

1. Tamamen katılıyorum	()	4. Katılmıyorum.	()
2. Katılıyorum	()	5. Hiç katılmıyorum.	()
3. Kararsızım	()		

35. Baba otoritesinin kaynağı sizce nedir? (Numaralandırarak sıralama yapınız)

1. Gelenekler	()	4. Dini inançlar	()
2. Babanın kişiliği	()	5. Hepsi	()
3. Tecrübesi	()		

36. "Baba otoritesinin kaynağında sıralama yaparken "askere geldikten sonra fikirlerimde değişiklik oldu." ifadesine ilişkin görüşünüzü işaretleyiniz.

1. Tamamen katılıyorum	()	4. Katılmıyorum.	()
2. Katılıyorum	()	5. Hiç katılmıyorum.	()
3. Kararsızım	()		

37. Askere gelmeden önce töre, gelenek ve adetlere karşı olumsuz hareketlerde bulunanlara tepkiniz ne olurdu?

1. Onu aramıza almayız ()
2. Ona güvenmeyiz ()
3. Yaptığını suç sayarız ()
4. Hiçbir tepki göstermem ve aynı şekilde ilişkileri sürdürürüm ()
5. Diğer belirtiniz.....

38. Töre, gelenek ve adetlere karşı olumsuz hareketlerde bulunanlara karşı tepkinizde " askere geldikten sonra fikirlerimde değişiklik oldu " ifadesine ilişkin görüşünüzü işaretleyiniz.

1. Tamamen katılıyorum ()
2. Katılıyorum ()
3. Kararsızım ()
4. Katılmıyorum. ()
5. Hiç katılmıyorum. ()

39. Genelde boş zamanlarınızı nasıl değerlendirirsiniz?(Numaralandırarak sıralama yapınız)

1. Evde TV seyrederek veya müzik dinleyerek ()
2. Kitap veya sürekli yayınla okuyarak ()
3. Komşu veya akraba ziyaretlerine giderek ()
4. Kahveye veya benzeri yerlere giderek ()
5. Spor yaparak ()
6. Bağ bahçe işi veya evde tamirat yaparak ()
7. Diğer belirtiniz

40. Boş zamanlarınızı nasıl değerlendireceğiniz konusunda " askere geldikten sonra fikirlerimde değişiklik oldu " ifadesine ilişkin görüşünüzü işaretleyiniz.

1. Tamamen katılıyorum ()
2. Katılıyorum ()
3. Kararsızım ()
4. Katılmıyorum. ()
5. Hiç katılmıyorum. ()

41. Askere gelmeden önce geleceğe ait en büyük isteğiniz neydi ?

1. İyi bir iş ve gelir ()
2. Sosyal güvence ve çocukların geleceğini garantiye almak ()
3. Sağlıklı bir yaşam ()
4. Büyük bir şehirde yaşamak ()
5. Zengin olmak ()

42. Geleceğe ait en büyük isteğinizi tespit ederken " askere geldikten sonra fikirlerimde değişiklik oldu" ifadesine ilişkin görüşünüzü işaretleyiniz.

1. Tamamen katılıyorum ()
2. Katılıyorum ()
3. Kararsızım ()
4. Katılmıyorum. ()
5. Hiç katılmıyorum. ()

43. Kendinizi en çok hangi konuda yetersiz hissediyorsunuz?

1. Tahsil konusunda ()
2. Dini konularda ()
3. Aile dayanışmasında ()
4. Ekonomik konularda ()
5. Diğer belirtiniz.....

44. Kendinizi yetersiz hissettiğiniz konuyu tespit ederken "askere geldikten sonra fikirlerimde değişiklik oldu" ifadesine ilişkin görüşünüzü işaretleyiniz.

1. Tamamen katılıyorum ()
2. Katılıyorum ()
3. Kararsızım ()
4. Katılmıyorum. ()
5. Hiç katılmıyorum. ()

45. Size göre bugün Türkiye'nin en önemli problemi nedir? (Numaralandırarak sıralama yapınız)

1. Terör ()
2. İşsizlik ()
3. AB üyeliği ()
4. Kıbrıs sorunu ()
5. Ekonomik istikrar ()
6. İnsan hakları ()
7. Diğer belirtiniz.....

46. Askerden sonra memleketinize döndüğünde askerden önce yaptığınız işi yapmayı düşünüyor musunuz?

1. Evet ()
2. Hayır ()

47. Askerden döndükten sonra başka bir işte çalışmayı düşünüyorsanız "Askerde öğrendiklerimin buna etkisi oldu" ifadesine ilişkin görüşünüzü işaretleyiniz.

1. Tamamen katılıyorum	()	4. Katılmıyorum.	()
2. Katılıyorum	()	5. Hiç katılmıyorum.	()
3. Kararsızım	()		

48. Askerde bulunduğum süre içerisinde bana sivil hayatımda katkı sağlayacak yeni kullandığım veya gördüğüm malzeme, alet, avadanlık vs. bir malzeme oldu " ifadesine ilişkin görüşünüzü işaretleyiniz.

1. Tamamen katılıyorum	()	4. Katılmıyorum.	()
2. Katılıyorum	()	5. Hiç katılmıyorum.	()
3. Kararsızım	()		

49. "Ülkemizi yönetenleri (milletvekili, belediye başkanı, muhtar, vs.) seçmek için oy kullanmak bir vatandaşlık görevidir" ifadesine ilişkin görüşünüzü işaretleyiniz.

1. Tamamen katılıyorum	()	4. Katılmıyorum.	()
2. Katılıyorum	()	5. Hiç katılmıyorum.	()
3. Kararsızım	()		

50. Askerden döndükten sonra yapılacak ilk seçimlerde oy kullanmanın bir vatandaşlık görevi olduğunu ve oy vermeyi düşünüyorsanız " bu kararı vermemde askerde aldığım eğitimin etkisi oldu." ifadesine ilişkin görüşünüzü işaretleyiniz.

1. Tamamen katılıyorum	()	4. Katılmıyorum.	()
2. Katılıyorum	()	5. Hiç katılmıyorum.	()
3. Kararsızım	()		

51. Askerlik süresi içerisinde çevre temizliği, zehirli atıklar, salgın hastalıklar vs. gibi insan ve çevre sağlığını tehdit eden hususlar konusunda daha bilimsel bilgiler öğrendiğinizi düşünüyorsanız " bu kararı vermemde askerde aldığım eğitimin etkisi oldu." ifadesine ilişkin görüşünüzü işaretleyiniz.

1. Tamamen katılıyorum	()	4. Katılmıyorum.	()
2. Katılıyorum	()	5. Hiç katılmıyorum.	()
3. Kararsızım	()		

52. Aile planlaması sizce nedir?

1. Bakabileceğin kadar çocuğa sahip olabilmek	()		
2. Daha güvenli bir cinsel hayata sahip olabilmek	()		
3. Her ne kadar önemli olsa da benim için gerekli değil	()		
4. Tamamen gereksiz	()		

53. Aile planlaması ve üreme sağlığı konusunda askerlik süresi içerisinde size bilimsel bilgiler verildi mi?

1. Evet	()	2. Hayır	()

54. Askerlik görevinizden döndükten sonra evli iseniz kendi ailenizde evli değilseniz kuracağınız yeni ailenizde aile planlaması yapmayı düşünüyor musunuz ?

1. Düşünüyorum	()		
2. Düşünmüyorum	()		
3. Kararsızım	()		

55. Sivilde yaşadığınız çevrede düğünlerde, maçlarda, eğlencelerde, vs.de silahla ateş ederek kutlamalar yapılıyor mu?

1. Evet	()	2. Hayır	()

56. Sivilde yaşadığınız çevrede düğünlerde, maçlarda, eğlencelerde, vs.de silahla ateş ederek kutlamalar yapılıyorsa bu tip kutlamaların yapılması fikrine,

1. Tamamen katılıyorum	()	4. Katılmıyorum.	()
2. Katılıyorum	()	5. Hiç katılmıyorum.	()
3. Kararsızım	()		

57."Askerlik sürecinde ateş ederek kutlamalar yapılması konusunda fikirlerimde değişiklik oldu." ifadesine ilişkin görüşünüzü işaretleyiniz.

1.Tamamen katılıyorum	()	4.Katılmıyorum.	()
2.Katılıyorum	()	5.Hiç katılmıyorum.	()
3.Kararsızım	()		

58.Askerlik sürecinde elektrik, su, akaryakıt, vs. gibi milli servetlerin tasarrufu konusunda size bilimsel bilgiler verildi mi?

1.Evet	()	2.Hayır	()

YARDIMLARINIZ İÇİN TEŐEKKÜRLER...

ÖZGEÇMİŞ

Serdar ŞAHİN

1965 Yılında Diyarbakır'da doğdu. İlk ve Orta eğitimini Ankara'da tamamladıktan sonra 1984 yılında Kuleli Askeri Lisesi'nden , 1988 yılında Kara Harp Okulu'ndan mezun oldu. Çeşitli birlik ve kurumlarda subaylık görevi yaptı. Evli ve iki çocuk babası olup İngilizce bilmektedir.